

«ТОШКЕНТ»
БАДИИЙ
АДАБИЁТ
НАШРИЁТИ
1965

Ш Е Ъ Р Л А Р

КУЙЛАРИМ СИЗГА

Шоира Зулфиянинг лирика чамани гўзал, хушбўй ва турли нафис бўёқларга бойдир. Китобхон ушбу тўпламни варақлар экан, ҳар бир шеър унга завқ-шавқ ва бир олам қувонч бахш этишига ишончимиз комил.

Зулфия.

Куйларим Сизга. Шеърлар. Т., «Тошкент» бадиий адабиёт нашриёти 1965.

432 бет, портр. Тиражи 10 000.

Зульфия. Вам песни мои.

МЕН ТОНГНИ КУЙЛАЙМАН

Назаримда шоирлар ўз таржимаи ҳолларини ёзмасликлари жоиз. Негаки, шоирлар ҳақида шеърлари тавсиф беради, улар ҳақида ҳамма нарсани айтиб беролмаса ҳам, ижодларида ҳаётларининг кўпчилик томонларини шарҳ этиб беришга қодир шеърлари бўлади.

Мен аминманки, замонаниннинг жуда кўп бахтиёр шоирлари қатори менинг ҳам ўз ўқувчиларим, китобхонларим бор. Агар уларнинг борлигини билмасам, сезмасам, шеър ёзишдан не маъно? Бу ўқувчилар менинг оддий тақдирим, ҳаётим, интилишларим, яшашим ва ижодим ҳақида, ҳаммасини бўлмаса ҳам, асосий нарсаларни биладилар. Шунинг учун бу сатрларим ўшаларга қўшимча, холос.

Мен Тошкентда туғилганман. Ушанга ҳам мана эллик йил бўлибди. Бундан шунча йиллар муқаддам, албатта, замон ҳам, шаҳар ҳам, одамлар ҳам, ҳаёт ҳам бўлакча, нурли бу кунгига сира ўшаманган эди.

Мен ўзим туғилиб ўсган уйни эслайман. Ёзда тупроқча, қишда лойга ботиб, кўчамизнинг тротуари бўлмагани учун, деворларни ушлаб уйимизга кирар эдим. Лекин ҳовлимизни боғ деб атар эдилар. Биз асли Тошкентнинг Дегрезлик маҳалласиданмиз. Бобомни Муслим дегрез деб атар эдилар. Дадам... дадам десам, қонимга ширин ва аламли ҳаяжон югурганини ҳамма вақт ҳис қиламан, дадамнинг меҳнатли катта ҳаёти, тақдир унинг бошига солган қатър уқубатларининг алами менинг томирларимни қайта-қайта кесиб ўтганини сезаман. Дадам ва дадамнинг беш иниси ўз оилалари билан аҳилликда жаннатдай обод қилган ҳовлнда, ўша боғда яшар эди. Бу Уқчи маҳалласида эди. Бу ҳовли ўша вақтдаги тушунчамда жуда катта боғ эди. Хаёлимда бошига етолмаётгандай эдим. Ўша ҳовлига ҳозир қараб ҳайратланаман — нимаси катта экан? Энди бу

ерда оталарнинг фарзандлари, ўз оталаридай аҳил, меҳнаткаш оналар яшайди. Онамнинг миришкор қўлларининг гуллари — садарайхон, ошрайхон, гулхайри, атиргуллар ҳаётимизни муаттар қилар, уч келини ва икки қизини бирдай севган хуштабиат, ҳамишалик гўзаллик асираси бўлган онам қишин-ёзин ўсмани қулф урдириб ўстириб қўяр эди. Ким билади, бу гўзаллик — табиатдай саҳий, мусаффо дилнинг қўшиғи, шеърлари бўлиши ҳеч ажаб эмас.

Менинг ҳаётимда бирон қаҳрамонона воқеа юз берган эмаслиги ҳақида ёзган эдим. Ўтмишнинг зулматли, бешафқат қонунларига қарши курашиш ва маслакка эришиш қийинчиликларини енгишдай жасурлик менинг тақдиримда йўқ, аммо бир вақтлар жаҳаннам даҳшатларини бошидан кечирган кекса аёлларимиз билан учрашиб, сўзлашиб қолганимда, кўпинча мен уларнинг ўтмишларига эмас, аксинча, шу ўтмишнинг урф-одатларидан, мазлумликдан халос бўлиш йўлида кўрсатган фидойиликлари, қудрат ва жасоратларига завқим ҳам ҳавасим келганини фаҳмлаб қоламан.

Шариат ва бидъат қонунлари хотин-қизларни муте қул даражасигача таҳқирлаб ташлаган эди. Мана шундай шароитда хотин-қизларимизнинг ўз инсонлик қадр қимматларини, руҳан олижанобликларини, покизаликларини сақлаб қолишларининг ўзини катта қаҳрамонлик деб биламан.

Менинг онам, ўзининг таъбирича, «усти бутун — ичи тутун» аёллардан эди. У ҳамма вақт камгап, хаёлчан эди, лекин унинг фикрлари, ўйлари мудроқ эмаслигини, унга мутелик, заифлик ёт эканлигини билар эдим. Руҳидаги маъюслик, овозидаги ҳазинлик фақат унинг характерига хос бир сифатгина эди, холос. У ўзининг етти фарзандининг бирортасига ҳам уларни таҳқирлайдиган, камситадиган сўзи ёки ҳаракатини эслолмайман, лекин секингина айтилган афсус ва муҳаббат тўла танбеҳи билан энг ўжаримизни ҳам осонгина қайтариб олар эди.

Менинг онам қаноти қайрилган қуш эди. Онамнинг қанчадан-қанча қўшиқ ва афсоналарни, дoston ва эртакларни билишига ақлимиз бовар қилмасди. Бу сеҳрли афсона ва дostonлар бизга бениҳоя ҳузур бағишлар, ўзига ром қилиб олар, ҳар сафар янги жилва касб этар эди. Ҳозиргидай замон ва шароитда яшаганда онам ким бўларди — шоирами, олимами, билмадим. Лекин шунга аминманчи, мўъжизалар яратишга қодир, жаҳонни кўзга кенг очувчи, инсонни гўзаллик сари етакловчи сўзга шайдолик ҳиссини менинг қалбимда остона ҳатлаб кўчага чиқмаган оддий аёл — онам уйғотган...

Отамни ҳам худди бобом каби Исроил дегрез дер эдилар. Отам заҳматкаш, темирчи эди. Мен ҳамма вақт уни иш кафтида кўрар эдим. Уша вақтда болаларини боқиш, рўзғор тебратиш учун одамлар жуда кўп меҳнат қилишлари зарур эканлигига сира ақлим

етмас экан. Отамнинг ҳамма вақт оловга йўлдош касбидан фақат завқ ва шавқни кўрар эдим. Отамдай қудратли одам йўқ эди мен учун. Темирлар отам қўлида чақмоқлар таратишига боқиб, ҳайратда қолар эдим. Унинг неча марта чўян учқунлари из қолдириб кетган қўллари лаққа чўққа айланган темир парчасини истаган шаклга солиб, инсон учун керакли, жуда зарур нарсага айлантиришга қодир эди. Отам учун ишнинг катта кичиги йўқ эди. Қудратли олтин қўллар ва сахий қалбга эга эди у. Мен ҳали-ҳанузгача отамдай бўлишни орзу қиламан, аммо на илож, инсон қалбига кирабилиш темирга ишлов беришдан машаққатлироқ; юракни чақмоқ каби аланга олдиришга ҳар ким ҳам муяссар бўлавермас экан...

Мен бахтиёр тақдирларнинг бириман. Мактаб ёшига етганимда, Ўзбекистонда анчагина совет мактаблари очилган эди. Бу илк мактаблар ҳамон янги ҳаётдан ўзига жуда мустақкам ўрин олиш йўлларини излар эди. Изланиш, ҳамма янгилек — изланишдан бошланар эди. Янги алифбедан тортиб дарс бериш усулигача ҳали изланишда бўлгани сабабли, ўқиш ниҳоятда мароқли эди.

Менинг илк муалимларимнинг меҳрибон қиёфаси ҳамма вақт хотирамда. Улар ниҳоятда ёш, баъзилари ўз ўқувчиларидан бир неча ёшгина катта эдилар. Партия ва ёш Совет давлатининг халққа маърифат бериш, халқни саводхон қилишга чақирган шиорларига ўзларини сафарбар қилган илк маърифатпарварлар шулар эди. Улар бизни саводгагина эмас, янги совет қонунларини тушунишга ўргатар, Совет давлати мамлакатнинг, шу жумладан, Ўзбекистоннинг шаҳар ва қишлоқларига олиб келган янги ҳаёт ва тузумни аҳолининг юрагига пайванд этар, уларни шу давлатга нишонч ва садоқат руҳида тарбия қиларди.

Мен чанқоқлик ва ғайрат билан тинглар, ҳавасланар ва бир қатор дугоналарим қатори ўқитувчи бўлишга интилар эдим. Шу интилиш ва тилак мени ўқитувчилар техникумига олиб кирди. Мен унда ўқитувчилик илми ва санъатини ўргана бошладим.

Техникум хотин-қизлар билим юрти деб аталар эди. «Ҳужум»нинг меваси бўлса керак, ўша йиллар Ўзбекистонда техникум ҳам, магазин ҳам, клуб ҳам хотин-қизларники бўлиши одат тусига кириб келаётган эди. Асрлар мобайнида катта, яхлит ҳаётдан ажратиб олиниб, ичкарига тутқунланган ўзбек аёлининг бирваракайига жамият ҳаётининг улкан оқимига кириб кетиши қийин эди. Аввало, уни ўзларининг дугоналари даврасига уюштириш керак эди — бу ҳам мактаб: жамоатчилик мактаби, ҳақ-ҳуқуқни таниш мактаби, мустақиллик мактаби! Мен ўқиган ўша техникумда биз ўқитувчи бўлишни эмас, ўз ҳақ-ҳуқуқини жуда яхши билган, таниган совет кишилари бўлиб етишиш фанини ҳам ўргандик. Кейин олий ўқув юрти, кейин ҳаёт мактаби... ўқиш, ўқиш, ўрганиш, изланиш...

Бу ўқиш-ўрганишда китоб менга катта кўмакдош ва мураббия бўлди. Ҳаётда донолик ва билимнинг сира туганмас конлари шу қадар кўп эканки, ундан баҳраманд бўлиш учун бугун умрни сарфласа ҳам етмаса керак. Мен ҳаммасини бирдай яхши билиб олишга энтикар эдим. Навоий ва Пушкин, Ҳофиз ва Шекспир, Байрон ва Некрасов, Лермонтов ва Лутфийни ўқир эдим, ўқир ва ўқишга интилардим. Ўзим ҳам қандайдир жуфтланган, оҳангдош, аллақандай байтлар тўқий олаётганимни пайқаб борар эдим. «Қаерда ўқиган эдим бу мисраларни?» деб ўйлар, лекин ўйимга етмас эдим. Мен ўқиганлар чуқур маънолар тўла, ёрқин ҳислар ҳаракатга келтирган ажойиб сатрлар... мен тўқиганлар эса қофиялашган сўзлар туркумидан кўра хиёл нари ўтар эди, холос. Лекин қувонар, ажабланар, ҳаяжонланар эдим.

Шеърятга ёрликни кишига табиат томонидан берилган фавқуллодда армуғон, шеър ёзишни эса кишиларда жуда сийрак учрайдиган фазилат деб билар эдим. Энди эса ўзим шеър ёзаётганга ўхшайман, ниҳоятда бахтиёр ҳис қиламан ўзимни ва мени тарқ этмаётган сатрларни ёзиб қўяман, ҳаммадан яширин, дўст, дугоналардан хуфия равишда шеър тўқийман, ёзаман, ўқийман, ўчираман, ёзаман. Лекин ҳеч кимга, ҳатто адабиёт тўғарагимизнинг раҳбарлари Шукур Саъдулла билан Тошпўлат Саъдийга ҳам кўрсатишга журъат қилолмайман. Жуда камтарин, ғамхўр, меҳрибон киши эди Тошпўлат Саъдий. Афсуски, шоир жуда ёш вафот этди. Техникумдаги мана шу тўғарак бошлиқлари туфайли шеърларим ёшлар матбуотларида чиқа бошлади.

Ҳар бир шеър ёзган, ҳатто шеърлари босилиб чиққан ҳар бир кишини шоир деб бўлмас экан. Менинг у вақтда бунга ақлим етмас эди. Мен жуда кўп ёзаверардим, лекин тортинчоқлигимданми ёки журъатсизлигимданми, ҳайтовур, ҳамма ёзганимни бостириб чиқармадим. Мен ўқиш-ўрганиш ва изланишда давом этганим сари, ёзаётганларим кўзимга қашшоқ ва рангсиз кўринаверарди, кимларгадир тақлид қилаётгандай, маълум иборалардан нари ўтмаётгандай сезардим ўзимни.

Биринчи шеърлар тўпламим 1932 йилда босилиб чиқди. Уша вақтда энди 18 ёшга қадам қўйган эдим. Шоша-пиша тўпламга «Ҳаёт варақалари» деб ном берибман. Даста-даста ёзилганлар ичидан бешафқатлик билан териб олдим, уни кўздан кечирган қалиги тўғарак раҳбарларим эса мандан ҳам шафқатсизроқ чиқдилар. Шу сабабдан тўплам жуда кичик эди. Энди мен улардан бениҳоя миннатдорман.

Кўп ўтмай, ҳаёт менга янада талабчан ва қаттиққўл муҳаррирни бахш этди. Ҳаётимнинг ўн йили, фақатгина ўн йили Ҳамид Олим-

жон билан ҳамнафас ва ҳамқадам ўтгани мен учун улкан бахт бўлди. У энг гуллаган ёшлик чоғида, ранг-баранг, сира туганмас, ёрқин истеъдоднинг камол чўққисига етганда фожияли ҳалок бўлди. Мен ўзимни у билан ҳалок бўлдим, дедим хаёлимда. Мана ҳозир ҳам, орадан йигирма йилдан ортиқ вақт ўтиб кетишига қарамай у айрилиқнинг куйдирувчи аламларини бутун оғирлиги билан ҳис қилиб турибман. Улкан шоир, ўз она тили ва адабиётининг билимдони, кам учрайдиган қобилият ва интизом соҳиби, дўстларига меҳрибон, душманларига аёвсиз Ҳамид Олимжон фақат менинг турмуш йўлдошим ва фарзандларимнинг отасигина бўлиб қолмасдан, айни чоғда, қалбим ва руҳимга уйғун ҳамроҳим ва сезгир маслаҳатчим ҳам эди. Мен ундан фикрлашни, меҳнат қилишни ва шеър ёзишни ўргандим, унинг ижод мактабида таълим олдим.

Ёшликка жасурлик ёр дейдилар. Ёшликда шоир бўлиш ҳам гўё осондек. Фақат йиллар ўтиши билангина ўз зиммангга нақадар қийин масъулиятни олаётганингни фаҳмлаб қолар экансан.

Шеърлар мингларча кишилар ўз қалби ва дили билан ҳис этиб, ўзлариники қилиб олгандагина поэзияга айланади. Менимча, шоир учун энг қийини — шоирнинг ўзи учунгина эмас, ўқувчи учун ҳам зарур ўз овозини, ўқувчининг юрагига яқин, азиз, уни ҳам ҳанжонга соладиган торларни топа билишдир. Агар ўқувчи шоир ёки ёзувчининг ҳис-туйғулари ва ғояларидан тўлқинга келмаса, асар у учун бефарқ қолса, демак, поэзия яратилмади. Шоир учун бундан кўра катта ҳалокат йўқ. Менимча, шеърлар оқимига тўғоноқ бўладиган омиллардан бири ҳам ана шу туйғу, шеърлар устида қунт ва чидам билан ишлашга ундайдиган кучлардан бири ҳам шудир.

Шеър ёза бошлаганимдан бери жуда кўп вақт ўтди; бир неча китоб нашр этибман, лекин ҳар бир янги китобнинг туғилиши олдингиларига қараганда қийинроқ, аммо олдингиларидан кўра ўзимга маъқулроқ. Бир китоб дунёга келгунча, икки-уч йил ўтган вақтлар ҳам бўлади, лекин мен ҳеч вақт, ўша «жимиб» қолган вақтимда ҳам шеърдан айри яшаганимни билмайман.

Ҳаётимда фақат шеър ёзишга ўзимни, меҳнат қилишим мумкин бўлган бутун онг ва туйғуларимни бағишлаб яшашга тўғри келгани йўқ. Шоир бир умр фақат шеър ёзиши мумкинлигига ҳам унча ишониб қийин. Балоғатга етибманки ишладим: Ўзбекистон Давлат нашриёти, кейин хотин-қизлар журнали.

Журнал ойда бир топқир чиқади, лекин унинг бунёдга келиши учун редакцияда бажариладиган ишларнинг кўламини фақат журналистгига билади. Редакцияга кирдингми, ундаги ҳаёт, деярли бутун республика хотин-қизларининг қайноқ, ранг-баранг фаолиятларини, ҳаётларини, меҳнат, тилак ва дардларини олиб келган материаллар сени ўз тўлқинига қамраб олади...

Кун кеч бўлади, албатта, ишнинг ҳаммаси битмаган бўлса ҳам, сен чарчаб уйингга қайтсанг ҳам, кун беҳуда ўтгани йўқ. У сенинг онгингни бойчтди, ҳаётга яқинлаштирди. Сен шунда кундалик ишнинг ғала-говурида ўтган дамларингга ачинмайсан, шеърин мисралар одимининг баҳор елидай ўзни сездирмай келишини ўша замон эшитмай қолганингга ич-этингни емайсан, чунки у катта ҳаёт, жамоатчилик билан бўлган мулоқатлар сенинг ёзилажак сатрларинг, сен уни ёзасан, инсонлар ва уларнинг тақдири билан учрашувларсиз поэзия ҳам йўқ. Коммунистик меҳнат бригадасининг янги шуҳрати, пахтакор аёлнинг янги меҳнат ғалабаси, олиманинг навбатдаги ихтироси, актрисанинг улкан ёрқин мувафақияти, хизмат кўрсатган ўқитувчининг юбилеи... Буларнинг ҳаммасига шоир беварқми?! У қалби ва ҳаяжони билан, шулар билан улар қувончига ёр, ҳаёт нафасини яхшироқ сезиб, ҳис қилиб олиши учун балки жуда даркордир? Балки халқ ҳаёти билан бирга ҳаёт кечирш, у билан ҳамнафас ижод қилиш деб шунга айтармиз?

Ҳар бир шоирнинг ўз сози, ҳар қушнинг ўз овози бор, дейдилар. Мен шеърларимни бир мавзу атрофида чекланиб қолади, деб ўйламайман. Юрагим тўридан жой олган, ҳаётим унинг ҳаёти билан чамбарчас боғланган менинг дугонам, тенгқурим, гўзал ва оқила, муҳаббатли ва вафодор оддий аёлнинг турмуши кўркамлашиб, янги погоналарга кўтарилаётгани, менинг олдимга янги вазифалар қўйиб, ёзингга йўллайди. Ҳар бир шоирнинг ижодидан талаб қилгандай, менинг ҳам шеърларимда ўз ифодасини топишни истайди.

Менинг дугонам бир ерда тўхтаб қоляптими? У ўсмоқда, янги-янги ёрқин жилвалар кашф этмоқда.

Мен бирмунча мамлакатларда бўлдим. Лекин ёшлигимдаги онаминг бағридан кўра кенг, меҳридан кўра азиз ҳеч нарсани билмагэн вақтлардаги ҳаёт ҳақидаги гаассуротларим ҳамон эсимда.

Шаҳар яқинидаги қорли тоғларга, осмон мусаффо бўлган чоғларда ярқираб ҳайратга соладиган азим тоғларга мафтун эдим, чунки менинг тушунчам ва тасаввуримнинг уфқи ҳам, юксаклиги ҳам ўша ерда тугаг эди, тунлар эса юлдузларнинг сирли, сеҳрли оламида адашиб, ҳайратдан гоҳ энтикиб, гоҳ интиқиб маст уйқуга кетар эдим. Тоғлар ортида нима борлигини онамдан сўрасам, онам бечора: «Қайдан билай, унинг орқасида қандай манзарали жойлар бор? У ерга чиқолмасам, кўрган бўлмасам У ерга чиқиб бўлмайди, ҳеч ким чиқолмаган»,— дерди ишонч билан. У тоғларга чиқиш, у чўққилардан ўтиш у қадар ҳам қийин эмас экан бизнинг замонда. Уларнинг чўққилари устидан учиб ўтиш ҳозир ҳаммага муяссар. Мен ҳам учиб ўтдим, онамни ҳам ўз қалбимда, руҳимда олиб ўтдим.

Баланд тоғлиқлар орқасида ҳам ўзимизга жуда ўхшаб кетган одамлар, турли одат, турлича тақдир эгалари яшар экан.

Кейинги йилларда Хитой ва Ҳиндистонда, Югославия ва Цейлонда, Миср ва Японияда, Бирмада бўлдим. Анвойи жаҳонни ўз кўзинг, коммунист шоир кўзи билан кўриш инсонга тинчлик, муҳаббат, фарзанд учун ёрқин келажакка ишонч бир хилда зарур деган фикрга олиб келар экан.

Ҳамма ерда бўлгинг, ҳамма нарсани кўргинг, ҳис қилгинг келади. Оснѐ — Африка бирдамлиги Комитетининг ёки Ёзувчиларнинг вакилимисан, Хотин-қизлар комитетининг вакили бўлиб борасанми, аввало совет кишиси — шоирсан. Дунѐга, воқеаларга ва одамларга шоир сифатида ёндашасан. Шунинг учун ҳам Ҳиндистонга бўлган сафарнинг ҳисоботи сифатида «Мушоира» ёзилди, бу шеър менга шунинг учун муҳимки, у ҳамма сафарларимдан олган энг қимматли туҳфадир. Мен, умуман, шоирнинг эмас, совет шоирининг иқболи билан жуда фахрланаман. Сафарлар, учрашувлар, кузатувлар ифтихорим кучини ошириб юборди.

Биз — совет шоирлари — миллионлаб китобхонларнинг талабчан нигоҳи ва ташна қалбини сезиб туриб ёзадиган бахтиёр шоирлармиз. Китоблар, шу жумладан, шеър мажмуалари неча ўн минг нусха босилади, лекин яхши шеър бўлса, бу ҳам етмайди. На бахтки, шеърларингни кутувчилар борлигини ҳис қиласан. Улар ниҳоятда талабчан, уларга шеърни манзур қилиш қийин, улар ниҳоятда ҳасос.

Мана шу китобхон олдидаги масъулият буюк ва мушкул масъулиятдир. Бу масъулиятни ҳар сафар шеър устнида қалам юритганинда, ҳар сафар китобхонлар билан учрашганинда ҳис қиласан.

Гоҳ шаҳар кутубхоналаридан бирида, гоҳ ишчилар орасида, гоҳ студентлар, гоҳ колхозчилар ҳузурида шеър ўқийсан. Буларнинг қайси бири кўпроқ талабчан — айтиш жуда қийин. Чунки халқнинг маданий савияси шаҳарда ҳам, қишлоқда ҳам жуда тез суръат билан ўсиб бормоқда. Шундай китобхон учун ижод қилувчи шоир бахтиёр шоирдир.

Баъзан чет элларда совет ёзувчиларини пропагандистлар, ташвиқотчилар бўлиб қолишган деб айблайдилар. Бундан кўрқишимиз керакми? Шундай вақтларда мени комсомол тарбиялаб, партияга узатганидан, шонли Коммунистик партиянинг оддий аъзоси эканлигимдан, партиямиз шиорларини мен ҳам пропаганда қилаётганимдан керилиб сўзлайман. Нима учун пропаганда қилмаймиз!? Гўзаллик, олижанобликни тарғиб қилиш айбми!

Биз ажойиб ҳаётни, тинчликни, ер юзида бахтиёр яшашни тарғиб қиламиз. Қуллик ва асрий зулматнинг ҳамма занжирларини пар-

чалаб ташлашга қодир бўлган совет кишисини куйлашдан катта бахт борми? Бу кундан ҳам гўзал келажакни ва унда яшайдиган янги авлодни куйлаймиз биз, совет ёзувчилари. Шулар сафида мен ҳам борлигимдан бахтиёр бўлиб, тонгни куйлайман, оппоқ, нурли тонгни куйлайман. Шунинг учун ҳам шеър мажмуаларимдан бирини «Мен тонгни куйлайман» деб атаганман, умрим борича тонгни, нурни, эзгуликни тарғиб қилишдан тўхтамайман.

Яна янги шеърлар ёзарман деган умиддаман, бу шеърларнинг қаҳрамонлари менга шу бахтиёрликни берган Она тупроғимнинг она қизлари ва оддий ўғлонлари бўлади.

З У Л Ф И Я

Шеърим ўқиб бир ҳовуч сувча
Баҳра олармикан бирон қалб?

РАШК

Ултирибман дарё бўйида,
Юрагимда рашк билан ҳавас.
Дарё оқиб борар... қўйнида
Қуёш нури, баҳорги нафас.

Йўқ, рашкимни қўзғатган бумас!

Чунки, мен ҳам халқ денгизида
Баҳор нафасин ҳам сезаман.
Дарё оқиб ётар изида,
Мен истасам жаҳон кезаман.

Лим-лим сувдан узолмайман кўз,
Тўлкинларда тирик ҳаяжон.
Қуёш миллион ва миллион юлдуз
Бўлиб унга сочилган маржон...

Тепасида учар гала қуш,
Арғимчоғин дарёга солиб.
Тоғ еллари уриб ўтар тўш,
Салқинидан шаҳарга олиб.

Йўқ, рашкимни қўзғатган бумас!

Ишқ ва ҳижрон оловларидан
Омон чиққан қайноқ дилим бор.
Мен қуёшли эл фарзандиман,
Бахтлиманки, ёниқ нафас ёр.

Йўқ, рашкимни қўзғатган бумас!

Нигоҳ кетар тўлқинлар билан,
Соҳилларга суқ билан қараб.
Қўлда кетмон, бир чол дарёдан
Боғига сув очади яйраб.

Кумуш сочдай ёйилар сув ҳам,
Қуйилади тупроқ қўйнига.
Менинг қалбим рашк бўлиб шу дам
Осилади сувнинг бўйнига.

Ҳовуч-ҳовуч ичади қизча,
Сероб бўлиб кетар ташна лаб.
Шеърим ўқиб бир ҳовуч сувча
Баҳра олармикан бирон қалб?—

Шу рашк мени қийнар бу нафас!..

1958

БАҲОР КЕЧАСИ

Кеча жимжит, кўп гўзал кеча,
Қарайсану, суқинг киради.
Ёнади гул, жилмаяр ғунча,
Еллар ғир-ғир эсиб туради.

Баҳор кечи тиниқ ва оппоқ,
Борлиқ тўлган гуллар ҳидига.
Ҳислар уйғоқ, табиат уйғоқ,
Уйғун бўлиб киши дилига.

Ажаб, гўё тиниқ тўлин ой
Ҳоким сезар осмонда ўзин,
Бахтли билар шу дам ҳойнаҳой,
Сайр этган-чун бутун ер юзин.

Тун мусаффо, кеча беозор,
Биздайин соф нафас олади.
Унда йўқдир ўтмишдаги зор,
Янги куйга қулоқ салади.

Ойда кулиш, электрда нур,
Юрагимда севги тўлқини.

Дайди шамол елади ҳур-ҳур,
Олиб кетар кўздан уйқуни.

Ерга баҳор чаман тўшаган,
Олма ҳали гулин тўкмаган.
Кўк бахмалга гуллар бурканган,
Лаб очмаган, булбул ўпмаган.

Кўзим тушди олма гулига,
Дедим тақсам энг гўзал бирин —
Сўйлаб берса... менинг чаккамда,
Дилбарлигин, гўзаллик сириин.

Шундай гўзал баҳорнинг гули,
Ундан гўзал биз ўсган ҳаёт.
Гул тутади ҳур инсон қўли,
Гулга тўлган бутуң коинот.

Шу манзара, шу ажиб чаман
Қучоғида севинчга ботдим.
Оқшом завқин қониб ичиб мен,
Тоғ ортига ойни узатдим.

1935

БАҲОР

Ҳаво кўм-кўк, унда йўқ ғубор,
Қуёш нурын беҳад сочади.
Ерда ажиб тўлишиб баҳор,
Ҳар кун янги чеҳра очади.

Қишдан чиққан боғчалар, боғлар,
Безанади баҳор гулига.
Майса ўтлар, зилол япроқлар
Илҳом берар киши дилига.

Ариқ лабидаги бинафша,
Қашф этади ўзи бир баҳор.
Кўнгилларга беради нашъа,
Сайраб булбул чиройли наҳор.

Ҳаёлингни мафтун этади
Гўзал оппоқ фируза тонглар.
Уйқуларни олиб кетади
Аллақандай майин шамоллар.

Баҳор кўриб яшнар даралар,
Қир ҳам иш завқига тўлади,

Меҳнат билан зумрад далалар
Кундан кунга дилбар бўлади.

Ишга чиқар, севиб шошилиб,
Қуёш билан тенг турган қизлар;
Ишлар баҳор каби очилиб,
Ёнар бахмал лоладай юзлар.

Баҳор, ёшлик ишга тушар тез,
Тонгда меҳнат завқли бўлади.
Бахтли тонгдай кулган ўзбек қиз
Тракторнинг рулин буради.

Қиши билан етилган тупроқ
Қиз қўлига очар кўксини.
Олтин кузда очилган оппоқ
Ҳосил эркалайди кўзини.

Юракларда, кўзларда баҳор,
Ерда, кўкда баҳор юради.
Ҳатто сочи оқарган чоллар,
Баҳор каби яшнаб киради.

Шундай сочиб гулларин ҳар гал,
Еру кўкни безаш одати.
Гул ёзади баҳордан гўзал,
Шод инсоннинг ҳур саодати.

1936

МУҲАББАТ ТОНГИ КУЛГАНДА

Оқшом эди, ойдин кўприкда
Барно қизу йигит турарди;
Ойни кутган оқшомги кўкда
Бешик-бешик булут юрарди.

Булутларнинг ёриб қучоғин,
Ой кўрсатди олмос юзини.
Мағрур ташлаб ерга нигоҳин,
Тинглаб қолди йигит сўзини.

«Хоҳи инон, хоҳи инонма,
Сенинг севгинг қилмоқда шайдо.
Бундай ёниш бегона жонда
Бир ўчмас ўт бўлибди пайдо!».

Ой сузади, ел эсар майин,
Икки қалбни ёқар бир оташ.
Ёниқ дилнинг бахтиёр найин,
Ютмоқ бўлур сукут жафокаш.

Йигит севги тонгини кутар,
Қиз кўзидай қуюлади тун.

Лекин узун киприклар ўта —
Ярқирайди бахтга тўла кун.

«У бир ўтки, сени кўрмасам
Изтиробга солар жисмимни,
Лол қоламан — ахтариб топсам,
Унутамаман ҳатто исмимни.

Хоҳ инонгин, инонма хоҳи,
Хаёлимда кезасан ёлғиз.
Мени севгин!»
Йигит нигоҳи
Севги тилар — сукут қилар қиз.

Оппоқ паға булут устида
Ҳайрон сузар кекса ойсулув.
Юлдузларни қучиб кўксида,
Анҳор тўлиб жўшиб оқар сув.

Шу чоққача ишқин қиз фақат,
Дилдан сўраб айтганди дилга.
Илк, мусаффо, катта муҳаббат
Қиз дилидан келмасди тилга.

Ҳозир юрак бир нигоҳ бўлиб,
Боққан эди йигит кўзига.
Оқшом оғушига нур тўлиб,
Тонг кулгандай бўлди юзига.

Елда қўшиқ, кўприкда шуъла,
Бахт-ла тепди икки ёш юрак...
Ой сўзлади юлдузни тўплаб,
Севги тонги ҳақида эртақ.

1936

СЕНИНГ МАҚТОВИНГ

Кўр эркам, гўзалдир вафоли даланг,
Хуснингдай тўлишиб кирар саҳари.
Атрофи поёнсиз кўринар аранг,
Унда кумушланар меҳнат гавҳари.

Сенинг ёш бахтингдай нур тўлиб яшнар,
Момиқ пахталаринг далада оппоқ.
Ўргилиб терасан ишда вақтинг чоғ,
Дилингга муҳаббат сиғмайин тошар.

Уни ниҳолликдан ўстирдинг, қўзим,
Ўстирдинг ардоғлаб, гул очилтирдинг,
Далангни кўрганда қувнайди кўзим,
Тупроқдан пахтамас, дур сочилтирдинг.

Тонг ели эсади сочингни тараб,
Файратинг тунлардан яратар кундуз.
Сен чиққач далага, сени кузатиб
Сўнг кетар уйига кўкдаги юлдуз.

Меҳнатга нур мисол сингиб кетасан,
Этагинг момиққа тўлади тез-тез.

Қувониб мардлигинг таъриф этаман,
Шеър бўлиб келасан қаршимга сен қиз.

Сени мақтайинми ёки далангни,
Далангда кезайми, қўшигинг тинглай.
Кўз нурунг бахш этар пахтангга рангни,
Пахтанг юрагингга солмиш ёниқ най.

Йигитлар тилида сенинг мақтовинг,
Фусункор кўзларинг ёқармиш дилни.
Нозик қўлларингдан таралган шонинг
Азизим, шод этар колхозни, элни.

Мен сени мақтайман, сизни мақтайман,
Ўлкам ифтихори — пахтакор қизлар.
Достонларга киринг мисоли гулшан,
Эй меҳнат кўкида ёрқин юлдузлар.

1938

ЧЕВАР ҚИЗ ҚУШИҒИ

Улкам озодлик боғи,
Нурга тўлган ҳар ёғи.
Ҳар тонг мени чорлайди
Фабрикамнинг қучоғи.

Ипагим толим-толим,
Яшнар чамандай боғим.
Атлас тўқиб элимга,
Тонгдай кулган иқболим.

Иқболим бор, бахтим бор,
Москва пойтахтим бор,
Шойи билан дўстларни
Ясантириш аҳдим бор.

Дилимда доҳий — устоз,
Шунинг учун шоҳим соз.
Марғилондан Москвага
Беқасамим пояндоз.

1939

КАПАЛАК

Ҳулкар деган бир қизман,
Гул ичида ўсаман,
Кўкда учса капалак,
Йўлларини тўсаман.

Унга дейман:
«Ҳой гўзал,
Бораяпсан қаёққа.
Пастга туша қол бир гал
Келиб қўн бизнинг боққа.

Ҳовлим гулли бир боғдир,
Мен ўйнайман, яйрайман.
Гунчаларга шеър айтиб,
Булбул бўлиб сайрайман.

Мана сенга пушти гул,
Хоҳласанг оқ гулга қўн.
Гулсавсар ҳам гўзалдир,
Анор кийган қизил тўн.

Жийда сочган ҳидини,
Ҳовли тўлган атирға.

Кел капалак, боғимга,
Уйнайлик бирга-бирга».

Капалак рози бўлди,
Келиб қўнди боғимга.
Мен ҳам унга тутдим гул
Сигмайин қучоғимга.

Уни секин ўтқазиб
Анча шеър ўқидим,
Қизил гул бутоғида
Унга уя тўқидим.

Капалак хурсанд бўлди,
Севиниб қанот қоқди,
Деди: «Энди кетмайман.
Боғинг менга кўп ёқди».

Уйнадик оқшомгача,
Қуёш уйига кетди.
Сўнг дедим капалакка:
«Ухламоққа вақт етди.

Тоза ўйнаб чарчадик,
Энди ухлаб ором ол!
Мен ҳам ухлашга ётай,
Ўртоқжоним, яхши қол!».

1942

ТИЛЛАҚУНГИЗ

Жийдамга келиб қўнди,
Бир гала тиллақўнгиз.
Ғув-ғувиллаб каттаси
Сўзлай кетди узун сўз:

Ғув, узоқ кетманг ғув-ғув,
Қайда бундай маза бор.
Гулда овқат, пастда сув,
Ҳовли экан чаманзор.

Қўрдингиз, қўшни боғда,
Биз қўнмасдан гулига,
Чопиб келар Баҳодир
Ипин олиб қўлига.

Ҳали қорнинг тўймасдан
Сени тутиб олади.
Чўзиб бир оёғингга
Яхшилаб боғ солади.

Сўнгра қўяр офтобга,
Сен-чи, қисилиб нафас,

Ҳўп уриниб атрофга
Эрмак бўласан бирпас.

Ташлаб ўзи кетади,
Ухлаб олади ором.
Сен бўлсанг-чи, қуёшда
Қолиб ўласан ҳаром.

Бу ерда-чи Омонжон
Бизга меҳрибон ўртоқ.
Қарар бизга тўймасдан
Кўзлари қора мунчоқ.

Аясига сўз берган,
Тегмайман деб қўнғизга.
Айтинг, яна дўстларим,
Нима етмайди сизга.

Баҳодир ҳам ипини,
Ҳам шўхлигин ташласа,
Ўзи келиб ялиниб,
Боғчасига бошласа:

Ғувиллаб учиб бориб,
Уни хурсанд қиламиз.
Омон, Баҳодир — ҳамма
Аҳил бўлиб яшаймиз.

1943

СОЙ КЕЧАСИ

Тоғ ортидан кўтарилди ой,
Сўлим қирғоқ нур-ла ўпишди.
Кўзгу бўлди жимжит оққан сой,
Ойнинг акси сувларни қучди.

Сойми ёки шаббода олди
Менинг кўзимдаги уйқуни?
Ой ёримни ёдимга солди,
Дилда тошди севги тўлқини.

1943

ОЛТИН КУЗ

Севаман, олтин куз, севаман жондан,
Атлас табиатли гўзал чоғингни.
Дарахтлар либоси ранго-ранг гулгун
Кўзни эркалаган чаман боғингни.

Севаман, ерларга рангдор япроқлар,
Юмшоқ ва рангба-ранг гилам тўшаса,
Гул тергандай териб барг қизалоқлар
Қушлардай гурпаклаб яйраб ўйнаса.

Далада пахталар кумуши порлаб,
Момиқ юзларини қуёшга тутса.
Теримчи чечанлар этаклаб, қоплаб
Тоғдай хирмонларга келтириб тўкса —

Мен беҳад севаман! Енгим шимариб,
Қизлар орқасидан юраман мен ҳам.
Кенг водий қўйнида кўксим қабашиб,
Яйрайман, нашъага тўламан бу дам.

Симоб тўлқинлари тутиб осмонни,
Муттасил ёмғирлар зериктирса ҳам,

Қумуш булоқларнинг сувлари сокин,
Қушлар инларига кириб олса ҳам,

Мен ғамгин боқмайман, кўнглимда баҳор,
Олтин япроқларга қараб, толмайман.
Ясан келинчақдай ҳар бир дарахтни
Севаман! Нигоҳим уза олмайман.

Булут чодирини йиртиб мўралаб,
Чиқса қуёш, кўкка бўламан мафтун,
Севаман нурларда пати ялтираб
Оппоқ кабутарлар қилсалар ўйин.

Тўзони ювилган барглар шамолда
Рангини кўз-кўзлаб қилганда ҳузур,
Ҳозир тинган ёмғир томчиларида,
Олтин япроқларда ёниб тоза нур —

Гавҳар маржон каби ялтираб турса,
Мени ҳам ўрайди шеърини ҳаяжон!
Қуёшни қаршилаб чиқиб айвонга,
Нурларга кўмилиб юраман шодон.

Севаман олтин куз, севаман жондан!
Товусдай безанган дарахт, боғларни!
Ёмғирли оқшоминг, қуёшли тонгинг
Хаёлга чўмганим гўзал онларни!

1943

Т У Н

Тоғ ортига ўтиб кетди кун,
Секин чўкди тоза, салқин тун...

Мен дераза очганим чорбоғ,
Сокин ухлар тун кўрпасида.
Майин қўшиқ ёйилар ҳар ён,
Эсиб ўтган ел шарпасида.

Сув оқади аллалаб тунни,
Ҳамма ухлар, уйда мен уйғоқ,
Парча қоғоз, кичик бир қалам,
Бошим узра порлайди чироқ.

Тунда қанча хаёл, қанча куй,
Мен берилиб қулоқ соламан.
Сўз тополмай ифодасига,
Ранг ахтариб шошиб қоламан.

Соф ел эсар... Парвона учар,
Чироқ атрофида ўргилиб,
Ўзин уриб парт бўлади-ю,
Столимга тушади келиб.

Мен ёзаман, юлдузлар ўтар,
Ҳар бириси сўйлар бир эртақ.
Мана, Ҳулкар қаршимда чақнар,
Ёрқин тонгдан келтириб дарак.

Тун ўтади, яна чорбоғдан
Кўтарилар саҳарги туман.
Мен-чи, аста чироқ сўндириб,
Отаётган тонгни кутаман.

Кўзларимда эриб кетди тун,
Ёйилмоқда ёрқин жувон кун...

1944

ОНА ЭЛДА ТУЛИШАР НАҲОР..

I

Бу тушми ё хаёл, бу на турли куй,
Қаердан бу қадар қушлар сайраши?
Ўрмон шамолимас, жанглар дудимас,
Қайдан райҳон ҳиди, елнинг яйраши?

Йигит апил-тапил очди кўзини,
Кўзига кун тушди, лабига кулгу.
Ҳовлига сув сепар онаизори —
Туғилган элининг тонготари бу.

Йигит қуюқ завқ-ла боқди йироққа,
Ялтираб кўринди тоғ бошида қор.
Уруш хавфи битган она-тупроқда
Нурлар қанотида кирмоқда наҳор.

Йигит яйраб кетди, кўкси қабариб,
Уни мафтун этди тонгнинг чиройи.
Сўридан тушди у, боғ томон юрди,
Тинчлик ва бахт куйин қилиб хиргойи.

II

Йигит боққа чиқди — кенг яғринида
Ўйнайди дарахтлар ўта тушган нур.
Олдида ёйилиб, шарбатга тўлиб
Таниш ва жонажон боғи товланур

У ета олмади нигоҳи билан
Мевали дарахтлар қалин ва юксак.
Наҳот ўзи эккан қирмизак олма,
Мана шу ялтираб ёнган ёқутдек?

Йигит мамнун борар... Нурли ўйнайди
Янги кенг ариқда сув карашмаси.
Бир ёқда шафтоли, бир ёқда анжир —
Йигит нигоҳида шарбат чашмаси.

У тўймай қарарди — яқинда бирдан
Қўшиқ жаранглади, тарқалди ўйи.
Йигит қўшни боққа ташлади назар,
Ишкомда кўринди қизларнинг бўйи.

Қизлар... товусларми, оҳуларми ё,
Товланган жамоллар олди кўзини.
Эртак қучоғида қолгандай гўё
Ажиб ўт ичида сезди ўзини...

III

Тинди-ю, қизларнинг дилрабо куйи,
Акси садо қолди кўкда жаранглаб.
Ва ишкомдан чиқди икки етук қиз,
Саватда узум-ла, йигитга қараб.

Йигит шошиб қолди — лабда табассум,
Гоҳи чиллакига, гоҳ қизга боқди.
Чиллаки товланди шакарга тўлиб,
Қизлар латофати бағрини ёқди.

— Салом,— эгилишди қизлар жиямайиб,
Тутишди узумни мафтун йигитга.
Бир бош узум қўлда, йигит тўнди жим,
Сочин майда ўрган сутдай оқ бетга.

«Наҳот ўша Зебо, ўша қўшни қиз,
Шу нозик латофат, шу оҳу қараш.
Қандай баркамол бу! Ё янглишдимми,
Нечун кўрагимда туташди отац!»

Йигит кўз узмади Зебо юзидан,
Сеҳрланган каби қолди шуурсиз.
Шу жаннат боғ бўлиб кўринди унга,
Пушти кўйлак кийган Зебо номли қиз.

1945

К Е Л И Н Ч А К

Бугун тўйинг куни, севгинг шодлиги
Гўё-ёш қалбингга сиғмайин қолди.
Бахтиёр ҳаётнинг илк тантанаси
Сен ўсган қишлоқни қувончга солди.

Сенга тўй совғаси, гуллар кўтариб,
Гурас-гурас келар дўстинг, тенгқуринг,
Янги уйда тўлиб кампирлар мамнун,
Янги бахт, одатдан қизитар гурунг:

Дарахт орқасидан суқли термулиб,
Бошингдан сочаркан ой оппоқ чечак.
Севганинг ёнида, дўстлар ичида,
Сени бахтли, гўзал кўрдим, келинчак!

Устингда хушбичим оқ — тўй либоси.
Сочинг ҳалқаси-ла ўйнайди шамол.
Тўйга келганларнинг кўзлари сенда,
Гарчанд шу колхозда топгансан камол.

Куёв тикилганда бахтиёр, мафтун,
Ғунча лабларингга чиқар ним кулгу.

Сен ваъда этдинг бахту саодат,
Унда акс этади мисоли кўзгу.

Электр маржони нури қўйнида,
Чимилдиқ тўсмаган суратинг зариф.
О, ёшлик, порлоқсан, гўзалсан, гулсан,
Сенинг таърифингга қаламим заиф.

Янги давр яратган ёр-ёр авжида,
Қадаҳда жимирлар лола ранг шароб,
Товусдай хиромон сузар раққоса,
Яллага жўр бўлган танбуру рубоб.

Умрда бир бўлур бундай тантана,
Борлиғинг кўз бўлиб боқасан унга.
Биламан, истайсан ўтмаса бу дам,
Хотима бўлмаса шу ажиб тунга.

Эрка қиз, бу ажиб тун орқасида,
Заррин саҳифали саҳар кутади.
Ҳаёт китобининг илк варағини
Толенинг кенг очиб сенга тутади.

Ҳали муҳаббатнинг баҳори олдда,
Олдинда ёш ҳаёт, ранг-баранг фасл.
Умрингиз хушчақчақ, иноқ бўлади,
Бунга ёниб турган кўзларинг кафил.

Шу кўзлар юлдуздай абадий кулсин,
Баҳор йўлларингга тўшасин чечак.
Шу ёшлик, шу чирой, умринг баҳори
Сарғайиш билмасин, сулув келинчак.

1946

ҲАЁТ ЖИЛОСИ

Яна йилдэй узун бўлди тун,
Кўзларимга келмади уйқу.
Турли хаёл чулғаб ўйимни,
Ўтдай ёқди бошимни парқув.

Тўшагимда кучсиз ва ҳорғин
Тўниб ётдим хаёлга ботиб,
Девордаги гардиш палакка
Шуъла тушди қуюндай оқиб.

Сўйламади юпанчли сўзлар,
Одатдаги дўстлар сингари.
Аммо енгил тортиб нафасим,
Назаримда ғам кетди нари.

Уйга кирган ҳаётбахш жило,
Тишга боқ, деб қилгандай хитоб.
Кўтарилиб дарчадан боқдим,
Оғушига олди офтоб.

Қарадиму, кўзимни ортиқ
Узолмадим тирик ҳаётдан.

Созим, қалбим, қўшиғим билан
Мафтун бўлдим мен қайта бошдан

Ана, қушлар қанотида нур,
Нур-ла ўйнар баргдаги шабнам.
Шу гиёҳдай, эй азиз офтоб,
Интиламан сен томон мен ҳам.

1946

ИККИ ҰРТОҚ

Уфқ олмиш пушти ранг,
Тоғ узра чиқар қуёш.
Қир кенг — кўз илғар аранг,
Пахта очилган қийғос.

Белга урар ғўзалар,
Чайқалар худди денгиз,
Қайнаган оқ кўпиклар
Ичра сузар икки қиз.

Бири Гулшанхон — дилкаш,
Қамсухан ишга чечан.
Бири Ойша — шўх оташ,
Ёш келин — гапга печан.

Ойшахон тез ва шаддот,
Гулшан туйғун, раҳмдил —
Иккиси қалин ўртоқ,
Ўртадан ўтмайди қил.

Очилган бўлиқ пахта,
Оқ енгдай ҳар бир чаноқ,

Дала қизғин меҳнатда
Байрамдай қизлар хушчоғ.

Пахта жадал терилар,
Дам сайин ошар суръат,
Нақадар жонга ёқар
Ел силаб ўтса тонг пайт...

Ойша ростлаб қаддини,
Атрофга ташлади кўз.
Бўшатиб этагини,
Дўстига бошлади сўз:

— Гулшан, далани қаранг,
Йигитлар тутиб кетди.
Нуқул гўдаклар билан
Қолган кунлар ҳам битди.

Қарайман-да, қувнайман,
Ичга сиғмас қувончим.
Кўкрагим бўлар баланд,
Зўр бўлгандай суянчим.

Биласиз, бу қаторда
На акам бор, на иним.
Туғишгандан ҳам яқин
Бариси жоним, таним.—

Деди-ю дуррасини
Силкиб ўради бошга,
Ва хумор назарини
Ташлади ёш қуёшга.

— Асти қўйинг, минг шукур,
Туғади офат — уруш.

Халқни айтинг, шундай зўр
Йилларда берди туриш.

Энди бағримиз бутун,
Эркаклар қайтди элга.
Йиғламайсан жигар хун,
Васваса тушмас дилга.

Эшик тиқ этса сени
Босар эди ваҳима.
Қўшнинг олса шум хабар
Бағринг бўларди қийма.

Қийма бўлгандай дили,
Чимрилди Гулшан қоши.
Атрофда дала ели,
Тинч ҳаётнинг қуёши.

Порларди тоғлар оша,
Олиб кетгандай дардни.
Ўртоғига шўх Ойша,
Деди тўкиб этакни:

— Чунки, ўртоқ ҳаммамиз,
Бир элнинг йигит-қизи.
Қийган ва еганимиз,
Бир элнинг нони, тузи.

Хирмон томон йўл олди,
Гулшан жўяк ичидан.
Кўркам силкиниб қолди,
Оқ пахталар кетидан.

Интилар кўкка қуёш,
Ортар ерда ҳарорат.

Терар йигит, қари-ёш,
Ҳаммада зўр маҳорат.

Теришади, пахтанинг
Ўсар тоғдай хирмони,
Ялласи йигитларнинг
Жаранглатди самони.

Гулшан секин ростлар қад,
Юзи бўлар гул мисол.
Вужудини муҳаббат
Ўрагандай тинглар лол.

Ўзи сезмай, назари
Сузиб кетди йигитга.
Хотира эмас энди,
Ишқ қилар бағрин тилка.

Ишқнинг гўзал ўтидан
Чимрилган қора қошлар,
Қалбдаги янги куйдан
Оташ бўлган қарашлар.

— Қаранг, унинг овози
Бунча жозиб бўлибди.
Урушда чиқиб ғози,
Сухсур каби тўлибди.

— Қомилми?

— Йўқ, Тўлаган.

(Яширмоққа шошди қиз.)

— Тўлаганмас куйлаган,

— Мени чалғитмоқчисиз —

Бу Комил — кулиб боқди,
Ойшахон ўртоғига.
Бу қараш лола тақди
Гулшаннинг яноғига.

Жўяк оралаб ўтиб,
Ойша келди яқинроқ.
Гулшанни қўшиқ тутиб,
Олиб кетганди йироқ.

Муҳаббатнинг сирини
Қилар экан тамошо.
Гулшан қалби сирини
Ойша қилади иншо:

— Айтманг, чин гап турганда
Менга кўрган тушингиз.
Ишқ денг, уни кўрганда
Оғиб кетар ҳушингиз.

— Ҳуш ўлсин дарров оғса,
Жилла ҳам ундай эмас.
У қаҳрамон, биз эса...
Биздайларни тенг демас.—

Гунчадай дудоғига
Чиқиб эрка табассум,
Қаради ўртоғига
Ҳам маъюс, ҳамда маъсум.

Қучоғи тўлган пахта,
Ўпар оппоқ иягин.
Гулшан хаёлчан, шахдам
Тўкиб келди этагин.

— Гулшан, ёш қиз эмассиз,
Гапингизга туз қўшинг.
Биламан, камтаринсиз
Аммо нолишни қўйинг.

Қомилжон сизга хуштор,
Мендан сўранг сиз уни.
Юрармиш тунлар бедор,
Поччангиз айтди буни.

Кеча сиз қилганда рақс,
Ўзим кузатиб турдим.
Гўё олмасдан нафас,
Лол қолганини кўрдим.

Мен ҳам гар йигит бўлсам,
Танлардим сизни ёлғиз.
Сизнинг чирой кимдан кам,
Товусдай кўркам қизсиз.

— Жилла ҳам ундай эмас!
— Луқма ташламанг мундоғ.
Бир кўрган қилар ҳавас,
Қиз деган бўлар шундоғ.

Бу йил колхозда қай қиз,
Сиздан кўп терди пахта?
Ҳатто районга раис
Телефон қоқди бу ҳақда.

Қаҳрамондан каммисиз?
— Биз ҳаммамиз шу зайл!
Сиз, Ойпош-чи?
Йигитлар,
Биздан ўзмоқчи бу йил.

— Майли, ўзсин! Улар ҳам
Ўзимизнинг юзимиз,
Бизнинг колхоз шундоғ деб
Гердаямиз ўзимиз.—

Ойша этагин тўкиб,
Тепиб босди қанорга.
Тера-тера сўзлади,
Гулшан чўмди хаёлга.

— Ўқигансиз, оқ кўнгил,
Орқангиз тўла кокил.
Бу кокилдан узилиб,
Қайга ҳам кетар Комил.

— Қўйинг шу гапни, Ойша,
Пича олинг қўшиқдан!
...Қуёш тераклар оша
Шуъла сочди уфқдан.

Бутун звено шунда..
Табелчининг вақти чоқ.
Ялтирар хирмон кунда,
Тоғдай юксак, қордай оқ.

Жийдазор йўл оралаб,
Қизлар кетди уйига.
Шарқдан оқшом мўралаб,
Ўрмаларди қуйига.

Шом ортидан тоғ ошди,
Ўн беш кунлик тўлин ой.
Кенг водийга нур сочди,
Ҳосилга бўлсин деб бой.

1946

Х А Ё Л Л А Р

Эй хаёллар, елдай сездирмай
Келасизу, чулғайсиз ўйим,
Ҳатто безган чоғда ҳам ғоят,
Кўксингизга ташлайман ўзим.

Зотан, сизсиз бўм-бўшдай ҳаёт,
Дил қанотсиз қуш билан тенгдир.
Ҳатто икков зўрға жойлашган
Хонам сиз-ла осмондай кенгдир...

Тун ухлайди ширин уйқуда,
Ой-юлдузда оқади ҳаёт.
Сиз-чи, мени этасиз мафтун,
Ўйим чулғаб елпийсиз қанот.

Бодом тоғларига чирмашиб,
Излашасиз бирга оҳуни.
Оққуш каби енгил ва кўркам,
Мен-ла кечиб ўтасиз сувни.

Кўз ёшидай тиниқ ҳар булоқ
Табиатга тутар оина,

Мағрур бошин қорға ўраб тоғ
Акс этади бир оппоқ сийна.

Сиз тиклайсиз севги ва илҳом
Уйи бўлмиш оппоқ ўтовни.
Ва эсимга солиб қўясиз,
Ўзи эсдан чиқмас бировни.

Шунда сизга янги ном бериб,
Ҳаяжонда атайман Севги.
Юксалтирар дилимни тоғдай
Шу янги ҳис, шу янги сезги.

Маст назар-ла атрофга боқиб
Табиатда кўраман чирой.
Кун шуъласин қамраб тўлқинга
Шўх кўпириб оқар дарё, сой.

Олтин рангга кириб кўринар,
Дала йўлдан кўтарилган чанг.
Чўл чечагин менга тутқизар
Қирғоқдаги ҳар тош, ҳар харсанг.

Сеҳргарсиз, тирик хаёллар,
Сеҳрингизга этасиз мафтун.
Йўқса, чўлда қийғоч гулшанни,
Тикандан гул ундирмак нечун.

Оқшом ғунча атаб кетганим,
Хандон кулиб боқса эрталаб,
Салқин кеча камол топтирган
Соҳил мендан қилса шеър талаб.

Шунда сизни чечакка ўраб,
Номингизни атайман илҳом.
Мук тушаман шеър машқига,
Севинчига, дардига дил ром.

Оппоқ қоғоз, кичик бир қалам,
Изланишда ўтиб кетар тун,
Гоҳ Севги деб сарлавҳа қўйиб,
Изтиробда ёнаман бутун.

Гўзал оқшом каби сездирмай
Келасизу, чулғайсиз бошим,
Гоҳ қийнайсиз, гоҳ яйратасиз,
Туни бўйи бўлиб йўлдошим.

1947

ДАЛАДА БИР КҮН

Кечагина шошқин кузнинг қақшатувчи тиллари
Ялаб ўтиб қовжиратди ғўзаларнинг баргини.
Ўқтин-ўқтин чиққан булут ҳам елларнинг чанглари
Далаларга олиб чиқди ёш-қарининг барини.

Ҳали қуёш тоғ ортида. Теримчилар далада.
Аллақачон қуйи ерга ўтди раис Турсуной.
Тонг тумани кўтарилар, денгиз мисол пахтазор,
Елкандай оқ кўринади дала шийпон, хирмон жой.

Бўй баравар ғўзаларнинг кўсаклардан боши зил, .
Пахталари енгдай оппоқ осилмишдир чаноқда.
Мавсум бўйи тўккан меҳнат ҳосил бўлди эвлоқсиз,
Қани дўстлар, терим сари! Кунлар қолди саноқда.

Бир тўда қиз шўнғиб кетди ёнбошдаги пайкалда,
Шабнамларни силкиб терар чевар қўлли Мурубат.
Биладики, шу эгати тўла оппоқ пахтада,
Тонгдай кўҳлик толеи бор, ярқираган тоғдай бахт.

Биладики, шу пахтада ёзда чопган кетмони,
Шу кўсақда ёзда оққан дурдай меҳнат терлари.
Шу пахтадан ёш кўксини баланд қилган нишони,
Шу туфайли уни куйлар шоирларнинг шеърлари.

Дўстларига ваъда берган халқи билан мардона,
Сув деганда тўлқин бўлган, нур деганда ҳарорат,
Тўйини ҳам кузга қўйиб, шуни деган ягона,
Энди олтин тер деганда етмайдимиз маҳорат?

Биладики, гектар-гектар ерга дурдай сочилиб.
Ялтирайди жондай севган дўстларига берган сўз.
Дўстлик азиз! Сўз муқаддас! Терар чевар шошилиб,
Ғаниматдир, ҳар дақиқа — қор уфурар шошқин куз.

Ана, бошга кўркам гулдай пахтасини кўтариб
Хирмон сари илдам келар Зухра билан Марҳабо.
Нуроний чол оқ булутдай пахталарни шопириб,
Ўқир тамтам қизларининг ғайратига тасанно.

Бунда ғайрат ўзи юрар, ёш-қарининг қонида,
Йўлбошчидир бунда унинг иродаси — қарори.
Шу сабабдан шийпонларда кўтарилган хирмондан
Аравалаб оқиб кетар оқ олтинлар қанори.

Шу оқ, оппоқ олтинларнинг, шу тупроқнинг дилидан,
Карвон қилиб, ортиб берар меҳнатсевар қўллари.
Биладики, шу карвонлар оппоқ нурдай изидан
Коммунизм боғларига кириб борар йўллари.

Оқшом. Қуёш алвон бўлиб, бошин қўяр уфққа
Катта ердан ҳорғин, лекин хурсанд қайтар Турсуной.
Бугун терим яхши, дея тикилади у кўкка,
Осмон тиниқ, эрта терим кўпроқ бўлур ҳойнаҳой.

1948

ДУСТИМГА

Бугун одатимча тонгда уйғониб,
Азизим, ҳақингда яна сурдим ўй.
Яна эрта баҳор ирмоқларидай,
Менинг кўкрагимда тўлқинланди куй.

Нечунким, ўзингни тонгга ўхшатдим,
Бахтинг ярақлади қуёш сингари.
Сенинг йўлларингни эслатди менга
Уфқдан юксакка интилган сари.

Фақат сен кўрган тун юлдузсиз эди,
Қуёш чиқди, ботди сендан узоқда;
Ҳатто қалбингдаги туғма ўтинг ҳам,
Сўнди қора турмуш солган тузоқда.

Сенга Ленин тутган эрк байроғининг,
Қип-қизил шуъласи тушгач кулбангга,
Сен ғамгин бошингни кўтардинг аста,
Ўша сўнган ўтинг олди аланга.

Инсонсан, инсондай кун кечир,— деди,—
Бошингдан кўтариб қоп-қора тунни.

Қамашган кўзинг-ла кўрдинг бир умр
Сенга инсонликни берган қонунни.

Сомон йўлидан ҳам узоқ йўл босдинг,
Келиб етишгунча сен бу ҳуқуққа.
Қанча жон, қанча қон, умид, истеъдод,
Қанча Турсунойлар чўкди қудуққа.

Не-не машаққатли йўлларни босиб
Чиқолдинг зулматдан голиб, саломат.
Тунингга нур киргач, дилингга ҳаёт,
Заҳил юзларингга чиқди малоҳат.

Очиқ кўзлар билан оламга боқдинг,
Ҳаётни танидинг ранг-баранг ва кенг.
Жаҳон ҳам умрида илк кўрди сени,
Эркину, озоду, ҳамма бобда тенг.

Асир умидларинг қулф уриб кетди,
Уфқдан уфққа етди қулочинг.
Сен билан яшнади улуғ мамлакат,
Бахтига жўр бўлди сенинг қувончинг.

Сен — она! Сен битмас ҳаёт булоғи,
Ҳаётни яратган муҳтарам омил.
Улуғ келажакнинг ёш ниҳоллари
Сендан тармоқ ёзиб топар такомил.

Сен — куйчи, пахтакор, олим, тўқувчи,
Юлдузлар илмини билган мунажжим;
Табиат сиридан баҳс этганингда,
Қуръон ҳам, инжил ҳам бари қолди жим.

Сен бахтиёр эдинг. Бошланди уруш,
Эрингни оқшомда жангга кузатдинг.
Тонгда биринчи бор заводга келиб,
Эгасиз дастгоҳга қўлинг узатдинг.

Колхозда тўкин, мўл ҳосил ёйилиб,
Шундай қола берди қўлингга қараб.
Оила ташвиши, уруш ваҳмаси —
Барчаси, барчаси қилди иш талаб,

Ҳар ерда улгурди эпчил қўлларинг,
Ҳафталаб билмадинг уйқу ва ҳордиқ.
Вафо одат бўлди... ҳатто тул қолган
Чоғда ҳам севгингга қололдинг содиқ.

Ғарбдан келган зулмат сўкилди чок-чок,
Сенинг ўғилларинг очган ўт билан;
Ундаги жасорат, муҳаббат, нафрат
Сенинг соф кўксингдан ўтган сут билан.

Елкангга юкини ортган бу йиллар
Бутун борлигингни кўрсатди яққол.
Гарчанд сочга қўнди бемаҳал қиров,
Чиройинг, ироданг тополди камол.

Баҳодир халқимиз ғалаба қилди,
Яна изга тушди фаровон ҳаёт.
Паҳлавон элингда бошланди тинч иш,
Яна гуркиради меҳнат ва ижод.

Яна бағринг бутун, кўнгил беташвиш,
Яна орзу-ҳавас, умидлар қат-қат.
Ҳосилдор ерларда, олтин қўлларда,
Яралур ҳар куни янғи саодат.

Ҳаётнинг борлиги, бари сеники,
Ҳар қайга узатсанг етади қўлинг.
Сенга кеча-кундуз нур ўзи ҳамдам,
Тўғридир, ёрқиндир ва кенгдир йўлинг.

Дўстим, сен ҳақингда сурарканман ўй,
Сени хотирлатди ўлканинг тонги.
Қушларнинг кумушдай қанотларида
Гўё учиб юрди кулгинг жаранги.

Узингга берилган буюк ҳақ билан,
Сен кулгин, қаҳқаҳанг оламга кетсин.
Чамандан тарқалган баҳор елидай
Хориж Шарқ қизининг қалбига етсин.

Балки чанқаб-чанқаб кутар шу елни,
Бир чоқлар худди сен кутган мисоли.
Сув билан қараса ҳеч ажаб эмас,
Чунки, сен ҳурликнинг ёрқин тимсоли.

Дўстим, илгари бос, фақат илгари!
Сени етаклайди ленинча ғоя.
Октябрь бахш этган муқаддас қонун
Буюк ҳуқуқингни қилар ҳимоя.

1949

ПАРАНЖИСИНИ ТАШЛАМАГАН ХОТИНГА

Кундай оппоқ йўл ўртасида,
Кутмаганда учратдим сени.
Очиқ, бахтли қизлар сафида,
Бу юришинг ранжитди мени.

Узоқ ўтмиш бўлиб кўриндинг,
Савсл билан келдим қошингга:
— Мен ташлаган паранжини сен,
Нечун олиб солдинг бошингга?

Қайда экан бу қора сарқит,
Сақлаб қолмиш қайси ифлос қўл?
Тушунчангни туманга ўраб,
Сени қилмиш паранжига қул!

Сенинг эркинг, ҳаққинг ўғирлаб,
Иродангга занжир солган ким?
Эрк макони бўлган ўлкада,
Нечун қолдинг тутқунликда жим?

Нечун, нечун азиз бошингни,
Ўз юртингда эгиб юрасан?

Хурлигингни қўлингдан бериб,
Паранжига кириб юрасан?

Биласан-ку бизнинг ўлкада,
Аллақачон тутқунлик битган!
Озод, эркин қизлар таърифи,
Шон-шуҳрати оламга кетган.

Қара, шунча озод хотин-қиз,
Сендан камми ҳусн бобида?
Ҳар бириси бир ёрқин юлдуз,
Ярқирайди эрк осмонида.

Қремлда кенгаш қуради,
Прагада тушади рақсга.
Измига тоғ кириб юради,
Табиат-ла кирганда баҳсга.

Очиқ кўзин кўкка тикканда,
Кўринади куппа-кундуз ой,
Идрокени сувга тикканда,
Электрға айланади сой.

Тақир чўлини қилади бўстон,
Унинг номи уста пахтакор.
Биласанми, ҳар тонг-ла элга
Рапорт бериш билан бахтиёр.

Қара, унинг кўксида юлдуз,
Меҳнатидан бўлмиш Қаҳрамон.
Сен-чи, нечун чодир ичида
Қолиб кетдинг азизим, ҳамон?

Айт-чи, дўстим, юзинг яшириб,
Паранжига ўраб қўйган ким?

Юлдуз каби ёнган кўзингни,
Эрк нуридан маҳрум қилган ким?

Жоним, ўтмиш чодирин ирғит,
Тонгдай яшна эркиларга хос!
Танҳоликни абадий тарк эт,
Хур дўстларинг билан қадам бос!

Бу пардани ташласанг агар,
Ойни уялтирар юзинг бор!
Тунга боқсанг тунни ёритар
Юлдуз каби ўтли кўзинг бор!

Бу пардани ташласанг агар,
Кўкрагингга тегади офтоб!
Сенинг ўзинг таратган нурга
Душманларинг бермай қолар тоб!

Ташла ғафлат чодирин, дўстим,
Биз билан юр, оппоқ — оқ тонгга!
Ўзинг гулдай яшнаб, ишла-ю,
Юртингни ҳам ўрагин шонга!

1950

МАРТ ТОНГИДА

Қорли тоғлар устидан тунни
Секин ҳайдаб зумрад тонг отар.
Нур изидан кирган ёш кунни
Бағри баҳор пойтахтим кутар.

Йўлкаларнинг ойналарида
Олтин мисол ёнади қуёш.
Баҳор ва нур чеҳраларида
Дўстлар менга бўлади йўлдош.

Мана, ўтиб борар олима,
Қадамлари фикридай кескин.
Сочларида ёнади шуъла,
Нигоҳлари кезар тоғ кўксин.

Профессор деб атар халқи
Шу нозанин, гўзал жувонни.
Тоғ оҳуси атаса ҳақли
Шоир шеърга ўраб бу номни.

Тупроқ қатин ўрганди узоқ,
Қоялардан, тоғлардан ошди.

Табиатнинг сириг эгди фoш,
Хазиналар конини очди.

Энди шошар дарсхонасига,
Зафаридан бермоқ-чун хабар.
Сочин сочиб пешонасига,
Қуёш тўлиб шаббода эсар.

Оппоқ тоғлар қори ярқираб,
Тантанада кутади тонгни.
Тоғ пойида гигант комбинат
Қучоғига чорлар жувонни.

Олиманинг кўзларида нур,
Дили ижод ишқи-ла тўлиқ.
Тошкент узра эсиб ел ҳур-ҳур,
Қанотида келтирар қўшиқ.

Бунча гўзал, бу қадар дилбар,
Зафар билан янграган бу соз!
Бу қўшиқда, дўстим, сен ҳам бор,
Шундай олға қиласан парвоз!

1950

ФОНТАН ОЛДИДА

Гўзал оқшом,
Ой, юлдуз сузар,
Чироқлардан олиб нурина.
Салқин боғда,
Фонтан ёнида
Икки ёш қалб сўзлар севгини.

Фонтан шодлик каби қайнайди,
Сочилади гавҳар доналар.
Нақадар соз,
Бахтиёр замон,
Муҳаббатга ётдир нолалар

Ой ҳам ботди,
Янги тонг отди,
Ҳамма ёққа нур сочди қуёш.
Севги тўла,
Шод юрак билан
Дастгоҳига кетди икки ёш...

1951

ТИНГЛА, БУЛБУЛ

Булбул сайрар, ирмоқ куйлар, ўйнар ел,
Ҳамма ёққа нур тўлганга ўхшайди.
Ширин куйга тўлиб кетди маъсум дил,
Севги унга ёр бўлганга ўхшайди.

— Тўхта, булбул, мен куйлайин, жон булбул,
Сен тинглагин қалбимдаги торимни.
Баҳор десам, рашк қилмасин чаман гул,
Юрагимга кириб олган ёримни.

Мен ёр севдим, ишқ ўради ўйимни,
Эрка дилнинг тўлқинига қулоқ сол.
Сен бийронсан, лекин менинг куйимнинг
Кўрки бўлган садоқатдан сабоқ ол...

1951

ЛОБАР ҚИЗЛАРГА

Салом, менинг азиз дугоналарим,
Азизим, лобарим, чеварим қизлар!
Эй, тоза қалбимнинг ошнолари,
Куйларим илҳоми, севарим қизлар!

Қаҳрамон йигитлар кечирсин мени,
Бу кун ҳам қўшиғим сизларга доир.
Сизни, ҳур ва озод, сизни куйламоқ
Менга саодатдир, мен бахтли шоир!

Мана, шод юракнинг севгисин қўшиб,
Чевар қўлингизга бермоқ учун гул,
Сизга ёзган юрак шеърим изидан
Республикам бўйлаб мен ҳам олдим йўл.

Ҳорманг, пахтакорлар, муборак бўлсин,
Меҳнат ва тинчликнинг мўл ҳосил тўйи!
Хаттоки, қуёшга ета олгудай,
Дур бўлиб уйилмиш хирмонлар бўйи.

Кумушдай очилган бу пахталарда,
Сизнинг қўлингизнинг ҳиссаси улуғ,

Жон-дилдан ишлайсиз, чунки қалбингиз,
Эзгу умид билан севгига тўлиқ.

Сиз энди биласиз саодат нима,
Бахтингиз қаерда, кимсиз ўзингиз.
Бу куну эртани очиқ кўради.,
Озодлик мунаввар қилган кўзингиз,

Водийлар қўйнига трактор солмоқ,
Фаровон ҳаётда яйраш дедингиз.
Граммлаб пахтани чаноқдан олмоқ,
Уруш фалокатин ҳайдаш дедингиз.

Баҳорги аҳдимиз усгидан чиқсак,
Улуғ юртимизнинг боши осмон.
Москва олқишлаб, дўстлар қувонса,
Ҳаётимиз бўлса яна фаровон.

Тинчлик ва шодликни яратувчи халқ,
Сизнинг қўлингиздан кийинса гўзал.
Сизнинг юрагингиз фахр-ла тўлса,
Азизлар, бахт бундан бўлурми афзал?

Ажойиб бир халқнинг лобар қизисиз.
Сиздан мақтончоқлик, мағрурлик йироқ.
Янги-янги тузган режаларингиз
Сизни олға томон ундайди бу чоқ.

Ўз ери, ўз эрки, ўз ҳур меҳнати,
Ўқиб ёд олгани азиз китобдай.
Не бахтдир, ҳар дамги меҳнат маҳсули
Қалбингиз ёритса худди офтобдай.

Оталар эркаси, оналар бахти,
Ватаннинг севгани, дугона қизлар.
Сиз билан шеъримнинг рубоби янграр,
Сиз билан гўзалдир замона, қизлар.

1951

Қ О Р

Олча гули баргидай,
Ўйнаб учиб ёғар қор...
Ажаб: қорга қарайман,
Кўзимда яшнар баҳор.

Дарахтларнинг шохида
Қор яшнайти худди гул,
Қия тепаликларнинг
Яхида ярқирар ул.

Чана тортган болалар
Телпагида паға қор.
Қийқириб ўйнашида,
Шодлигида бор баҳор.

Баҳор етилар — қорда,
Дам олган ер тўшида.
Баҳор кезар — инида
Ухлаган қуш тушида.

Шоликор, пахтакорнинг
Режасида бор кўклам,

Кумуш либосда яшнаб
Ҳаёт қайнаган ўлкам —

Ёшу қариси бари
Дилида қордан виқор,
Олмосдай қор тагидан
Кулади кўркам баҳор.

1952

К У Л Д А

Кўлда бўлганмисиз
ёз мавсумида,
Бир дам олганмисиз
сув билан нафас.
Сув салқини қучиб,
қуёш эркалаб,
Ешлик қўшиғидан
Бўлганмисиз маст?

Кўл осмондай тиниқ,
кўл осмондай соф.
Қайиқ сузиб тилади сувни.
Гўзал тўлқинлатар
кўм-кўк қирғоқни,
Кунни акс этдирган
улкан кўзгуни.

Ҳатто ўз жамолин қилиб томоша,
Табиат бу ерда чиқарар ҳордиқ.
Чунки
гўзалликлар ярата олган
Ленинчи наслдан
бу — унга тортиқ.

Қайиқ кўлга тўлиб
сузиб юради,
Акси лопиллайди тўлқин қўйнида,
Қуёш ҳам ўйнайди
икки биқинидан
Қирғоқ томон чопган сув ўйнида.

Тўлқин қирғоқ томон шошилар,
оқар,
Ешликнинг шўх,
майин қўшиғин олиб,
Тинглар қирғоқ
сувда
Кўм-кўк толларнинг
Сочдай новдалари қулоғин солиб.

Ешлик жавлон урар.
бахтини куйлаб,
Ўзи яратгани бу кўм-кўк кўлда.
Бу ҳаёт кўркига тўймайди кўзим.
Шеър етилади куйчи кўнгилда.

1952

ТОНГ ҚУШИҒИ

Оппоқ, чиройли ўлкам наҳори,
Севгувчи дилдай ўйнайди еллар.
Меҳнатда яшнар колхоз баҳори,
Ишдан, севинчдан куйлайди диллар.

Юксакка болқи, эй порлоқ офтоб.
Бўлсин мунаввар озод диёрим.
Нуригга йўлдош мен куйлайин шод,
Ёрим эшитсин бахтли овозим.

Ўйнайди еллар серишва, серноз,
Қалбимда севги эркин чалар тор.
Водийлар узра янграр хушовоз,
Ишқдан, вафодан куйлаб келар ёр.

1953

Қ И З Ч А М Г А

Бугун тонгдан эртароқ,
Уйқудан турди қизчам.
— Байрамингиз муборак,—
Деди-ю, қучди маҳкам.

— Эркам, сенга ҳам,— дедим —
Ҳаёт муборак бўлсин;
Мен озод бўлмасайдим,
Сенга қайдан бахт кулсин.

Агар қуёш бўлмаса,
Нурни қайдан олар ой?
Ҳаёт бўлурми чўлда,
Айқириб оқмаса сой.

Оналар ҳаётидан
Қуллик йўқолган мангу.
Шунинг-чун фарзандларнинг
Лабида тонгдай кулгу.

Мен озодман, сен эркин,
Нурга тўлган уйимиз.

Эрк берган Ватан ерин
Гуллатишдир ўйимиз.

Сен ўқийсан, мен ишда,
Дилда умидлар қат-қат.
Дил олға интилишда
Ишончга тўлиб фақат.

Усасан ақлинг тиниқ,
Гўдаклигинг бахтиёр.
Бахтингни қўриқлаган
Онангу Ватанинг бор.

Ватан, онанг ва сенга,
Буюк таянч Кремль.
Ундаги юлдузларни,
Сен ҳам мендай сева бил!

1954

ЯНГИ ИЛИНГ МУБОРАК БЎЛСИН!

Бугун қўнмаяпти кўзингга уйқу,
Юзда арчангдаги юлдузлар нури.
Кичик қалбингдаги зўр шодлик, туйғу,
Менинг ҳаётимнинг азиз ғурури.

Нақ шифтга етгудай ясатган арчанг,
Ранг-баранг чироқлар ёнар шохида,
Йўқ, бундай шодликни кўрмаган бобонг,
Ғурбат етаклаган ёшлик чоғида.

Янги йил кирмоқда янги бахт олиб,
Янги фаровонлик, юксалиш, иқбол.
Дилга, қучоғингга сиғмайди бахтинг,
Кел, сен ҳам ўлкадай уйғоқ кутиб ол.

Ленин ёқиб берган чироқ нурида
Ёнсин рус ўрмонин яшил арчаси.
Катта оилада яшаб ўргандик,
Чорла дўстларингни, келсин барчаси.

Уйимга сиғмаса, сиғар қалбимга,
Дўстларсиз очилмас сенинг ҳам чеҳранг.

Яша, қувна, юксал дўстлар сафида,
Менинг куйларимга бағишлаб жаранг.

Улкан соатимиз ураётир занг,
Пионер маршингиз куйланг, жўр бўлсин.
Упай тонгдай оппоқ бахтли пешонанг,
Авлодим, Янги йил муборак бўлсин!

1955

САДОҚАТ

«Ўзинг ақллисан, содиқсан,— дединг,—
Тушунасан ҳамма нарсага.
Бўз ерларга мен кетар бўлдим.
Кузагасан, жоним, эртага».

Ишончинг-ла қилдим ифтихор,
Уйнаб-кулиб сени узатдим.
Бўз ер сенга бўлсин деб баҳор,
Ҳатто қалбим қўшиб кузатдим.

Уйламас эканман сен ҳақда аввал,
Мана сен кетдинг-у, бўлдим хаёлкаш.
Нега юр, демадинг бир оғиз ақал,
Сени шунга қойийман яккаш.

Мана, тонг отади ҳар кун ўлкада,
Яқунин топади қанча юмушлар.
Инсон нафасига муштоқ чўлларга
Ҳаёт бўлиб киришди ёшлар.

Шу йўлдан боради менинг ёшлик ҳам,
Уша ердан тилайди шараф.

Нари кетган саринг дил ҳар дам
Интилмоқда кўпроқ сен тараф.

Мен биламан, у ер бўз, саҳро,
Гул тергани кетган эмассан.
Ватанимга ишқимни асло
Шунчаки бир ҳавас демассан.

Сен борган жой менга ҳам Ватан,
Агалур у ёшлик водийси.
Исгайманки, туриб ёнма-ён
Ижод этсак кўркам эртасин.

Шонли комсомолнинг измига кириб,
Тарк эгмоқда чўллар уйқуни.
Ерни гутган қуёш шимириб,
Пишган буғдойларнинг тўлқини.

Буғдойларнинг мавжин туш кўриб,
Ухлаб ётган ерлар чорлайди.
Мен бораман, истиқболимда,
Янги бахту севги порлайди.

1956

ВАТАН ТОНГИ

Нурга тўлиб тонг отди ҳур ўлкамда,
Минг-минг ғунча лаб очди зўр гулшанда,
майса узра шабнамлар,
шеърдай қайноқ шод дамлар,
яшнаб чорлар...
Водийларга ёйилди олтин қўллар,
Фабрикларда айланди миллион руллар,
сувга қонган саҳролар,
янги яшил ўрмонлар,
яшнар боғлар...
Яйловларда ўтлайди қўзи, қўйлар,
Соф осмонда янграйди қувноқ куйлар,
бахтиёр замонидан,
қаҳрамон халқ шонидан
қизлар куйлар...
Гулгун шафақ ранги бор ёноқларда,
Сўнмас қуёш нури бор байроқларда,
тинчлик олиб элларга,
кирсин тоза дилларга
мангу тонглар...

1956

УША ҚУЕШ ПАРЧАСИ ЭДИ

Қиз йиғинда паранжи отди,
Жизғин бўлди оловда чачвон.
Атроф тўла одамга боқди,
Нақ булутдан чиққан ойсимон.

Ойдай ёрқин йўл олди уйга,
Табассумда нурли кўзлари.
Дилни солиб янги бир куйга,
Ҳамон янграр нотик сўзлари.

Қалбидаги янги ҳарорат
Ҳаёт бўлиб элтар илгари.
Таниш тор кўчага ниҳоят
Шод отилди чақмоқ сингари.

Ут парчани таниди ота,
Авзойини ўради булут.
Эшик шарт ёпилди,
унинг ортида
Ҳансиради ота ва сукут.

Қиз шодлигин муздай уфурган
Нафрат,
қарғиш нафаси ютди,

Лекин дилда,
қонда қулф урган
Янги олов борлигин тутди.

Тўлқин урган чақмоқ ҳам ҳар чоғ
Яна топиб кетади йўлин —
На тўсолган суръатини тоғ,
На ютолган булутлар ўтин.

Қиз ҳам шундай
остонасида
Турди тўниб ёпиқ эшикка,
Қуёшдан узилган сайёра
Каби танҳо жигари тилка:

Ўз отаси ўгирди юзин,
Этди уйи,
меҳридан маҳрум.
Тушунчаси нур олгани-чун
Наҳот бўлса лаънатга маҳкум!?

...Нотик айтган оловли сўзлар,
Нақ юракда кетди жаранглаб.
Тикка чиқди қиз йўлга, кўзлар
Бахмал юлдуз каби чарақлаб.

Чопиб кетди қиз чўғдай бўлиб,
Қулоқ солмай лаънат, фарёдга.
Нур узатган қўлга ишониб,
Ўзин отди янги ҳаётга.

Хиёл ҳорғин,
ўтаб хизматни
Ўтдай ёниб келади аёл.

Парт бўлишдан қўрққан шу ўтни
Кутиб олар эшигида чол.

Қари-қартанг ва ногиронлар
Мақтаганда министр қизин,
Ўт таптидан қўрққани онлар
Эсга тушиб чол койир ўзин.

Октябрни қизи дер қуёш,
Чол ҳам қалбдан биледи энди:
Қизи дилин шер қилган оташ
Ўша Қуёш парчаси эди.

1957

БУЮК ТУҒИЛИШ

Кўз илғамас дала оппоқ пахтазор,
Ишлаб ҳоригандай сирғилар офтоб.
Пахта булутини шопириб бир чол
Қуритади уни — олтинни.
Шу тоб —

Узоқ мамлакатдан келган бир меҳмон,
Нақ чол ҳузурида тўхтади мамнун.
Ота алиқ олди саломга, шу он —
Кекса юзини тутди табассум бутун.

Фасллар юкини содиқ сақлаган
Баланд қоя каби мағрур турар чол.
Соқол пахтасидай кумуш; кўзлари
Милтирарди кузнинг офтоби мисол.

Меҳмон сўраб қолди отанинг ёшин,
Чол қаддин ростлади гўё азим тоғ.
— Мана, Октябрга қирқ тўлди чоғи!
Мен ҳам шул ёшдаман, айт, қизим, шундоғ!

Қиз ҳам шундоғ деди меҳмон тилида,
Чолнинг қўлин сиқиб сўзлади меҳмон:

— Буюк туғилиш бу! Шу ёш нафасдан
Яшариб келмоқда бизнинг ҳам замон.

Совет Осиёсин ҳар бурчида мен
Кўрдим худди сиздай қирқ ёшлиларни,
Ленин кўзларининг сўнмас ўтини
Сақлаб қолган дили қуёшлиларни!

1957

КИМНИ КУТАСАН

Кўзинг мунча йўлда интизор,
Эй, баҳордан баркамол ҳусн.
Изтиробинг дилимга озор —
Ишқ ҳижронин билганим учун.

Сен кутасан кимни, қаердан,
Келаман деб, қилдими ваъда?
Сен кутасан, гулнинг баргидан
Нозик дилинг мустаҳкам аҳдда.

Ишқли қалбнинг қонидай лабинг,
Ловиллайди маъсум оташда.
Учқун сочар оҳу кўзларинг
Яширмоқчи бўлганинг ғашда.

Эй, қалбига риё бегона,
Табиатнинг бокира қизи.
Гўзал оташда ёна-ёна,
Айт, кутганинг нонкўр ким ўзи?

Сўрамайман узр эй малак,
Бebурд номни олма сен тилга,

Баҳор кўкин безаб камалак,
Бирдан шундай соврилар ерга.

Дилга ором ёрқин юлдузинг
Қаердадир чақнаб турибди,
Севги, вафо ахтариб изинг
Чин бахт ўзи сен деб юрибди.

1961

ҚАТРА

Қўздан, сўздан, қўллардан узоқ
Буқун сенга тўлар эллик ёш.
Гўё майса эллик ёшлик нақ —
Эллик ёшдай боқади қуёш.

Қалам, қоғоз, ёзув ҳам гўё
Эллик ёшли етук ва яқин.
Ҳамма реал, хаёл ва рўё,
Ҳижрон, севги, ёғин ва чақин.

(О, араблар! Тасанно сизга,
Ҳикматингиз келди менга қўл.
Дебсиз: «Энг чўнг, узоқ масофа
Дил билан дил аро ётган йўл»

Шу чўнг, узоқ йўл бошиданман,
Интиламан қалб билан қалбга.
Мен шеърдан кўприк ташлайман
Узр айтиб доно арабга.)

Понамисол ёриб тақдиринг
Мен кирмайман уйингга зинҳор,

Зеро, ҳеч он бахтинг ва меҳринг,
Фикринг чулғаб бермадим озор.

Лекин букун дўсту рақиб жам,
Ҳо дўст деб бил, ҳо рақиб деб қув
Эртақларда бўлгандай мен ҳам
Келдим, бўлиб дилиннга ғулув.

Даркор эмас на пойғаҳ, на тўр,
Қатрага барг ҳам, коса ҳам жой...
Энди сени азоб ва ҳузур
Гирдобига олар ҳойнаҳой.

Бўш қадаҳни қўясан секин,
Шуҳрат, ҳурмат ва шаробдан маст.
Недур сенга етмайин лекин,
Бир нуқтага боқасан лоқайд.

Гўё ҳамма ғойиб бўлгандай
Бирдан ўзинг сезасан ёлғиз.
Қўл чўзасан сипқормак-чун май,
Май гутайди ўтсиз, оловсиз.

Тутамсғи этар бетоқат
Ва кайфингдан қолмайди асар.
Чунки қадаҳ тубида томчи
Бир булбулнинг кўз ёши қадар —

Шаффоф, қуруқ, оташга тўлиқ
Алангасиз туради ёниб,
Унда шодлик, кайфу сафо йўқ,
Ичолмайсан бу майни қониб.

Ким билар, у не? Жигар қони,
Ииғланмаган кўзнинг ёшими?
Е бўсадан ёт лаб фиғонин
Ўт жисмига яширинган нами?

Е кўрқоқ ишқ заиф журъатнинг
Икки бошга солган қамчиси.
Е аёлнинг қалби ҳовурининг
Музга тегиб синган томчиси.

Нима бўлсин, шу ягим қатра,
Менман, менман, мен ўзим фақат,
Сен бу туюқ оловдан сақлан,
Ичма, бу май на кайф, на-да бахт!

1962

* * *

Умр ўтмакда... Ўкинчдан йўқ из,
Қалб меҳнатга, қаламга чанқоқ.
Гоҳ бахтсизлик ютар бахтимиз,
Лекин ҳаёӣ дилбардир ҳар чоқ.

Яйратганда яйрадим хушбахт,
Синганим йўқ чалса-да бўрон.
Гарчанд мен бир камҳосил дарахт,
Неъматимда тирикдир ҳис, жон.

Етса дея куйим дўст элга,
Ёнар излаш ўтида қалам.
Заҳматкашни олганда тилга,
Эсласангиз зора мени ҳам!

1963

ДА РА Х Т

Бир дарахт турарди йўл чеккасида,
Шамол урар эди уни муттасил.
Аввал кўк, сўнг заъфар-хазон тусида,
Кўркини йўқотди... ҳамон урар ел.

Қурғади, букчайди курашда танҳо,
Зилол қонларидан қолмади зарра.
Шамол, шамол саваб қўймади аммо,
Илдиз-ла йиқилди охир бир зарбдан.

Энди ел бўшликда кезар дарбадар,
Танҳо қурбонининг қақшашин излаб...
Биламан, дарахтдай қуласам агар
Менинг ҳаёт боғим қолмас ҳувиллаб.

1963

Сенга, азиз Ватан, сенга она юрт
Меҳринг, ишқинг билан тўлиқ овозим.

Н У Р

Онам меҳр тўла дил амри билан
Ухла, деб сўндириб кетди чироқни.
Ва лекин кўзларим олдида бирдан
Очди поёни йўқ яқин йироқни.

Чироқсиз уйда ҳам ёруғ дил билан
Кезиб чиқиш мумкин жаҳонни бутун.
Тақдирингда зулмат қолмаган экан,
Тунда ҳам бир нурли шеър ёзиш мумкин.

Кекса кўнгли тинчиб ухласин, майли,
Чироқни ёқмадим қайта мен туриб.
Ўзи илк танитган инсон туфайли,
Дилимда нур ёнар ҳеч сўнмас бўлиб.

Ўзи ўргатганди: «Замонда, элда
Ундай бизга ғамхўр инсон ўтмаган.
Ленинни кўрмаган халқлар минг тилда
Дсҳийга аталган қўшиқ куйлаган..

Узоқда ва ҳатто сургун, қувғунда,
Турмаларда қилча зиёдан маҳрум,

Бизнинг кўзимизга бермоқ учун нур,
Кураш, фикрлашдан тинмаган бир зум...»

Мана, масофалар, зўр йиллар ўтиб,
Ўша нур менинг ҳам кўзимда қолди.
Умримдан ҳам ортар ёрқинликни дил,
Биламан, фақат шу, шу нурдан олди.

Ҳаётим, ишларим, ижодимда ул,
Отадай илгари бошлаб юрибди.
Ҳозир сиз ўқиган шеърнинг ҳам ҳар йўл
Байтида ўша нур порлаб турибди.

1957

СТУДЕНТКА

Қуёш ҳали уйқудан турмай,
Деразангдан нурлар тушмасдан,
Қалбинг тепар ухлашга қўймай.
Уйғонасан тонг ёришмасдан.

Кекса онанг меҳри барқ уриб,
У ҳам ёстигин тарк этади.
Кечикмасин қизим деб туриб,
Қайнатиб чой, сенга тутади.

Оппоқ сочли онанг ёнингда,
Сен онанинг кўзидаги нур.
Ярқираган ўлка тонгида
Сенинг тонгдай ёшинг етилур.

Савод сўзин билмади онанг,
Сен-чи, мудом китобга йўлдош.
Нелар кўрган инсон ўтмишда,
Нелар бўлган, шу доно сирдош.

Нелар кўрган бу кўҳна дунё,
Бир-бир сенга сўйлаб беради.

Тафаккуринг ўша китоблар
Сафҳасидан мазмун теради.

Уқиш билан етар камолинг,
Кўзингда фан нури мавж урар.
Сени кўрган сочи оқ онанг
Кўзларига ажиб нур тўлар.

Вужудинг-ла сен тонг қизисан,
Сенга ётдир зулмат, жаҳолат,
Элда кулган ҳаёт ўзисан,
Сенга ўқиш, яратиш одат...

Сен жўнадинг институтинг
Қучоғига шошиб, энтикиб.
Нурга тўла эди йўлларинг,
Ярқирарди қуёш нур сепиб.

Кечирганинг шу мармар тонгда,
Сен ўқидинг, мен шеър ёздим.
Эй нур қизи, шод студенткам,
Шу парчани сенга атадим.

1934

ҚУРДОШ ҚИЗГА

Сен-ла бирга жавлон уриб дунёга келган,
Сен-ла ўсиб шон яратиб камолга етган,
Рухсат этгин Октябр-ла қутлайин сени,
У ҳам сендай севинч билан юраги тепган.

Дунё ортиқ ёриганди сен туғилганда,
Юрагингни севинч билан тинглади онанг.
Қизил нурга тўлиб ўлка тонги қулганда,
Янги баҳор нафаси-ла яйради тананг.

Сен бахтлисан, ёрқин кунлар доялик қилди,
Октябрнинг ниҳол қўли силади бошинг.
Жангда енган отанг қайтиб қўлига олди,
Гўдакликдан бир умрга тўхтади ёшинг.

Янги илм, янги орзу билан бойиди,
Қайғу-алам гарди юқмай покиза онга.
Уйнаб-кулиб «аъло» баҳо олиб ўқидинг,
Навоийни ўқиб кириб келардинг тонгга.

Қуёш нури, ёрқин бахтдан югурган каби,
Ун саккизда гўзал бўлиб дилбар тўлибсан.

Қадр бўлсам, қонса чанқоқ ўлкам талаби
Тилагида дорилфунун томон юрибсан.

Бугун тўйинг, Октябрнинг қувноқ қурдоши,
Табриклайди бахтлар билан дўстларинг, отанг.
Пешқадам қиз, Октябрнинг севган йўлдоши,
Чаман гулга тўлиб-тошар сен туғилган тонг.

1936

.

О К Т Я Б Р Ъ

Ҳур Ватан боғида қушдайин озод,
Эркин қанот ёздим, яшнаб гулладим.
Шу ҳаётда чексиз қувноқман ҳам шод,
Шод дилдан шодликни мағрур куйладим.

Толе йўргаклади мен туғилганда,
Мен кўрдим Октябрь тонги отганин.
Халқим ҳур, севинчда, қуёш бошида,
Бир умр ҳурликка, бахтга боққанин.

Зулматлар қилинган элда тор-мэр,
Чимматлар ўлимга этилган маҳкум.
Чимматсиз юзларда илм нури бор,
Энди бу ўлкада қолмаган мазлум.

Ватаним чаманзор, ёруғ эди йўл,
Мактаб жонажоним чин уйим бўлди.
Озорни билмаган эрка, ёш кўнгил
Ҳар кун бир янги куй умидга тўлди.

Бахтлиман, юзим ҳеч чачвон кўрмади,
Паранжи на экан билмади умр.

Хушчақчақ кунимга азоб кирмади.
Шунинг-чун кўзимда асло сўнмас нур.

Бу нур Октябрнинг шуъласи эди,
Бу шодлик Ватанда эди барқарор.
Жарангли шоирнинг нағмаси энди,
Унда бор на алам, на қайғули зор.

Октябрь, сен ўзинг бизни сайратган,
Ғалабанг шу гўзал шодликни берди.
Сенинг нурларингдир бизни яйратган.
Сенинг номинг билан эрк қўлга кирди.

Дунёда зулмдан қолмас бир кун из,
Бутун ер куррасин ғалабанг тутар.
Биздай озод бўлар барча хотин-қиз,
Сени биздай ҳар чоқ севинч-ла кутар,

1937

МЕНИНГ ВАТАНИМ

Мен шунда туғилдим, кўрдим дунёни,
Ҳаётга илк қадам қўйганман шунда.
Тилим нутқ топди, кўзим зиёни,
Меҳр ва эрк билан яшадим кунда.

Гўдак тушунчамда Ватан деб билдим
Кўзни қамаштирган кўм-кўк боғингни,
Кўрганда қирғоқдан кетолмай қолдим,
Ойга кўзгу бўлган соф булоғингни.

Кўкси хазинага бой баланд тоғлар,
Пахта водийларинг чексиз, бепоён.
Кунда қизиб ётган қумликларинг ҳам
Ажиб жилва билан боқди меҳрибон.

Ердан бош кўтарган ҳар бир гиёҳга,
Боғбон муҳаббати, меҳри-ла боқдим.
Ҳар гунчанг, ҳар гулинг кўзим эркалаб,
Мен ғамсиз, аламсиз қўшиқ-ла оқдим.

Боғларинг гулларга бурканган баҳор,
Ўлк севги қалбимга кирди яширин.

Салқин кечаларни ўтказиб бедор,
Тошқин сувларингга айтдим ишқ сирын.

Тонгда булбулларинг хониш қилганда,
Мени мафтун этди ажиб бир ҳаёт.
Ниҳол соз тутқаздинг менинг қўлимга,
Қўшиғим туғилиб чиқарди қанот.

Фақат сени дедим, қалб қўшиғини,
Эй азиз Ватаним, атадим сенга!
Сен ҳур бўлганинг-чун нафасим ҳурдир,
Ҳаётим лаззатли, бахт ёрдир менга.

Мана шунинг учун тупроғинг азиз,
Қўзим қорасидай кўраман яқин.
Сенинг меҳринг, ишқинг кезар қонимда,
Мисоли баҳорги ҳаётбахш оқин.

Сенинг пок парчангга босиб кирди ёв,
Бизнинг саодатга солмоқ бўлди чанг.
Қўзғал, қутқар дединг, қўзғалди эл-халқ,
Ҳар қарич ер учун қилдик қаттиқ жанг.

Қириб келган сари душман ўт сочиб,
Мени қоплаб олди ғазаб, ҳаяжон.
Фашист куйдиргани ҳар хона учун
Қасос истагида оловланди жон.

Қўшиғим, оромим, қалам, кучимни
Сенинг ҳимояннга келтириб тикдим.
Мен жангдан узоқда — оддий солдатдай,
Сенга қурол ясаб, темирлар букдим.

Ишончим буюкки, бўлур зўр байрам,
Менинг севганим ҳам қайтади голиб.
Йўлига чиқаман қучоғим тўла
Боғларингда ўсган гуллардан олиб,

Бутун халқим билан байрамга чиқиб,
Ғалабани қутлаб, оламан созим,
Сенга, азиз Ватан, сенга, она юрт,
Меҳринг, ишқинг билан тўлиқ сვозим.

1942

Ф А Р З А Н Д

Нега севмай, эркалаб ўпмай,
Нечун демай уни ҳаётим?
Нега демай кўзимнинг нури,
Сўзлаганда қандим, новвотим?

Ширин экан фарзанд, у билан
Оилага кирар экан жон.
Кўзи кўзга тушиши билан
Меҳри болқир экан бепоён.

Иқбол бўлиб кўзинг олдида,
Қундан кунга топаркан камол,
Не бахт, тоза ҳаёт боғингда
Усса тоза, бебаҳо ниҳол.

У бор ерда қайғу ва ҳасрат
Ҳаётингга бегона экан.
Қани айтинг, фарзанддан қиммат
Бу дунёда нима бор экан?

О... фарзандим, кўзим нурисан,
Менга сендай бўла олур ким?

Сен ҳаётим, сени кўраркан,
Дилда беҳад жўшади меҳрим.

Қора кўзларингга қарайман,
Унда борлиқ бўлар намоён.
Менинг бахтим ёрқин, бетумон
Жилваланиб кўринар аён.

Ширин сўзинг, чексиз меҳринг бор,
Ҷилиғинда бир олам ором.
Сен билан дил чиройли гулзор,
Қўшиғимга туганмас илҳом.

Сен ўс — соғлом, беқайғу, эркам,
Муҳаббатим бошингга соя,
Мен бахтиёр алла айтайин,
Қўшиқларим кўп, бениҳоя.

Қўз ёш нима сен билма зинҳор,
Сенга порлоқ тилайман иқбол.
Бу дунёда на яхшики бор
Сенга, қўзим, сенга бўлсин, ол!

1943

СЕНИНГ ТОНГИНГ

Ҳулқарнинг шеъри

Эрта сенинг туғилган кунинг,
Ун ёш тўлар шу тонготарда.
Йиллар ўтгач онгли ва қодир
Кўрсам дейман миллион қаторда.

Ташқарида қирчиллар январь,
Қор устида ойнинг кумуши.
Сен ухлайсан, кенг пешонангда
Ярқирайди толе кулиши.

Сен ухлайсан, январь аёзи
Ишга солди моҳир қўлини,
Сени қутлаб кенг деразангга
Чизиб кетди нафис гулини.

Сен ухлайсан, қизим уйқунгни
Чегарада ардоқлар посбон.
Қаршилайди қуёш кунингни
Ер узра бахт, тумансиз осмон.

Сўрсанг бизнинг болалигимиз,
Қудуқ эди — қоронғу, чуқур.

Осмонда ҳақиқат, ҳаёт,
Юлдуз каби узоқ эди нур.

Бахт тарихин билмоқ истасанг,
Сўнгроқ сўйлаб бераман ўзим.
Сен учун бахт муаммо эмас,
Эрк, ҳуррият меросинг, қўзим.

Бахтинг шулки, ҳаёт ахтариб,
Толпинмайсан гўзал рўёга.
Бахтинг шулки, элнинг баҳори,
Гуллаган пайт келдинг дунёга.

Шунинг-чун ҳам гўдак ёшингдан
Юрагингда тўладир орзинг.
Мурғак қанот елпишларингда,
Етилади баланд парвозинг.

Йўлинг кўпдир, ҳавас ранг-баранг,
Қучоғига чорлайди ҳар фан.
Хоҳ инженер, хоҳ муаллим бўл —
Элинг учун бирдек кераксан.

Денгизларнинг тўлқинини кес,
Қанот кериб кенг осмонда уч.
Юлдузларнинг сирини фош эт,
Хизматингга, ерга олиб туш.

Шу кўк, шу ер сен билан қондош,
Бирга яйра, жонингдай сақла.
Ёт назардан асрай бил уни
Элинг берган инсоний ҳақ-ла.

Эрта сенинг туғилган кунинг.
Ун ёш тўлар шу тонготарда.
Йиллар ўтгач онгли ва қодир,
Кўрсам дейман миллион қаторда.

Ташқарида қирчиллар январь,
Яноғингда ойнинг кулиши.
Менга ҳаёт, бахтингдан сўйлар
Юрагингнинг текис уриши.

1947

БИЗ ТОНГНИ СЕВГАН-ЧУН

Тинчгина тонг отар. Чиқади қуёш,
Кўм-кўк майсаларда ялтирар шабнам.
Осмон ҳам тип-тиниқ, еллар мусаффо,
Эркин нафас олиб уйғонар эл ҳам.

Биз тонгни севамиз — алвон рангида
Қураш қурбонларин яшайди хуни.
Қон бериб, жон бериб бутун жаҳонда
Дастлаб қаршилаган биз бўлдик уни.

Биз тонгни севган-чун, уни қаршилаб
Ҳар кун зафар билан кўтарилар қад,
Шу тонг тиниқлигин сақлар муқаддас
Қудрат, севгимиздан яратилган сад.

Бу чексиз севгида, қудратимизда
Шонли оталарнинг ҳиссаси улкан,
Шунинг-чун тинч меҳнат шиори билан
Балқиб юксалади жонажон ўлкам.

Биз тонгни севган-чун, соф кўкимизга
Уфқдан ўтолмас зулмат дудлари,

Шу эркин тебранган майсалар дамин
Бўғолмас порохнинг заҳар ҳидлари.

Онадай ардоқлаб, боладай севиб
Сақлаймиз тупроқни, шарафни, донгни,
Ўткир кўзимизни уфқдан узмай
Ҳар кун қаршилаймиз сафобахш тонгни.

1947

ЧОРЖУИ — ҚУНФИРОТ

Сахро. Поёнсиз қум, сузар эди ой,
Тепадан силжирди беш нафар одам.
Төмоқлар қақраган, тиззалар жонсиз,
Лагерга етмасдан олиб бўлмас дам.

Бошлиқ тепаликдан қарайди узоқ,
Қаршидан қўзғалган қора тоғми у?
Поход лагери йўқ, фақат ўнг ёқда
Ташналикни қўзғаб жилпанглар Аму.

Бир дамда саҳрони тутди тўполон,
Қум тўла бўроннинг ошди ҳуриши.
Таппа ерга ётди беш нафар одам,
Зўрайди қумларнинг саваб уриши.

Қора қум қанчалар кўчган-у, йўлда
Саксовул ва унгур учратган, холос.
«Одам қайдан келди бизнинг даргоҳга,
Чўл кўксин тилишга кимда бор асос?»

Сахро фиғон-фалак, кўкка урар қум,
Бошлиқ ҳаяжонда, юраги ғашдир.

Қайда қолди экан олдинги гуруҳ,
Лагерга етдими ёки адашди?

Инженер ўйлайди, тўрт ҳамроҳи жим,
Бир чопонга ўраб ётар бошини.
Бўрон ўкиради, келтириб ураб
Баҳайбат саҳронинг қуму тошини.

«Кечир, азим саҳро, чўл кўксин тилиш,
Ҳаёт олиб келиш бизнинг расмимиз.
Бу халқ ихтиёри, орзу-умиди.,
Шунинг-чун мустақкам, кескин азмимиз.

Ёввойи кўчишинг, ўжар хуружинг
Амин бўл, асосни синдира олмас!
Биз тортган йўллардан оққан инсонни
Сенинг девдай кучинг тиндира олмас.

Чўлларга жон берган халқнинг қўлида
Темир из чўзилар Қўнғирот томон.
Дастлабки паровоз учиб ўтганда
Сен лол қолишингга зўр менда имон».

Йўлчи жасурларнинг толди тинкаси,
Ниҳоят пасайди бўроннинг забти.
Бошлиқ секин турди, сингди юзига
Уфқдан кўринган қуёшнинг тапти.

Бошлиқ ҳамроҳларга меҳр-ла қараб,
Режа ва газларин қўлига олди.
— Олтибой, Ниёзқул, туринглар!— деди,—
Чоржўйга атиги бир бекат қолди.

Йигитлар бошлиқни қучишди кулиб,
Ейилди тонгдай соф завқли қаҳқаҳа.
Йўлбарс терисидай жилвага кириб
Етарди аслига қайтган кенг воҳа.

Бошланди муқаддас меҳнат эртаси,
Жиддий иш бошлади бешовлон тетик.
Улчаниб, ўрганиб қозиқ қоқилди,
Трасса чўзилди нурдай тўғри, тик.

Олтибой ўрнатган қозиқлар бўйлаб
Ҳаёт олиб келар ижодкор насл.
Чўлда чаман унар, ҳаёт гуркирар,
Бошланар шу зайл янги бир фасл.

1947

О Н А

Қирда бўлди раис узун кун,
Мана, отда қайтди жадал,
Беланчакда булутдай гўдак
Тамшанади кўкракка маътал.

Бахт чечагин устига она,
Худди оппоқ тонгдай эгилди.
Сут ҳид анқиб турган нафасдан
Ҳаёт тўла бир баҳор елди.

Нурга қўлин чўзган ниҳолдай,
Кабутардай толпинди гўдак,
Бахтдай олиб босди бағрига,
Кундан иссиқ эди бу кўкрак.

Қўзда ёниб оналик меҳри,
Еш кўксида тирсиллади сут,
Зўр рўзғорда кечган кундузнинг
Шу он бўлди ҳорғини унут.

Бола эмар мириқиб, шошиб,
Оқ момиқдай қўллар-ла қучар

Бирпас севиб тўйғизади-ю,
Она қайта далага учар.

Ҳозир тонгдай гўзал, бахтиёр
Ўлтиради баланд сўрида.
Оқшом чўккан улкан пахтазор
Шу гўдакдек кўзи нурида.

Чавандознинг қиличларидай
Жўякдаги сувда ётар ой,
Нурга, сувга, меҳнатга қонди
Чексиз ҳосил бўлар ҳойнаҳой.

Она ўйлар колхозни, элни,
Юрти ишқи дарёдай жўшиб.
Билармикан она сут билан
Шу ҳисларни эмизар қўшиб?

Билади! Шу меҳри наҳридан
Шу парча ўт топар балоғат.
Фарзанд кўрар кунлар, юмишлар..
Толеидек гўзалдир ғоят.

Ҳали туғилмаган кунларни,
Қалб кўзи-ла илғайди аранг;
Қолхознинг ҳам ўша кўркини
Тасвирлашга тополмайди ранг.

Ухлаб кетди дала ва гўдак,
Она бедор салқин сўрида.
Орзуларин этар тарбият
Ленин ёққан машғал нурида.

1950

ЮРТИМНИ КУЙЛАЙМАН

Севикли Ватаним! Эй ҳаёт қадар
Азиз, совет юрти аталган юртим,
Қачон мен дилимга солмайин назар,
Фақат сенинг буюк ишқингни кўрдим.

Нечунким, инсоннинг илк ва сўнг юрти,
Таянчи, ташвиши, қувончи тупроқ.
Менинг тупроғимнинг ҳурликдир кўрки,
Тоғдай иқболининг тожлари порлоқ.

Онам сути билан ишқингда ўсдим,
Ниҳол офтобдан топгандай жило,
Зулмат чачвонига бегона кўзим —
Олдида сен очдинг ёш, ёруғ дунё.

Гўдак тушунчамда Ватан деб билдим
Атрофни ўраган чаман боғингни,
Туганмас меҳрингга ўхшатиб севдим
Ойга кўзгу бўлган соф булоғингни.

Кўкси хазинага бой тоғларингга
Қараркан, ҳавасим тоғлардан ошди.

Қўйнидан отилган шўх ирмоқларга
Куй айтиб ҳур, эркин қўшиғим тошди.

Пахта водийларинг севдим мен жондан,
Баҳорги латофат, кузги хирмонни.
Хаёлдай кенгликлар, қалбимдай тиниқ,
Бахтимдай кенг кўкнинг кумуш ҳилолин.

Тупроғингда ўсган ҳар бир гиёҳга,
Боғбон муҳаббати меҳри-ла боқдим.
Қуёшда нурланиб оққан дарёдай,
Сендаги эрк нури қўйнида оқдим.

Еп-ёруғ адолат ҳақнинг тонгини,
Жаҳондай толени кўрсатдинг менга.
Бахтиёр фарзанднинг қалб жарангини,
Бутун умидини боғладим сенга.

Нурингдан ёриган ирмоқдай гўё,
Элим-ла интилдим қўшиғим жўшиб,
Рус ҳалқи аталган азим бир дарё
Олди ирмоқларни мавжига қўшиб.

Қоинот қуёшга бош чўзган мисол,
Барча ирмоқ кирди буюк пойтахтга.
Барча фарзандингдай бўлдим сазовор,
Сенга бир ватандош аталмоқ бахтга.

Мардликда, меҳнатда, ғазаб, севгида
Доно бир онадай бўлдинг сен ибрат.
Бағрим тилинганда ҳижрон тиғида,
Дардимга ироданг беролди мадад.

Шундай бўлган эди — кўксингга душман
Йиртқич тирноғининг ботганда изи.

Сени ва халқимни енгилмас қўрғон
Қилганда саркарда партиям сўзи.

Қайга назар солмай, кучингни кўрдим,
Тингладим меҳнатинг симфониясин,
Ранго-ранг парданинг оҳангларида
Элинг ҳаётининг ҳар сониясин.

Мен кимга боқмайин, ишқинг-ла улуғ
Бахтини қўлида топтирар камол.
Халқлар дилидаги интилиш умид,
Сенинг номинг билан очади жамол.

Шу сабаб эркпарвар башар тонгида,
Қуёшдай порлайди шуҳратинг сенинг.
Тинчлик-чун курашнинг зўр карвонида,
Яловдор сарбондир қудратинг сенинг.

Сенда ўтган умр билмас сарғайиш,
Сен ёлғиз баҳорни этасан талқин.
Шунинг-чун шеъримда ҳамон гул ва ишқ,
Дилларни юксалтган ҳисдаги ёлқин.

Кўксим тоғ, шодлигим баҳорги дарё,
Мен сени куйлайман сўзим, созимда.
Бахтимга сен борсан, эй нурли дунё,
Шодлик баҳор яшар ҳур овозимда.

Гулла эй бахт, илҳом манбаи ўлкам,
Октябрь ёритган эй порлоқ саҳар.
Саҳар пештоқида кўринган кўркам,
Бизнинг коммунизм аталган зафар!

1951

САОДАТНИНГ АМЕРИКАЛИК ХОНИМГА ЖАВОБИ

Менга келиб тегди, бойвучча хоним,
Флор вилласидан ёзган хатингиз.
Ажаб зуккоклик-ла сурибсиз қалам,
Ҳасад ёндирганда қора дилингиз.

Мактуб дилнинг рамзи, деганларидай,
Мен ҳам қиёфангиз кўрдим шу хатда.
Ёзибсиз бойликлар... уруш ва яна
Ўзингиз ва менинг унвоним ҳақда.

Билсангиз сиз бошқа, мен бошқа олам,
Сўзларим албатта қилади ҳайрон.
Майли, Совет Шарқи эркин қизининг
Жавобин эшитсин халқлар ва жаҳон!

Сиз ҳам геологсиз, сизнинг унвонни,
Отангизнинг беҳад бойлиги берган.
Эрингиз доллари хазинада тахт,
Саройингиз кўкка кўкрагин керган.

Фарзандни вужудан ёмон кўрасиз,
Қаритади, дейсиз туғиш аёлни.

Сиздаги билимни берган долларнинг
Жаранги банд этган бутун хаёлни.

Кийим-кечакларнинг йўқдир ҳисоби,
Миллиондан ошади олтин ва безак.
Гулларга ўралган виллангиз тўлиқ,
Хизматингиз қилар қора қул беҳад.

Ишлаш нега керак, умр роҳатда,
Қуллар меҳнатидан оқиб келар пул.
Мана, америкалик калтабин хоним,
Сизнинг унвонингиз, қиёфангиз шу!

Сиз ўша тақинчоқ долларга банда,
Вилладан дунёга ташлаймиз назар.
Қўзингиз ўйнатар менинг ёш ўлкам,
Ҳусни тўлиб гўё баҳорги саҳар.

Сиз англай олмайсиз бизнинг дилларни
Тўлдирган зўр кучнинг берган бахтини!
Мана мен геолог, неча йилларки
Тинмай ўрганаман тупроқ қатини.

Бу озод тупроққа қуллик сўзини
Инсон учратмайди ҳатто луғатда...
Қулликни туғдирган ваҳший бир қонун
Ижод этилади сизнинг тарафда!

Мен қулмас, қулим ҳам бўлмас ҳеч қачон,
Бу зўр онлада бир ҳаёт мавжуд.
Териси қорами, оқми, сариқми,
Совет кишисининг номи-ла машҳур.

Мен ҳам фан доктори, бойвучча хоним,
Мен ҳам бойлигимнинг билмайман чекин.

Менинг парвозимда фан чўққисига
Сиз деган долларнинг қўли йўқ лекин.

Мен оддий бир ўзбек чўпоннинг қизи,
Мени фан доктори қилган Ватаним!
Менинг хазинамнинг бойлигин санаб
Бугун Уолл-Стрит уйқудан маҳрум!

Ҳасад-ла сиз тинмай санайсиз лекин,
Ҳисобига етмай куясиз доғда.
Чунки бу қурилиш, ижодий ишлар
Кундан-кун ўсади азиз тупроқда!

Жаҳон назарида кун сайин ошган
Дуру гавҳарларнинг асили манда!
Буюк коммунизм бўлиб кўринар,
Жаҳон назарини унга тикканда.

Бу — сўнгсиз қирларни гардишдай ўраб
Ўсган ўрмонларнинг куйдор шовқини.
Янги каналларда қуёш нуруни
Қамраб оққан сувнинг кўм-кўк тўлқини.

Чўлда барпо бўлган янги боғ кўрки,
Бу — олтин буғдойлар, зар каби ипак.
Бизнинг оппоқ олтин хирмони ҳар куз
Ҳар колхозда бўлар кўкка етгудак.

Барчаси бир қуёш нуруни эмиб,
Кундан-кун ортади қудрати, кўрки.
Бу — менинг Ватаним, тақдирим, бахтим,
Хазинам аталур Советлар юрти!

Сизда геологга йўқмиш эҳтиёж,
Бу ҳақ! Сизга қиммат бу кунги ўлжа.

Бизнинг Тошкентдаги университетлар
Ҳар йил мамлакатга берар юзларча!

Лекин, буюк ишлар учун бу ҳам кам!
Ҳеч бири ўлтирмас сиз каби беиш!
Дилида жўш урган муқаддас тилак:
Ҳаёт гўзаллигин кўпроқ яратиш.

Кўксимда хазинам бир қуёш қадар,
«Олиб халқингга бер!» деб чорлар ҳар тоғ.
Ернинг қатлаמידан тутқун нефть дер:
«Кўзим оч, айқирай мисоли булоғ!»

Тоғларга биз берган ҳаёт изидан,
Қирар коммунизм ёрқин чироғи.
Мана менинг режам, ҳаёт харитам,
Менинг Ватанимнинг порлоқ иқболи!

Менимча, жаҳонда сиздан йўқ қашшоқ,
Эй дуру гавҳарга кўмилган хоним!
Пардоз қутисида билим ҳам, дил ҳам,
Сизнинг тушунчага ёлғиз пул ҳоким.

Чақалоқ оғзидан келган сут ҳидин.
Менга берган кайфи албат сизга ёт,
Умрингиз боғини урган куз ели,
Боши берк кўчада сиз кирган ҳаёт.

Сизда келажак йўқ, сизнинг кўзингиз
Бу кунги олтину доллар асири.
Сиздай беистиқбол, сиздай беҳаёт.
Уолл-Стритнинг қора тақдири.

1951

САЛОМ СИЗГА, ЭРҚАРВАР ЭЛЛАР

Мафтун этганидай мени оқ тонглар,
Куй олиб киради гўзал оқшомлар.

Қуёш орқасидан — беҳисоб чироф
Нурига киради мамлакат шу чоғ.

Мириқиб ухлайди ширин гўдаклар,
Шу гўзал осойиш оқшомги пайтлар.

Яна ҳам ёрқинроқ ёниб чироғим,
Дўстлар-ла тўлади менинг ҳар ёғим.

Буюк қурилишлар тушган ерлардан,
Оппоқ пахталарга тўлган қирлардан

Бир-бир келиб кирар қаҳрамонларим,
Сухбатда ўтади ширин онларим.

Атлас тўқувчи қиз,
 пахтакор полвон,
Олтин Юлдуз таққан қаҳрамон чўпон --

Бари қўшиғимда куй бўлмоқ истар,
Меҳнатим, шонимдан ёзгин деб қистар.

Мен шулар номидан юритиб қалам,
Тонгни қўриқлайман посбондай маҳкам!

Лекин менинг ўлкам тинчлик ўлкаси,
Ортида тентирар душман кўлкаси.

* * *

- Шу ёрқин, илҳомбахш туннинг тинчини
Бузмоқ-чун қайрайди қонли тишини.

Мен дейман: дўқингиз тамом беҳуда,
Бу тинчлик қўрғони мустаҳкам жуда!

Сулҳ байроғин тутган миллион-миллионлар,
Сизни ўша атом бомбангиз билан

Итқитиб ташлайди жаҳондан мангу!
Сулҳпарвар халқларнинг одил фикри шу!

Мен осойиш тунда беғам, беозор,
Бахт берган тупроқни сақлайман бедор.

Кремль юлдузи қаршимда чақнар,
Нурига ювилар гуллар, япроқлар.

Айқириб оқади каналларда сув,
ГЭСлардан қуйилар қудрат ва ёғду.

Ёсаркан Коммуна чўққисидан ел
Ёрқин илҳомларга тўлади шод дил.

* * *

Оппоқ тонг отади....

Куйимга йўлдош,
Кўкда ярқирайди каттакон қуёш.

Шуъласи тутаркан она тупроқни,
Секин сўндираман мен ҳам чироқни.

Қалбим офтобдан бўлиб мунаввар,
Дейман: салом сизга, сулҳпарвар эллар!

1952

ЎЗБЕК КИЗИ ОВОЗИ

(Ҳ. Ҳакимзода)

Мен ўзбек қизиман, ҳурман, озодман,
Эшитсин севимли шоир, овозим.
Бизни озод кўрмоқ, ҳур, онгли кўрмоқ
Буюк орзу эди шоирга доим!

Бутун кучи билан, қалб ўти билан
Занжирни узишга жангга чақирди.
Оташин кўзлари, жанговар сўзи
Чачвонларни йиртиб дилларга кирди.

Ленин ёққан машъал ёритган йўлда
Биз топдик асрлик дардларга малҳам,
Партия бошлади бахтиёр кунга,
Биз дадил, шод, эркин ташладик қадам,

Эркимиз йўлида тўкилган қонлар,
Бизнинг кўзимизни очди ёрқинроқ,
Қурашдик, олишдик, олдик ҳаққимиз,
Биз меҳнат байроғин тутдик баландроқ

Хотин-қиз бўғилмас энди бу элда,
Ватаннинг эркаси бўлиб яшайди,

Ҳар бири билимдон, унинг қўлида
Далалар гуллайди, чўллар яшнайти.

Пахта майдонида уста пахтакор
Олгин Юлдуз таққан қаҳрамон бўлиб,
Қани кўрсанг эди, севимли шоир,
Куйлардинг янгидан илҳомга тўлиб.

Шеърингни ўқийди гўзал оқшомлар,
Қўшиғингни куйлаб қаршилар тонгни.
Сен севган, куйлаган Ватанни севиб
Меҳнат-ла маҳкамлар қудратни, шонни.

Шеъринг яшар экан — демак сен ҳаёт,
Демак, сен яшайсан севган халқ билан.
Демак, бизнинг ёрқин коммунизмга
Биз билан кирасан тўла ҳақ билан!

1952

ҲАММА САФАРБАР!

Куз келди ҳосилдор, тўкин ва гўзал,
Қадрдон далада ярқирар пахта.
Худди шу ҳосилни қилгандик мўлжал,
Қурултойда тузган коллектив аҳдда.

Худди шу ҳосилни қилгандик мўлжал
Эрта баҳор ерга чигит экканда.
Буткул йиғиб-териб оламиз жадал!—
Дедик биз тинчликка имзо чекканда.

Бизнинг сўзларимиз дилимиз демак,
Мусаффо дилимиз севгига тўлиқ.
Биламиз не бахтдир севилмак, севмак,
Элимизнинг бизга севгиси улуғ.

Лобар қизларим, деб таянаркан эл,
Букилмас таянчдир мағрур қаддимиз.
Сочни чамбар қилиб, маҳкам боғлаб бел
Элга хизмат қилмоқ қатъий аҳдимиз!

Мана, далаларни қоплаган пахта.
Мўл неъматин ёйган тупроқ ва меҳнат.

Шону шуҳратимиз чорлар ғайратга,
Куз нозин енгади ирода фақат.

Билак қудратимиз, юрак ўтини,
Қурашга бермасак, келурми зафар!
Ватан бизга берган фазилат, кўркнинг,
Барини теримга қилиб сафарбар —

Бўй тенги ғўзамиз ораларига,
Саҳар ёйиламиз мисоли юлдуз.
Азиз республика далаларига
Бизнинг илк хирмондан ёйилар кундуз!

Гарчанд гектар-гектар кенг майдонларни
Терим машиналар кезади тинмай.
Гарчанд машҳур, номдор там-там чеварлар
Рекордлар қўяди чегара билмай —

Ҳамон сахий ерда беҳисоб пахта.
Майдон кенг, ҳосил мўл, айниқса бу йил,
Севимли Ватанга берганмиз ваъда,
Ваъдани бажармай тўларми кўнгил!

Ҳар қиз ўйламасми, мен шод, дўстим шод,
Дўстликда яшнади Ўзбекистоним!
Аҳдни бажармасак не дер дугонам,
Боқулик қаҳрамон Сурайёхоним.

Ҳамқадам бўлса соз мусобақадош,
Совет кишисига тенглик фазилат.
Ўғзал қиз кипригисимон зич, ёндош,
Бир шон-ла, шараф-ла боришдир ният.

Тинчликнинг байроғи ҳилпирар экан,
Писанд эмас кузнинг бевақт ёмғури!
Ҳатто томчисидан илгари келиб
Териб олажакмиз ҳар кўсак дурни!

Терамиз, суръатни бўшатмай бир дам,
Ишонч зўр, чиқамиз сўзнинг устидан.
Шундан сўнг ярашур Олтин Юлдузлар
Жой олса қизларнинг сўлим кўксидан.

Пахтакор қизим деб таянаркан эл,
Фарзандмиз, бўламиз жонига малҳам!
Сўнгги қоп пахтани хирмондан олиб,
Тинчлик карвонига ортиб, хотиржам —

Чамбар сочимизни орқага ташлаб,
Яшнашиб чиқамиз улуғ байрамга.
Ваъда шу! Барча қиз ёппа сафарбар
Шараф-ла етмакка шу бахтли дамга!

1952

ЗООТЕХНИК ҚИЗ

Куйга тўлди гўёки ҳар ён,
Кенг яйловнинг кўринмас чети.
Терисига сизмайди чўпон:
Келган колхоз зоотехниги...»

Бу — Ойжамол, бир чўпон қизи,
Ўқиб келди шаҳарда шу қиш.
Зоотехник «Гигант» колхознинг
Фермасида олиб борар иш.

Қорабайир, наслдор қўйлар
Атарларин севар Ойжамол.
Беш йилликлар, хаёллар, ўйлар
Келажагин кўрсатар яққол.

Чўпон дейди: «Ҳар юз совлиқдан
Юз ўттиз беш оламиз кўзи...»
Қиз кўзлари берган шодликдан
Ёнар эди чўпоннинг кўзи.

Қизнинг бунга ишончи комил,
Чўпон машҳур, атоқли чўпон.

Мен билмадим, қиз кўрганмикан
Бундай қора кўзларни ҳеч он...

Қиз сўзлайди: «Она қўйларга
Мумкин эмас узоққа юриш!
Кундан-кунга юклари оғир,
Боқув даркор! Даркор парвариш!»

Эркаланар қўйлар, уларни —
Силаб, сўзлаб борар Ойжамол,
«Ўт ўсиғи, сувнинг тиниғи
Ажратилсин буларга дарҳол!»

— Жон билан,— дер чўпон дилида,
Ўзи хурсанд, тинглаб борар жим.
Қизнинг ҳар ишида, тилида
Мичуринча, янгича илм.

Зоотехник жўнади, чўпон
Ишққа тўлиб боқди изига.
Деди:

— Кунда кўрмак-чун сени
Тўлдираман қирни қўзига...

1952

ЧУПОН

Улуғ халқи билан ҳамдам, ҳамнафас,
Сўнгги ахборотни тинглаб Москвадан,
Норғул, ўмровлардан кучи тирсиллаб
Чўпон чиқиб келди катта ўтовдан...

Қирларнинг ўзгача ажиб гашти бор,
Тонгдан оқшомгача нур эмар ери.
Ердан кетар-кетмас кумуш каби қор,
Баҳорни уфурар ипакдай ели.

Зилол сувга тўлар ўтлар ҳар нафас,
Ҳавога учади чўпон куйлари.
Майса бўйларига, таниш куйга маст
Тўлқиндай оқади семиз қўйлари.

Чўпон нигоҳ ташлар қадрдон қирга:
Ҳамма ерга бирдай нур ёзган қуёш.
Чўпон шод — колхозни ишониб унга,
Юлдуздай саноқсиз қўйга қилмиш бош.

Чўпон шод — келмоқда ям-яшил баҳор,
Чўпон шод — томирга қуйилади куч.

Наслдор қўйларнинг салмоқдор, юкдор
Юриши бағишлар бир дунё суюнч.

Тилладай, кумушдай товланиб эрта
Йўрғалаб қолишар қўзилар ўтлаб,
Дунёда тенги йўқ сеvimли элга
Тенгсиз қоракўлни беради кўплаб,

Чўпон шод — йилдан-йил қўйи кўпаяр,
Йилдан-йил колхози қудратли, илғор.
Чўпон шод — бахтиёр ҳаётда яшар,
Ҳалол меҳнат билан топган эътибор.

Колхозда сеvimли комсомолкаси —
Севган қизи — худди ўзидек ишчан,
Яшнайти серунум пахта даласи!
Онадек буларни севар халқ, Ватан.

Баҳор келар —
 ҳаёт гўзал, шод чўпон.
Янгратар муҳаббат, баҳор куйларин.
Тоза, босилмаган янги ўт томон
Бошлайди бўрдоқи, семиз қўйларин.

1952

ҚИШЛОҚҚА, ДУСТИМ!

Фарзанд меҳри билан она ҳаётдир,
Фарзандлар кўзи-ла боқади кўзи,
Юрак парчасидан топган-чун бунёд,
Тўғри қалбга келиб киради сўзи.

Худди шундай: доно она партия,
Бизнинг юракларни билувчи раҳбар.
Ҳаёт гўзаллигин яратгин дея,
Ёрқин саодатга қилар сафарбар.

Партия чақириғи — миллион дилларга
Она сўзи каби яқин ва таниш.
Бу — фарзанд дилида етилаётган
Ва она сезолган орзу, интилиш.

Шунинг-чун, мардлари ғалаба қилган
Қуёш ўлкасини қучди бу овоз.
Инсонга яғринин керган ерларга
Меҳринг қанотида қиласан парвоз.

Сен техник, агроном, мутахассиссан,
Пайванд қил фан билан халқ тажрибасин.

Сенга суянгандир колхозчи деҳқон
Тузганда рекордли ҳосил режасин.

Мана, режалардан боқмоқда баҳор,
Дилларни далага чорловчи кўклам.
Фаровон ҳаётнинг элчиси бўлиб,
Чўлни таний олмай келмоқда у ҳам.

Кўкрагин тўлдирган илм гавҳари,
Тупроққа ҳарорат беришга муҳтож.
Меҳри қуёшдан ҳам иссиқ кишилар,
Қишлоқда кутмоқда кенг ёзиб қулоч.

Янги машиналар келар бир-кетин,
Дўстлик қура олган пўлат излардан,
Билимдон ишчилар ясаган барин,
Билиб ишлатишни кутар бизлардан.

Мана ер,
мана сув,
мана техника,
Бундай кучни замон кўрмаган ҳали!
Бугун чақиради она партия,
Маҳоратинг билан ишлат деб сани.

Бутун куч сафарбар фаровонликка,
Партия истаги, халқ истаги шу!
Сен билан далага сафарбар мен ҳам
Бу қалбим тилмочи — қалам

1953

КОЛХОЗДА ЯНГИ ЙИЛ

Ольга Ивановна кутар Янги йил
Янги уйда,
янги дўстлари билан,
Дастурхонни ёзган
даласидай кенг,
Ольга Ивановна
бу кун колхозда,
Янги йилни кутар ўлка билан тенг!

Колхоз баҳорини кўрмаган ҳали,
Бахмал адирларнинг
гули уйқуда.
Ольга Ивановна,
шу дилкаш аёл,
Агрономин кутган
Ильич колхозига
Келган йиғим-терим қизиган кунда.

Қуёш ҳароратин шимириб ичган
Оддий колхозчилар қуршаган уни,
Агрономнинг оппоқ,
сутдай юзига
Баҳор уфуради шу январь туни.

Қўлда қадаҳ билан турар Салтанат.
Дўстликнинг сўзлари
янграйди равон!
Агроном тинглайди,
мовий кўзлари,
Юрак туйғуларин қилади баён.
Ҳайрат, ғурур билан боқар агроном,
Салтанатнинг ажиб
бахти қилар шод:
Ильич чироғининг
нурида яшнаб
Бутун совет шарқи туради озод!

Ленин турмаларда
зиёга муҳтож,
Нурли йўл излаган Салтанатхонга,
Энг ғамхўр оталик
қўлин узатиб,
Эга қилди бўйга,
ерга,
замонга!
Дўстликдан сўзлайди
гўзал Салтанат,
Азамат қўлларда
ёнади қадаҳ,
Осмондек бепоён,
қуёшдек иссиқ
Меҳр агрономни
яйратар беҳад.

Яноқлари ёниб май рангисимон
Дўстларга табассум қилар агроном.
Унинг назарида озод шарқ шу он
Гўзал Салтанатда эди мужассам,

Ольга Ивановна —
хурсанд,
бахтиёр,
Салтанатни қучар
бамисоли бахт.
Дўстлик,
саодатнинг ўлмас меъмори
Ленин йўли учун кўтарар қадаҳ!

1953

БИЗНИНГ ОНАЛАР

Қим танимас бизнинг оналарни,
Сиз қайда сезмайсиз иссиқ нафасин?
Ўлчаб бўлармикан она меҳрини,
Тугатиб бўларми айтиб қиссасин?

Бизнинг она озод, қуллик занжирин
Узган Октябрнинг қизил нурлари.
Энди у чачвонсиз тонгни қаршилар
Ҳамма ерда ўзи қуёш сингари.

Она беҳад буюк, ҳаёт манбаи
Отамиз Ленин ҳам онага фарзанд.
Она ўз сути-ла биз гўдакликдан
Ватан севгисини қилади пайванд.

Она ўз юртини жондай севади,
Ватан ҳам онани севар, ардоқлар.
Бизни эркалатган она қўлларидан
Гулистон бўлади далалар, боғлар.

Иссиқ, юмшоқ чевар қўлидан
Сўйлаб кетар ҳар қандай мотор,

7
Фабрикада, оғир саноатда
Унинг янги номи новатор.

Эски урфу одат қолган орқада,
Унга йўлдош ҳатто энг улуғ унвон:
Депутат, лауреат, врач, олима,
Қолхоз даласида машҳур қаҳрамон.

Бири кеча колхоз раиси эди,
Бугун Москвада олади таълим,
Бири бизнинг ёруғ, кенг синфимизда
Ҳурматли, севикли азиз муаллим.

«Сизлар коммунизм эгаларисиз,
Коммунизм демак илм ва ижод!»
Дея фан нури-ла онгни ёритиб
Бизга кўмаклашар ёзмоққа қанот.

Биттаси тўқувчи, бири учувчи,
Пойтахтга қатнайди осмон кўксида.
Мана кўрдингизми бизнинг оналар
Ҳамма ерда шонли тинчлик постида!

Она фарзандини уруш-чун эмас,
Ардоқлайди шодлик, бахт учун,
Уруш бўлмаяжак, деркан оналар,
Бу овоз кўрсатар ҳаётий кучин.

Биз-чи, тинч Ватанда ўқиб ўсамиз,
Бахту шодлигимиз биз билан ҳар вақт.
Пионер! Меҳрибон, меҳнаткаш, машҳур
Оналарга фарзанд бўлмоқ ўзи бахат!

1953

ПАРТИЯ, СЕНГА САЛОМ!

Букун эрк байрамимиз,
севинч тўла дилимиз,
Дилда севинч тошаркан,
Сенга йўллаймиз салом.
Сенинг ўзинг эрк берган,
ҳусн берган, бўй берган,
Тенглар қаторида тенг —
туриб деймиз ассалом!

Тарихдан сўзламаймиз,
ким эдик-у, бўлдик ким!
Ўзбекнинг қизларини,
қуёшга тутган сенсан,
Зулматнинг оғир тошин,
елкамиздан ирғитиб,
Заҳил жамолимизни
мангу ёритган сенсан!

Озодлик мулкимиздир,
ҳунаримиз яратиш,
Сен берган янги замон,
яша, дейди, янгича,

Бошда Ленин байроғи,
дилимизда шууринг,
Номимиз ҳам товушимиз
етиб борди сенгача.

Сен берган офтобдан
баҳордай кўрка тўлиб,
Бизнинг толедай кулиб,
яшнар колхоз еримиз;
Меҳнат саройи десам,
арзир гигант текстиль,
Кунда янги шодликни
тўқир бунда қизимиз.

Ҳар нур қизи қўлида
элликлаб станокдан,
Худди сут дарёсидай,
оқиб чиқади газмол,
Станоклар бошида,
Трехгорка қизидай,
Турар тинчлик постида
бизнинг бахтиёр аёл.

Ҳурматой ипагидай —
асл, нафис батистга
Санъаткор қиз қўли-ла
ҳаёт ўзи босар гул.
Кийганда шимол қизи —
Баҳор бўлиб иситар,
Гоҳ Фарғона водийси,
гоҳ гуллаган Мирзачўл.

Кечаги рекордини
бугун бекор қилади

Қаҳрамон қизларимиз
замон-ла юриб илдам.
Мана, чевар Чиннихон,
Саодат суръатига
Теримда етгани йўқ
манман деган йигит ҳам.
Терим машинасида
қизларимиз руль олиб,
Галаба китобида
оча олди янги боб.
Грамм-граммлаб териб,
йиғиб олган хирмони,
Далаларни ёритар
кузда худди офтоб.

Юз центнерчи қизларнинг
мақтови шеърга сиғмас.
Сийналарда порлаган
юлдузлар ҳар кун ошар.
Ватанни жондан севган
меҳнаткаш аёлимиз
Ижоду яратишнинг
ишқига тўлиб яшар.

Бири бугун давлатнинг
тепасида туради;
Янги тонг ёришади
ҳар олима сўзидан.
Гўзал қизинг саҳнада,
Сен берган қанот билан
Оққуш бўлиб учади
Уланова изидан.

Муҳтарам оналарнинг
иссиқ меҳру шафқати,
Не-не етук кишининг
хонасини ёритди.
Гўдакни йўргаклашга
бахтнинг ўзи келаркан,
Азамат ўғилларни
бағри-ла баҳор этди.

Фарзандлик эрка ҳисси
жўш ураркан юракда,
Ютуқлардан сўзладик —
мақтанчоқлик эмас бу.
Эй Партия байроғи,
Сендан таълим олганмиз,
Бахтимизни меҳнатда
кўрганмиз мисли кўзгу.
Ҳар қиз янги меҳнатнинг
ярқироқ чўққисидан
Масофа, замон ўта
келажакни кўради.
Сен яшнатган тупроқда,
Сен яйратган халқ билан
Ҳур меҳнати постида
Сендай маҳкам туради.

1953

ЮРАГИМГА ЯҚИН КИШИЛАР

Шаҳрим кўчасидан мен шод бораман,
Катта ҳаёт қайноқ,
сершовқин, гавжум,
Москва кўчасидай нурга кўмилган,
Машиналар занжири узилмас бир зум.
Одамлар дарёси оқар ёнимдан,
Қарайман:

ҳаммаси-ҳаммаси таниш,
Билмайман исмин ҳам, касбин ҳам аммо,
Биламан барида буюк интилиш:
Эртани бугунга келтирмоқ учун
Бугундан гўзалроқ дамга шошади.
Ҳаётда ҳали ҳеч тарих кўрмаган
Зафар китобидан варақ очади.

Танишларим қанча?

Сўрдим ўзимдан,
Менга жавоб қилди порлаган қуёш:
«Менинг нурим кирган ҳамма ер таниш,
Баҳра олган жоннинг ҳаммаси қардош!»

Ана... Коммунизм шуъласи юзда,
Туркман қиз қуёшдан туриб илгари,

Кўтарма кранда юксак уйларни
Офтобга тутаркан қўшиқ сингари,
Дилга сизмай кетиб дўстлик гурури
Тезроқ қуриш учун узатаман гишт,
Қарайман:

пахтазор,
буғдойзорларда
Бутун ўлка бўйлаб қизгин борар иш.

Юртим харитаси — менинг юрагим,
Энг узоқ бурчи ҳам таниш ва яқин,
Муқаддас гавҳардай сақлайман унда
Икки юз миллионли халқ муҳаббатин!
Узоқ Шарқ,
Сахалин.

Бокуда юриб
Қўраман энг яқин қадрдон дўстни.
Билмайман:

бу совет кишларисиз
Қайдан олар эдим қалбимга ўтни!
Шу қалб куйи бўлиб
гоҳ оқшом,

гоҳ тонг
Дўстлар эшигидан кириб бораман,
Ҳар ерда муҳаббат ва ҳаёт берган
Яқин кишиларни топа оламан!
Заводда,

колхозда,
давлат бошида,
Менинг юрагимга яқин кишилар,
Бахтиёр бўлардим
шеърларим билан
Шу дўстлар қалбига киролсам агар...

1954

У Ч Р А Ш У В

Колхоз клуби кеча
Тўлган эди одамга,
Бирдан нечун Хадича
Сизмай қолди оламга?

Бирдан колхоз қишлоғи
Севинчига келди тор...
Она ёниб ёноғи
Ўлиради бахтиёр.

Халойиқнинг тилида,
Она ҳақда борар сўз,
Зал, дераза, эшикдан
Унга боқар юзлаб кўз.

Она ёниб ёноғи
Саҳнада ўлтирар жим.
Ишларининг салмоғи
Сўзланади бетиним.

Минбарга чиқади чол,
Сўзлайди она ҳақда:

— Бу аёлнинг севгиси
Товланади ипакда.

Колхозда қурт тутувчи
Нурхондай юз-юз аёл.
Лекин олган ҳосилин
Ким қилган эди хаёл?

Гул очилиб сўлгунча
Қурти ўради ипак.
Халқ омбори тўлгунча
Дур тўкди этак-этак.

Пилласидай юрт бўйлаб,
Кетди колхоз шуҳрати.
Нурхон бўлса арзийди
Халқимиз депутати...

Она қуёшдай буюк
Қўринар қиз кўзига.
Меҳнаткаш қўлин ўпиб,
Суртмоқ бўлар юзига.

Онанинг меҳнатидан
Сўзлайди халқ, Ватани,
Дилда муҳаббатидан
Яйрар қизчанинг тани.

— Онажоним, жон ойи —
Елғиз пичирлар лаби.
Тўрда буюк, чиройли
Ватани турган каби.

Тинглар Хадича бу дам,
Лов-лов ёнар ёноғи.

Кўз олдида минбардан
Сўзлар бутун қишлоғи.

Кандидатни тинглар жим,
Сайловчилар зал тўлиб:
— Шу қишлоқда туғилдим.
Шу ерда ўсдим униб.

Меҳнатга ҳам зафарга,
Ўзингиз ўргатдингиз.
Ҳар бирингиз жаҳондай
Зўр ишонч кўрсатдингиз...

Нурхон опа вужудин
Урар ажиб ҳаяжон.
Меҳантидай салмоқли,
Фикрин қилади баён:

— Ҳамқишлоқлар, дилимда
Яшайди шундай истак:
Гербимизни пахтадай
Безасин кумуш ипак.

Наказингиз жо қилдим
Барини дилга,— деди,—
Бутун кучим-қудратим,
Куч берган элга,— деди...

Қарсак янгради залда,
Қарсак чалди Хадича.
Онанинг сўзларидан
Ериб кетганди кеча.

,1954

МЕН КОММУНИСТМАН

Мен коммунистман!
Ажиб бир ҳис билан дейман бу сўзни!
Бу сўз борлиғимнинг,
 бутун қалбимнинг
Ифодаси бўлиб қўйилар тилга.
Шу маъно ҳаётим,
 виждоним бўлиб,
Барча мушкулларни енгишга қодир
Қудрат,
 севинч бўлиб сингиган дилга.

Партиям!
Бахтиёр бир кунда сафинга кириб
Ватанга меҳр тўла юрагим билан
Номинг пок тутишга сўз бердим мен ҳам.
Ўзимнинг шу кичик меҳнат постимда,
Ижод,
 яратишнинг шавқига тўлиб,
Бахтлиман, ишончинг мен оқлай олсам!

Мен ёш коммунистман!
Шонли оғаларим босиб ўтган йўл

Ишим,
курашимда беради сабоқ.
Хар сатри зўр мактаб, ҳам китоб бўлиб,—
Зич,
маҳкам,
қудратли бир сафда туриб,

Дадил,
оғишмайин бораркан олға,
Йўлимни кўраман яна ёрқинроқ!

Мен ёш коммунистман!
Асрлик зулмни қўпора олган,
Меҳнаткаш оммани етаклай олган
Миллион-миллионларнинг
бугун кенжаси.

Биламан,
эртага кирар қаторга
Партиянинг тўнғич фарзандларидай,
Сара фарзандларнинг яна қанчаси!

Биламан,
Бўлади шу янги минглар сафида,
Комсомол вояга етказган кадр —
Ленинчи аталган қизим,
ўғлим ҳам,
Ушанда уларнинг тенгқурларига,
Ёрқин коммунизм гражданига,
Кафолат бераман,
Зўр ишонч билан
Кафил бўлганидай менга рус оғам!

1954

СЪЕЗД ИШЛАМОҚДА

Съезд ишламоқда буюк пойтахтда,
Қўл, ақл ижоди топмоқда якун.
Янги рақам, ўйлар жўшқин баҳсларда.
Ватан ҳусни яна тўлмоқда ёрқин.

Дилга, билакларга бериб янги қўр,
Йигирманчи съезд сўзлар минбардан,
Лениннинг ҳеч сўнмас кўзидаги нур
Узлигин танитган бизнинг дилларда —

Орзу-ла қўшилиб кирмоқда кучга,
Келгусин яна соз кўрмоқда одам.
Халқ ўз партиясин режаларида
Олтмишинчи йилга ташлади қадам.

Совет тупроғининг эрка кўксига
Менинг халқимнинг ҳам иссиқ ўрни бор.
Юз баҳор кўрки-ла кулган бахтида
Асорат чангидан қолмаган ғубор.

Шонли беш йилликлар гигантларини,
Рус билан елкадош қуриб олдик биз

Ленин Декретининг мисраларидан
Жонажон тупроқда сероб сувимиз.

Бугун пахтасидай оқ толе билан
Республика баҳорга чиқмоқда пешвоз.
Съезд юрагига қулоғин солиб,
Фикри келажакка қилмоқда парвоз.

Ҳали қўл тегмаган ўлик чўлларнинг
Кўксига жон бўлиб кираркан инсон,
Янги миллион-миллион гектар ҳосили
Ҳаётни қиларкан яна фаровон —

Янги заводларнинг чироқларидан,
Яна ёришаркан Шарқ устида нур —
Дилига Лениндай сени жо қилган
Ўзбек халқи дейди, қалбдан ташаккур!

1954

ЎҒЛИМ, СИРА БЎЛМАЙДИ УРУШ

Тўлишарми ўлкада баҳор,
Қуёш кезар осмон кўксида.
Қалдирғочлар қанотми қоқар,
Ундан соя лаби устида.

Мана, ўғлим лаби устида
Қалдирғочнинг майин қаноти.
Ўспириним тоза кўксида,
Қунда ошар янги ҳис тотти.

Бўйи ошиб кетди бўйимдан,
Боса олар кўксига бошим.
Севгим қуриб берган уйимда,
Ўсди менинг катта йўлдошим.

Юрак тўла шодлик, меҳр, бахт,
Унинг кўзларига боқаман.
Нигоҳидай тиниқ ва ёрқин
Орзу тўлқинида оқаман.

Орзулари қалбимга зийнат,
- Ҳаётидир кўзим қораси.

Укинаман, баъзида фақат,
Ёнида йўқ, унинг отаси.

Уруш! Номинг ўчсин жаҳонда,
Ҳамон битмас сен солган алам.
Сен туфайли кўп хонадонда
Ота номли буюк шодлик кам.

Юлдинг ота демак бахтини,
Жуда мурғак гўдакларимдан.
Яхши ҳам бор шундай Ватани,
Далда бўлди юракларимга.

Ота бўлиб солдим мен йўлга,
Она бўлиб меҳримга олдим.
Мана, юртга ўғил ўстирган
Бир давлатманд бой бўлиб қолдим.

Қанча ишонч, умид бахш этар,
Ҳам Ватанга, ҳам менга бу дил,
Қоя каби ёнимдан чиқиб,
Суян,— дейди,— кифтимга дадил.

Мен онаман, менинг юрагим
Фарзандларим қувончига кон.
Дил орзиқар, баъзан тилагим
Ваҳималар ўраган замон.

Йўқ, урушнинг номи ҳам ўчсин,
Менинг ўғлим керак ҳаётга.
Истамайман, унинг дудлари
Қўнсин лаби узра қанотга.

Бас, бас, эзгу оналар қалби,
Яшай олсин беҳавф, бахт билан.
Меҳнатимиз, ғазаб, севгимиз
Тинчлик, дейди бутун халқ билан.

Қўкрак сути ва меҳнат билан
Биз жаҳонга берганмиз турмуш.
Она қалби оёққа турса,
Уғлим, сира бўлмайди уруш!

1954

У Қ У В Ч И М Г А

Юрак ниҳол олов қўйнида
Енар, кулар, яшнарди шайдо.
Орзу, ҳиснинг соф ўйинида,
Илк шеърларим бўларди пайдо.

Шеъринг мурғак, лекин дилинг соз,
Нафасингда, дедингиз, ўт бор.
Ениб куйлаш шоирликка хос,
Ўсгин, совуш билмагин зинҳор.

Бу оташни бағримдан олиб,
Водийларга, гулларга бердим.
Тўқувчини қўшиққа солиб,
Қўриқ ерлар бағрига кирдим.

Ишқ ҳақиқаг қудрати гўё
Менинг билан тебратди қалам.
Қўшиқларим билмай ғаш, риё,
Ошкор кулдим, ошкор чекдим ғам.

Дили шоир хассос бир элга,
Фарзандлигим нақл этар бурчим.
Халқ қалбидай бир гўзал шеърга
Етармикан ҳеч қачон кучим...

1959

Менинг куйим эмас тузоқда,
Шеър керакми, жон керакми, ол!

КУТИШ

Ота-она уйқуга кетди,
Уйда фақат Инобат бедор.
Унинг кутган кунлари етди,
Букун ўзин санар бахтиёр.

Кичик қалбда буюк севинч бор,
Ер юзини тутиб кетгудай.
У бировни кутар беқарор,
Қанот бўлса, ўзи етгудай.

Қиз билади, шошади йигит,
Самолётда қилади парвоз.
Қиз дейди: «Дил, ёстиқни тарк эт,
Тоза пардай қанотингни ёз!»

Қанотинг ёз! Ишқимни олиб
Юлдузларнинг қаватида уч.
Ой нурига арғимчоқ солиб
Булутларнинг бешигини қуч.

Учувчига бўлдинг ошифта,
Осмонни ҳам ўз маконинг бил.

Пұлат қушни тутиб сен аста,
Кутганимни сен ҳикоя қил!

Оқ булутдан ошиб унга ет,
Айтки, юрак тўла фахрим бор.
Ватан кўкин сақларкан йигит,
Қиз қилмасин нега ифтихор?..»

Юрак ёрга учиб кетгандай,
Қиз ўлтирар кўкдан узмай кўз.
Минг кўз бўлиб йигит боққандай,
Чақнаб қарар қизга минг юлдуз.

Ёнар юлдуз, кўкда ой кулар,
Бари қарар қизнинг юзига.
Гоҳ суқланар, гоҳи рашк билан
Қарай-қарай оқар йўлига.

Тотли хаёл ғарқ этган, қиз жим,
На қилишин ўзи билмайди.
Эсар майин ел билмай тиним,
Қизнинг тўсдай сочин силайди.

Қиз кўнглидан кечирганларин,
Гўё ел ҳам, ой ҳам билади.
Не қилсинки, кўзи сирларин,
Оқ дил билан сўйлаб беради.

Қиз кутишнинг завқи билан маст,
Яна юрагида ўт ёнди.
Гўё ой-ла сўзлашгач бирпас
Дилидаги армони қонди.

1938

СЕНИНГ МАФТУНИНГ

Яхшики йигитда эр юраги бор,
У севса ҳеч қачон ёнмас яширин.
Севгинг тўғрисида ўзинг очдинг сўз,
Эй кўзи қоп-қора, сўзлари ширин!

Менинг севганимни ҳали билмасдинг,
Танҳо ўртанишдан мен олдим лаззат.
Дилимни кемирган муҳаббат сириин,
Ўзим ардоқладим, ҳам қилдим иззат.

Қалбимга ёзилган муҳаббат сўзи,
Ўйимни чулғади менинг ҳар минут;
Лекин ишондимки, сен сўз очмасанг,
Шу дардда ўлсам ҳам этаман сукут.

Ҳатто билмас эдим севармидинг сен,
Балки севганингдир бир бахтиёр қиз.
Балки хаёлингдан мен беҳад йироқ,
Аммо сен дилимда кечаю кундуз.

Фақат ўйладимки, уятдир қизга
Йигитга севгисин айласа изҳор.

Бу — доғ солар дедим қизнинг ҳуснига,
Энди иложим йўқ бўлмайин иқрор.

Узоқ мен ахтардим, аммо ўзимда
Бир куч тополмадим севгидан устун!
Мен сени севаман, сеҳргар йигит,
Бутун борлиғим-ла мен сенга мафтун.

1942

ГУЛЛАР ОЧИЛГАНДА

Сени кузатганда оппоқ қор эди,
Энди баҳор келди, боғлар ям-яшил.
Сени эсга солиб гуллар очилди,
Қайдасан, гул фаслин севган тоза дил?

Субҳидам уйғониб гулга қарайман,
Оқ, пушти гулларнинг бўйи сочилар.
— Ғамхўр боғбонинг қаерда?— дейман,
Жавобга ғунчалар лаби очилар:

«Узоқ... узоқларда эркам, у боғбон,
У ерда на гул бор, на гулгун баҳор.
Унда қаҳратон қиш — ўкирар бўрон.
Ҳали ёғмоқдадир паға-паға қор.

Душман хазон қилган гулсиз у боғлар,
Севганинг қўлида топгуси ҳаёт.
Гулзорда сайролмас бойқушлар, зоғлар,
Баҳор қушлари боз елпигай қанот...

У дер: Ёвдан асар қолмасин буткул,
Ғалаба байрами бўлсин гул билан.

Йигит севганига тутсин яна гул —
Ёвни енгиб келган голиб қўл билан.

Манман деган шерлар жанг майдонида,
Ушаларнинг бири сен, севган киши.
Юрт ишқи ёнаркан йиғит қонида,
Унга гул юбормоқ ҳар қизнинг иши.

Гулинг очилибди, ёрингга юбор,
Меҳрингдан сўзласин унга ҳикоя.
Атиргуллар ҳиди маст этсин такрор,
Севгинг балолардан қилсин ҳимоя.

Гуллар бағишласин томирига қон,
Жангларда мардлиги бўлсин зиёда.
Курашда ботирлик келтиради шон,
Марднинг номи мангу қолар дунёда».

Шундай субҳидамда сен деб уйғониб,
Гуллар эртагига қулоғим солдим.
Сен эккан гулларнинг лабидан қониб,
Тўйгунча лаззатли бўсалар олдим.

1942

Ҳ И Ж Р О Н

Кўз оқшоми эди. Булутли оқшом,
Ойдан тўкилмасди кумуш қаби нур.
Азамат тераклар сафи хаёлчан
Кўкка чўзган эди бошини мағрур.

Барглари сарғайган гуллар, дарахтлар
Оқшом туманида сокин боққан чоғ,
Ёрим, севар ёрим, жўнади жангга,
Менинг юрагимга тушди ҳижрон-доғ.

Мен севган дилдорнинг севган юрти бор!
Ишқ доим эрк учун ҳижронга рози.
Бу ҳижрон мангумас, висоли ҳам бор —
Қаҳратон қишларнинг бўлгандай ёзи.

1942

ПАЛАК

«Сенга мафтун бўлиб севиб қолганим,
Ишқинг оловида ўртанганим рост.
Сенинг ёдинг билан нафас олганим,
Исминг такрорлашга ўртанганим рост».

Дедингу, эй йигит, юзимга боқдинг,
Сендан узолмадим мен нигоҳимни.
Уша гўзал баҳор бағримни ёқдинг,
Энди ўзинг тингла тортган оҳимни!

Қизлар бўйи етса, тикарди палак,
Мен сени севдим, олдим қўлимга.
Саватда товланар ранг-баранг ипак,
Баҳор нусха ташлар чизган гулимга...

Душман ажал тортиб келди Ватанга,
Бизнинг севгимизга ташлади ҳижрон.
Сен кетдинг яроғинг олиб елканга,
Қайтаман, кут,— дединг,— ёв битган замон.

Сен-ла бирга кетди баҳор ҳам юрак,
Ёмон ваҳималар олди ҳушимни.

Келгач дилбар хатинг, хайрли дарак,
Умидим ўсди-ю, тикдим ишимни.

Уни тика бердим кечалар бедор,
Қаршимда суратинг, тортдим қатимни.
Хаёлимда сенсан доим, азиз ёр,
Ишқинг билан чекдим севгим хатини.

Ёвни тамом қилиб сен қайтсанг ёлиб,
Ишқда бирга тепгай биздаги юрак.
Сени қаршилагай қуёшдай ёниб,
Йўлингга кўз тутиб мен тиккан палак.

Сенинг дилларингга бергай ул ором,
Севгим армуғони бўлур умрбод.
Меҳрибон қўлимнинг санъати мудом
Сенинг рўпарангда турса бас, мен шод!

1943

ЭРИМОҚДА ҚОР

Қуёш ҳовуч-ҳовуч нурини сепиб,
Хур-хур еллар эсиб эримоқда қор.
Водийга, қирларга майсасин ёйиб,
Дилларни эркалаб келмоқда баҳор.

Осмонда оқ, енгил булутлар сузур,
Сойларда лиммо-лим шишадай сувлар,
Пода қирга чиқиб қилмоқда ҳузур,
Тоғларда ўйнайди гала оҳулар.

Дарахтлар киймоқда ям-яшил либос,
Кўркини очмоқда кечаги куртак.
Дилларда туйғулар уйғониб қийғос,
Этмоқда муҳаббат ҳақида эртак.

Водийда шаббода кезмоқда майин,
Наврўз билан қутлаб колхозчиларни.
Булбул чалиб ўтиб илҳомбахш найин
Далага чорлайди тонгда уларни.

Найда такрорланар сафарбар сўзлар:
«Ерим келсин десанг ғолиб, беғубор,

Мана семиз тупроқ, ишла, зулфизар,
Нозик қўлларингда мардлар кучи бор!

Уғли йўлларига мунтазир она,
Ҳижрон юрагига ўт солган келин,
Сен меҳнат қилмасанг бунда мардона,
Фурсатни бой берсанг, ғалаба қийин!

Ҳамал — амал дерлар. Ҳар кетмон зарби
Буюк ҳосилларга бўлур далолат.
Сенинг қўлинг билан жангда қаҳрамон
Душманнинг бошига солар қиёмат».

Еллар тонгда тинглар мардлар онтини,
Меҳнатга керади кенг кўксини ер.
Колхозчи сураркан тракторини —
Бу ерда кўкарар ёвга офат — дер.

Қуёш ҳовуч-ҳовуч тўкиб нурини,
Ҳур-ҳур еллар эсиб, эримоқда қор.
Ураб майсаларга водийни, қирни,
Дилларни эркалаб келмоқда баҳор.

1943

ЙИГИТЛАРГА

(Ўзбек жангчилари делегациясига)

Салом келтирибсиз, хуш кўрдик дўстлар,
Соғ кўриб, юксалди кўнгил бепоён.
Шод бўлди оталар, оналар, қизлар,
Ҳамма орзу қилди кўрмакни шу он.

Келдингиз баҳодир йигитлар, сиз-ла
Ҳалоскор мардларнинг саломи келди.
Соғиниш, муҳаббат, меҳрга тўла
Хатлари ҳам ширин каломи келди.

Бизнинг дилимизда сиз бор ҳар маҳал,
Музаффар бошига ёғдириб ажал —
Душманнинг бошига ёғдириб ажал —
Жавлон урганингиз қасос отида.

Сиз жангда ботирсиз, сизнинг юракда,
Кекса боболарнинг ўлмас номи бор.
Муққадас интиқом ёшлик ғурури,
Танда йигитликнинг жўшқин қони бор.

Биз эса сизлар-ла оламиз нафас,
Ҳар бир ғалбангиз келтирар шодлик.

Сиз ҳилич солганда, ўлганда душман,
Биламиз қардошлар олар озодлик.

Азиз паҳлавонлар, уринг аблаҳни,
Қанча кўпроқ ўлса, шунча тез зафар,
Қанча кўпроқ ўлса, элнинг бошидан
Тезроқ кўтарилар бу хавфу хатар.

Биз сизни кутамиз, кўзлар интизор,
Дилни пора қилар ҳижрон тунлари.
Леки тунимизни ёритар ҳар он
Сиздаги зафарнинг ўткир нурлари.

Биз сизни кутамиз, қадрдон мардлар,
Бодомлар оқ гулин очгани дамда,
Далада иш қизиб, эсганда еллар,
Қизлар уйқусини этганда канда.

Ёвни янчиб келинг тезроқ, кутамиз
Бухор беқасамдан ёзиб пояндоз.
Бутун кўчамизда бўлади байрам,
Гулдасталар билан чиқамиз пешвоз.

1943

ВИДОЛАШУВ

(М. Исаковскийдан)

Жоним, сен йироқда, битмоқда куним,
Қалам олмоқдаман қўлга сўнгги бор.
Қимга бориб тегса, майли, мактубим
Сенга ёзилмишдир зинҳор ва зинҳор.

Алвидо, қадрдон! Энди баҳорда,
Қизлар гулни куйлаб ўйнамас боғда.
Бунда зулмат ҳоким, сўлим қизларни
Қулликка йўллайлар тонготар чоғда.

Азизим! Эркисизга фашист ерида,
Таҳқир ва азобсиз бўлурми ҳаёт?
Балки аллақачон бир дор тагида,
Менга мунтазирдир оғзи қон жаллод.

Балки жарликларга отар танамни,
Ётарман пок сийнам бўлиб чок-чок.
Паришон ёзилган ипак сочимни
Топтаб ўтиб кетар қадами нопок.

Жонгинам! У олтин кокилни унут!
Энди у ўсмайди. Топталгани рост.

Гуллар, гул баргига тушган шабнамни
Барини унутгин, фақат ол қасос!

Мени қайлиғим деб атардинг ҳар он,
Хушнуд тўй кунларин кутардим доим.
Энди бир ифлоснинг ҳирсига қурбон
Бўлиб, ғунчаликда сўлди чиройим.

Ҳалок этмасинлар, ўлдирмасинлар,
Яшамоқ истайман байрамга қадар.
Шунда ҳам сен пешвоз чиқма йўлимга,
Таний олмаслигинг, жоним, муқаррар.

Татьянанг рухсори сарғайиб сўлган,
Таниб ололмайман ўзимни тамом.
Жондан севганингни унут, азиз ёр,
Аммо ёшлигим-чун олгин интиқом!

Қалин ўрмонлардан овозим эшит,
Ўлдир ул аблаҳни, жаллодни ўлдир!
Ездим бу мактубни ғурбатда куйиб,
Шунинг-чун ёшимдан қоғоз ҳам ҳўлдир.

Алвидо, қадрдон, жоним, алвидо!

1943

БИЗНИ КУТ

(М. Исаковскийга жавоб)

Татьяна, овозинг қулоққа етди,
Пора-пора бўлди юрак шу замон.
Фашист қамчисининг қурбони бўлди
Кулгинг жаранглаган, сен яшаган он.

Гулшанлар қўйнида орзуга тўла
Ҳаёт кечирардинг инсонликка хос.
Боғдаги булбулга бўлиб ҳамоҳанг,
Сайраб ўсар эдинг ғурбатдан халос.

Энди чарх ураркан ўлим бошингда,
Зорингдан титради еру осмон.
Жаллодлар куларкан сенинг қаршингда,
Жонинг ўртандими ўтда беомон?

Сени балоларга этиб гирифтор,
Асло ташлай олмас қулликка ҳеч ким!
Бизнинг интиқомга бўлади дучор,
Ҳам сўзсиз ўлимга этилар маҳкум.

Ипак сочларингни топтай олур ким?
Бармоғи текканнинг олинур жони!

Сенинг кўз ёшингга сабаб бўлганлар,
Ҳар бир томчисининг бўлур қурбони.

Қалин ўрмонлардан келади додинг,
Сенинг кўз ёшингдир ундаги шабнам.
Бизни кут, қуритар сенинг кўз ёшинг
Шарқдан кўтарилган қуёш субҳидам.

Бизни кут, қаршингда турса ҳам ўлим,
Йиртқич чангалида бўлсанг ҳамки, кут.
Қардошларинг сенга узатган қўлин,
Буюк ишонч билан бизларга кўз тут.

Бизни кут, бардошинг сенга бўлсин ёр,
Занжирбанд бўлсанг ҳам этамиз халос.
Аждарҳо оғзидан, ўлим чоҳидан
Қутқарар биздаги муқаддас қасос.

Сен ул асоратда бўлмайсан ҳалок,
Байрам кунларига етасан омон.
Товусдай товланиб бошингда гултож
Хиромон юрасан эркин ва шодон.

Бизни кут жонгинам, бардош билан кут!

1943

ҚУЛИМДА ҚУРОЛУ, УСТИМДА ШИНЕЛЬ

«Олға кетмоқдамиз ҳужум-ла ҳамон,
Музаффар жангимиз этмоқда давом.
Нега хат ёзмайсан, енгдими ҳижрон,
Бардош қилолмайин унутдинг тамом?»—

Добсан, баҳодирим, хатни кўп ёздим,
Мендаги муҳаббат сиғмас мактубга.
Кутдим, ўйламаки севгидан оздим,
Бардош берар экан севги маҳбубга,

Наҳот мен унутай, унутай сени,
Наҳот ўйладингки шунча бағрим тош.
Юлдузлар кўзингни эслатган чоғда,
Наҳотки, тўлмаса дийдаларга ёш.

Беҳад соғинганман, кўришга зорман,
Хабар бер, қайдасан, эй офатижон.
Бу кун сен томонга қиламан сафар,
Сен ҳам кўрмак бўлсанг бергил тез нишон!

Гўзал Ўзбекистон қолди ортимда,
Қизлар оқ йўл тилаб силкитди рўмол.

Оқ йўл тиладилар яшил далалар,
Ҳовуз бўйидаги жийда, мажнунтол.

Сўроқлаб бораман учган қушлардан,
Мардлигиндан куйлар улар навоси.
Силаб сочларимни мени эркалар
Улуғ Россиянинг қорли самоси.

Бирга жанг қилармиз туриб ёнма-ён,
Таниш бўлиб қолар ўқлар овози.
Мен узган ўқимдан фашист йиқилса,
Сен мамнун бўларсан, Ватан ҳам рози.

Ишқинг қанотида сени сўроқлаб,
Парвоз қилмоқдаман осмонда енгил,
Тездан етажакман сенинг ёнингга,
Қўлимда қуролу, устимда шинель.

1943

СУЛУВ ТОНГ

Эрта баҳор эди, бутун табиат
Яшил бахмал билан ёпилган эди;
Ёмғир сувлари-ла етилган ерлар
Кучли қўллар билан чопилган эди.

Тоғлар этагида, қирлар кўксида
Секин чайқаларди лола денгизи.
Экин ерларида эди намоён
Баҳорги меҳнатнинг ҳосилдор изи.

Куйчи ариқларнинг бўйида жийда
Майин таратганда атир бўйини,
Кумушдай баргларда бошланганида
Тонгги шабнамларнинг жилва ўйини;

Мен лола тергали чиқдим далага,
Кетдим майсалардан олмай кўзимни.
Қалбим осойишта, кўнглим беғубор,
Офтоб нурлари силар юзимни.

Енгил борар эдим марзалар бўйлаб,
Қушлар учар эди кўм-кўк ҳавода,

Сувлар ўз куйига борлигим ўраб
Эркин оқар эдик ширин навода;

Қайдан пайдо бўлди, билмайман ҳали,
Қаршимда бир барно йигитни кўрдим.
Шу он кўкрагимда бир нарса ёниб
Унинг оташида мен беҳол турдим.

Бутун авзойимда ўша ўт юрди,
Кўзим унга тўнди, тилим бўлди лол.
Ҳамон сочар эди бўйини жийда,
Сувлар оқар эди ариқда зилол...

Аста бурилдиму булоқ лабига,
Шаффоф сувларига ювдим юзимни.
Унинг замзамали ойинасида
Гўзал ва бахтиёр кўрдим ўзимни.

Ҳовуч-ҳовуч олиб муздак сув ичдим,
Лекин ҳароратни этди зиёда.
Юрагим ўртанди беҳад, беомон
Гўё фарқ бўлгандим ўтли дарёда.

Ўша ўтли дарё зўр тўлқинида,
Тотли бир лаззатда пар каби оқдим.
Юрак куйга кирди ишқ ёлқинида,
Шу ишқ китобига илк марта боқдим.

Шундан бери қанча баҳорлар,
Қанча мрамор тонгининг чиқди қуёши.
Беҳад сулув эди, кўп сулув эди —
Менинг юрагимнинг ишқ тонгин боши.

Ҳар баҳор фаслининг шундай тонгини,
Юлдузлар кетмасдан кутаман боғда.
Гўзал хотиротга тўлади қалбим,
Еллар сулув тонгни эслатган чоғда.

Гўё келтиради сабо, қуёш, гул
Ешлик баҳоридан чексиз нашида,
Севги парисидай эркалар мени
Атирдай бўйини сочганда жийда.

1944

ИККИ МАКТАБ

I

Хотирингда борми, байрам кун эди,
Иккинчи Май куни бирга бўлдик биз,
Бирга боғ айландик, ширин суҳбатлар,
Кейин сув бўйига келдик иккимиз.

Сув шўх оқар эди, сув қўйнида ой,
Чироқларнинг акси ўйнашар сувда.
Дарахтлар, гулларнинг баргларида нур,
Кўкда тун гўзали сузар осуда.

Оқ кўйлақда эдинг, кифтинг тўла соч,
Беҳад гўзал эдинг — бир паримисол.
Бир сўзлаб ўн кулдинг — сенинг ҳар сўзинг
Мени борган сари қила борди лол.

«Сен кулдинг — у кулги гул япроғида,
Гул ғунчаси бўлиб қилди табассум.
«Сен кулдинг — у кулги ой боқишида,
«Сенинг ишқинг билан қаради маъсум.

«Сен кулдинг — у кулги чироқ нуридай,
Менинг кўзларимга порлаб қўйилди.

Шўх оққан анҳорнинг тўлқинларидай,
Жаранглаб қирғоққа тордай урилди.

Шул оқшом мен учун борлиқ сен эдинг.
Ёлғиз сени кўрдим, сен-ла олдим тин,
Ўша сувнинг бўйи, ўша оқшомда
Сен-ла бўлган эди жаннат десам, чин.

Лекин шошавердинг, сен қиз уйингга,
Тонггача қолишга мен эдим рози.
Чунки бахтли эдим, ҳузуримда сен,
Мени маст этганди кулгинг парвози.

Эшигинг олдида хайрлашдик биз,
Сени жаннат ҳовлинг қўйнига олди.
Мен кетдим бир ўзим, кўзда суратинг,
Қалбда хандонингдан лаззатлар қолди.

Ҳозир мен жангдаман — сендан узоқда,
Тўплар гумбурлайди, атроф қор оппоқ.
Кўзларим олдида юртдаги боғлар,
Ва сен чилвир сочим, йўлимга муштоқ.

Мени соғинганда — дўстларинг билан
Ўша соҳилларни сайр эт, э, нигор,
Мен ҳам тез қайтарман, жарангли кулгинг
Яна мени этар масту бахтиёр...

II

Гўзал лавҳаларни эслатган хатинг
Сени соғинганда тегди қўлимга,

Ҳар бир нуқтасида бор муҳаббатинг,
Муҳаббат тўлқини оқди дилимга.

Тўғри, мен кулардим, сен мамнун эдинг,
Бўлмасди дилларда қайғу, шикоят.
Ҳаёт гулгун эди, ҳижрон бегона,
Ҳамма бахтли эди — шод бениҳоят.

Азизим, ёзибсан — дўстларинг билан,
Биз юрган боғларда этгин сен сайр!
Ҳар чоқ синглинг билан чиқаман боққа,
Сени кўргим келиб куйганда бағир.

Доим у билан мен. У ўхшар сенга,
Унинг ҳам сенингдай кўзлари хумор,
Сенинг табассуминг, сенинг қиёфанг,
Сенинг суҳбатингдай ширин сўзи бор.

Ҳозир у биз юрган сувнинг бўйида
Райҳонлар кўкарган, сочилар атри,
Гулларнинг қатида бўлмиш намоён,
Сен менга ўқиган шеърларнинг сатри.

Баҳор баҳор экан, қалб ҳам қалб экан.
Қўлларда қурол-у, юракда севги.
Уша аёҳор бўйи — гул тўла чаман,
Ҳамон юрагимда ишқинг чечаги.

Фронт ҳам, зафар ҳам эслатар сени,
Қуёш нафасингни, ой боқишингни,
Иссиқ юзларингни эслатса синглинг,
Юрагим эслатар дил ёқишингни.

Қалб сени танлаган, сенинг дардинг-ла,
Бир нафас билмайди ором, фароғат,
Сенга етишарман, у кунлар яқин,
Висол умидлари бағишлар тоқат.

1944

ГОЛИБЛАР ҚАЙТГАНДА

Йўқ, бўлмас, бормайман,— деди-ю хотин
Хизматин тамомлаб чиқди кўчага.
Кун тикка, ҳаво дим, у ҳар қадамда,
Дуч келди висолга шошган тўдага.

Безалган машиналар учар тизилиб,
Гулдаста кўтарган қизлар беҳисоб.
Қизил байроқларда, шод чеҳраларда,
Висол айёмига чорлаган хитоб.

Қўл силкиб жилмайди уларга қараб,
Жонлангандай бўлди қайғули юзи.
Жадал уйга қайтди. Хонага кириб
Эри суратида тўхтади кўзи.

Узоқ туриб қолди, гўё суратни
Биринчи кўргандай ўз ётоғида.
Уксиб-ўксиб боқди, кўзини узмай,
Икки томчи қотди оқ ёноғида.

«Нечун сенга бўлган пок муҳаббатим,
Шунча тез фироққа бўлди гирифтор?»

Жонлар берар эдим бир нафасига,
Мен ҳам сенинг билан кўришсам дийдор.

Мана, ўлдирувчи аччиқ бир ҳижрон
Тамом ёнди зафар алангасида.
Неча йиллар кутган муҳтарам висол
Ярқирар Тошкентнинг бўсағасида.

Бу кун қайтиб келар Ватан мардлари,
Элнинг келажагин сақлаб қолганлар.
Азиз тупроғини, бахтини севиб,
Эркни машъал қилиб, тунни ёрганлар.

Бу кун қайтиб келар қардош элларни
Фашист занжиридан озод этганлар.
Шулар, парчаланган арслон танангни
Опичиб қирғоқдан олиб ўтганлар.

Шулар, гўринг тўла нур бўлсин дея,
Иссиқ қўллар билан ташлаган тупроқ,
Сўнгра қаттиқ жанглар, зўр бўронларда,
Шу ер, шу қишлоқни ёвдан этган пок.

Бу кун шулар қайтар — Ойгулнинг эри,
Умиднинг дадаси қайтади ғолиб.
Чиқмасам бўлмайди, бутун элда тўй,
Бу кун йиғлаш гуноҳ бу уйда қолиб».

Кўзин чирт юмди-ю, силкди бошини,
Хотин тетик юриб чиқди эшикка.
Самода янграйди ғалаба куйи,
Қуёш чарақлайди тепада тикка.

Қўлда қайчи билан кирди гулзорга,
Ҳали узилмаган гуллар оралаб.
Қош ўртасин ёпди марварид реза,
Гулдан даста қилди танлаб, саралаб.

Хотин шошилади, қучоғида гул,
Ўғлини етаклаб чиқди кўчага.
Чиқди-ю, дам ўтмай қўшилиб кетди,
Висолга ошиққан қувноқ тўдага.

1945

* * *

Дейдиларки, сени кўрганда
Кўзларимда ёнар жонли ўт,
Уша ўтнинг ёлқинларида
Сендан ўзга бор нарса унут.

Мудом дилга содиқ кўзларим
Ҳақиқатни кўмиши қийин.
Кўзларимда, қонимда кезган
Уша севинч, ўша олов сен.

Майли, ўзинг мендан узоқда,
Лекин дилнинг ўти бўлиб қол.
Менинг куйим эмас тузоқда,
Шеър керакми, жон керакми, ол!

1944

ҲИЖРОН КУНЛАРИДА

Эй севгиси азиз, эй севимли ёр,
Кетма, асло кетма кўзимдан йироқ!
Гарчи тушимда ҳам сени бир кўриш —
Ҳижрон кунларидан минг бор яхшироқ.

На гўзал тунларки севгили тунлар,
Узун қиш тунлари ўзинг тушимда.
Қора кўзларингнинг дилбар нигоҳи
Кун бўйи яшайди ақлу ҳушимда.

Келиб деразамдан боқдинг жилмайиб,
Кўрдим-у, севинчдан тилим бўлди лол.
Бир нафасга келдим,— дединг,— кўргали
Қушдай учиб чиқдим олдинга дарҳол.

Атрофда очилди ўлка боғлари,
Биз аста йўл олдик гуллар сайлига.
«Сен учун очилган, сенга деб уздим,
Ол,— дединг,— қўлингда сўлса майлига».

Севги, ҳаяжонда ёнингда юриб,
Берган гулларингни дасталаб олдим.

Ҳаёдан юзингга боқолмай тикка,
Ранго-ранг гулларга нигоҳим солдим.

Гулларда учратдим сенинг кўзингни
Оташин севгингни ўқидим унда;
Уни ўпмак бўлиб юзимни қўйдим...
Қушлар ҳам сайради шу ажиб тунда.

Мен уйғониб қолдим. Қалбим безовта,
Сўнгра бедор ўтдим ол тонг отгунча,
Ҳам тушда, ҳам ўнгда излайман сени,
Сен ёвни йўқотиб омон қайтгунча!

1944

* * *

Бахтиёр севгини куйларди созим,
Ўлим ханжарига тегди-ю синди.
Ҳижрон фарёдидай совуқ овозим,
Наҳот, лириканинг ёлқини тинди?

1944

КЕЧИР, ҚОЛДИМ ҒАФЛАТДА

Сени бирдан жонсиз кўрдим,
Жоним чиқди менинг-да.
Эс-ҳушимдан ажраб турдим,
Туйғум кетди сенинг-ла.

Кошки эди, мен бошингда
Турган бўлсам ўша дам.
Кирмасмидим мен қонингга,
Бермасмидим жонни ҳам.

Ажал деган бешафқатга
Кошки отсам ишқимни,
Тўлдирсам ҳам кўкни додга,
Сақласам мен бахтимни.

Кошки эди, сўнг қўлингда
Эркаланиб берсам жон.
Сўнгги нигоҳ сенда қолса,
Мен кўз юмсам беармон...

Яшаш сенинг ҳаққинг дедим,
Кечир, қолдим ғафлатда.
Йўқ эди-ку бўлмоқ маҳрум
Бизнинг илк мунис аҳдда?

1944

НЕ БАЛОГА ЭТДИНГ МУБТАЛО

Ўтди ойлар ғам билан оқиб,
Дил топмади зарра тасалло.
Фироқингда қолдим гутоқиб,
Не балога этдинг мубтало!

Кўз очгани қўймайди алам,
Бошим қўйсам куйдирар болиш.
Юпатолмас китоб ва қалам,
Мисраларим кўтарар нолиш.

Наҳот шунча маъсум, шундай пок
Севишмоқда алам бор шунча?
Бардош бермас ирода, идрок,
Тамоман лол ақл, тушунча.

Тоғдай бор деб билган юрагим
Қуш бошича қолмади чоғи?
Ғамни енгарман деган сарим
Яна ортар алами, доғи.

Эриб кетмагандим севгингдан,
Бўлмаслик-чун бахтингдан жудо,
Бирга қолиш учун сен билан
Куяману, бўлмайман адо.

1945

Ю Л Д У З

Уйда бўғилдиму чиқдим эшикка,
Ер устига чўккан оқшомги туман.
Гўё кўзларимга боққандай тикка
Яшнарди бир юлдуз худди сенсимон.

Худди сендай узоқ ва сендай ёрқин,
Авжи чақнаганда сўнади у ҳам,
Бир юпанч: севгимнинг осмонидан
Учмасдан ёнасан, эй гўзал ҳамдам!

1944

СЕН ҚАЙДАСАН, ЮРАГИМ

Қалб бұлганда йироқда
Ирода экан ожиз.
Дўстлар ҳам кўп атрофда,
Аmmo мен якка-ёлғиз...

Бирдан қалбим кексариб,
Қон ҳам қочди юзимдан.
Сен, сирдошни ахтариб,
Хаёл кетар изингдан.

Қайга кетдинг юрагим,
Битди бардош ва тоқат.
Суҳбатингдир тилагим,
Дилда ҳасратим қат-қат.

Кўпдир айтажак сўзим,
Ўгитларингга зормен,
Йиғлайсан деб дўстларим
Таъна қилар. Нетай мен?

Совуш бермайди менга,
Еқиб кетганинг олов.

Негай, етмайман сенга,
Уртага ташланган ғов.

Ишққа маскан юрагим,
Толиб бер, деб қистайди.
Нима қилай, бераҳм —
Руҳим сени истайди.

1945

КҮРГАНМИДИНГ КҮЗЛАРИМДА ЁШ?

Соғинганда излаб бир нишон,
Қабринг томон олар эдим йўл.
Келтирардинг менга бир замон,
Энди ҳар чоғ мен элтаман гул.

Келдим. Узоқ қолдим мен сокин,
Сенинг азиз бошингда ёлғиз,
Осмон тиниқ эди ва локин,
Парча булут етиб келиб тез,

Кўкда менинг бошимда туриб
Гўё юрагимдай қалқди у.
Кўзимдаги ёшимни кўриб
У ҳам тўқди ёшини дув-дув.

Биз йиғладик тепангда шу кун,
Келдингми, деб кўтармадинг бош.
Айт-чи, сен-ла бахтиёр онлар,
Кўрганмидинг кўзимда бир ёш?

1945

БАҲОР КЕЛДИ СЕНИ СУРОҚЛАБ...

Салқин саҳарларда, бодом гулида,
Бинафша лабида, ерларда баҳор.
Қушларнинг парвози, елларнинг нози,
Бахмал водийларда, қирларда баҳор...

Қанча севар эдинг, бағрим, бу баҳорни,
Ўрик гулларининг эдинг мафтунни.
Ҳар уйгонган куртак ҳаёт берган каби
Кўзларингга суртиб ўпардинг уни.

Мана қимматлигим, яна баҳор келиб,
Сени излаб юрди, кезди сарсари.
Қишнинг ёқасидан тутиб сўради сени,
Ул ҳам ёш тўкди-ю, чекилди нари.

Сени излар экан, бўлиб шаббода,
Сен юрган боғларни қидириб чиқди.
Ёзиб кўрсатай деб ҳусн-кўркини,
Яшил қирғоқларни қидириб чиқди.

Топмай, сабри тугаб бўрон бўлди-ю,
Жарликларга олиб кетди бошини.

Фарҳод тоғларидан дарагинг излаб,
Сойларга қулатди тоғнинг тошини.

Қирларга илк чиққан қўйчивонлардан
Қайда шоир, дея айлади сўроқ.
Барида сукунат, маъюслик кўриб,
Ҳориб-чарчаб келди, тоқатлари тоқ...

Сўнгра жило бўлиб кирди ётоғимга,
Хулкар ва Омоннинг ўпди юзидан.
Сингиб ёш куйдирган заъфар ёноғимга
Секин хабар берди менга ўзидан.

Лекин ётоғимда сени тополмай,
Бир нуқтада қолди узоқ тикилиб.
Яна ел бўлди-ю, кезиб сарсари,
Мендан сўрай кетди қалбимни тилиб:

«Қани мен келганда кулиб қаршилаб,
Қўшиғи мавжланиб бир дарё оққан?
«Бахтим борми дея, яккаш сўроқлаб»
Мени шеърга ўраб суқланиб боққан?»

Урик гулларига тўнмайди нега,
Елда ҳилпиратиб жингала сочин?
Нега мен келтирган шўх нашидага
Пешвоз чиқмайди у ёзиб қулочин?

Қандай ишққа тўлиб боқарди тонгга,
Қамол топтирарди кенг хаёлимни.
Унинг рангдор, жозиб қўшиғида
Мудом кўрар эдим ўз жамолимни.

Қани ўша куйчи, хаёлчан йигит?
Нечун кўзингда ёш, туриб қолдинг лол.
Нечун қора либос, сочларингда оқ,
Нечун бу кўкламда сен паришонҳол?»

Қандай жавоб айтай, лолдир тилларим,
Баридан тутдим-у, келдим қошингга.
У ҳам ғаминг билан кезди афтода,
Боқиб гурулмайин қабринг тошига.

Аламда тутоқиб дарахтга кўчди,
Куртакни уйғотиб сўйлади ғамнок.
Сенинг ёдинг билан елиб беқарор,
Гуллар ғунчасини этди чок-чок.

Гулу райҳонларнинг таралди атри,
Самони қоплади майин бир қўшиқ.
Бу қўшиқ нақадар ошно, яқин,
Нақадар ҳаётбахш, оташга тўлиқ.

Баҳорга бурканган сен севган элда,
Овозинг янгради жўшқин, забардаст.
Улмаган экансан, жоним, сен ҳаёт,
Мен ҳам ҳали сенсиз олмадим нафас.

Ҳижронинг қалбимда, созинг қўлимда,
Ҳаётни куйлайман, чекинар алам.
Тунлар тушимдасан, кундуз ёдимда,
Мен ҳаёт эканман, ҳаётсан сен ҳам!

1945

УРИК ГУЛЛАГАНДА

«Теразамнинг олдида бир туп,
Урик оппоқ бўлиб гуллади...»
Гулни кўриб ишқпараст қалбим,
Минг айтилган дарддан куйлади.

Сени қўмсаб оқшом чоғида
Ҳижрон қўшар экан ҳарорат.
Ўлгудайин муштоқ бўлибман —
Висолингга, йўқ чоғи тоқат.

Сени қўмсаб оқшом чоғида
Қириб келдим шу таниш уйга.
Биз бир чоқлар яшаган уйда
Тунаб қолдим хаёл-ла бирга.

Бунча иссиқ, бунча ҳам шинам
Ёшлик кечган торгина шу жой.
Бунда яшар ажиб онлардан,
Ишқ-ла ўтган тунлардан чирой.

Ҳар бурчаги элитар ҳушим,
Нақадарлик ошно, яқин.

Худди тунда камолга етган
Қўшиғингда чақнаган чақин.

Бунда ҳаёт — илҳом онлари
Қаламингдан тўкилган гавҳар.
Гул бўйини олганда шамол
Рашкка тўлиб тўнган у кўзлар.

Сен тугатгач чанқоқлик билан
Ўқиб мафтун бўлганим ҳаёт.
«Қалай деган» бўлиб термулган
Кўзларингнинг оташи ҳаёт.

Ҳали ҳаёт, такрор ўқиркан
Завққа тўлиб яйраган кўксим.
Юзингдаги улуғвор, майин,
Бир жаҳонга арзир табассум.

Бари ҳаёт, муҳаббат каби,
Ҳамма ерда кўринар изинг.
Паррандалар нағма куйида
Жаранглайди товушинг, сўзинг.

Мени ўраб олди ҳаяжон,
Яна ортди севгининг кучи.
Шарқ қизариб, чиқмоқда қуёш,
Олтинланди теракнинг учи.

Сен куйлаган ўрик шу кеча
Бурканди оқ — оппоқ чечакка.
Мен қадрдон хотира билан
Жўнаб кетдим уйимга якка.

1947

СОҒИНГАНДА

Қанча бўлди кўрмаганимга,
Эй қалбимнинг дилбари шоир!
Қанча бўлди бирга ўлтириб,
Сўзлашмадик дилларга доир.

Дил-чи, дилим унутиб бўлмас
Ишқ қўшиғи ёзилган китоб.
Хаёл хиёл чертиб ўтдим —
Топиб бер деб қилади хитоб.

Иккимизга маълум бир қудрат
Йиллар ўта сенга тортади.
Унутайин дейману, фақат
Дилда унинг ўти ортади.

Ҳам табиат, ҳам дўст, ҳам рақиб,
Барчасини қолдириб доғда,
Кўришсак-у, яна тирилса
Уша ўлган бўса дудоғда.

Юрагимнинг шоҳи деб сени,
Майли, бу гал ўзим тиз чўксам.
Ҳузурингда бахтдан тебраниб,
Ишқ ва соғинч ёшини тўксам.

1950

ВИСОЛ БАЙРАМИ

Езибсанки: «Сен томон учдим,
Ялинаман, тонгда чиқ пешвоз!»
Кўз бўлди-ю бутун вужудим,
Кўкда этди юрагим парвоз.

Олиб кетмак бўлган қушинг ҳам
Диллар фармонига келди дуч.
Икки дилнинг меҳридан ўтиб,
Қўнмасликка тополмади куч.

Сени гўё қуёшдан узиб,
Ўт парчаси сингари тутдим,
Чеҳранг беҳад бахтиёр кўриб
Ишон, ўзимни ҳам унутдим.

Сен сездингми, бизнинг нафасдан
Қоинотда ортган эди нур.
Ҳатто сочлар қора чўғида
Бахту шодлик этганди зуҳур.

Шодлик сўзин айтиб улгурмай,
Ўтиб кетди бу висол дами.

Лекин дилда икки ёниқ най
Куйлар эди севги байрамин.

Ўзинг кетдинг, қолди хаёлда
Хумор кўзлар, иссиқ боқишинг.
Бир лаҳзали дил айёмидан,
Сира сўнмас ширин ёқишинг.

Бу ҳаётнинг ҳамма тоза, чиройли дами,
Азиз дўстим, мудом сени эсга солади.
Кўзлар амри, юрак эрки, жўшқин ҳис билан
Кеча-кундуз жанг қилмоқдан ақлим толади.

Фақат дилга ошно бўлган ажойиб дамлар,
Туйғуларнинг зид хоҳиши берганда алам,
Кўкракларни тўлдирганда ором ва озор
Бахтсизмидик? Наҳот унут бўлар ўша дам?

1954

УНИ ФАРҲОД ДЕР ЭДИЛАР

Артист Қобил Қори хотирасига бағишланади

(Поэма)

I

Осмон тиниқ. Тоғ оралаб ел
Уйнар эди субҳидам енгил.
Тоғ бошида ярқирарди қор,
Этагида яшнарди баҳор.

Шу тоғлардан, тошлар ёнидан,
Қисматга ёр ошиёнидан
Қўзгудаги қизни этиб ёд,
Чиқиб келар шаҳзода Фарҳод.

Қўзида ишқ, мардона қадам,
Излар эди дардига малҳам.
Қалби тўла орзу билан оҳ,
Кутар эди Ширинни нигоҳ.

Ёр висолин излаб баҳодир,
Тоғни талқон қилишга қодир.
Саҳроларга оқизса дарё,
Ширин унга боқса бир қиё.

Ери юрти мўл бўлса сувга,
Шунда етар Фарҳод оҳуга.
Севги берар Фарҳодга қудрат,
Қудратига кўзгудан сурат.

Ширин бўлиб келар бу ерга,
Ой жамолин очар бу эрга.
Эл ерига жон берибсан дер.
Сен халқимга нон берибсан дер.

Ошиқлигин қиз билса зора,
Дардларига бўлса у чора.
Шунинг учун тоғни ёрар мард,
Шунинг учун қўшигида дард.

Куйларди у хуршид юзлидан,
Кўзгудаги оҳу кўзлидан,
Қўшиқ айтар севган дил тинмай —
Жаранглади олов тўла най.

Бу дилором ширин овоздан,
Ишқли дилдан янграган создан
Маст бўлгандай йигит ёнида
Елиб юрди майин шаббода.
Гул ғунчаси қўшиққа мафтун
Бўлиб кўксин чок этди бутун.

Хушбўй ҳидин таратди райҳон,
Тўлиб кетди атирга ҳар ён.
Куйни тинглаб соч ёзди толлар,
Тебранишди нозик ниҳоллар.

Бу куйчига тан бериб, буткул
Қўшиғини унутди булбул.
Куйни тинглаб симобдай чашма
Жилваланиб қилди карашма.

Авжга чиққач Фарҳод навоси,
Куйга тўлгач, боғлар ҳавоси,
Бош кўтариб майса ётоқдан,
Қулоқ солди оҳулар тоғдан.

Фарҳод кўзда маржон-маржон ёш,
Тош устига қўйганида бош,
Тошлар болиш бўлайин деди,
Гуллар кўрпа солайин деди.

Чўллар очмак истади чаман,
Атир сочмак истади тикан.
Висол топмай чекканда азоб,
Бағри куйиб бўлганда кабоб,

Тутмак истаб майли пиёла
Водийларда очилди лола,
Атрофини ўраган ҳаво
Бўлсам деди дардига даво...

Охир ғамгин қўшиқ ҳам тинди,
Гўё тоғдан акс садо келди:
«Эмиш юртинда Фарҳод исми
Бунда тоғ қазувчидир,

Магои ҳуснин олмоққа
Келибдур, де бу бозора».
Жаранглади тоғларда бу куй,
Ширин юрган боғларда бу куй.

Булбул қилди бу куйни хониш
Ва қуёшдан ёғилди олқиш.
Такрор этди зилол япроқлар,
Такрор этди тоғлар, тупроқлар...

Кўп ёғилди олқиш ҳар ёндан,
Дили тўла шод ҳаяжондан
Таъзим қилиб артист турарди,
Ёш юраги бахтли урарди...

Парда тушди... муҳташам залда
Янграб кетди қарсак барала.
Ташлай берди қизлар гулдаста,
Саҳна гулга тўлди бирпасда.

Икки юлдуз чақнаб кўзида,
Зўр ҳаяжон сезиб ўзида
Табассум-ла ташаккур изҳор
Этди Қобил Қори санъаткор.

Кўп ёғилди ҳар ёндан олқиш,
Кетган эди табиатдан ҳуш.
Офарин деб қари-ёш қолди,
Офарин деб тоғ-тош қолди...

II

Гўзал эди ҳаёт баҳордай,
Баҳордаги тоза наҳордай.
Осойишта гулларди турмуш,
Қуриш, ўсиш, илгари юриш

Завқи Ёилан яшар эди халқ,
Ижод, бахтга бўлгудайин фарқ.

Бахтнинг тоза шу осмонида,
Гўзал баҳор наҳор онда
Офат каби босиб келди ёв
Фашист бўлди орзуларга ғов.

Ақл, юрак, санъат, истеъдод,
Ҳаво, тупроқ, сув — бутун ҳаёт,
Ҳаёт учун отилди жангга,
Жонни тикиб она-Ватанга
Жўнай берди ишчи, пахтакор,
Жўнай берди олим, санъаткор...

Шунда бизнинг Қобил Қори ҳам,
Лаббай дея юрт чақирган дам,
Санъатига деди: «Яхши қол!»
Жангга кирди қўлида қурол.

III

Ўз ҳушига келгандан кейин,
Қобил Қори кўз очиб секин,
Атрофига ташлади назар,
Тирик жондан кўрмади асар.

Ҳа, жангда у, жанг майдонида,
Совуқ қурол ётар ёнида.

Лекин ҳозир ёнар мисли ўт,
Ҳайқириқдан кучлироқ сукут
Олиб келгач кураш нафасин,
У кўтарди оғир танасин.

Бош кўтариб қаради узоқ,
Унга таниш жонажон тупроқ —
Украина ери бепоеён
Боқар эди ғамли, меҳрибон.

Аллақайда гумбурлайди тўп,
Узоқларда ўт ёнарди кўп.
Чекиларкан душман, беомон
Ўт қўйганин англади шу он.

Дейди: ерда, осмонда олов,
Қанча ерга ўт қўймадинг ёв!
Қалбим ўтин ўчли тиллари,
Украина сарин еллари —
Тутинг менинг икки қўлимдан,
Қолмай қасос, кураш йўлимдан!—

Интилади олдинга томон,
Ев ўқидан азоб чеккан жон
Имкон бермас олға юришга,
Душманига ўқин узишга.
Кўкрагини ўпирган олов
Азоб берар унга беаёв.

Еш юраги ҳаёт истайди,
Қони қасос томон қистайди.

Аммо, мана, қаршидан ўлим
Унга қараб ушла,— дер,— қўлим!
Оғир азоб сезиб ўзида,
Ғазаб ёнди шаҳло кўзида.

Қобил Қори оташга тўлиқ
Кучин йиғиб янградди қўшиқ:

Азиз Ватан, жонажон Ватан,
Керак бўлса қурбон жону тан.
Бахт, эркимиз қолсин деб элда,
Муҳаббатинг, қудратинг дилда
Кўрсатамиз курашда сабот,
Ёвдан сени қиламиз озод.
Халқим учун, санъатим учун
Яна жангга кираман бу кун!—
Дея бошин кўтарди азот
Қобил Қори — қаҳромон Фарҳод.
Қимирлашга йўқ эди мадор,
У атрофга ташлади назар.

У беғубор осмонга боқди,
Гўё сирли кўзгуни топди.
Кўзгу мисол зангори осмон
Она юртин қилди намоён.

Қаршисида турган ўлим ҳам,
Ғойиб бўлди кўзидан бир дам.
Мана, она юрт Ўзбекистон,
Халқи, дўсту ёри қадрдон.

Мана уйи, ҳовли, гулзори
Ва меҳрибон онаизори,

Отасининг нуроний юзи,
Иўлларига интизор кўзи.

Гул ичидан кўйлаги атлас,
Лаби ёқут, кўзлари наргис
Ёри майин қилиб табассум
Унга боқиб ишқли ва маъсум —
Ҳаётимиз сақлаб қол, деди,
Дўстлар учун қасос ол, деди.

Гўё ўзин саҳнада кўрди,
Фарҳод бўлиб тоғларда юрди.
Аста ўтди ташланган гуллар,
Чапак чалган қизлар, булбуллар.
Балиқ сузган у олтин булоқ,
Ширин наҳри, Фарҳод қазган тоғ

Кенг пахтазор, водий, боғ, бўстон
Бари бўлиб бир Ўзбекистон —
Гўё унга бағишлади куч,
Деди:— Уч ол, душмандан ол ўч!

Вужудида ҳарорат ортди,
Ҳаёлини жанг ери тортди:
Бўстон эмас вайронлик, даҳшат,
Кўз олдидан ўтди беадад:—
Қора дорга осилган аёл,
Олтин сочи ёзиқ тол-тол,
Баданида қамчининг доғи,
Ерга тегмай чўзиқ оёғи
Чайқалади тутунли елда,
Бошсиз ётар гўдаги ерда.

Шаҳар, қишлоқ кўринди вайрон,
Днепрнинг тўлқинида қон.

Буғдойзорнинг олтини ўтда,
Саҳналарнинг тили сукутда,
Сукутида янграб зўр қасос
Деркан:— Эй дўст, биз-чун ол қасос!
Узоқлардан келаркан фарёд
У бошини кўтариб кушод:

— Йўқ, бу куйган далалар ҳаққи,
Бошсиз қолган таналар ҳаққи
Яксон қилмай душманни тамом,
Бари учун олмай интиқом
Мен ўлимга бўлмайман рози!—
Деди, ғазаб тўла овозин
Олиб кетди узоққа шамол.
Кўзин юмди бедармон, беҳол.

Бир дам юмди кўзини, аммо
Оғир бўлди дард чекмак танҳо.
Қадрдон юрт кўкига боқди,
Гўё тиниқ кўзгуни топди.

Душман пайҳон қилган дала, қир,
Шу кўзгудан ўтарди бир-бир.
Ўртоқлари мардча қилар жанг,
Мана ёвнинг ҳоли бўлиб танг
Қочиб борар халқнинг ўчидан,
Совет жангчисининг кучидан
Босқинчи ёв ўлган беҳисоб.
Кўринади кўзига шу тоб

Тепасида бир гала қузғун
Базим қуриб қилади ўйин.

Қизил байроқ, қасос йўл бошлаб,
Найзаларда зафар ярақлаб
Бораётган полкни кўрар,
Ва мардона халқни кўрар,

Халос шаҳар, қишлоқлар ўтди,
Озод қизлар унга гул тутди,
Қобил Қори тинч, лекин базўр
Кўзин узиб кўзгудан мағрур
Жангчиларни кўрди бошида,
Командирин кўрди қошида:

У тутган сув ҳаёт бахш этди,
Улим гўё нарига кетди.
Жанг зафари руҳин этди шод:
— Украина тупроғин озод
Кўриш, дўстлар, тилагим эди.
Кўрдим!
Зафар бизники энди,
Жон дўстларим, хуш қолинг,— деди
— Мен учун ҳам ўч олинг,— деди.
— Мен ўлимдан асло қўрқмайман,
Лекин яшамоқни истайман.
Ҳаёт яхши, кураш ҳам яхши,
Она тупроқ, қуёш ҳам яхши.
Озод юртда берганим-чун жон,
Кўз юмаман мағрур, беармон.
Қолди ёрим, отам ва онам,
Қолди севган қўшиқларим ҳам.
Мана, турар қаршимда ўлим,

Лекин қўшиқ тилайди кўнглим.
Куйлай, дўстлар тингланг сўнгги бор.
Сўнгра, майли сиз айтинг такрор.

Озод элда яшардим озод,
Севги билан бахтиёр эдим.
Гоҳи Мажнун, гоҳ ботир Фарҳод
Бўлиб элу халққа ёр эдим.

Санъат эди дилим банд этган,
Саҳна эди жонажон уйим;
Санъатимга чанг солгач душман
Жангга кирди юрагим, куйим.

Санъатимни севгандай севдим
Сени, Ватан, курашдим сен-чун.
Тупроғингни қоним-ла ювдим,
Аямадим жонни эркинг-чун.

Мен ўламан, аммо дўстларим,
Ёвдан сени қилади озод.
Украина ерига яна
Баҳор кириб бўлади обод.

Азиз халқим, фарзандлик ҳаққи,
Курашингга руҳим-ла ёрман.
Душманини енголган халқим
Зафариди, бағрида борман...

Санъаткорнинг нафаси тинди,
Халоскорнинг нафаси тинди.

Дўстлар сокин эгганида бош
Шарқ томонда кўринди қуёш.

Сукунатни бузиб ел-шамол,
Тинган куйни айлади такрор.
Тилга кириб гўёки ўрмон
Такрорлади қўшиқни шу он.

Такрор этди у куйни дарё,
Ёв қонига бўялган гиёҳ.
Такрорлади тошлар, тупроқлар,
Такрорлади жангчи ўртоқлар.

Такрор этар тоғлардаги қор,
Такрор этар келганда баҳор...
Шундай яшар асрлар бўйи,
Ҳалок бўлган санъаткор куйи.

Сокин оқар дарё лабида,
Бир туп кўм-кўк арча тагида
Қабр турар. Бошидаги хат
Марҳум эрдан беради дарак:

«Бунда ёвни қириб беомон
Ватанга жон берган қаҳрамон —
Жангчи Қобил Қори ётади».
Тонглар уни эслаб отади,

Секин елиб майин шамоллар
Шарқдан Ғарбга эсан замонлар
Келтиради райҳон бўйини,
Лайли, Ширинларнинг куйини.

Қўп юлдузлар ой билан тунда
Келиб, майин эгилиб шунда —
Салом айтар она элидан,
Ширин калом ўзбек тилидан.

Бошида ой тўкиб кумуш ёш
Секин қайтар келсин деб қуёш.

1943

Хамроҳим интилиш, қўшиқ ва меҳр,
Қуёш ё ерсимон йўлдан ҳам ҳар дам

МУШОИРА

Гўзал тупроқ узра қуйилди оқшом,
Қундуз олар дам,
Жўшқин мушоира этади давом,
Дўстим, кел сен ҳам!

Бунда узоқдаги дўст бўлар яқин,
Санъат, маҳоратнинг байрами бунда.
Қофия, сўз, мисра баҳслари қизгин,
Юраклар даврага киради бунда.

Қай дил чамани бой, жозиб нафаси,
Қимнинг фикри ўткир, тиран, бокира?
Бу гурунг — шоирлар мусобақаси —
Шарқ шеърий чамани, бу мушоира!

Ҳинд тупроғи узра қуйилиб оқшом,
Қундуз олгач дам,
Жўшқин мушоира этади давом,
Дўстлар бўлиб жам.

Юраклар жўр экан, овоз ҳамоҳанг.
Зарра эҳтиёж йўқ муҳташам залга.

Бу шеър боғига гўзал, ранг-баранг
Қўшиқ солиб келган ҳар шоир дилга,

Нил қудратин жўшиб куйлар бир шоир.
Ўзгаси Ганг мисол қилар замзама.
Фақат манго нусха ажойиб чодир
Бу гўзал даврага ажиб бошпана.

Бенгал кўрфазидай кўк эди оқшом,
Атрофда табиат оларди нафас,
Ранг-баранг чироқлар шуъласи бесон —
Осмон кўзларида этар эди акс.

Салқин соҳиллардан эсган шаббода
Гоҳ олиб келарди гуллар бўйини.
Гоҳ ҳинду қиз куйин, гоҳ яқин боғда —
Сайраган анвои қушлар куйини.

Лекин ҳоким эди даврада илҳом
Ва жасур қалам.
Жўшқин мушоира этарди давом,
Дўстлар бўлиб жам.

Ўзбек супасидай саҳнада гилам
Чироқда ёнарди гўё камалак,
Меҳру муҳаббатин кўрарди баҳам
Ҳақиқат ва нурга интилган юрак.

Саҳнага чиқарди сипо ва вазмин
Чинор ҳам, ниҳол ҳам шеър чаманидан.
Кекса-ёш отаю фарзанддай яқин
Ёнма-ён дўстликнинг бу байрамида!

Шарқнинг ҳам бузилмас одатлари бор,
Ҳиндлар удумига қиламиз амал.
Чордона қурамиз меҳмон ва мезбон
Камалак ранг гилам узра бемалол.

Пойгакда ечилган хил-хил пойафзал,
Менинг назаримда ўзи бир дунё.
Ҳар бири ўзида меҳнат ва гўзал
Эли тупроғини келтирган гўё.

Ажиб Ҳиндистоннинг моҳир, миришкор
Косибин санъатин қилиб намойиш —
Ҳиндлар сандаллари тизилган қатор.
(Сандал дарахтидан ясалган эмиш.)

Жуда соз! Албатта кийиб бирини,
Сафарга дўстлар-ла мен ҳам чиқаман.
Ҳар қўлга тутқазиб халқим меҳрини,
Буюк Ҳиндистонни яёв кезаман!

Ҳитойнинг бежирим, Боғдоднинг пухта
Оёқ кийимлари турар ёнма-ён.
Қарайман, Цейлон бор ва бошқа жуфтда
Эрон косибининг санъати аён.

Мўғулча этиклар Панжоб кафшига
Эртак сўзлагандай эгилиб турар..
Кўзлар қувонади инсон ишига,
Шод этар тупроғу меҳнат ва ҳунар.

Сўнгра теваракка сездирмай секин
Мен ҳам ўз туфлимга ташладим кўзим.
Ёмон эмас, Аҳмад, моҳир, камтарин
Ватандош, ишингга олқиш ўқидим.

Биламан, сенинг ҳам бунда дўстинг бор,
Балки Бомбейда у, балки Кашмирда.
Қаерда бўлмасин худди сен мисол
Яшайди даврада янграган шеърда!

Чодир ичи гавжум, кўзлар мунтазир,
Микрофон олдида давра соҳиби:
Кумушдай сочида жилваланар нур,
Кўзида ёшликнинг сўнмас ёлқини.

Неларни кўрмади бу кўзлар? Юртда
Кўз ёши дарёдай оққанин эслар,
Ирода ва умид тобланиб ўтда,
Қари ҳақсизликни ёққанин эслар.

Энди Ҳиндистони устида офтоб,
Шунинг-чун ёш, дадил, мунаввар боқар,
Бизни шеър баҳсига қилади хитоб,
Қўшиқ юраклардан дарёдай оқар.

Гўзал гаржимондир зангори оқшом,
Ҳар юрак ҳамдам.
Бизнинг мушоира этади давом,
Дўстим, кел сен ҳам!

Мана, мусиқадай, севгидай майин,
Даврага киради Панжоб булбули.
Нафис сатрлари ёниқ ўтдаин,
Жасур жаранглайди оналик дили.

Шеър ўқийди Непал, Вьетнам, Хитой,
Рус, тожик ўқийди шеърини сарбаст.
Қора алангадай соқолли сигхлар,
Қордан оқ либосли бенгаллар, ҳиндлар,

Завқидан тебраниб нақ тўлқинли сой,
Тингларди ҳаяжон оғушида маст.
Қўшиқ-чи?

Гоҳ кураш,

гоҳ қиз севгиси,

Гоҳ кўкдан нон кутиб кўр бўлган нигоҳ,
Гоҳ гўдак кулгиси, гоҳ банан иси,
Сурмали кўзларнинг нози бўлиб гоҳ;
Гоҳ бўғиқ ҳақиқат дод, ҳайқириғи,
Гоҳи юлдуз каби йироқ, ёрқин бахт.
Қулликка санчилган ғазабнинг тиғи,
Гоҳ эрк тантанаси берган адолат —
Осиё, Африка картаси бўлиб,
Ҳаёт аламига, бахтига тўлиб,
Қириб келар эди дилдан дилларга.
Еллар мисраларни диллардан юлиб —
Миллион йўллар билан бутун элларга
Кетарди гўё бир самимий сайёҳ,
Елқин қанотида дўстлик ва меҳр.
Гўё шарқликларнинг бахтига гувоҳ,
Ғарбни чорлар эди даврага шеър.

Эй латиф, фусункор ҳинд оқшомлари,
Не сеҳр бор эди зангор қўйнингда?
Тингловчи ва шоир ҳаяжонлари
Бир улкан қалб бўлиб тепар тўлқинда.

Янги куй, янги ўй олиб шоирлар,
Даврага келарди, келарди ҳамон.
Дилларни пайвандлар эди сатрлар
Дўстлик, қардошликнинг кўпригисимон.

Ёру биродарнинг меҳрига сероб.
Юракдай давримиз борар кенгайиб,
Жафокаш қонига солиб офтоб,
Кўзида қалбининг оқлиги ёниб —

Африка фарзанди ўқийди шеър,
Ирмоқдай қуйилар тинчлик сўзлари.
Ором оғушига кирган бўлар ер,
Ёрқинроқ чақнайди кўк юлдузлари.

Сен эрмак эмассан, сен нон, сен ором,
Орзу покиза.
Сен Ҳаёт! Ҳаётни куйла сен мудом,
Эй, мушоира!

Сен чорла, овозинг эшитсин жаҳон!
Шеърнинг уриб турган юраги бўлиб,
Ҳаётнинг энг ажиб куйига тўлиб
Давраамизга кирсин ишчи ва деҳқон,
Ҳаёт санъаткори энг оддий инсон.

Балки у шеър ёзиб, ўқимаган ҳам,
Ижоднинг лаззатли дарди бегона.
Кураши — қалбида қайнаган илҳом,
Китоби — эрка ишқ, орзу ва гоя.

Майли, ўрин олсин, бу шонли сафдан,
Шоирлар куйига бўлсин ҳамовоз.
Меҳнат-ла яратган саодат, бахтдан
Нақл этган мисралар кенг қилсин парвоз.

Ҳаёт гўзаллиги шеърятининг
Ениқ нафасига тўлсин бу жаҳон.
Хавфдан халос бўлган башариятнинг
Қўшигин тўқисин озод, тинч инсон.

Давраамиз меҳрга тўлиқ бир олам,
Дўстлар бари жам,
Буюк мушоира этади давом,
Келингиз, сиз ҳам!

САЛОМ, МИСР!

Бугун юрагимда жуда кўп қўшиқ,
Ҳаяжондан тилга келмайди калом.
Совет Осиёсин жўшқин қалбидан,
Қаҳрамон халқ, сенга келтирдим салом.

Гарчанд оралиқда денгизлар, тоғлар —
Тошкент Қоҳирага огадек яқин.
Эрк кўрган қул араб кишанни тёр-мор
Этганда кўзида чақнаган ёлқин
Бизнинг дилга солган қувончли тўлқин.

Мен кўрдим Миср-ла елкама-елка
Суриялик қизлар қурганин ҳаёт.
Қўшиқдай Осиё, қайноқ Африка
Қўлга қўл берганин маҳкам умрбод.

Порт-Саиднинг эркин, жасур қалбидан
Қуёшга юз тутган ол байроқ кўрдим.
Бу — жангда тўкилган қонлардан ўсган
Истиқбол лоласи жаҳон кўзига —

Миср, танитаркан сени қайтадан
Жон бериб, мангулик олган ўзига
Қурбонлар хокига бош эгиб турдим.

Қурбонлар хокига бош эгиб мен жим,
Зангор Нил нафасин тингладим шу вақт.
Машҳур қадим Миср гўзал юраги
Мен билан ҳур, озод бошлади суҳбат:

Бухоронинг ўлмас санъатларини
Араб устасига не қилди қардош?
Мисрнинг кўк ўпар эҳромларини
Қай куч қилди кекса Помирга йўлдош?

Не керак онага, гўдакка, элга,
Не учун бу кураш жасурлик, мардлик?
Нил ва мен сўраймиз: гўзал Москва
Ҳамда Қоҳира дер: дўстлик ва бирлик.

*1958 йил январь,
Қоҳира*

МЕН ЧИЗОЛМАГАН СУРАТ

Мен йўлдаман, тинмагур юрак,
Янги шодлик, қўшиққа чанқоқ,
Ҳамма ерни кўрмоғим керак,
Гўё менга ҳамма ер муштоқ.

Қишлоқларни кездим, борлигим
Жарангли дам сеҳрига мафтун,
Ватандош, сен бахтиёрлигим,
Сенсиз на куй, на ҳаёт бугун.

Қаҳрамонни чақирдим, ёндан
Товуш берди колхозчи аёл.
Еллар ювган юзида илҳом —
Мен ёзажак куйдан баркамол.

Офтоб олган дурра, чанг этик,
Дала, қуёш саховати бу!
Кўзи ўта боққан қалб етук
Замон ўзи! Ташвиш ҳам сулуви!

Нурланади дағал бармоқлар,
Кўзларидан жон олар қўшиқ.

Қонидаги янги ирмоқлар
Замзамасин чизишга ранг йўқ!

Жасоратнинг баёни қай ранг,
Доноликнинг белгиси қай сўз,
Суҳбатида шеър ўқигандай
Юксаламан мен ҳам изма-из.

Ўз бахтидай вазмин бу зотда
Парпировчи қанот кўраман.
Ҳаёт ўзи, ўзи ҳаётда,
Мен ҳаётни чизмак бўламан.

•
Мен чизаман... нон, севги, меҳнат,
Дўстдай азиз аёл суратин.
Шу камтарин, шу улуғ санъат —
Менинг юртим, менинг шуҳратим.

1961

О К Е А Н Д А

Океан, кема, қардош, дўст,
Хурмоларда маймунлар.
Кун денгизда минг-минг кўз,
Нурдай равшан кўнгиллар.

Табиат этган сеҳр,
Қутулмоққа йўқ дармон.
Даврада қўшиқ, меҳр,
Бир сўздан сачрар гумон.

Илҳом, куй бошда ялов,
Тўлқинларда табассум.
Сен, Ватан ўғли дарров,
Недан чўчиб қолдинг жим?

Қулгу қочди юзингдан,
Гумонга бўлдингми қул?
Гумон менинг изимдан
Қолмас бўлибманки тул.

Бил, у уйинг, болангдан
Олиб менга бермайди.

Бу муҳаббат йўлимас,
Дил у куйга кирмайди.

Сен, гумон денгиздай қуч,
Тўлқин бўлиб от мени.
Танамда қирғоқдек куч,
Енгиб чиқаман сени.

Борлигимча қоламан,
Марҳумим сақлаб омон,
Диллардан жой оламан.
Ўзин кемирсин гумон!

1961

ҚОЗОҒИСТОН УЛАНЛАРИ

Юрак ором истаб қолган ҳар дамни
Кўймоқ мумкин қайси чоҳнинг қаърига?
Ойлаб сукут қилган бу хит қаламни
Ендирайин қайси ғазаб қаҳрига.

Нечун шамол каби тезмас қадамим,
Кўзу қулоқ бўлиб кезмайман тинмай?
Нечун саҳро сўзин, тошлар нафасин,
Дўстлар ўтовларин яшайман билмай?

Умрда ғафлатга қолган нафас йўқ,
Роҳат истагини йўлларга сочгум.
Ана, Олатовдан тўкилар қўшиқ,
Мен қўшиқ гадоси қалбимни очгум...

1962

КУКЧАТОВ

Кўкчатов тавсифин қозоқдан сўранг,
Менинг қалбим кўчиб, қамашди кўзим.
Нур макри, сув акси, ишқдай мовий ранг —
Табиат қулига айландим шу зум.

Бу ҳам кам, юракка чанг солиб ошкор,
Бу ер гўзаллигин чиқди шоири.
«Кўзгу керак бўлса Ойнакўлни ол,
Бунда сен кўрмаган ҳуснинг бор»,— деди.

Шу Ойнакўлингнинг тоши бўлай мен,
«Раққоса Қайин»лар ичра йўқолай.
Этақдан, киприкдан, сочдан торт, кейин
Мен ўтли сеҳрингни қўшиққа солай!

Бу ернинг тоғидан замонга боққан
Менинг икки кўзим нақ бир жуфт жайрон,—
Меҳрим қайноқ елдай ёйилиб кетган —
Уфқни сиғдирсам, сиз бўлманг ҳайрон.

Ҳар сўқмоқ чорлайди қўшиқ йўлидай,
Энди қалб кўлдай тинч, қилмас замзама.

Арчаларнинг нурга чўзиқ қўлидай,
Ташна дил ҳар баргдан қилиб куй тамаъ —

Сахро қуёшидай ёнади лов-лов,
Сўзлар алангада қолар пишгали,
Мен боқиб тураман тийрак, беаёв
Ўтдан омон чиқиб дилга тушгали.

Бунда ҳар дил боқар бургут сиёқли,
Тоғдай арслонтўшу булоқдай тиниқ.
Сукути вулқондай олов қаҳқаҳли.
Куйи тубсиз ором, илк ишқдай ёниқ.

Хўплам қимизингнинг жаннатдай кайфи
Минг битга баҳорни ёдимга солди.
Қай қиёқ, лолангнинг силади кафти,
Манглайдан умримнинг изи йўқолди.

Оппоқ Қиз ўтовинг дилгинамга хуш,
Дўмбиранг онамдай ширин аллалар.
Танти дўст, машинанг бир кун кетсин бўш,
Ё у кўлга ташла — юрсин парилар.

Олиб кетма, яшил жаннат қўйнидан,
Олий дастурхонга минг қатла узур.
Сахийлик шоҳисан, бу бокира ер,
Мунис нафасидан олайлик ҳузур.

Мезбон оқинимиз тоғдай турар тик,
Қийиқ кўзларида майин қатъият,
— Мушоира кутар овулда! — кетдик,
Шеърятга шеърхон ҳокимдир фақат.

Дил ташлаб, дил олиб мен тушдим йўлга,
Бургут сиёқлида тиниқ ашк қолди.
Қалбим нигоҳлари етмаган куйга,
Юрагимни тирнаб ажиб рашк қолди...

1962

УКПАР ЖИҒАЛИ

Тўкиларми тошлардан томчи,
Е чашмада ўйнар балиқлар.
Сайрарми боз Кулаш эгачи,
Е шоирда шеър етилар?

Куйдай оқиб пардама-парда,
Қизлар келар экан биз томон.
Фурур ва ноз оҳу назарда,
Келбагида ёш Қозоғистон.

Сочлардаги чўлпи шилдирар,
Сулув бошлар укпар жиғали
Чўлпи сири сеҳрга солган
Устоз куйчи Авезов қани?

Қўш этаклар сирғилар аста,
Тошу тупроқ гул очар гўё.
Ним табассум, бодомқовоқдан
Дилга оқар ёқимтой зиё.

Оқ бўйинли етти оққушдай
Ёндан ўтишади солланиб.

Бир ёш дўстим оташ ташвишда,—
Қолса қайиқчига ёлланиб.

— Кимлар бу соф дала гуллари,
Сўз дағалдай, кўз берар савол.
— Колхозчилар, қўноққа чоғи,
Ё хилватда интизор висол!..

Ёш дўст беҳол... Етти муъжиза,
Етти ёққа кетар жилғадай.
Менда қолар шу хол, шу сурат,
Майин, кўркам уқпар жиғадай.

Кўзда сурат, дилимда ёрқин,
Ажиб ўйлар аллалар мени.
Қандай кўркам қизлар авлодин
Хассос диди ва шоир дили!

Бу либосни зинҳор тарк этманг,
Шу кийимда тушсангиз пойтахт
Олмаота сулувларининг
Маликаси бўласиз албат!

* * *

Эс-эсимда, гўдак чоғимда
Дўппи кияр эдим жиғали.
Дўст удумин бошда тутмакни
Мерос берган Онамга балли!

1962

БУЛУТ УИИНИ

Мен булутни севмаганман,
Қолмаганман тўрида.
Ҳеч ажабмас озсам диндан
Қозоқ Эшик кўлида.

Паға булут изларини
Ушлаб кўрмагандим ҳеч.
Бунда қолсам юзларимни
Ювар эмиш тонг ва кеч.

Ҳарир рўмол бўлиб майин,
Уралармиш бўйнимга.
Тутқазармиш само найин,
Ел қанотин куйимга.

Қуёш нурин ҳовучида,
Ичирармиш чанқасам.
Қийгизармиш камалакдан
Қамзул тикиб беқасам...

Мен боқаман ёрқин, кибор,
Булут кезар сарсарак.

У гоҳ тугён қилган хаёл,
Гоҳ ел чуватган ипак.

Кўз олдимда, атрофимда
Кезар тўсиб ер ҳуснин.
Лабларимда, пешонамда
Сезаман муз нафасин.

Қўлда сузар қайиқсимон,
Қурғоқ узра пиёда.
Ер сиғдирмас, қувар осмон,
Қарор топмас қиёда.

Кўк еtimi, паға булут,
Ўйинингда санъат йўқ.
Сеҳринг агар бўлса унут,
Кўк беғубор, тупроқ тўқ.

Қуёш, юлдуз рухсорини
Тўсмайсан кўзимиздан.
Сен тарк этсанг сеҳринг борин,
Деҳқонсан ўзимизда.

Мен қолмайман қучоғингда,
Сен изимдан тушасан.
Менинг Она тупроғимда
Дон, сув бўлиб жўшасан.

Бу тупроқда йўқ ятима,
Сарсари йўқ!

Ёғиб туш!
Мен қайтаман ерга — элга,
Келгунингча хайр, хуш!..

1962

БАЛХАШ ОҚШОМИ

Меҳмон кутиб ҳорган куни тиниб ишчи Балхашнинг,
Қўнмоқчи ерга оқшом.
Юрагимга навбатини бериб ёниш-балқишнинг,
Уфққа ётди офтоб.

Қуёш, биздан гўзалликни, ўйладингки, яширдинг,
Кечир, бу ўй беҳуда.
Куни бўйи бу ерлилар берган қўшиқ меҳрнинг
Кучи дилда биюда.

Гўдак, рақиб, тоғ ухласин, ким ухлар шоир элда,
Юрса бунда илҳоми.
Сахий кундуз тортиғиман, балиқчингдай соҳилда,
Тувғон Балхаш оқшоми!

Сувинг эрик сариғмойдай ё Темиртов пўлати,
Ўркак-ўркак тўлқинлар.
Ҳар балиқчи ёққан гулхан оқин ўтову каби
Мену балиқни чорлар.

Шеър туғилиш они мисол ҳуркмасин дея қармоқ,
Ардоғли чўкаман тиз.

«Балиқ ҳали кўлда сузар, буни ичатур, қўноқ!»
Балиқчи тутар қимиз.

«Бу гал тўрга тушган сенга, бахтингдан кўр, бойбека!»
Мен шодман мисли гўдак.
Ойли тўлқин гўё балиқ, ортидан дил энтикар,
Бахт қандай бизга керак!

Балиқчи, мен — икки жуфт кўз кўлдан узмаймиз нигоҳ,
Ой сувда нурли сўқмоқ.
«Бахтинг адим экан»,— дейди қармоқни тортиб қозоқ—
«Ўлжанг улкан, ол қўноқ!»

Ийя, қардош, бахтим гўзал, ўзбек элатим сиёқ,
Ўлкам ҳар нарсага бой.
Бойвуччангни бошлаб бориб, бизларга ҳам бўл қўноқ,
Ҳадя қилай сенга той...

Икки қўллаб берар балиқ — нақ уч ойли қўзидай,
Мунгли боқар жонталаб.
Тўлғанади, тангаларда ой сочилган юлдуздай,
Шўр ел эсар тик қараб.

Ижозат бер! Яшаб юрсин ҳаёт кўлига ташлай,
Қўшиқ севар озодлик.
Ишқли қизнинг табассуми йигит қалбга синггандай,
Тўлқинга шўнғир балиқ.

Балиқ қолсин, тангасидай ярқираган толени
Кетаман юртга олиб,
Нур сўқмоқда кўрсанг бехос юлдуз танли балиқни
Тутма сен қармоқ солиб.

Жақси, ташла, бизнинг юртдан ҳар тун сенга айтсин куй,
Ой-мактубдан ўқиб юр!»
Меҳнат, ҳаёт, дўстлик мадҳин ўқимоқ-чун оқшом, тун,
Бедор ўтай бир умр...

1962

Қ А Р М О Қ

Қозоғистон, қармоғинг
Сеҳр экан тушиб қолдим.
Балиқмасман, қурғоғинг,
Қуёшингдан тоб олдим.

Мен меҳр қармоғига
Ўзим келиб тушаман.
Чунки, ҳис тугёнидан
Жон топаман, жўшаман.

Қармоғингни чуватиб,
Тўқидим ундан ўлан.
Зора бир ўтовингда
Қололсам ўлан билан

1962

ОНА КҮКСИ

Арман Севан кўлин Она кўкси дер,
Суқ ва қўмсаш билан интилдик чанқоқ.
Меҳру иззатини шу ерга йиғиб,
Қуёшга кўтармиш Онани тупроқ.

Ер бекаси гўё улкан ҳовучда,
Зангор гўлқинлардан куй тинглар шамол.
Ҳар заррасин елдан юлиб курашда,
Тупроқ томирига бераркан ҳалол.

Дейдилар: Севаннинг туби бир дунё.
ГЭСлар олар эмиш шундан кўзга нур.
Шундан пушти рангли ўлкада зиё,
Шундан шоирдаги жарангдор ғурур.

Биз кўлга боқамиз,
Кўл Онамисол.
Оромбахш табассум силар чеҳрасин.
Чарчоғин яширган онадай хушҳол,
Лекин юз теграсин ўраган ажин.

Ҳаёт бағишлашнинг бахти билан маст,
Она ўз умрининг ғамин ермиди?
«Болам, мени ўйла, қуриб бораман,
Меҳринг наҳри билан яшат»,— дермиди?

1963

СТАЛИНОБОД ХОТИРАЛАРИ

1. Яқинлик

Элим йўллар экан саломи билан,
Меҳринг қанотида пар каби учдим.
Сени бир кўришни қилардим орзу,
Мана, зумрад тонгда бағрингга тушдим..

Тонгдай ёш, дарёдай уйғоқ шаҳарсан,
Жувон кун иш билан олади нафас.
Ёшлигинг эсларкан, салобатингга
Дўстлик ғурури-ла қарадим бирпас.

Муҳташам бинолар гўзал, басавлат,
Кўчалар нур каби покиза, адил.
Йўлларга соябон дарахтларингда,
Ухларкан олтин куз — атлас бир фасл.

Тарихинг сўйлади жаннат боғингда
Токларни кўмаркан менга боғбон чол.
Яқин ўтмишингни бу кунинг билан
Таққослаб кўролмай ақлим бўлди лол!

Шу ерда бўлганмиш кўҳна Душанба,
Туяни кўмгудай ботқоқлик ва лой.

Тиккайган дарахту тангадай соя
Кўрмаган жазира, қашшоқ, вайрон жой.

Шаҳар барпо бўлмиш унинг кўзида,
Узи қўйишганмиш пойдеворга ғишт.
Бундаги энг кекса дарахт ҳам ҳатто
Унинг ўз қўлида топмиш парвариш...

Кўчангда сафарга чиққан карвондай
Тераклар кўзимни тортди йироққа.
Ҳаёлим чирмашди равоқ сингари
Мағрур кўтарилган мўйсафид тоққа.

На гўзал манзара очар бу тоғлар,
Тўшига баҳорнинг текканда лаби.
Қўшиқдай жўш урар кумуш ирмоқлар
Шафақдай ёнганда лола гилами.

Мен ҳасад қилардим тожик шоирга,
Агар бўлмасайди эркин қўшиғим!
Баҳор илҳомига бўлурман шерик —
Қўшиқ сайёҳсифат билмайди қўним...

Тоғлиққа кираман — ўнгу сўлимда
Бир тоғнинг иккига бўлинган қадди —
Тош бағрин қоқ кесиб нурга очмиш йўл
Ижодкор халқингнинг истаги, ҳадди.

Варзоб соҳилида — тоғ орасида —
Янги барпо бўлган шаҳарда турдим.
ГЭС дан пойтахтга кокилдай симдан
Нур берур қора кўз қизингни кўрдим.

Бахтлар водийси деб аталган Вахшда,
Миллионер колхозчи — кечаги деҳқон,
Бепоён ерларинг Фарғона каби
Миср пахтасига бўлибди макон.

Помирда ғаллакор колхоз байроғин
Елпиркан тоғлиқнинг сарин еллари,
Ҳеч ажаб эмаски у шарқ деҳқонин
Дилини ёритса машъал сингари...

Ҳар ерда учратдим дўстни, ўртоқни,
Мени қаршилади меҳрибон кўзлар.
Нақадар самимий, яқин ва илиқ
Биз фақат дил билан сезолган сўзлар.

Бу кўзлар кўп таниш бўлиши аён,
Чунки нурун олмиш бир офтобдан.
Ўз номин таниган туташ, ёнма-ён
Бирлик деб аталган буюк китобдан.

Тўғри, боғимизнинг меваси ҳар хил,
Чаманда гулларнинг ўзга япроғи.
Лекин бир ҳаводан олади нафас,
Кўки бир, суви бир, бирдир тупроғи.

Атлас боғларингда қизғин, оташин,
Ғазалхон дўстларнинг ўтди гурунги.
Кўп тилу бир дилдай тўқидик қўшиқ
Ҳаётий бу куйнинг бўлмади сўнги.

Ҳамоҳанг жаранглар бу бирлик куйи,
Узоқ-узоқларда яшаймиз гарчанд.
Орзу-армонимиз бирдир, дилимиз
Кремль нури-ла этилган пайванд,

Шунинг-чун ҳаётинг қувнатди бизни,
Севинчлар жўш урди мисли пўртана.
Бугун бир қуёшдан баҳраманд боғнинг
Ун беш томонига тарқаймиз яна.

II. Перронда

Кенг шаҳар устига қўнмоқда оқшом,
Туманда мудрайди тераклар учи...
Менинг юрагимда ширин ҳаяжон,
Шу қадар буюкми дўстликнинг кучи?

Мана бўсағангдан сўнг бор қарайман,
Бутун кўркамлигинг, ҳуснинг кўзимда.
Жўнаб кетаётиб, хайр демакка,
Бир куч тополмайин қолдим ўзимда...

Барча гўзалликни севганим сабаб,
Мармар тонгларингнинг бўлдим мафтуни,
Эрка тупроғингга дўстларим билан
Қадам қўйгандаёқ сезгандим буни.

Сўнгги бор қарайман, кўк осмонингга,
Ой бўлиб кулади дўстларнинг меҳри.
Баримдан тутади оҳанрабодай
Элларда барқарор дўстликнинг сеҳри.

Сени ўраб олган тоғлар тўшига,
Тўлин ой ёймоқда кумуш кокилин.
Бу кеч оҳуларнинг кўрган тушига
Қулоғим солмайин кетмагим қийин...

Лекин она ернинг зўр экан дами —
Меҳрибон қўйнингдан букун кетаман.

Сени шоирларинг севгани каби
Тошкентни ҳам, сени бирдай севаман.

Яқинмиз, чақирсак товушимиз етар,
Фироқ йўқ дили бир эл ҳаётида.
Қалбимни хотиранг эркалаган дам,
Қуйимни йўллайман ел қанотида...

Паровоз қўзғалар...
Дам сайин йироқ
Кетаман... Қалбим хайр демади сира.
Демакки, яшайди мисли нур варақ
Сен менга бахш этган гўзал хотира...

1947

ЖАНУБ ОҚШОМИ

Қуёш ботди, курорт шаҳарнинг
Ёқимли кун сурони тинди.
Ва жанубнинг паст осмонининг
Юлдузлари кўринди энди.

Қоя, тоғлар, дара ва дарё
Қўм-кўк туман билан қоришди.
Дам ўтмайин арчазор гумбаз
Орқаси оқ нурдан ёришди.

Ёришди тун, эриди туман,
Гумбаз кўркин қилди намоиш.
Ёниқ шамдай кўкка интилган
Арчаларда уйқу — осойиш.

Тун ухлайди, лекин уйқуда
Тотли ҳаёт, ором бор, жон бор.
Майин елда, рақс этган баргда
Қанча ҳаёт, қанча замон бор.

Нурга қўлин чўзган қайинлар
Игналари мудроқмас, сергак.

Ва қушларнинг кўрган тушида
Эрта учун етилар эртақ.

Кенг балкондан кузатаман мен,
Гумбаз узра маъсум қўнар ой.
Арчаларнинг жомаси кумуш,
Симобланар ҳозир қора сой.

Ой юксакка сузиб жилади,
Ёйилади зар этаги кенг.
Ой нурида жўшган ҳаётнинг
Латофати кундузига тенг.

1950

ҚАЙИНЗОРДА

Паға булут ёйилди кўкка,
Ювиб ўтди барглари ёмғир.
Арчаларнинг яшил кафтида,
Томчиларда ялтиради нур.

Қаршимдаги юксак қайинзор,
Гуркиради жамоли тўлиб.
Унинг хушбўй, салқин қўйнига
Қириб кетдим мен ҳам чарх уриб.

Сой лабидан чўққига қадар,
Лента каби тош пиллапоя,
Қўланканинг рангпар гуллари,
Мени имлаб сўзлар ҳикоя.

Йўлни қўйиб, тармашдим тошга,
Арчаларнинг тутиб баридан.
Қирғоғимга кел, деб шарқирар,
Пастдаги сой бир тош наридан.

Мен юксакка тармашган сари,
Фазилатга тўлар манзара.

Тўлқинланиб кўринар менга,
Ёнбошдаги бахмалтўш дара.

Узоқ кетдим... қайин тагида,
Кўкка қараб ястаниб ётдим.
Жануб осмонига термулиб,
Хотиралар конига ботдим.

Шамол эсар, қайин учлари
Тўлқинланар мисоли денгиз.
Барг шитирлар, майналар сайрар,
Бари бир хил, бари бир текис.

Шарқирар сой, шитирлар арча,
Майна сайрар, кезар шаббода.
Бари бутун табиат бўлиб,
Қучоқлайди мени кўк тоғда.

Мен атрофга суқ-ла қарайман,
Лабларимга келар табассум.
Юрагимга тўлар хотира,
Табиатдай рангдор ва маъсум.

1950

ЙУЛДА

Йўл, қишлоқ, шаҳарлар, денгизлар орти,
Гоҳ ерда, гоҳ кўкда, гоҳ сувда йўлим.
Қуроқдай турли ер, инсон ҳаёти,
Турлича ўй, кураш, турлича қўним.

Ҳамроҳим: интилиш, қўшиқ ва меҳр,
Қуёш ё ерсимон йўлдаман ҳар дам.
Ҳатто, тун уйқуга этганда асир
Эртага элтади тўшак-кемам ҳам.

Вақтни кишанлашга ҳамон мен ожиз,
Тупроғим ва умрим узра элтар йўл.
Не ёзсам туб-тубдан ҳаётга доир,
Инсоний қалбимнинг тебраниши ул.

1963

Бир қиссаким, бунинг сўнгида
Севишганлар топишгусидир...

ЗАЙНАБ ВА ОМОН

*(Ҳамид Олимжоннинг
шу номли поэмаси асосида
ёзилган либретто)*

ҚАТНАШУВЧИЛАР

- З а й н а б — Анор холанинг асранди қизи, колхоз звено бошлиғи,
19 ёшлардаги гўзал қиз.
- О м о н — Колхоз тракторчиси, 24—25 ёшларда.
- Ҳ у р и — Зайнабнинг жонажон ўртоғи, колхоз звено бошлиғи, шўх,
хушчақчақ қиз.
- С о б и р — Москвада ўқиб келган агроном йигит.
- Р а и с — Колхоз раиси, 60 ёшларда.
- Э р г а ш — Колхозчи, хушчақчақ йигит.
- А н о р х о л а — Зайнабни тарбия қилган 56 ёшлардаги аёл.
- Н о с и р о т а — Собирнинг отаси.
- Ш а р в о н х о л а — Собирнинг онаси.
- Р и х с и б у в и — Эскиликка берилган колхозчи аёл.
Колхозчи қиз-йигитлар, кексалар, болалар, чолғучилар,
раққос ва раққосалар..

БИРИНЧИ ПАРДА

БИРИНЧИ КЎРИНИШ

Баҳор. Зайнабнинг деразалари боққа очилган хонаси. Боғ, бошлари оқ пушти гулга кўмилган, қийғос очилган ўрикзор. Дераза олдида чирок нурида Зайнаб ишқий ҳаяжонда мактуб ёзмақда.

З а й н а б

Сени бир вақт, сени кўргандан буён,
Менинг кўзларимга уйқу бегона.
Сенга кўнгил, кўнгил қўйгандан буён,
Хаёл сенга шайдо, гўё девона.

(Хатни кўздан кечириб)

Ёзолмадим, йўқ, ёзолмадим.

(Мактубни йиртиб ташлайди. Яна ёзишга тутинади)

Севдим сени жондан, севгим ошкора
Этмайин деб изҳор, қилдим кўп хаёл.
Ўз ишқингдан, эй ёр, сўз очсанг зора,
Дедим, кунлар, ойлар, ортиқ йўқ мажол.
Юз ўгирма, дардим баён этсам, оҳ,
Эзгу соф қалб билан севаман сени.
Нетай соф қалб билан севаман сени.

Зайнаб севги билан маст. Илк тонг, ҳамма ёқда гул, нур. Зайнаб бахтиёр. У бутун гўзалликни, табиатни қучгудай.

Баҳор келиб ҳусни ортган кенг боғлар,
Элим бахти балқиб ётган тупроқлар,
Бирга униб-ўсган дўстлар, ўртоқлар.

Қ и з л а р (акси садо)

Ўртоқлар.

З а й н а б

Дилда кулган муҳаббатми ё баҳор?

Қ и з л а р

Муҳаббатми, ё баҳор...

З а й н а б

Хаёлимда фақат сен Омон,
Юз кўрмасам менда йўқ чора.
Топиб бер деб дил қилар туғён,
Нетай кўрсам, дил бўлар поря.

Ун тўққизга тўлганда қиз сайрарми,
Йўлдош топиб дил чамандай яшнарми,
Ишда ҳормай, куйда толмай яйрарми,

Қ и з л а р (акси садо)

Яйрарми...

З а й н а б

Қанот берган муҳаббатми, ё баҳор?

Қ и з л а р

Ҳам муҳаббат, ҳам баҳор...

Зайнаб уйга кириб кетади.

Хури (киради)

Сайра, сайра ишқинг боғида,
Очил раъногулдай сен қийғоч.
Яйра, яйра ўт қучоғида,
Гўзал шодлигига қўйнинг оч,
Беншқ ҳаёт — бегул бир баҳор,
Ҳаёт кўрки — тоза муҳаббат.
Ишқни асло рад этма, зинҳор,
Жондан севмак, севилмак — зўр бахт..

Хури столдан Зайнаб ёзган хатни қўлга олади, қизлар ишга кетаётиб киришади. Уйдан чиққан Зайнабни хор билан ўрайдилар.

Қизлар

Колхозда кўп йигитлар, гўзал, қаҳрамон,
Сиз танлаган бахтиёр, нодир йигит ким?!
Кўксингизга ишқ гулин тақиб, ўртоқжон,
Дилга баҳор бахш этган қодир йигит ким?!

Зайнаб

У бир қуёш, у бир тонг, гўзал бир дoston,
Айтай десам тилим лол, ким, у йигит ким?!

Қизлар

Айгинг, айтинг, бўлиб ўт, ўртагувчи жон,
Кўзга уйқу бермаган ботир йигит ким?!

Қизларга қўшилиб Зайнаб, Хури шод-хуррам далага чиқиб кетадилар. Дам ўтмай саҳнага қўлида ҳозиргина териб олинган бир даста лола билан Омон киради.

Омон

Ахтарар кўзим куну тун сени,
Толпинар дилим, сенга қуш каби.
Яшнар дилимда ишқинг гулзори,
Сўнмас ўтингда ёнганим сари.
Йиллар ўйимда танҳо сен ўзинг,
Туним ёритар меҳрибон кўзинг.
Кўрмасам юзинг, тоқат йўқ менда,
Қалбимга бахш эт, бир ором ўзинг.
Ахтарар кўзим куну тун сени,
Толпинар дилим сенга қуш каби...

Омон лолаларни секин Зайнаб деразасига қўйиб чиқиб кетаётганда,
иккинчи томондан Н о с и р ота кўринади. У Омонни кўриб капалаги
учиб кетади.

Н о с и р ота

Куппа-кундуз туш кўрганга ўхшайман,
Бу ким? Омон? Омон? Нияти ёмон.
Анор, Анор!..

А н о р х о л а (киради)

Вой, келинг, ассалом.
Қани, қуда, киринг ичкари.

Н о с и р ота

Йўқ, кирмайман, хафаман сиздан,
Қизингизни бир йигит оздирди йўлдан.

А н о р х о л а

Вой, у ким экан?

Носирота

Битта келгинди.

Анорхола

Вой, шўргинам...

Носирота

Бу қиз бизни қўйди уятга.

Анорхола

Не қилай, не дейсиз?

Носирота

Бошлансин тўй сўзсиз,
Етар эрта-индин деган сўз. Хўш?

Анорхола

Мен ризоман.

Носирота

Ҳа, баракалла,
Тез кунда тўй бўлар, худо хоҳласа.
Хайр!

Анорхола

Хайр!

Носирота чиқади.

Парда

БИРИНЧИ ПАРДА

ИККИНЧИ ҚҰРИНИШ

Ез. Дала шийпони. Пахта даласида қиз-йигитлар ғўзани чеканка қилиб юришибди. Улар анча узоқдан хор билан ўтадилар.

Й и г и т - қ и з л а р

Ватан бўйлаб ер устида кулганда офтоб,
Азиз диёр кўкси нурга бўлганда сероб,
Пахтазорлар, дилбар қизлар, мард йигитларнинг
Меҳнатидан яшнаганин қилинг томоша.

Й и г и т л а р

Санам қизлар қўлларида яшнайти колхоз,

Қ и з л а р

Шўх йигитлар меҳнатидан кузда ёрқин юз,

Й и г и т - қ и з л а р

Деҳқон ҳосил кўтарганда элда тўкин куз,
Пахта, буғдой карвонини қилинг томоша,

Йигитлар

Ҳормай ишланг, чечан қизлар, далангиз чорлар,

Қизлар

Толмай ишланг, мард йигитлар, далангиз чорлар.

Йигит-қизлар

Ўз еримиз, ўз элимиз, халқимиз чорлар,
Ғайрат тўкиб роҳатини қилинг томоша.

Йигит-қизлар даланинг иккинчи томонига ўтар эканлар, Зайнаб улардан ажралиб қолади. Унинг кўзлари Омонни беқарор ахтарди.

Зайнаб

Барча йигит майдонда,
Сарвари қайда экан!
Дил ахтарар ҳар ёндан,
Дилбари қайда экан!

Ишлайману, толмайман,
Муҳаббатинг қонимда.
Сенсиз нафас олмайман,
Сен меҳнатим, шонимда.

Чопиб келаётган Омон Зайнабни кўриб тўхтади.

Зайнаб ва Омон дуэти

Омон

Тоза кўнглим гавҳари, кўзим қароси, ассалом,
Эй ҳаётим зийнати, дилнинг давоси, ассалом.

Ой жамолингни кўриб, яшнабди боғлар нур тўлиб,
Қуш навоси, тоғ ҳавоси дилни чорлар сен бўлиб,
Эй азиз, жон офати, ҳам роҳати, кел, ассалом,
Кўрмасам йўқ тоқатим, васлингга зор дил, ас-
салом.

З а й н а б

Соғиниб кўрмоққа зор эрдим туну кун, ассалом,
Шодладинг кўнглим уйин, эй мард баҳодир,
Баркамол бўйинг кўриб, яшнабди боғлар нур
тўлиб,
Қуш навоси, тоғ ҳавоси дилни чорлар сен бўлиб,
Эй азиз, жон офати, ҳам роҳати, кел ассалом,
Кўрмасам йўқ тоқатим, васлингга зор дил,
ассалом.

О м о н

Хўш, айтолдингми опангга, Зайнаб?!

З а й н а б

Айтолмадим, Омон!

О м о н

Менинг ўзим бораман.

З а й н а б

Йўқ, йўқ!

О м о н (ўзича)

Демак, севмай қолди у мени.

Танаффусга занг урилиб, ҳамма хор билан саҳнага кириб кела
бошлайди. Омон ўзини четга олади.

Ҳ а м м а

Ою қуёш, кексаю ёш пахтакор, пахтакор,
Ҳар дам ўсиб қулф уради пахтазор, пахтазор.
Ким олдинда, ким орқада, ким оқсоқ, ким илғор,
Ҳосил учун тортишувда ким ўзар, ким ўзар.

Қ и з л а р

Қуёш билан бирга турган ўзимиз, ўзимиз.

Й и г и т л а р

Ойдай сизни қувиб юрган ўзимиз, ўзимиз.

З а й н а б

Қувиб етинг!

Қ и з

Етолмас!

З а й н а б

Қувиб етинг!

Қ и з

Етолмас!

Й и г и т л а р

Ким етолмас, етолмас, ким етолмас, етолмас?

Қ и з л а р

Ҳа, ҳа, ҳа, ҳа...

Билакда куч, юракда ўт ҳормадик-толмадик,
Ҳури бошлиқ йигитлардан қолмадик, қолмадик.

Ҳ а м м а

Ким олдинда, ким орқада, ким оқсоқ, ким илғор,
Ҳосил учун тортишувда ким ўзар, ким ўзар!

Ҳ у р и

(Ўз йигитларига жиддий)

Ҳа, ҳа, ҳа... Ҳўш, шоввозлар!

Й и г и т

Ўзмасак, биз йигит эмас, шер эмас, шер эмас,
Ким олдинда, ким орқада, ким оқсоқ, ким ўзар.

Йигитлар яллasi, қизлар ўйини бошланади.

Й и г и т л а р

Ўйнанг, ўйнанг, ўйнанг, ўйнанг ёр, ўйнанг.
Ўйнанг, эй шўх жонажонлар, ўйнамоқ чоғи бу
кун.

Бу ажиб қўлларда обод юртимиз боғи бу кун.
Меҳнатингиз элда дoston, санъатингиз бебаҳо,
Бағримиз куйдирса, майли, ишқингиз доғи бу кун.

Р а и с

(У ййин вақтида кирган эди)

Эй ҳорманглар, дўстларим!

Ҳ а м м а

Бор бўлинг, раис ота!

Р а и с

(Ҳурига)

Нега хафа кўринасан, сен қизим?

Ҳ у р и

Ишламайман бундан кейин йигитлар билан.

Р а и с

Нима учун?

Ҳ у р и

Зарра ўт йўқ юракларида.

Р а и с

Сен бошлиқсан, сабабчи ўзинг.

Э р г а ш

(Ўурига тегажаклик қилиб)

Олма гули нопармон, илғорлар шоду хандон,
Ўурихонга қарасам, дилхонам бўлар вайрон,
Вой, вой жоним,
Ночор ҳолим,
Ваъдам эрдай,
Чеҳрам шердай,
Ноғаранг така-тум,
Ишда йўқ унум,
Қуйдим, ўлдим.

Ҳамма кулади. Ҳури яна тажанг.

Р а и с

Тўғри танқид, қабул қил Ҳури.
Ибрат олинг Омондан.

Ҳ а м м а

Омондан?!

Р а и с

Мен нақл этай...

Ҳ а м м а

Қани ота, муштоқмиз.

Ҳамма раис атрофини ўраб ўтиради. Раис ҳикоясини бошлайди.

Р а и с

Кеч тун эди. Қушлар ҳам тинган,
Сахро қора либос кийинган.
Сойларда тун, водийларда тун,
Япроқларда, яйловларда тун,
Гулдурайди бир нарса фақат,
Нур ўпқини қуйилар фақат.
Тинмай кезар қудратга тўла,
Тун қўйнига солар ғулғула.
Кеч тун бағрин мардларча ёрган,
Кенг далага пўлат от солган.

Р и х с и б у в и

Ё худойим, нима у?

Ҳ у р и

Ким у?

Р а и с

Сизга айтсам, сирни дўстларим,
Бу полвон тракторчи...

Ҳ а м м а

Омон!

Р а и с

Ҳа, Омон!

Ҳури

Раис отам тасвирга уста.

Зайнаб (ўзича)

Омон, азиз Омон!

Раис

Шу тун юмшатмаса ғўза тагини,
Шаббададан қотарди тупроқ.
Ғўза етиларди кечикиб.

Ҳамма

Тўғри!

Раис

Бундай полвон озмас колхозда.
Мана Зайнаб, эл ичра донгдор,
Ундан Ҳури қолишмас зинҳор,
Ҳар йигит мард, ҳар қиз серғайрат
Жон куйдириб қилади меҳнат,
Олдиндамиз ҳозир районда.
Шу суръатни бермасак қўлдан,
Бизникидир марра!

Ҳамма

Бўлинг хотиржам!

Р а и с

Демак, эрта суғорасиз ғўзани.

З а й н а б

Хўп, отажон.

Р а и с кетади. Ҳури далага ўтади. Шу вақт иккинчи ёқдан Омон кўринади.

Қ и з л а р

Омон, салом Омонга!

З а й н а б (шод)

Ботирим Омон!

О м о н

Демак, шодсан?

Й и г и т л а р

• Ҳорма, Омон!

Бирдан Ҳурининг қўнғироқдек овози эшитилади. Ҳамманинг диққати ўшанга жалб бўлади. У келаётган Шарвон хола ва Носир отанинг қўлидан телеграммани олиб қувонган эди.

Ҳ у р и

Дугоналар, беринг суюнчи!

Шарвон хола

Салом, қизлар!

Қизлар

Салом!

Ҳури

Суюнчи!
Дарё гўлиб сув оқар, шошар,
Сувда акс этар толлар.
Дилда шодлик лиммо-лим тошар,
Сиз беҳабар, ўртоқлар.
Яна колхоз шуҳрати ортар,
Келар олим-ҳамқишлоқ.
Бизга илм сирларин очар,
Серҳосил бўлар тупроқ.

Зайнаб

Қувончларинг қалбимга зийнат, ким келармиш?

Омон

Тез айт!

Ҳури

Истаса, тошдан бизга
Пахта олишга қодир,
Мадад бўлиб колхозга
Келар агроном Собир!

О м о н

Суюечига биз қарздор, тилингга шакар,

З а й н а б

(*Ранги ўчиб*)

Шодлигинг-ла сен урдинг дилимга ништар.

О м о н

Нима бўлди, Зайнаб?

З а й н а б

Ҳеч гап.

О м о н

Қон қолмади чеҳрангда?

З а й н а б

Йўқ, йўқ.

Ш а р в о н х о л а

Ҳой яхшилар, қулунтойим келмоқда!

Н о с и р о т а

Собир келмоқда.

З а й н а б

Собир келмоқда!!...

Р и х с и б у в и

Э р г а ш

О м о н

Собиржон келмоқда!

Ш а р в о н х о л а

Н о с и р о т а

Собир билан тўй келмоқда уйимга.

Р и х с и б у в и

Собир билан тўй келади уйига.

Ҳ а м м а

Тўй келади, тўй келади!

Ҳ у р и

О м о н

Тўй келади.

Ҳ а м м а

Тўй келади, тўй келади!

З а й н а б

Шўримга!

Носирота
Шарвонхола
Рихсибуви
Бирга бўлинглар тўйга!
Қизлар

Тўйга!

Ҳамма

Омон

Тўйга!
Тўйга!

Шарвонхола
Рихсибуви
Нега севинмайсан, Зайнабхон, тўйга?

Эргаш

Нега севинмайсан, Омон?

Зайнаб (*кампирларга*)

Бу гапларни қўйинг!

Шарвонхола

Рихсибуви

Айтайлик бир сир.

Қ и з л а р

Қандай сир?

Р и х с и б у в и
Ш а р в о н х о л а

(Қизларга)

Зайнабнинг қулоғин тишлаган Собир.

Н о с и р о т а (Омонга)

Сен кимсан... Зайнабнинг эгаси Собир.

Қ и з л а р (Зайнабга)

Қулоғинг қай ерин тишлаган Собир?

О м о н

Севганинг бор экан, билдим, бевафо!

Н о с и р о т а

Э р к а к л а р

Тўй бўлсин, қилайлик бир кайфу-сафо!

З а й н а б

Қуйганим билмасдан қиласан жафо!
Қилма жафо!

О м о н

Сен бевафол..

Ҳ у р и
Э р г а ш

(О м о н г а)

Куйганин билмасдан қиласан жафо.

Ҳ а м м а

Тўй бўлсин, қилайлик бир кайфу сафо!

П а р д а

ИККИНЧИ ПАРДА

УЧИНЧИ КҮРИНИШ

Ёз фасли. Анор холанинг ҳовлиси. Анор хола янги совчиларни кузатмоқда.

А н о р х о л а

Зайнаб ҳали ухлар эди бешикда,
Беш ёш Собир ўйнар эди эшикда.
Ота-она, уруғ-аймоқ кенгашиб,
Нону патир синдирилган унашиб.
Тақдир экан, тангри қўшган азалдан,
Йўқса, қизни аямасдим сизлардан.
Яхши боринг!

С о в ч и л а р

Хайр (*кетадилар*).

Совчилар чиқади. Букун Собирниқидан маълумоши келади, аёллар шунинг тараддудида. Эргаш самовар билан машғул.

А н о р х о л а

Қиз бўй етса, совчи босар уйини,
Мен ўстирдим гулга ўлчаб бўйини.

Елғизгинам жигаримнинг ёдгори,
Зайнабойнинг кўрар бўлдим тўйини.

Меҳнатидан эл оғзида овоза,
Шодлигидан қушлар олар андоза.
Тириклигим танҳо кўрки шу тоза,
Зайнабойнинг кўрар бўлдим тўйини.

Эшикдан бир янча кекса аёл бири ҳасса тутган, паранжида,
иккинчиси тугун кўтарган, саватларда ноз-неъмат, замбилда
ош ва бошқа нарсалар билан кириб келади.

Меҳмонлар

Эшик очинг, қуда, чаққон,
Қизингизга келди тўй.
Букун давлат сизга боққан,
Молга тўлар ҳовли-уй.

Мезбонлар

Хуш келибсиз, кулбамизга,
Қадамларга ҳасанот.
Уйимизнинг тўри сизга,
Садқа жон, ҳурматли зот.

Меҳмонлар

Очилибди боғингизда
Бир муаттар тоза гул.
Остонангиз супурмоққа
Бўлиб келдик сизга қул.

Ҳамма

Қани тўрга, буюрсинлар,
Кўкка етди бошимиз.

Мунтазирдир сизга кўзлар,
Дастурхонда ошимиз!

Кўришиб, аёллар айвонга ўтадилар.

К е к с а а ё л

Омин, тўй устига тўй бўлсин,
Бало-қазо йўқ бўлсин!

Ҳ а м м а

Омин... омин! Оллоҳу акбар!

А н о р х о л а

Хуш кўрдик.

М е ҳ м о н л а р

Хушвақт бўлинг!

А н о р х о л а

Турсуной, сиз ёзинг дастурхон!

А ё л

Хўп бўлади.

А н о р х о л а

Чой бер, Эргаш!

Э р г а ш

Ҳ о з и р.

Меҳмонларга дастурхон тортилади.

Мезбонлар

Олинглар, олинглар!

Анорхола

Дастурхонга қаранглар!..

Рихсибуви

(Келтирилган бўғчаларни очиб)

Бай... бай... бай!

Нуқул асл, қимматбаҳо мол.

Ун сидирға қўйлак, беш рўмол.

Хотинлар

(Мароқ билан қўлга олиб)

Вой, буюрсин-эй...

Рихсибуви

Бу бош-оёқ кийим Анорга,

Бу зеби-зийнат келинпошшага.

Хотинлар

Вой, буюрсин-эй...

Рихсибуви

Пальто, костюм, туфли амиркон!

Хотинлар

Тўй берибди тўкис, бир жаҳон.

Шарвонхола

Собиржондан эл-юрт миннатдор.

Рихсибуви

Зайнабхонга у чин харидор.
Харидори йигитларнинг султони ўғлон,
Кўкси илм хазинаси, дур кони ўғлон.
Қулочини ёзса, қучар еру осмонни.
Пахта илмин билган, элу юрт жони ўғлон.

Ҳамма

Ғоз сингари қўна олар олтин кўлларга,
Сув оқизар, пахта экар қақроқ чўлларга.
Пари қизлар сув сепади юрган йўлларга,
Масковларда ўқиб келган билимдон ўғлон,
Зайнабхонни шайдо қилган ўзига ўғлон.

Бираёл

Ҳа, Зайнабхон-чи?.. У ҳам қизлар сараси.

Меҳмонлар

Елкасини тутган кокил тол-тол,
Оқ юзига чирой тушган қора хол.
Шаҳло кўзи далаларга боққанда,

Гўзаларга қўли гавҳар таққанда,
Уни кўрган ҳар юракда ишқ бўлар пайдо!

Ҳ а м м а

Собиржон ҳам шу гўзалга бўлган минг
шайдо!

Рихси буви Шарвон хола билан Анор холани четга олиб.

Р и х с и б у в и

Нима дейсиз, махфий никоҳ ўқитсак,
Шаръий йўлни тўғрилаб қўйсак?

А н о р х о л а

Бу яхши гап... аммо Зайнабхон;
Эрга тегмайман, дейди ҳамон.

Ш а р в о н х о л а

Вой, бу қизнинг нози.

Р и х с и б у в и

Ҳа, ростдан
Иситтирдик қизни Собирга.
Мана иситилган чой ҳам қанд.
Буни кийса.

Ш а р в о н х о л а

Зийнатни тақса.

Р и х с и б у в и

Тўй куни бу қанд чойни ичса.
Апоқ-чапоқ бўлар, худо хоҳласа.

Ш а р в о н х о л а

Қиз жон-жон десин Собирга тегса.

Э р г а ш

(*Ўртага тушади*) Ҳа... ҳа... ҳапшу,
Олма гули нопармон, лаблари хандон-хандон,
Урфу одат йўлида қанчалар қурбон, қурбон.
Чилвир сочлар,
Қалам қошлар,
Юзлари ойдай,
Сўзлари мойдай
Қизлар ўлди,
Очилмай сўлди.

Р и х с и б у в и

(*Тумтайиб*)

Бунча гапинг муздак!

Э р г а ш

Сизлар-чи, хазон урган куздак.

Заҳарханда билан чиқиб кетади. Анор оқлиқ,[?] сарполар чиқариб,
Рихси буви, Шарвон хола ва бошқаларга тақдим қилади.

Р и х с и б у в и

Қани, омин!

К а м п и р л а р

Қўшақарисин!
Серфарзанд, сердавлат бўлсин!

Ҳ а м м а

Оллоҳу акбар!

М е ҳ м о н л а р

Яхши қолинглар!

М е з б о н л а р

Яхши боринглар!

Меҳмонлар тарқай бошлайдилар. Зайнаб, Ҳури кела туриб ўзларини четга оладилар. Шарвон хола кета туриб Анорга сўзлайди.

Ш а р в о н х о л а

Тўй ўтгунча кўчага чиқмасин Зайнаб!..

Ҳамма тарқалади. Зайнаб, Ҳури киради.

Ҳ у р и

Салом, холажон!

А н о р х о л а

Кел, Ҳурихон, ўтир айвонга!

З а й н а б

(Сарполарни кўриб, ҳайрон)

Не гап, опа?

А н о р х о л а

Бир иш қилдим, бўлмагил хафа.

Ҳ у р и

(Сарполарга назар ташлаб)

Булар нима?

А н о р х о л а

Сарполар қизга.

(Зайнаб олдига ёйиб ташлайди.)

З а й н а б

Айтувдим-ку, йўқ, йўқ, деб сизга!

А н о р х о л а

(Қизни эркалаб, юпатиб)

Ун тўққизга тўлди ёшинг,
Гул юзинг бор, қалам қошинг,
Икки бўлса ёлғиз бошинг,
Армоним шу, болажоним.
Эрга тегмоқ тақдир иши,
Тўй опангнинг кўнгилхуши.
Ёш бошингга толе қуши —
Қўнди, шод бўл, болажоним.

З а й н а б бурилиб, уйга кириб кетади.

Ҳури

Хола, қизга совчилар келса,
Қиз ризосин олмоқ бўлмасми?

Анор хола

Зайнаб чиқмас менинг сўзимдан,
Биз чақдикми она измидан.
Ун бешимда бердилар эрга.
Чимилдиқда кўрдим эримни.
Рўзи азал қиз тақдирига
Езгани шу экан танграмни.

Ҳури

Утмишдаги ҳамма бахтсизлик,
Хўрликларнинг боиси шудир.

Зайнаб

Опа, кечдим шу саодатдан!

Ҳури

Энди янги одат керакдир.

Анор хола (Ҳурига)

Ахир, менда бир андиша бор,
У Собирга фотиҳа бўлган,

Ҳури

Ахир, қизнинг хоҳлагани бор.

А н о р х о л а (заҳри учиб)

Хоҳлагани бор?!
Ор эмасми, ошиқ-маъшуқлик?
Ғуноҳ фотиҳани бузмоқлик.

Ҳ у р и

Севги қилар ҳамма ишни ҳал!

А н о р х о л а

Қим экан ул, Собирдан афзал?

З а й н а б

Собир ғўзал, олим ҳам доно,
Ҳурматлидир халойиқаро.

А н о р х о л а

Балли, шундай!

З а й н а б

Лекин, опажон,
Ўзгани дер юрак бу замон.

А н о р х о л а

Қим экан у?

Ҳ у р и

Сўйла, Зайнабхон!

Зайнаб, Ҳури, Анор хола триоси.

З а й н а б

Озод ўсдим, ишқим эркин изҳор этсам мен,
Озод ўсдим, ишқим эркин изҳор этсам,
сиз инсофни тарк этманг.

Ҳ у р и

Озод ўсди, ишқин изҳор этса,
сиз инсофни тарк этманг.

З а й н а б

Бахтим учун кир одатни поймол этсам,
опажоним, қаҳр этманг.

Ҳ у р и

Урф-одат деб хор этманг!

А н о р х о л а

Бахтинг учун урф-одатни,
худо муҳри фоғиҳани рад этма!

З а й н а б

Омон, Омон танлаганим,
шу колхозда ишлаб топган эътибор.

Ҳ у р и

Омон, Омон танлагани,
шу колхозда ишлаб топган эътибор.

А н о р х о л а

Муносибмас сендай қизга, ундай безот ҳам беор.

З а й н а б

Омон, Омон — шу армоним, танҳо ўша,
мен у билан бахтиёр,

Ҳ у р и

Танҳо ўша Омон билан Зайнаб бўлар бахтиёр.

А н о р х о л а

Беном, безот бир беор.

А н о р х о л а

Орттирганинг шуми колхозда?
Беномус қиз, қилдинг шарманда!

Ҳ у р и

Асло гуноҳ эмас муҳаббат.

А н о р х о л а

Қизгинамни бузган сен!

Ҳ у р и

Раҳмат!!!

З а й н а б

Опа!

Ҳ у р и

Энди қизлар қулдай сотилмас,
Энди тақдир ўтга отилмас!

А н о р х о л а (Ҳурига)

Йўқол уйимдан, бахти сиёҳ!

З а й н а б (ўртага тушиб)

Ҳурида йўқ заррача гуноҳ.

Ҳ у р и

Борай, раис бўлсин хабардор!

А н о р х о л а

Бор, айта қол!

Ҳ у р и

Этолмайсиз севгини поймол. (Кетади.)

А н о р х о л а

Қўрмай асло, юзингни, йўқол!
(Зайнабга) Ҳозир айт!
Ё мени де ёки Омонни!

З а й н а б (Икки ўт орасида изтиробда қолади.)

Мен йигитга сўз бераркан, ҳеч гуноҳим йўқ бу кун,
Сиз дилим мулки ва дилдордан узолмайман кўнги.
Қиз ҳам одам, мол эмас, севгига ҳаққи йўқ наҳот?
Бахту шодлик қотили одатдан излайму нажот?!
Меҳрибоним, икки оташ ичра жоним ташламанг.
Иккинғиз жондан азизсиз, кўзларимни ёшламанг.

А н о р х о л а

Унут, жон болам, ўшал Омонни.

З а й н а б

Бу мушкул, опа!

А н о р х о л а

Севма ёмонни!

З а й н а б

Қўйинг опажон, ўшал Омонни,
Сиз севолмаган ўшал ёмонни.

А н о р х о л а

(қаҳр-ғазабга тўлиб)

Мен қуваман, болам демайман.

З а й н а б

Майли!

А н о р х о л а

Бошимни қаратдинг ерга!
Энди юзинг кўришлик маҳол.
Даргоҳимдан чиқиб кет! Йўқол!

Зайнабнинг кийим-бошларини, китобларини деразадан ҳовлига
ирғитиб ташлайди.

З а й н а б

Оҳ, қадрдон даргоҳингиз мен етимга берди жон,
Қувдингиз, йўқ чора менда, хуш қолинг, жон
опажон!
Хуш қолинг, жон опажон!..

П а р д а

УЧИНЧИ ПАРДА

ТҮРТИНЧИ КҮРИНИШ

Тун. Зарафшон дарёсининг соҳилига яқин сўқмоқ йўл. Дарахтлар орасидан узоқда ой нурларини тўлқинга қамраб оқаётган кенг Зарафшон кўриниб турибди. Кўкда юлдузлар чарақлайди. Уркачли оқ булутлар уларни сийпаб сузиб ўтади. Баъзан узоқда кўкнинг гулдураши эшитилиб турибди. Омон беқарор, ҳаяжонда ўзига ўзи сўзлайди.

О м о н

Қайда экан Зайнаб бу соат?
Мен ҳеч нарса англолмай қолдим.
Бир учратсам, очиқ сўзлашсам.

Секин ария бошлайди.

На бўлғай бир нафас мен ҳам ёноғинг ўзра хол бўлсам,
Лабинг япроғидан томган мисоли қатра бол бўлсам.
Боғингга мен қўниб, булбул каби хониш қилиб тунлар,
Ўпиб ғунчангни очмоқликка тонг чоғи шамол бўлсам.
Бўйингни тарқатиб, оламни қилсам масту мустағриқ,
Ўзимнинг санъатимга сўнг ўзим ҳайратда лол бўлсам.
Бошим ҳеч чиқмаса майли, маломат бирла бўҳтондан,
Фидо жонимни қилдим йўлингга, майли, увол бўлсам,

Вафо кутдим, топдим мен жафо,
Оҳ... қийнади, бағрим қилди қон.
Наҳот шунча тоза, мусаффо
Қиз севгиси, ваъдаси ёлғон!
Кўнглим бовар қилмайди зинҳор.
Наҳот қушдай учди муҳаббат
Пати қолди қўлимда, холос?

(Ҳаяжонли.) Мен Зайнабни топмоғим даркор.

Ҳ у р и

(Киради.)

Омон! Қани Зайнаб?!

О м о н

Сен айт, қайда у!?

Ҳ у р и

Сен деб уйдан қувилди Зайнаб.

О м о н

Оҳ, қайдасан вафодор Зайнаб!

Ҳ у р и

Уйда ҳам йўқ, шийпонда ҳам йўқ!

О м о н

Ўзим топаман. *(Чиқади.)*

Ҳури

Мен раис отамни топаман.

У кескин чиқиб кетади.

Зайнаб

Руҳи тушган, чуқур ички кечинмалар, ишқий тугёнлар азобидан
ҳориган Зайнаб паришонҳол ария айтиб саҳнага киради.

Парчалар қайғу дилим, қайларга кетди шодлигим,
Бир умр ҳис этмаган оташда қолди борлигим.
Не маломат ҳам ғазаб остида қолди бу бошим,
Бахту шодликлар тўлиқ кўздан оқиздилар ёшим.

Соф муҳаббат ҳам вафони билдилар ор ҳам гуноҳ,
Кимлар англар кўнглимни, мен кимдан излайман паноҳ,
Парчалар қайғу дилим, қайларга кетди шодлигим,
Не қилай мен, изтироб, оташда қолди борлигим.

Зайнаб ҳорғин, ўзи билан ўзи сўзлашади.

Қайда экан Омон бу соат?
Балки мендан юз бургани рост.
Наҳот қушдай учди муҳаббат,
Пати қолди қўлимда, холос...

Шамол, бўрон кучайиб, ёмғир ёға бошлайди. Гувиллаган бўрон ва
шамол аралаш гўё Анорнинг чўзиқ қарғишлари эшитилгандай. Бу—
Зайнабнинг руҳий ҳолатида акс этади.

Анор хола

Ё мени де ёки Омонни!

Акси садо

Ёки Омонни.

Зайнаб (*ўзича*)

Нетай, тикдим йўлига жонни.

Анор хола

Йўқол... кўзимдан, беор!

Акси садо

Беор!

Зайнаб (*қулоқларини беркитади*)

Беор... шарманда... беор, шарманда,

Анор хола

Йўқол... кўзимдан йўқол... шармисор.

Акси садо

Шармисор.

Зайнаб

*(юзларини беркитади, табиатдаги туғён яна кучаяди.
У бошини азот кўтаради.)*

Ёғмоқда бошимга лаънату нафрат,
Қайда қолди. Омон, қайда муҳаббат?

Юз ўгирди опам, юз ўгирди ёр,
Оҳ, нақадар дунё қафас каби тор.
Дунё менга тор.
Ҳамма орзу-тилак бўлди поймол.
Эй азиз дарё, кел бағрингга ол.
Кел, бағрингга ол.

У кескин қирғоққа чиқади, ўзини сувга ташламоқчи бўлади. Зайнабни ахтариб юрган Омоннинг овози эшитилади. Бу азиз овоз Зайнабга ҳаёт бағишлайди. Омон шошқин кириб келади.

Омон

Зайнаб! Зайнаб?! Азиз Зайнабим!

Зайнаб (*чўчиб қарайди*)

Омон!

Табиатда ором, юлдузлар чарақлаган, ой осойишта сузади.

Омон

Зайнабим!
Не бўлди?

Зайнаб

(*Ўпка аралаш.*)

Сиз бағри тош, бераҳм!

Омон

Бўлган гапнинг барин эшитдим.

Зайнаб ва Омон дуэт айтиб, дилларини изҳор қиладилар.

О м о н

Азиз Зайнаб, кечир мени,
Мен сабабман азобингга.
Кўп жафога қўйдим сени,
Узинг бергил жазо менга!

З а й н а б

Не кунларни кўрди бошим,
Сен ҳам отдинг маломатга.
Тўксалар ҳам қонли ёшим,
Содиқ қолдим муҳаббатга.

О м о н

З а й н а б

Бу қуёшми, ё муҳаббат,
Шуъла сочган йўлларимга...

З а й н а б

Икки қалбада бир гўзал бахт,
Ишонмайман кўзларимга.

О м о н

Бахтиёрман, жоним, бўл шод!

З а й н а б

О м о н

Ажратолмас бизни ҳеч зот!
Ажратолмас бизни ҳеч зот!

Икки ёшнинг лирик гўзал дақиқаларини узоқдан эшитилган ғовур-ғувур бузади. Бу хавфдан икки ёш ўзини, муҳаббатини қутқариш учун дарҳол чиқадилар. Чақмоқ, гулдуррак кучаяди. Рихси буви, Анор хола икки қиз билан шошқин, ҳаяжонда саҳнага кириб келадилар.

Р и х с и б у в и

Қ и з л а р

Кўринмайди. Кўринмайди, кўринмайди...,

А н о р х о л а (*Рихси буви*га)

Қайдасан, Зайнаб?!

Р и х с и б у в и (*жеркиб*)

Ҳаммасига ўзингиз сабаб!

Қ и з л а р

Бу иш бўлди жуда аломат!

Р и х с и б у в и

Юз бермаса бирон фалокат!

А н о р х о л а

Шўрим қурсин, билса қудалар.

Р и х с и б у в и

Қиз номини олмайди тилга.

А н о р х о л а

Вой мен ўлай... бўлдим шарманда.

Қ и з л а р

Сувга ўзин отган бўлмасин?

А н о р х о л а

Оҳ, қаранглар, шўрим қурсин! *(Ўтириб қолади.)*

Қ и з л а р

Қарайлик, юринг!

Р и х с и х о л а

Лаънат дейди элу халқ сизга! *(Чиқа бошлайди.)*

А н о р х о л а

Тез топайлик, элтайлик уйга!

Лекин уларнинг олдидан Носир ота билан Шарвон хола ҳам чиқади.

Н о с и р о т а

Ш а р в о н х о л а

Қани ўзи, қаерда Анор?

Р и х с и б у в и

Мана у!

Носир ота
Рихси буви
Шарвон хола
Тўйни олдинг, сен тунаб бизни,
Сўнг Омонга оширдинг қизни.

Анор хола
Худо урсин, ният шу бўлса!

Носир ота
Рихси буви
Шарвон хола
Бу кунга сен ўзинг айбдор!
Сен ўзинг айбдор!

Анор хола
Шўр қисматим қилди гуноҳкор.

Рихси буви
Ҳа, қиз қочган Омон уйига.

Носир ота
Шарвон хола
Омон уйига?!

Анор хола (йиғлаб)
Бўлдим шармисор.

Рихси буви
Шарвон хола

Бу қиз бўлди бадном, беномус, беор.

Шарвон хола

Эндиликда у шарманда қиз,
Келинликка ярамас ҳаргиз!

Анор хола

Майли... уни тирик кўрсам бас!

(Қидириб чиқиб кетади.)

Носир ота

Йўқ!.. Бу мумкин эмас!

Носир ота, Шарвон хола, Рихси буви триоми.

Носир ота

Шаъним учун бу зўр бир ҳақорат.

Шарвон хола

Шаънинг учун бу зўр бир ҳақорат.

Рихси буви

Шаънинг учун бу зўр бир ҳақорат.

Р и х с и б у в и

Н о с и р о т а

Ошиқ-маъшуқликка соламан ғорат.

Ш а р в о н х о л а

Собир топмас саодат!

Н о с и р о т а

Ш а р в о н х о л а

Р и х с и б у в и

Масхара бўлмоқ энди етар, бас!
Агар Омондан мен ўч олмасам!

Н о с и р о т а

Қизни Собирга агар қўшмасам,

Р и х с и б у в и

Агар Омондан мен ўч олмасам.

Ш а р в о н х о л а

Қизни Собирга... вой ўлмасам,

Н о с и р о т а

Мен Носир эмас, мен Носир эмас...

Р и х с и б у в и

Мен Рихси эмас, мен Рихси эмас!

Ш а р в о н х о л а

Муносиб эмас, муносиб эмас!

Н о с и р о т а

Мен Носир эмас, мен Носир эмас...

П а р д а

ТҮРТИНЧИ ПАРДА

БЕШИНЧИ КҮРИНИШ

Илғор колхознинг каттакон боғида бугун катта тўй. Пахта очилган. Бу ҳам тўйга яна тантана қўшади. Кўз, мевалар ғарқ пишган. Токдаги ранг-баранг узумлар кўзни олғудай. Ҳамма ёқ чўғдек гиламлар билан безатилган. Қолхоз раиси Зайнаб ва Омоннинг тўйини ўтказмоқда.

Ноғора, карнай, сурнай садолари остида парда очилади. Ҳар томондан гурас-гурас меҳмонлар келмоқда, уларни раис бошлиқ мезбонлар кутиб олиб, махсус жойларга ўтказмоқдалар.

Р а и с

Хуш кўрдик, азиз меҳмонлар!

Ҳ а м м а

Хушвақт бўлинг!

Р а и с

Тортинг дастурхон.

Ясанган йигитлар саватларда, патнисларда узум, олма, нок, беҳи... турли-туман мева-чевалар кўтариб киришади ва ёзилган дастурхонларга қўйиб, рақсга тушиб кетадилар.

О в о з л а р

(Рақс ораларида) Балли!..

Ҳ а м м а

Балли!..

Қамол топинглар!

Рақс орасида Ҳури анча маъюс Анор холани бошлаб киради.

Ҳ у р и

Ҳали бундай тўй бўлмаган колхозда.

Э р г а ш

Тўй бўлмаган колхозда.

Анор хола кўз ёшини артиб, сўридаги аёллар ёнига ўтиради.

О в о з л а р

Баракалла!.. (рақс давом этаётир)

Қам бўлманглар жаҳонда!..

Йигитлар рақси ниҳоясига етади. Бир неча ўғил ва қиз болалар
Эргашни ўртага тортага тортадилар.

Б о л а л а р

Сувдан кўтардим кўза,
Кўзада олтин ғўза.

Э р г а ш

Сувдан кўтардим кўза,
Кўзада олтин ғўза...

Кўзаю ғўза қўлимда, яллоли бобо, ялли.
Узумзорлардан шинни,
Чинникорлардан чинни
Шиннию, чиннию, кўзаю ғўза қўлимда, яллоли
бобо, ялли!

Соатга олдим занжир,
Боғлардан тердим анжир,
Занжиру, анжиру, шиннию, чиннию, кўзаю ғўза
қўлимда, яллоли бобо, ялли,

Тўқувчи қиздан газмол,
Сотувчи қиздан дазмол,
Газмолу, дазмолу, занжиру, анжиру, шиннию,
чиннию,
Кўзаю ғўза қўлимда, яллоли бобо, ялли!

Ўрмонлардан арча,
Бофандалардан парча,
Арчаю, парчаю, газмолу, дазмолу, занжиру,
анжиру,
Шиннию, чиннию, кўзаю ғўза қўлимда, яллоли
бобо, ялли!

Чўпонлардан айрон,
Гулзорлардан райҳон.
Айрону, райҳону, арчаю, парчаю, дазмолу,
газмолу,
Занжиру, анжиру, шиннию, чиннию, кўзаю
ғўза қўлимда,
яллоли бобо, ялли.

Б о л а л а р

Келяпти, келяпти, келин-куёв келяпти!

Ешлар, аёллар қатер тизилиб келин-куёвни кутадилар. Келин-куёв ёнида, қизлар олдида ёр ёр айтиб Ҳури яшнаб келмоқда.

А ё л л а р

Дарёларнинг ул юзидан келган сизми, ёр-ёр.
Тўлин ойдай яшнаб кетган Зайнаб қизми ёр-ёр.

Болалар ва кексалар, қизлар ва йигитлар келин-куёв устидан гул япроқларини сочадилар.

Й и г и т л а р

Тўлин ойдай қиз ёнида куёв поччам ёр-ёр,

Ҳ а м м а

Бошларидан ўзим эккан гулдан сочсам ёр-ёр.

Ҳ у р и

Дарёларнинг ёқасида бир жуфт каптар ёр-ёр.
Шодликларин ёзсак бўлар дунё дафтар ёр-ёр.

Й и г и т л а р

Қ и з л а р

Колхозимга кўп ярашган тўйларингдан ёр-ёр.
Бир-бирига монанд келган бўйларингдан ёр-ёр!

Куёв билан келинни махсус тайёрланган жойга ўтқаздилар. Ҳамма раис ота ва куёв-келинни табриклаб хор айтадилар.

Ҳ а м м а

Энди ҳорманг, эй тўйбоши,
Раис ота, тўй муборак!

Ярқираган бахт қуёши,
Гўзал келин-куёв муборақ!

Р а и с

Бахти кулсин тўлин ойдай,
Умр кўрсин болу мойдай.

Ҳ а м м а

Ўғил кўрсин қулун тойдай,
Гўзал келин-куёв муборақ!

Ҳамма хор бошлайди, раққоса ва раққослар ўйинга тушиб кетади.

Х о р

Куйланг дўстлар, тўй букун, нурга тўлиқ
давримиз.

Дилда қувонч ва тўлқин, бахтга тўлиқ бағримиз,

Меҳнатимиздан обод, жондан азиз гул диёр,
Бунда муҳаббат озод севишганлар бахтиёр.

Ҳамишалик бир баҳор, бу ўлкада гул очар,
Дўстлигимиз кун мисол, бахт йўлига нур сочар.

Сўнмасин ҳеч офтоб, шодликка тўлсин замон,
Шу бахтимиз, халқимиз, ишқимиз бўлсин омон!

Анор хола бир чеккада ўтирган эди. Ҳури билан Эргаш Анорни Зайнаблар томонига олиб кела бошлайди. Зайнаб ва Омон шод, дарҳол ўрнидан туриб, опаси олдига келиб эгилади. Шу вақт кириб келган Рихси буви билан Шарвон хола ғазабда бир чеккадан кузатиб туради.

З а й н а б

Азоб бердим, афв этинг, опа!

О м о н

Кўкка етди бошимиз, опа!

А н о р х о л а

Энди толеингиз бўлсин ёр!

Зайнабни қучиб, пешанасидан ўпади ва кўришиш учун Омоннинг кифтига жимгина қўлини қўйганда, бирдан Шарвон хола ўртага тушади.

Ш а р в о н х о л а

Ҳой... (Анор холага) Сенда борми, зарра
диёнат?

Р и х с и б у в и

Фотиҳага қилдинг хиёнат!

А н о р х о л а

Эй, дилхиралик қилманг, тақдир шу экан!

Ш а р в о н х о л а

Сиз ҳам, раис ота, уялинг халқдан, ҳа, қўрқинг
худодан.

Р и х с и х о л а

Ҳа, ҳа.. уялинг халқдан, қўрқинг худодан!

А ё л л а р

Ёмон бўлди...

Э р к а к л а р

Ёмон бўлди... бўлди ёмон.

А ё л л а р

Шўрли Зайнаб, шўрли Омон...

Р а и с

Дўстлар, тинчланинг!

Ш а р в о н х о л а

Қиз боши боғлиқ, тез тўйни тўхтатинг,
тўйни тўхтатинг.

Р а и с

Тўхтата олмайман.

Ш а р в о н х о л а
Р и х с и б у в и

Дарҳол тўхтатинг!
Носир ота, Собир истайди шуни, истайди шуни!

Э р к а к л а р
А ё л л а р

Наҳот Собир истайди шуни?

О м о н

Тўхтата олмас, ҳеч ким бу тўйни!

Шу вақт Собир кириб келади. Ҳамма ҳайрон, Шарвон хола, Рихси буви шод, Зайнаб ва Омон ҳаяжонда, раис Собир сўзига мунтазир.

Ҳ а м м а

(бирин-кетин)

Собир келди, Собир... Собир келди!

Ш а р в о н х о л а

(Собир ёнига кириб)

«Гўдакликдан номзодим
Зайнаб менинг ёрим» де!

С о б и р

Кимни мафтун этмас бу жамол,
Жамолига ҳатто офтоб лол.
Кўзларидан боққан муҳаббат,
Бағишлайди йигит дилга бахт.
Озод юрак, қонун ҳам озод,
Қиз Омонни севар умрбод.
Икки қалбда кулмаса баҳор,
Чечак отмас муҳаббат зинҳор.

Афв этингиз, азиз меҳмонлар!
Қариндошлар йиғсинлар эсин,
Энди инсон севги, орзусин
Ўйин, мазах бўлгани басдир.
Қиз ҳам одам, ул мол эмасдир!

Ш а р в о н х о л а

Р и х с и б у в и

Е, алҳазар!

Ҳ а м м а

Балли!

Ш а р в о н х о л а

Ҳой ўғил!

Ҳ а м м а

Собир ҳақ гапирди!

Р и х с и б у в и

Ш а р в о н х о л а

Тавба қил!

Ш а р в о н х о л а

Р и х с и б у в и

Бу не бало, ё парвардигор!..

С о б и р

(Зайнаб ва Омонга)

Хоҳишингиз бўлмасин увол,
Севгингиз-ла бўлинг бахтиёр!

Ҳамма шод, Зайнаб ва Омон хомуш, саломга эгилади.

З а й н а б
О м о н

Унутмаймиз илтифотингиз!

С о б и р

Бахт-саодат тилайман қалбдан.

Э р г а ш

Яшанг, Собиржон!

Ҳ а м м а

Танти йигит!

Р а и с

Валломатим!

(Қучоқлайди.)

Ҳ а м м а

Собир — мард йигит!

А ё л л а р

Москвада ўқиган билимдон!

Ш а р в о н х о л а

Ҳой, бетавфиқ девона ўғлон!

Р и х с и б у в и

Ҳув, ақлдан озган девона. *(Чиқади.)*

Ш а р в о н х о л а

Сендай ўғлим йўқ, йўқ минг бора. *(Чиқиб
кетади.)*

С о б и р

Ҳой она... *(Чопиб она ортидан чиқади.)*

Р а и с

Муродингга етдинг азиз Зайнаб ва Омон!

Ҳ у р и

Муродингга етдинг, азиз Зайнаб ва Омон!

Р а и с

Тўйни эттиринг давом!

Ҳ а м м а

Тўйни эттиринг давом!

Ҳамма раққосаларни рақсга таклиф қилиб хор бошлайди.

Ҳ а м м а

Шод яшанг, бахтли яшанг, шод яшанг!
Ёнди қиз ёноқлари бахт билан
Ўт Омон нигоҳлари бахт билан!

Р а и с

Ҳ у р и

Битди бутун оҳлари бахт билан.

Ҳ а м м а

Битди бутун оҳлари бахт билан.
Шод яшанг, бахтли яшанг, шод яшанг!

Й и г и т л а р

Ишқ тўла қалбларда тўй,
Гул баргидай лабларда тўй.

Ҳ а м м а

Қўлимизда яшнаган,
Пахта очилган қирда тўй.
Шод яшанг, бахтли яшанг. шод яшанг!
Қолхозимиз эркаси,
Зайнаб, Омон аҳдида тўй.
Шод яшанг, бахтли яшанг, шод яшанг!
Икки ёш севги билан бахтиёр,
Дилда йўқ қайғулардан бир ғубор

Р а и с

Партия, давлатимиз сизга ёр.

Ҳ а м м а

Партия, давлатимиз сизга ёр,
Шод яшанг, бахтли яшанг, шод яшанг!

З а й н а б
О м о н

Бу қуёшми ё муҳаббат,
Шуъла сочган йўлларимга...

Ҳ а м м а

Бахтиёр шодон яшанг,
келин-куёв — Зайнаб, Омон!!!

П а р д а

.

Замон, макон ўта келиб элларга,
Менинг қалбим олиб учинг дилларга

МАРВАРИД ЁШЛАР

(*Леся Украинкадан*)

Оҳ, ўлкам... бепоеъ далалар юрти.
Нечун ҳамма ёққа чўкмиш сукунат?
Нечун гулдуракни кутгандай худди
Мунғайган ўрмонда чирқираб фақат
Қушлар жим бўлади.. туман ҳукмрон?
 Ҳолимиз ёмон!..

Сен қайда, эй кўкнинг юлдузи — ҳурлик,
Осмнингдан пастга тушмайсан нечун?
Эрки нондай кутиб бизнинг ер шўрлик
Қийналди... ва ҳамон қуюқлашиб тун
Ҳақиқат-ла яккаш риё қилар жанг,
 Аҳволимиз танг!..

Бутун халқ, оилам, онам ва иним
Занжирда инграйди суяги қақшаб,
Украинам тани тилим ва тилим,
Яллиғлаб ёнади оловга ўхшаб.
Занжирни узишга мадад берар ким!
 Билмайман, тангрим!..

Токай шундай бўлур, ё кулар тақдир?
Бу заиф қўлларга минг ва минг лаънат!
Нега қабр ичра туғилдик ахир,
Наҳот қуллик бордир қисматда фақат?
Гар шундай бўлса биз ўлмакка ҳозир...
 Нақадар оғир!..

ОҚШОМГИ СОАТДА

Қуёш оғиб уфққа ботди,
Деразамдан кумуш ой боқди.
Парпиради осмонда юлдуз,
Атроф ухлаб... ғусса юмди кўз.
Боққа чиқиб оламан нафас,
Ой нурида куйлайман бирпас...
Бу ер қандай тоза, кенг, эркин
Унутилди ҳамма ғам секин.
Теварак боғ, уйлар қордай оқ,
Сайроқ булбул ўрмонда уйғоқ,
Волиндаги ҳаётдай худди
Ҳаёт қайда бегона юртда?
Она қучган каби ардоқлаб,
Уйларни тун олган қучоқлаб.
Гўё ширин фарзанд бешигин
Тебратгандай аллалаб секин
Нафас олар баҳорги ел жим...
Юрак тўлар қўшиқларга лим...

УМИД КУТАМАН

Бас! Тарқалинг оғир хаёллар,
Ер юзида яшнади кўклам,
Наҳот, ёлғиз ғусса, фарёдлар
Туманида сўлар ёшлик дам?

Йўқ! Мен кўзда ёш билан кулиб,
Қайғуда ҳам қўймам куйларим,
Мен барибир умидга тўлиб
Кулмоқчиман, кетинг ўйларим!

Мен ҳаттоки харобаликда,
Вайронада ўстираман гул.
Йўлларга гул экиб — совуқда
Суғораман кўз ёш-ла буткул.

Бу ёшлардан қўзғалмас бўрон,
Эрир ундан музлик қатламлар.
Мен эккан гул очилиб чандон
Балки келар ажиб кўкламлар.

Бу йўлларнинг чўққиларига
Зиналарни тошдан қуярман,

Харсангларни кўтарганда ҳам
Қўшиғимни тинмай куйларман.
Йилдай узун қоронғу тунлар
Мижжа қоқмай ўтаман уйғоқ,

Тунлар шоҳи — йўлчи юлдузни
Ўз кўзим-ла бўламан кўрмоқ.
Ҳа, кўзда ёш билан куламан,
Қайғуда ҳам қўймам куйларим.

Мен барибир умид кутаман,
Бас, тарқалинг, ғамгин ўйларим!

КУЙЛАРИМ

Куйларим! Нега сиз чақмоқдай бўлиб,
Жангларда ёнувчи пўлат эмассиз,
Ё душман бошини бешафқат узиб
Ташловчи шамшири қасос эмассиз.

Эй менинг тобланган тифим — куйларим,
Сизни қинингиздан олсам суғуриб,
Фақат оқизасиз дилдан хунларим,
Ёв бағрин тешмайсиз яшиндай уриб!..

Бағишлаб барча куч, билим санъатни,
Мен пўлат шамширни чархлайман жангга —
Ярқираб, деворнинг бўлиб зийнати
Турган бу пўлатдан не фойда менга?

Эй, менинг курашга тайёр куйларим,
Биз ҳалок бўлмасмиз беҳуда ҳеч бир.
Балки сиз нотаниш жасур дўстларим
Қўлида бўларсиз душманга шамшир.

Кишанга теккан тиф чиқарган садо
Душман қўрғонини қўпориб ташлар.

Озод қардошларнинг дардига даво
Бўлиб кураш сари, жанг сари бошлар.

Қасоскор ҳеч қачон жангда енгилмас,
Ҳужумга кираркан қўшиқ-ла ҳамдам.
Куйларим! Бу заиф қўлларга эмас,
Жасур курашчига ёр бўлинг ҳар дам!

Шайхларнинг ҳийласи, дини, қуръони
Еш қизлар бахтига солмасин соя.
Асрлар ғафлатин ҳайданг кўзлардан,
Уйғонинг, қадингиз кўтаринг сарбаст!
Қисмат филдираги ўтган йўллардан
Кўтарилган чангдай тўзмоқ етар, бас!
Чимматни ташласин ўзбек қизлари,
Оғушига олсин ҳаёт ва қуёш.
Севги-ла учрашсин қора кўзлари,
Бўлолсин меҳнатда бизларга йўлдош!

Ҳали тун мудраган харобаларга
Киран нур кўзлари пориллаб, озода,
Жинчиноқ дудига, парвоналарга
Хотима беради порлоқ бир ҳаёт.

Али мазорига топиниб ожиз,
Ҳеч ким имдод тилаб боғламас алам!
Тоғлик тепасида лоладай қирмиз
Байроқ ҳилпирайди абадий кўркам.

Чунки, Ленин келган Шоҳимардонга!»—

Шундай дейди Ҳамза, оташин шоир,
Кеча ҳурлик олган батрак-деҳқонга.
Дадил боқар деҳқон — ҳар ишга қодир.

Қалблари ўтидан ёнар кўзлари,
Шоирга етади деҳқон сўзлари:

«Ҳамза, биз сен билан, сен билан бориб,
Қашқирлар галасин қиламиз яксон,

Шайхни афюни-ла қонига қориб
Советни — ҳаётни сақлаймиз омон!»

Қоянинг мағорли кавакларидан,
Қўзи қонга тўлиб шайхлар кузатди.
Бешафқат қўл тоғнинг харсангларидан
Узиб олиб шоир узра қулатди.
Мудҳиш ўлим бўлиб қулади харсанг,
Фарёд-ла тўкилди тош аралаш қум...
Тинди ёниқ нафас, қўшиқ ва оҳанг,
Қайрағоч остига қўйилди марҳум.

Қоя жарларидан Шоҳимардоннинг
Туғилар икки соф ва сулув дарё:
Оқ ёлли Оқсувнинг тўлқинларининг
Ҳуснига зилол кўз Кўксув маҳлиё.

Қорли чўққиларнинг оппоқ кўксига
Дам олиб ётади коммунист куйчи.
Қора булутларни қувиб кўкидан,
Шоирни юксакка кўтарган юрти.

Колхоз далалари, водий, боғлари
Гуллаб-яшнаяпман!— дейди шоирга,
Қайрағоч тагида оқ ёноқлари
Ёниб туради қиз, нигоҳи ерда.

«Ҳамза шеъри каби гўзалсан!» дейди,
Ёш ўзбек йигити шу дилдорига...
Оқсувдан нурқанот қуш париллайди
Нур бериб колхознинг зўр рўзғорига.

Қишлоқ тепасида ёнган чироқдан
Нур олган нигоҳлар алангамисол.

Чўққиларга боқар: яқин-йироқда
Фақат сўнмас нурни кўради хушҳол.

Тоғ узра, қуёшга яқин юксакда
Ҳамза ором олиб ётар бу замон.
Халқ унинг орзусин ташир юракда,
Куйлари тилларда жаранглар ҳамон!

МЕНИНГ УЛКАМ

(Соломея Нерисдан)

Қаҳрабонинг олтин томчисимон
Тоза, ноёб менинг кичкина ўлкам.
Қўшиқдай жарангли, шодликдай равон,
Ярқираб кундан-кун яшнайти кўркам.

Сен олтин шуълалар сочган қаҳрабо,
Эй Болтиқ гўзали, озод Ватаним,
Литвам, азиз номинг юрагимга жо,
Сен қуёш сингари қўлга тутганим.

СССР халқларин денгизига сен
Қуюлдинг жарангли янги тор каби.
Қудрат-ла янраган қўшиғида мен
Овозингдан таниб оламан сени!

КУЙЛА, ЮРАК!

Куйла юрак, тинмайин куйла,
Куйла, тупроқ ва осмонни,
Куйла, сенинг қўшиқларингда
Гувилласин Ватан ўрмони.

Жанг тўфони солган даҳшатдан
Куйла, тутқич бермаган эй куш!
Сукут ётдир — ўлка ғурбатда,
Жангда тутиб ёнаркан турмуш.

Куйла, майли, қўшиқ фарёди
Гумбурлаган довулдан ўзсин!
Куйла, куйинг тутиб ҳар ённи
Пулемётлар овози ўчсин!

Куйла юрак, қасос садоси
Кессин ёвни заҳарли ўқдай!
Ғазабларинг ўлим балоси
Бўлиб бўғсин худди сиртмоқдай!

Орзу-армонларинг кўкдай кенг,
Барин куйла, тинмайин жўшқин!
Куйламасанг — сен тош билан тенг,
Оёқ ости бўласан у кун!

САЛОМ!

Баҳор! Музнинг занжирин,
Жўшқин уриб ювар сел,
Ўлкам наҳрин сувларин
Куйин олиб эсар ел.

Эрк деб уйғонар куртак,
Майса чўзар бошини.
Салом, баҳор-ла эгизак,
Азиз ўлкам ёшлиғи!

МЕҲНАТДИР МЕНИНГ ОТИМ

(Марварид Дилбози)

Инжу, марварид эмас,
Меҳнатдир отим маним.
Ҳаётимда бир нафас
Меҳнатсиз яшамадим.

Уша менинг ҳар замон
Мушкулим этган кушод.
Қалбимга бериб дармон
Кунларимни этган шод.

Тоза ишқим, оромим
Ширинлиги, ҳусни шу.
Танҳоликда ҳамроҳим,
Тун-кунимнинг дўсти шу.

У яқиндир қалбимга,
Туғишган азиз йўлдош.
Энг оғир кунларимда
Менга бахш этган бардош.

Уйимни, оиламни
Бахтга тўлдирган ўша,

Кенг кўрсатиб оламини
Менга севдирган ўша.

У — севгилим кўзининг
Ишқ тўла кулишидир,
У — умримнинг ҳуснининг
Баҳордай тўлишидир.

Хиёнатни билмаган
Энг мунис дўстдир бизга.
Ҳаётимиз безаган
Ёр бўлсин умримизга.

Биз уч дўстмиз азалдан:
Қалбим... меҳнатим ва ман.

ОНАНГДАЙ СЕВСИН ҲАЁТ

Сен уйқуда чекдинг оҳ,
Уйқусиз ўтдим шу кеч.
Узмай юзингдан нигоҳ
Ўлтириб чиқдим нотинч.

Сенинг қоп-қора сочинг
Ёстиқ узра паришон.
Истайман ниҳол ёшинг
Дард чекмасин ҳеч қачон.

Уйқуда оҳ чекдинг сен,
Уйқу бўлди менга ёт.
Бахтингни ардоқласин,
Онангдай севсин ҳаёт,

РУС АЕЛЛАРИ

(Н. А. Некрасов)

КНЯГИНЯ ТРУБЕЦКАЯ*

Поэма

(1826 йил)

БИРИНЧИ БЎЛИМ

Енгил, гўзал, шинам ва пухта
Ясалганди чанаси жуда.

Ота-граф синаб неча йўл,
Қилди шахсан бир ўзи қабул.

Олти нафар қўштирди тулпор
Ва ичига ёқтирди фонарь.

Ёстиқларин ўзи тузатди,
Айиқ терисини тўшатди.

Дуо ўқиб қайта ва қайта,
Унг бурчакка хоч осди ота.

Лекин ҳўнграб йиглаб юборди,
Шу кун оқшом қизи жўнарди.

*Княгиня Екатерина Ивановна Трубецкая сургун қилинган эри Сергей Петрович Трубецкой (1790—1860) орқасидан 1826 йилда Ён-бирга бориб, ўша ерда 1853 йилда вафот этган.

I

«Қону қардош бир бутун қалбни
Бўлмоқдамиз икки тенг пора.
Не қиламиз, ота, бу дардни,
Қайғунг жонга бўларми ора?
Бизнинг танҳо кўмакдошимиз
Энди узоқ... Хуш қол, отажон,
Қизингга сен фотиҳа бер тез,
Сафаримга жўнайин шодон!

II

Дийдор кўрмоқ борми тақдирда,
Худо билар! Умид йўқ, ҳайҳот.
Хуш қол, лекин тутгин хотирда,
Меҳринг дилда яшар умрбод.
Узоқ элда унутмам асло,
Ота, сўнгги ўғитинг мутлақ.
Йиғламайман, менга ҳам аммо,
Осон эмас сендан айрилмоқ!

III

Худо шоҳид!.. Найлайин бу чоқ,
Яна юксак, яна ҳам мушкул
Бурч чорлайди... Отам, алвидо!
Кўз ёшларинг беҳуда буткул!
Йўлим олис, йўлим серзаҳмат,
Даҳшатлидир тақдирим менинг;
Лекин кўксим мисоли пўлат...
Фахрлангил — мен сенинг қизинг!

IV

Сен ҳам хуш қол, сеvimли ўлка,
Алвидо, эй бебахт Ватаним!
Подшоларга шум уя бўлган,
Хуш қол энди, машъум шаҳарим!
Венеция, Лондон ва Париж,
Римни кўрган сайёҳ назарин
Кўркинг-ла ром қилмасанг ҳам ҳеч,
Мен севардим сени, шаҳарим!

V

Қучоғингда кечди Блхтиёр
Ҳаётимнинг ёшлик чоғлари.
Базмларинг севдим беғубор,
Сайргоҳим эди тоғларинг.
Жондан севдим оқшом онлари
Мовий Неванг хушовозини.
Зилол қирғоқ, кўркамайдони
Ва қаҳрамон Чавандозини...

VI

Ҳеч эсимдан чиқмас... Авлодлар
Сўзлашарлар биздан ҳикоя...
Сен-чи, сенга бўлсин лаънатлар.
Мен кадрилга тушган шум хона,
Оҳ ўша қўл, ҳароратли қўл*,
Ҳамон қўлим ёқар оташда...
Тантана қил...

.
. »

* Трубецкая Қишки саройда берилган базмда Николай I билан танцага тушганини хотирлайди.

Осойишта, енгил ва пухта
Чана давом этади йўлда.

Қора либос, ўликдай бетус
Княгиня ўлтирар ёлғиз.

Отасининг котиби шошиб
(Савлат учун крестлар осиб),

Хизматкор-ла олдинга чопар,
Қамчи ўйнаб, «чу!» деб жар солар.

Қолиб кетган пойтахт ортда,
Аммо ҳали йўл олис олдда.

Қаттиқ совуқ... Княгиня ҳам
Станция келган он, шу дам.

Тушиб фармон беради ҳар гал:
«Алмаштиринг отларни жадал!»

Навкарларни сийлайди чунон,
Сахийлик-ла сочади червон.

Йигирма кун йўл юриб оғир
Етолдилар Тюменга охир.

Яна ўн кун мушкул йўл босиб,
Енисей яқин қолганда, нолиб,

Қотиб деди Княгиняга:
«Шоҳ ҳам бундай юрмаган сира!»

Олға! Гусса билан тўлди дил,
 Борган сари йўл сермашаққат.
 Орзу, ором билан кечган йил,
 Ешлик тушга кирарди фақат.
 Бойлик, ҳашам! Баланд ва кўркем
 Уйи боққан Невага томон,
 Зиналарга тўшалган гилам,
 Эшигида икки шер посбон.
 Катта хона безатилган хўп,
 Чироқларнинг нурига чўмган.
 Музыкаю шодликка тўлиб,
 Болаларнинг базми қизиган!
 Мана, бир жуфт олтин сочига
 Қизил лента қўшиб ўрдилар.
 Гўзал гултож тақиб бошига,
 Ноёб либос кийинтирдилар.
 Ота кирар — нуроний, оқ соч,
 Ҳузурига чақирар қизин.
 «Катя, бунча сарафанинг соз,
 Мафгун қилар ҳамманинг эсин!»
 Қиз қувончи ошар минг карра.
 Кўз олдида айланади шан:
 Қўнғироқ соч, бахтиёр чехра
 Болалардан яралган гулшан.
 Ясанишган болалар гулдай,
 Улардан ҳам ўтган кексалар.
 Лента, жиға ёнади ўтдай,
 Фарчиллайди баланд пошналар.
 Озор билмай беташвиш, беғам
 Сакраб ўйнар болалар шодон.
 Худди қушдай шўх болалик ҳам
 Учиб ўтар... Сўнг... Ўзга замон,

Ўзга базм, ўзга севинчлар...
Тушга кирар: ҳузурида тик
Нималардир сирли шивирлаб
Ишқ уқтирар чиройли йигит...
Базм ортидан базм берилар,
Базмларнинг бекаси ўзи.
Бунда мансабдорлар, элчилар,
Жамиятнинг барча юлдузи...

«Жоним, недан чеҳрангда андуҳ,
Юрагингда қандай алам бор?»
— «Кибор олаmidан ҳорди руҳ,
Юр, гўзалим, кетайлик дарҳол!»

Мана, дили сайлаган билан
Жўнаб кетди узоқларга у.
Кўз олдида ажойиб гулшан,
Қадим Румо бўлар рўбарў...
Она юртдан узиб хаёллар
Чиқмасайдик узоқ сафарга,
Гар бўлмаса шундай айёмлар
Солар эдик нени хотирга?
Зериктирувчи шимолни ўтиб,
Учмоқдамиз жанубга томон.
Ҳеч ким бизни олмайди кутиб.
Эркимизга бўлмас ҳукмрон.
Дил хушлаган дўст-ла шу соат
Боримизни кўрамиз баҳам.
Бу кун маъбад қилсак зиёрат,
Эртасига бирон муҳташам —
Сарой ёки музей, вайрона
Зиёратгоҳ бўлар... Қандай бахт!
Уйларингни танҳо, ягона
Севганингга сўйлайсан хушвақт!

Гўзалликлар этади мафтун,
Йўлга солар жиддий ўй, фикр;
Тушкунликка фарқ бўлиб бутун,
Ватиканни кезасан дилгир,
Сени қучар ўлик бир дунё
Ва тириклар бўлади унут.
Лекин уни тарк этиб, зиё
Тўла олам кўрганинг минут,
Ҳайрат сени ўрар бегумон,
Кўз олдинда жонли бир ҳаёт:
Уста куйлар, отилар фонтан,
Майса узра ўтлар эшак, от.

Савдо-сотиқ қизиб бозори,
Минг оҳангда солинади жар:
Келиб қолинг, садафнинг сози,
Бор яхдак сув, чиганоқ, гавҳар!
Тўйса жаннат кўриниб дунё,
Рақсга тушар оч-яланғочи,
Қампир ўрар қўйиб зўр бино,
Румо қизин қоп-қора сочин.
Борган сари ортар ҳарорат
Ва қора халқ шовқин солади.
Сен излайсан кўланка, роҳат,
Маъбад паноҳига олади.
Тирикчилик ташвиши узоқ,
Бунда яшар ҳаловат, ором.
Яна юрак жиддий ва қайноқ
Хаёлларга бўлар шу он ром.
Шифтларидан авлиё, малак,
Фаришталар сурати боқар.
Мармар девор... Оёқ ости нақ
Ҳақиқ асл тошлардан ёнар...
Қандай гўзал денгиз шовқини,

Соатларча ўтирасан лол.
Рухинг енгил, ўйлар тўлқини
Мавж уради онгда бемалол...
Кўрингунча уфқда офтоб
Сўқмоқ йўлдан чиқасан тоққа —
Нақадар соз, зумрад тонг! Шу тоб
Тоза ҳаво олар қучоққа.
Жануб кунин иссиғи ортар,
Майсаларда ёнмайди шабнам.
Шамсиядай дарахтлар тортар
Соясига юр, олайлик дам!..

Жануб берган гўзал хотирот
Юрагига солган чуқур из.
Сайру суҳбат, ишқ тўла ҳаёт
Унут бўлмас умрда ҳаргиз.
Княгиня топалармикан
Ўтмишнинг у орзу-хаёлин,
Сўнгра тутиб қололармикан
У кунлар-чун тўккан кўз ёшин!..
Ғойиб бўлди у дилхуш рўё...
Тангри ўзи унутган дунё
Манзараси кўзи олдидан
Саф-саф бўлиб ўтарди гўё:
Мана хўжа, золим, бешафқат,
Ана меҳнат букчайтган деҳқон.
Бирисига ҳокимлик одат,
Иккинчиси — муте қул инсон.
Дала, чаманларни яшнатган
Оч бурлақлар кирар тушига.
Волга бўйин оҳ-зори тутган
Оч бурлақлар кирар тушига.
Даҳшатларга юраги тўлиб
На таомни билди, на уйқу.

Ҳамроҳини саволга кўмиб
Ошиқарди билмакликка у:
«Сўйла, наҳот бор ўлка шу хил,
Тўқликдан йўқ заррача нишон?»
«Очлар, қуллар юртидир бу эл!» —
Жавоб қилди ҳамроҳи шу он..
Уйғонди — туш ўнг келди, ҳайҳот!
Тангрим! Нима жаранглар унда!
— Кучер, тўхта, отларни тўхтат,
Кишанларнинг зори бор бунда!
Оҳ, маҳбуслар тўдаси ўтар!..
Юрагини сиқиб дард, азоб,
Княгиня пуллар узатар.
«Раҳмат, оқ йўл!» бўлади жавоб.
Сўнгра узоқ-узоқ вақтгача
Хотирида қолар юзлари.
Уйларини қуволмас асло,
Зарра юмилмайди кўзлари.
«Балки эрим ўтгандир бундан?..
Бу даргоҳда йўқдир ўзга йўл..
Изларини бўронлар кўмган,
Тезроқ ҳайда, ямшчик, илдам бўл!»

* *
*

Қақшатади совуқ... Чўл, яланг
Кетган саринг шарқ томон узоқ.
Уч юз чақирим йўл босиб аранг
Учратасан шаҳар ё қишлоқ.
Қоп-қорайиб турган уйларга
Қувонч тўла ташлайсан назар.
Лекин эли кетган қайларга,
Итлари ҳам кезмас дарбадар?
Қиш барчани уйларга қувган,

Чойхўрликдир ягона эртақ.
Солдат, йўлчи кечар, узоқдан
Занг уради курант ҳам бирдай.
Дарчаларнинг ойнасида муз,
Жомеда бир милтирар чироқ,
Қамоқхона хўмраяр ёлғиз.
Ямшик силтаб қамчисин тезроқ —
Ҳайдар... Учиб шаҳардан нишон,
Энг сўнгги уй бўлади ғойиб.
Унгда дарё, тоғ, тунги осмон,
Сўлда ўрмон ётар қорайиб...

Ўйдан ақл гангиган, хаста,
Ўйқу бермас хаёллар бироқ.
Дилда ҳасрат, ўй ҳар нафасда
Алмашинар чақмоқдан тезроқ:
Княгиня гоҳ ёру дўсти,
Гоҳ турмани кўрар дафъатан.
Худо билар, недир боиси
Ўйлаб кетди шу ҳолни бирдан...
Ўйлади у: юлдузли осмон
Қум сепилган саҳифа фақат.
Ой-чи — қизил сўрғич босилган
Юм-юмалоқ муҳрдир албат...

Тоғлар ортда қолди. Уфққа
Туташ кенглик йўқдир поёни.
Ҳаёт оти ёт бу тупроқда,
Учратмайсан ўсган гиёҳни.
«Тундра шу!» — қилади баён
Ямшик — саҳро арслони бурят.
Княгиня тўниб нигорон,
Алам ичра ўйлар шу соат:
Келар хасис ва очкўз инсон

Шу ёқларга олтин ахтариб.
Олтин ётар дарёда пинҳон,
Ботқоқликлар тубига кириб.
Дарёлардан олмоқлик маҳол,
Саратонда ботқоқлик мудҳиш.
Баттарроқдир ер остида ҳол,
Яна оғир кондаги қул иш.
Унда ҳоким қабр тинчлиги,
Қилча нур йўқ қоронғи, зулмат.
Лаънат бўлсин о, қуллар эли,
Нечун сени кашф этди Ермак?!»

* * *

Навбати-ла секин чўкди тун,
Кўк юзига яна ой болқди.
Княгиня ухламай бу тун
Оғир хаёл қўйнида оқди.
Кўзи кетди... Боз қучди рўё:
Гўё турар қалъа бошида.
Кўз олдида шаҳри муҳайё,
Ҳаёт қайнар ичи-тошида.
Улкан ва кенг майдони сари
Чопишади сўнгсиз оломон:
Мансабдори, поп, савдогари,
Жарчилари шошар шу томон.
Турли-туман шоҳи ва бахмал
Чакмон, пўстин кийганлар юрар,
Майдондаги полкларга жадал
Янги полклар келиб қўшилар.
Йиғилишган мингдан ҳам зиёд
Солдат: «ура!» қичқирар бот-бот.

Гоҳ шовқинлар, гоҳи эснар халқ,
Ниманидир кутар бариси.

Не воқеа юз берар — бепарқ,
Аранг англар юздан бириси...
Лекин кулиб мийиғида гоҳ
Француз, пойтахтлик сартарош
Кезар, айёр югуртиб нигоҳ,
Бўронларга эди у йўлдош*...

Полклар етиб келиб, полкларга:
«Таслим бўл!» деб қилади хитоб.
Таслим сўзи ётдир мардларга,
Найза билан ўқ бўлар жавоб.
Киран даҳшат солиб шу маҳал
Бедов отда жасур генерал,
Учиришар отнинг устидан.
Яна бири келиб яқинроқ,
Дейди: «Айбингизни ўтди шоҳ!»
Ўлдиришар уни ҳам тездан.
Бир қўлда хоч, бир қўлида туф
Митрополит бўлар намоён:
«Тавба қилинг, ёронлар, улуғ
Шоҳимиздан тиланглар эҳсон!»
Чўқинишиб тинглашар сўзин
Ва сўнг иноқ қилишар хитоб:
«Бизни алқаб, жўнаб қол секин,
Не бор сенга, чол, бунда шу тоб!»

Шундан сўнгра тўғриланиб тўп,
Подшо ўзи буюрар: «Оч ўт!..»

Княгиня кетиб ҳушидан,
Йиқилади қалъа устидан.

* «Бўронга йўлдош» 1789 йилги француз буржуа революциясининг шоҳиди дейилмоқчи.

Кўз олдида узун, қоронғи,
Моғор босган ер ости йўлак.
Ҳар эшикда туради соқчи,
Ҳамма эшик қулф тақа-тақ.
Худди тўлқин шовлаши мисол
Овоз келар ташқи томондан.
Ичкарида жаранглаб қурол
Ярқирайди ёнган фонардан.
Эшитади қадамлар сасин,
Гулдурашин тинглайди узоқ
Ва соатлар уради зангин,
Бақришар соқчилар айғоқ...

Шунда оқсоқ, мўйловдор бир чол
Келар, қўлда бир шода калид.
«Юр мен билан, эй шўрли аёл,—
Дейди секин.— Бўлма ноумид.
У саломат, тирик, безарар,
Олиб борай, юр, ҳузурига...»
Ишонч, имон бир дунё қадар
Княгиня тушди йўлига.

Йўл юришар узоқ... Ва сўнгра
Ғарчиллайди эшик. Шу замон —
Пайдо бўлар у... Тирик мурда,
Кўз олдида азиз, жонажон!
Кўкрагига босиб юзини,
Княгиня сўрарди такрор:
«Ололаман сенинг ўчингни,
Нима қилай, айт! Қудратим бор!
Томиримда кезар жасорат,
Пок кўксимда ишқим яшайди!..
Елворайми?...» — «Борма, муҳаббат
Жаллод дилин юшатолмайд!»—

«Оҳ жонгинам! Сен нелар дединг,
Эшитмадим сўзларингни, оҳ!
Гоҳ бу машъум соат урар занг,
Шум соқчилар қичқиришар гоҳ!..
Ўртамизда буларга не бор!..»
— «Саволларинг, азизим, маъсум»...

— «Муддат битди. Айрилмоқ даркор!»—
Деди ўртадаги шу машъум...

* * *

Княгиня қаттиқ чўчиди,
Атрофига қаради хомуш.
Музлатарди даҳшат дилини,
Кўрганлари бари эмас туш!..

Ой сузади осмон аршида,
На кўрки бор, на сочар шуъла.
Қора ўрмон ётар чапида,
Тўлғанади Енисей ўнгда.
Зулмат! Олдда кўринмас бир жон,
Ямшчик мудраб эгарда ухлар.
Оч бўрилар ўрмон ортидан,
Юракларни тимдалаб увлар.
Дайди шамол гувлар дарёда,
Сув кўксини уриб кетади.
Кимдир биров узоқ-узоқда,
Ёт бир тилда қўшиқ айтади.
Мардлик шавқ-ла янграйди равон.
Жарангловчи бегона шу тил,
Бўронзада чағалоқсимон
Юракларни қилади чил-чил.
Княгиня жунжиди... У кеч
Қаттиқ совуқ қақшатарди жон,

Хорғин, чарчоқ танасида ҳеч
Курашмакка қолмади дармон.
Етолмасман, дейди манзилга —
Тушунчаси даҳшатга маҳкум.
Қистамайди отларни нега —
Ямшчик қўшиқ айтмай қолди жим?
Олдда борган тройка ғойиб...
«Тирикмисан, ямшчик, сезгир бўл!
Жимсан, ғафлат келдими ғолиб!?»
«Қўрқманг, эски ошнадир бу йўл...»
Учадилар... Музли ойнадан
Кўринмайди теварак-атроф.
Оғир тушни қувар миядан,
Қилолмайди, аммо бартараф.
Хаста аёл иродасини
Бир нафасда туш эгар мафтун
Кўчиради сеҳргар каби,
Уни ўзга оламга бутун.
Ўзга олам — унга ошно,
Аввалгидай бахш эгар ҳузур,
Эрка тўлқин, майин, хушҳаво.
Ёрқин қуёш сочиб илиқ нур
Қаршилайди мунис дўстсимон...
Қайга боқса шу бўлар такрор:
«Бу ер — жануб! Бу — жануб томон!»
Нигоҳлари тўнар бахтиёр...

Булутсиздир зангор осмони,
Водийлари чечак қўйнида.
Сахий қуёш сочар зиёни...
Бутун тоғ, тош, сув ўйинида
Бир қудратли кўрк, чиройдан из,
Шодиёна бутун тупроқда.
Унга қуёш, чечак ва денгиз

Куйлар яккаш, «Сен жануб ёқда!»
Тизма тоғлар ва мовий денгиз
Ора чўккан водий устидан
Княгиня учар қушдан тез,
Дил танлаган эркаси билан.
Пояндоздир чиройли боғлар,
Дарахтларнинг томар шарбати.
Шохларида мевалар порлар:
Қизил, пушти, заъфар, новвоти.
Яшил барглар ора кўринар
Кўм-кўк осмон, сувнинг зилоли.
Денгиз бўйлаб сузар кемалар,
Елканлар-ла ўйнар шамоли.
Узоқларда кўринган тоғлар
Ғойиб бўлар осмон кўксида.
Қандай ажиб тоғда бўёқлар!
Ҳозир эди ёқут тусида,
Энди қорли чўққилар бутун
Олмос каби сочади учқун...
Мана, борар юк ортган хачир,
Тақинчоғи гулу қўнғироқ.
Орқасидан борар ёш хотин
Қўлда сават, бошида гултож.
Хотин дейди уларга: оқ йўл!
Тоза, маъсум, чиройли кулиб,
Қучоғига ташлар даста гул:
Бу ер — жануб! О, бу ер жануб!
Бу — қоратўр юнон қизлари
Ва сарғаймас гуллар ўлкаси...
Ана! Нафис куй овозлари...
Жим! Эрмакда тун музикаси!..

«Бу эл жануб! О, бу ер жануб!
(Унга куйлар шу бахтиёр туш.)

Яна ҳамроҳ ўзинг севган дўст,
Яна озод, мисоли ҳур қуш!..»

Иккинчи бўлим

Осойишта, енгил, мустаҳкам,
Чана тинмай тун-кун мунтазам —

Икки ойга яқин босди йўл,
Лекин ҳамон олдинда йўл мўл.

Иркутскка қолганда яқин,
Хаста, ҳорғин кўрди ҳамроҳин.

Базўр кутди икки кун. Сўнг тез
Княгиня жўнади ёлғиз...

Иркутскда Княгиняга
Пешвоз чиқди шаҳар ҳокими.
Суюкдай қоқ, таёқдай тикка,
Соч-соқоли оппоқ қор каби.
Хиёл очиқ пўстин кўксидан
Кўринарди мундир, крестлар.
Бошидаги қалпоқ устида
Хўроз пати майин ҳилпирар.
Не учундир сўкиб ямшчигин
Княгиня томон у шошди
Ва чананинг кичик эшигин
Унинг ўзи иззат-ла очди.

Княгиня

(Бекат хонасига кира туриб)

Нерчинскка! Отлар қўшилсин!

Губернатор

Атай сизга чиқдим мен пешвоз.

Княгиня

Фармон беринг, талабим бўлсин!

Губернатор

Утинаман, сабр этинг бир оз,
Йўлларимиз хийла мушкулроқ.
Дам олмаклик сизга фарз, зарур.

Княгиня

Манзилимга қолмади узоқ.
Етоламан. Беҳад ташаккур!

Губернатор

Ҳар на деманг, саккиз юз чақирим,
Княгиня, йўл оғир даҳшат.
Бундан бу ёқ одимма-одим
Ортар йўлда хавф-хатар, заҳмат.
Икки оғиз сўз айтмакни дил
Ҳамда бурчим қилар тақозо.
Мен графнинг роса етти йил
Хизматларин келтирдим бажо.
Бу — саодат! Отангиз мумтоз
Ақл ва зўр қалбнинг эгаси.
Миннатдорлик ва комил ихлос
Билан энди умрим ҳаммаси

Қизларининг амрига тайёр.
Бу содиқ қул кутади фармон!

Княгиня

Даркор эмас, ҳеч нарса зинҳор.

(Даҳлиз эшигини очиб)

Тайёрмасми чанамиз ҳамон?!

Губернатор

Бўлмагунча мендан бир буйруқ.
Бермайдилар отларни сизга.

Княгиня

Фармон беринг! Сўрайман, вақт зиқ.

Губернатор

Бир чигал бор... Шу кунлар бизга
Юборилмиш сўнгги почтадан
Қоғоз...

Княгиня

Қандай, унда бор не сир,
Қайтмоқ даркор эмасми, йўлдан?!

Губернатор

Балли, мақбул, энг тўғри тадбир.

Княгиня

Ким юбормиш, не ҳақда? Отам
Кузатди-ку ўзи сафарга?!
Ҳазилими ёки чинакам?
Ким отамни қилар калака?

Губернатор

Тасдиқлашга қилмайман журъат.
Лекин манзил олис ва оғир.

Княгиня

Нега даркор сафсата, бу гап,
Бўлмадим от йўлга ҳозир?!

Губернатор

Йўқ, мен ҳали фармон бермадим.
Княгиня, бунда мен султон.
Хўш... Утиринг! Мен ҳали дедим,
Отангизга эдим қадрдон.
Гарчанд граф... Сизнинг сафарга
Марҳамат-ла берди ижозат.
Жўнашингиз бўлди зўр зарба...
Уйга қайтмоқ соз бўлур ғоят.

Княгиня

Йўқ, йўқ, бир йўл қилдимми қарор,
Бажармайин тинмайман зинҳор
Отамни мен, мени нақадар
Отам севар, барини изҳор

Этмоқлигим сизга не даркор.
Яна юксак, яна муқаддас
Бурч чорлайди, қилмасдан абгор
Отлар беринг менга шу нафас...

Губернатор

Барисига етади ақлим,
Сизга қиммат ҳар бир дақиқа.
Аммо сизга аёнмас балким,
Олдда кутар қандай саҳифа?
Беҳосилдир бизнинг бу қитъа,
Сиз борар ер ундан ҳам қашшоқ,
Баҳорининг ҳаёти қисқа,
Қаҳратони узундан-узоқ.
Балли, йилнинг савкиз оyi қиш,
Наҳот сизга маълуммас ахир.
Тамғасиз бир инсонни топиш
Унда маҳол. У ҳам тошбағир.
Атроф тўлиб дайдиб кезади,
У ерларда қочқинлар фақат.
Маъдан конлар жаҳаннам таги,
Маҳбусларнинг ҳаёти даҳшат.
Эрингиз-ла рўбарў туриш
Бир нафас ҳам бўлмайди насиб:
Қазармада қарийди турмуш
Қвас ичиб, турма нонин еб:
Беш минг сургун тўйиб жонидан
Кун ўтказар яниб тақдирин,
Жанжал бошлаб ётган жойидан
Ўлдиришар тунда бир-бирин.
Суд қилишар шаддод, бешафқат,
Жаҳонда йўқ ундан мудҳишроқ.

Княгиня, барига шоҳид
Бўлиб яшаш муносиб, наҳот?
Тополмайсиз унда лутфикор,
Ҳеч ким сизга қилмас раҳм, шафқат.
Эрингиз-чи, банди гуноҳкор,
Нечун у деб чекасиз заҳмат!

К н я г и н я

Қўрқинчлидир, биламан аммо
Кўрар куни менинг эримнинг.
Уникидан бўлмасин аъло,
Майли, қолган ҳаётим менинг!

Г у б е р н а т о р

Сиз у ерда кўрмайсиз ҳаёт,
Иқлим сизни қилар жувонмарг.
Уқтирмоғим фарз эрур ғоят,
Зинҳор-зинҳор бу йўлдан борманг
Тавба! Наҳот ўша мамлакат
Лойиқ бўлса қадамингизга.
Оғзингиздан чиққан буғ шу пайт
Айланади қор билан музга!
Зулмат, совуқ йил бўйи ҳоқим,
У ерда ёз кўрмайди умр.
Ботқоқликдан бурқиб бетиним,
Кўтарилар заҳарли ҳовур.
Юз кечаю кундуз қоронғи
Чулғаганда еру осмонни,
Шум ўлкадан ҳаттоки қўрқув
Ичра қочар ўрмон ҳайвони...

Княгиня

Яшайди-ку, инсон у юртда,
Ўрганарман мен ҳам бемалол.

Губернатор

Бу яшашми? Ёшлигингизни...
Азиз қизим, бир ёдга олинг!
Бунда она қиз туққан замон
Чўмилтирар қорнинг сувига
Ва гўдакни увиллаб бўрон
Аллалайди туни бўйига.
Ўрмон тўлиб ҳайвон бўкириб,
Уйғотади уйқудан уни.
Эшик қоқар шамол қутуриб,
Алвастидай қоронғи туни.
Кезиб тўқай, чўлу саҳронини
Насибасин шундан қидирар,
Бу ўлканинг ерли инсони
Табиат-ла жангда чиниқар.
Сиз-чи?..

Княгиня

Майли, ўлим ёзиқ қисматда,
Ҳеч нарсага йўқдир илинжим.
Жўнамоғим фарз шу фурсатда,
• Ҳузурида жон бераман жим.

Губернатор

Лекин сиз жон беришдан аввал
Зўр азобга келасиз дучор.
Мангу етган бошига завол,
Энди унга сиз берманг озор.

Утинаман, борманг у ёққа.
Осонроқдир танҳо бермак дош,
Оғир меҳнат етиб суякка
Ҳорғин қайтиб ўша қайғудош
Турмасига келиб чўзилур.
Қаттиқ нон еб уйқуга кетар.
Борди-ю туш бахш этса ҳузур
Маҳбус ўзин султон ҳис этар.
У, орзулар қанотларида
Учар дўсту қардош, сиз томон,
Уйғонади меҳнат тонгида
Руҳи тетик, дили беисён.
Борсангиз-чи?.. Унинг-чун бутун
Ширин хаёл бўлар бегона.
Сизнинг тўккан кўз ёшга, ўзин
Гуноҳкор деб билар ягона.

Княгиня

Ҳаҳ! Бу сўзлар барини асраб,
Ўзга учун қилинг эҳтиёт.
Бу сиз берган азоблар қатра
Кўзларимдан оқизолмас ёш.
Этмак учун бурчимни адо
Мен юракда қилиб аҳд, паймон,
Эл, юрт, азиз отамдан жудо
Шошарканман севганим томон,
Наҳот кўз ёш олиб бораман,
Унинг мудҳиш турмасига, ҳеч!
Фурурини сақлаб қоламан,
Бағишлайман томирига куч.
Нафрат зўрдир жаллодимизга,
Ҳақлигимиз қилганмиз шуур.
Шунинг ўзи зўр таянч бизга!..

Г у б е р н а т о р

Гўзал хаёл, ажойиб гурур!
Бу хаёллар беш кунлик фақат,
Бир умрга чекмайсиз-ку ғам?
Сўзларимга ишонинг, албат
Ҳаёт тусаб қоласиз сиз ҳам.
Бунда қаттиқ нон, турма, таъна,
Муҳтожлигу, мангулик зулм.
Унда ҳурлик, ҳурмат, дабдаба,
Ҳашаматли сарой ва базм.
Ким билади? Тангрига маълум,
Бир кимсага берарсиз кўнгил.
Қонун сизни қилмаган маҳрум...

К н я г и н я

Бас, ё раббий! Нақадар разил!

Г у б е р н а т о р

Ошкор этсам фикримни аён,
Жамоатга қайтингиз тезда.

К н я г и н я

Кўп ташаккур, ташаккур, эҳсон,
Олижаноб ўгитингизга.
Жаннат эди бир вақтлар у жой
Ухшар эди гўзал рўёга.
Ғамхўр қўли билан Николай
Айлантирди тақир саҳрога.
Тириклайин чирир инсон жим,
Ер юзида юрган мурда ул.

Эркаклари бир тўда хоин,
Аёллари муте, аянч қул.
Не топардим у ердан? Риё,
Таҳқирланган номус ва ифлос
Мурдорликнинг безбет, беҳаё
Тантанасин ва разил қасос?
Йўқ! Кесилиб кетган ўрмонга
Мени тортмас ҳеч нарса унда.
Бир чоғ бошин чўзган осмонга
Дублар қулаб, қолгандир кунда.
Қайтиб бормоқ? Фитнаю бўҳтон
Машъум ишлар ичра эгмак бош?
Бир бор кўзи очилган инсон
Унда топмас паноҳ ва йўлдош.
Йўқ! Кўргим йўқ уларни асло,
Карахт, бефаҳм сотқиндир бари.
Эзгулик, ишқ, ҳурлик жаллодин
Таъқибидан бўламан нари.
Гуноҳидан ўтиб рақибим,
Севгучимни қилай фаромуш?

Г у б е р н а т о р

Ўйлаб кўринг! Ахир, жон қизим!
Ташламоқни у билди-ку хуш.
Нечун уни севмак, оҳ-фиғон?

К н я г и н я

Бас, генерал, жим бўлинг бир зум!

Г у б е р н а т о р

Томирингизда жасоратли қон
Кезмасайди бўлардим мен жим.

Ҳеч нарсага этмайсиз бовар,
Олға қараб қоқасиз қанот.
Балки, сизни ор сақлаб қолар,
Фурурингиз бағишлар ҳаёт?..
Сиз-ку унга ақл, донг, бойлик,
Бокира қалб қилдингиз тортиқ,
Хотинимнинг не кечар ҳоли,
Демади, у ақалли! Ортиқ
Бўш ҳулёллар ортидан кетди,
Шу қисматга бўлиб мубтало.
Сиз-чи, унинг изидан энди,
Чопмоқдасиз гўё қул, гадо.

Княгиня

Йўқ! Эмасман, ожиз қул асло,
Мен аёлман, хотинман, хотин.
Аччиқ оғир қисматим, аммо,
Унга содиқ бутун ҳаётим.
Оҳ, ўзга бир хотин туфайли,
Унутсайди эрим бу замон,
Топар эди қалб кучи, майли,
Унинг қули бўлмасга имкон.
Мен биламан, танҳо рақибим
Ватанига бўлган муҳаббат.
Қерак бўлса, севгувчи қалбим,
Такрор-такрор афв этар албат!

* *
*

Княгиня тугатар... Ҳорғин
Жимир бирдан ўжар генерал.
— Беринг фармон,— дер аёл тагин,—
Чанага от қўшсинлар дарҳол!

Бу талабнинг адоси оғир.
Ерга қараб қолар чол узоқ.
Хайрлашиб генерал охир,
Чиқиб жўнаб қолади шу чоқ.

* *
*

Давом этди эрта ҳам шу ҳол,
Эшитгани бўлди насиҳат.
У, мўътабар кекса генерал
Умидларин барин этди рад.
На ёлвормоқ, на-да эътиқод
Зарра келолмади кўмакка.
Ҳорғин, лекин мағрур, сервиқор
Юрди уйда у ёқ-бу ёққа
Ва сўнг деди: «Афсус, мен кутиб
Сизни халос этмакди бурчим.
Унутмангки, бу йўлни тутиб,
Борингиздан бўласиз маҳрум!»

Йўқотгудек менинг нима бор?!
«Эр изидан қилмоқ-чун парвоз
Имзо чекиб давлат, эътибор,
Ҳақ-ҳуқуқдан кечажаксиз воз!»
Бу сўзларнинг тошдай ботишин,
Қутган эди генерал жаноб.
Мудҳиш оташ каби ёқишин
Қутган эди. Шу бўлди жавоб:
«Бошингизда сочингиз оппоқ,
Қилиғингиз боладан баттар.
Бизга вафо қилмайди ҳеч чоқ
Сиз атаган улуғ ҳуқуқлар.
Йўқ! Зарра йўқ, мен учун қадри,

Олинг, кечдим баридан шу он.
Чекай имзо, у ҳужжат қани,
От қўшишга сиз беринг фармон!»

Губернатор

Имзо чекмак бундай ҳужжатга?
Сизга нима бўлди? Ё раҳмон!
Бу демакки, бутун давлатга:
Отангиздан ўтмиш мол, унвон,
Бир кун умри бўлганда адо
Қолдиргуси мерос, ҳақ, маҳр
Барисига демак алвидо?!
Қашшоқ бўлиб кўрасиз умр!
Зодагон деб атамас ҳеч ким,
Бутун мулкдан бўласиз жудо.
Йўқ, чуқурроқ ўйланг, мен кетдим,
Яна қайтиб келаман аммо.

* * *

*

Лекин қайтиб келмади шу кун...
Тун ер узра ёйганда чодир,
Княгиня бемадор, сўлғин,
Чол гомонга жўнади охир.
Генерални дедилар бетоб,
Ҳузурига киролмади у.
Тузалгунча ҳасрату азоб
Ичра кечди беш кун серқайғу.
Кириб келди у, олтинчи кун,
Этди кескин фикрини изҳор:
«Княгиня, менда сиз учун,
От беришга йўқдир ихтиёр.

Буюраман, этапга қўшиб
Йўллайдилар сизни у элга.

Княгиня

Ё раб, ахир ой-йиллар ўтиб
Мен етаман қачон манзилга?

Губернатор

Ҳолингизни йўл қилмаса танг
Нерчинска етасиз кўклам.
Соатига тўрт чақирим аранг
Боса олар кишанбанд одам.
Бир дам тўхтаб олар қиёмда,
Кун ботганда — қўяр тошга бош.
Довул кўчса чўл-биёбонда,
Бурканади қорга мисли тош.
Судралишга бўлмас ниҳоя,
Бири оғрир, йиқилар бири.

Княгиня

Англолмадим, сиз демиш боя
Этап деган сўзнинг таъбирин?

Губернатор

Бу — ашаддий ўғри, бошкесар,
Кишанланган маҳбус галаси.
Яроғ тутиб кузатиб кетар,
Қазакларнинг бераҳм бандаси.
Қочмас кўзни қилиб шамғалат,
Бир арқонга боғланган бари.
Бошда яроғ ярақлар бот-бот,

Сургалади занжир сингари,
Этап — турган-битгани оғу,
Йўлда ҳалок бўлар неча жон.
Этап тузиб жўнатасан-у,
Қонга ярми етмайди омон.
Ўлим топар бир пашшамисол,
Бу даҳшатнинг қишда йўқ тенги.
Наҳот сизга муносиб шу ҳол,
Княгиня, қайтинг сиз энди!

Княгиня

Оҳ бас! Сиздан кутгандим бунн,
Сиз... Сиз ёвуз! Бу қандай риё!
Ўтиб кетди бир ҳафта куним,
Одамларда шафқат йўқ асло!
Айтмадингиз нечун бир йўла,
Қетган бўлар эдим у нафас.
Фармон беринг, йиғсинлар тўда,
Менга фарқсиз, тез жўнасам бас!

Губернатор

Йўқ! Чанада борасиз албат,—
Қичқирди-ю, генерал шу вақт
Қўли билан ёпди кўзларин.
«Сизга шунча бердим мён азоб,
(Панжа ўта оппоқ мўйлабин
Ювар эди кўз ёши шу тоб.)
Афв этасиз, қийнадим, лекин,
Азоб чекдим ўзим ҳам ёмон.
Йўлингизга гов қўймоқ учун
Олган эдим мустаҳкам фармон.
Қанча говни қўйдим кетма-кет,
Мён кўрмаган қолмади чора.

Елғиз улуғ тангридир шоҳид,
Ҳақ олдида виждоним тоза.
Сургундаги ҳоким очликдан,
Эркин нафас бегона ҳаёт
Ва этапнинг даҳшатга тўлган
Қул меҳнатин тасвирлаб аён,
Қўрқитмоқчи бўлдим мен сизни,
Билмадингиз қўрқувни асло!
Кечмасинлар гуноҳимизни,
Майли, бошим танамдан жудо
Бўлсин. Ориқ бермайман азоб...
Истамайман қилмакни ситам.
Етказаман уч кунда шитоб.
(Чол эшикни очиб қичқирди)
Ҳой... Қўшинлар отларни илдам!

1871

ХОТИМА

Қим унутар машъум йиллар тарихин!
Ёт элларга бадарға эрлар изидан —
Кетган шонли хотинлар ажиб таърифин...
Сен у давр фожиасин кечир кўзингдан!
Эзгу ботирликлари юксак, беғубор,
Қувғинларга паноҳкор фариштасимон
Таянч, қудрат, куч бўлиб ўлмас, вафодор —
Оғир кунда бўлишди шулар намоён.
Балки ҳали қиссамиз қилармиз давом
Эл-юртдан кўнгил узиб қорли чўлларда
Ўлганлар хотираси ўчмайди тамом,
Мадҳ этилур бир чоғлар ўлмас куйларда.
Нақадар жозиб, гўзал сиймолар! Инсон
Кўрганмикан ҳеч қачон бирон элу юрт

378

Тарихида бу сифат кўркни бир замон!
О, бу номлар тарихда бўларми унут!
Келажак шоирлари унутмас асло!
Тақдирини биз таъриф этган мард аёл
Баридан ҳам ёрқинроқ порлайди аммо.
У мудҳиш турма йўлин ўтди безавол.
Шафқат билмас одамлар-рақобатлари
Йўлларига кетма-кет ғовлар ташлади.
Сололмади дилига ҳеч қўрқув-даҳшат.
Баридан ўтди илк бор шу ёш жасорат.
Узгаларга ботирлик учун очди йўл,
Қаҳрамонлик, шарафга даъват этди ул!

КНЯГИНЯ М. Н. ВОЛКОНСКАЯ*

Бувимнинг эсдаликлари

(1826—27 йил)

І БОБ

Бор бўлгур неваралар! Букун ҳам яна
Уйнаб сайрдан қайтиб уйга эртароқ:
«Буви, зерикдик жуда! Егинли тунда
Суратлар осиф уйда ўтирган бир чоқ
Сўзлаб берган эдингиз қизиқ ҳикоя,
Эшитгандик зерикмасдан, жон буви, яна
«Шундай бир қисса айтинг» деб бениҳоя
Қистаб ўтиришарди теварагимда.
Дедим: «Ҳали сиз ёшсиз, эшитасиз хўп,
Менинг ҳикояларим бўлар кўп китоб.
Ҳали ўйинқароқсиз, улғайиб-ўсиб
Ҳаммасига тушуниб оласиз боб-боб!
Не бўлса, ёшингизга муносиб барин,
Ақлингизга таққослаб ҳикоя қилдим.
Боринглар, далаларни, шаҳар боғларин,
Кезинг, ўйнанг... Ёз куни ўлтирманглар жим!»
Неваралар олдида қолмай деб қарздор
Эсдаликни ёзишга киришдим бу кун;

* Княгиня Мария Николаевна Волконская (1805—1863)—1812 йил Ватан урушининг қаҳрамони генерал Н. Н. Раевскийнинг қизи. 1824 йилда декабрист Сергей Григорьевич Волконскийга (1788—1863) турмушга чиқади.

Айнан шулар учун ҳам таниш, дўсту ёр
Суратларин асрайман ардоғлаб бутун.
Мендан хотира қолур альбом ва чечак —
Синглим — Муравьеванинг* қабри гуллари,
Коллекция қилинган хил-хил капалак,
Чита**табиатининг манзаралари.
Темир билак узукни қиламан ҳады.
Дейман муқаддас билиб ардоғланг шуни.
Боболаринг мен учун бир туҳфа дея
Кишанидан ясаган сургунда уни.

Киевга яқин жойда, болажонларим,
Бир сокин қишлоқчада келдим дунёга.
Оиланинг эркаси, севгани эдим,
Наслимиз ҳам бой эди ва аслзода —
Отам яна кўтарди унинг шуҳратин,
Ватанидан азизни билмаган ҳеч вақт,
Бу ҳаловат билмаган жанговар учун
Қиммат эди ботирлик келтирган шавкат.
Мўъжизалар яратиб курашларда у,
Бўлди ўн тўққиз ёшда полкка командир.
Жаҳонга машҳур қилган зафар гултожи,
Жасорат, мардлигидан нишон эди бир.
Форс, швед юришининг жангу жадали
Жанговарлик шонига дебоча бўлди.
Саркарданинг ҳеч ўлмас хотиралари,

* *Александра Григорьевна Муравьева* эри декабрист Никита Муравьев орқасидан Сибирга бориб, 1832 йилда ўша ерда вафот қилди.

** Читада қамоқхона бўлиб, Сибирга ҳайдалган декабристлар ўша ерда яшар эдилар.

Ун иккинчи йил билан маҳкам қўшилди.
Бу ерда ҳаёт ўтди қаттиқ курашда,
Юришларда биз бўлдик ёнида ҳамдам.
Унинг ҳаётин ўйлаб қўрқув, ташвишда
Ўтмаган кун бормикан ойда бир кун ҳам?
Смоленск шаҳрининг ҳимоячиси,
Олдда бориб ҳар хавфга бўларди қалқон.
Ўқ еб Лейпциг ёнида яна эртаси,
Кўксида ўқ билан жанг қилди ёмон.
Ўлмаслигин нотиқлар этди мадҳия,
Ҳаёт йилномаси ҳам шундай қилди қайд:
Яшар экан Она юрт — буюк Русия
Саркардалар ичида яшар у ҳар вақт.
Хотирадан силинмас шуҳрати, шони!
Русия доҳийларин куйлаган замон
Жарангли мисраларда қайд этиб номин
Ҳурматин Жуковский қилганди баён:
Дашков ёнида шахсан жанг қилган ботир,
Ўғилларин курашга бахш этган ота —
Ватанпарвар отани нақл этди шоир,
Баҳодирлик кўрсатди беҳад жангларда.
Улкан-улкан жангларда катта бобонгиз
Елғиз куч-ла келдими рақибдан баланд?
Жасоратга жанговар заковатини
Дейдиларки, саркарда қилолган пайванд.

Уруш ташвиши билан хаёл паришон,
Оила ҳаётидан турарди узоқ.
Жойи келганда қаттиқ. Нақ тангрисимон
Баркамол кўринарди онамга ҳар чоқ.
Ўзи ҳам онамизни севарди жондан,
Қаҳрамон отамизга бизлар ҳам мафтун.
Энди юришлар тугаб, қутулиб жангдан
Оилада хотиржам дам олди бутун.

Шаҳардан четда эди уйимиз у дам,
Болаларни инглиз аёлга бериб
Дам оларди отамиз. Шу ерда мен ҳам
Бой дворян қизига не бўлса вожиб
Барини ўрганардим, тайёрлардим дарс,
Боғни кезиб ўйнардим, куйлардим шодон.
Овозимни эшитган қиларди ҳавас,
Отам ҳам севар эди тинглашни ҳар он.
Ёзувларин тартибга соларди аста,
Газета, журналларни қўймасди қўлдан.
Базм берар, ўзидай мўйсафид, кекса
Генераллар қадами тинмасди уйдан.
Бундай чоғлар баҳсларнинг бўлмасди сўнги,
Биз ёшлар-чи, танцадан тинмасдик бир дам.
У замонлар, жонларим, уйимиз кўрки
Базмлар маликаси эдим, рост айтсам:
У хумор кўзларимда ёнган мовий ўт,
У кўркама қора-қўнғир узун сочларим,
У қорача юзимда мисоли барқут
Шўх товланган қизиллик, гўзал қошларим,
Баланд бўйим, келишган нозик қомат, қад,
Мағрурона юришим — у замон бутун
Полкка яқин яшаган офицер, гусар,
Бор гўзал йигитларни қилганди мафтун.
Лекин хушомадларга қилмадим парво,
Яна мен-чун ҳам еди отамнинг ўзи:
Бўй етиб қолдинг қизим, куёв ҳам аъло,
Лейпциг бўсағасида жанг қилган: уни
Шаҳаншоҳ отамиз ҳам этади иззат,
Мардлигини тақдирлаб қилди генерал.
Сендан катта... ва лекин ўктам, азамат
Волконский! Шоҳ кўрик ўтказган маҳал
Кўрган эдинг сен уни... уйда неча бор
Учрашгансиз ва сайр этгансиз боғда!»

—« Ҳа, эсимда! Баланд бўй, хушқад генерал...»
Худди ўзи!» — деди-ю, кулди мийиғда.
— «Шу қадар оз сўзлади, отажон, менга!»
Деёлдиму қизариб кетганим сездим.
«Сен у билан бахтиёр бўласан!»— дея
Шарт ҳал қилди, бир сўзга журъатсиз эдим.

Икки ҳафта ўртада ўтар ва ўтмас
Сергей билан қовишдик ўқилиб никоҳ.
Қайлиғим деб атаган кунлар ҳам кўпмас,
Эр деб атаб тўймасдан қолавердим тоқ.
Бир паноҳда яшаган кунлар бўлди кам,
Бир-бировни кўрмакка юрдик интизор.
Узоқ-узоқ қишлоқлар бўйлаб сочилган
Ҳарбий бригадалар қишларди. Кўп бор —
Тез-тез Сергей бўларди уларга меҳмон.
Бу ўртада мен бўлдим тўсатдан бетоб,
Врачлар жўнатдилар Одесса томон.
Шифо берди ёз бўйи денгиз ва офтоб.
Шу қиш олиб кетмоққа келди Сергей ҳам,
Бирга кечди бир ҳафта шодлиқ, роҳатда.
Бош квартирда эдик... бизнинг бахт, ором,
Тамом бўлди, биз яна қолдиқ офатда:
Бир кун қаттиқ уйқуда эшитдим бирдан,
Сергей дер эди менга: (яқинди саҳар)
«Тур жоним, калитларни топиб бер тездан
Ва каминга олов ёқ!»— Мен ташлаб назар
Чуқур ҳаяжон ичра кўрдим эримни.
Ранги оппоқ оқарган. Каминни ёқдим.
Стул яшиқларидан қоғозларини
Бир-бир олиб ташларди оловга шошқин.
Апил-тапил бирига кўз югуртар гоҳ,
Гоҳи бирин отади ўқимай ўтга.
Мен ҳам кўмаклашардим жисмимда титроқ,

Қоғозларни итариб ўтга сукутда
Сўнгра деди: Азизим, жўнаймиз ҳозир!
Сочларимни силади ишқ, ҳаяжонда.
Нари-бери йиғишиб бор-йўқни охир,
Хайр-маъзур қилмасдан жўнадик тонгда
Уч кечаю уч кундуз тинмай босдик йўл,
Сергей хафа, қайгадир шошарди ғоят.
Етиб келгач отамнинг ҳовлисига ул:
Менга хайр, деди-ю кетди шу соат...

II Б О Б

«Кетди!.. Нечун ранглари бу қадар оппоқ,
Не ҳодиса юз берди шу бир кечада.
Нечун рафиқасига бир сўз демаёқ
Кетди... Ё раб, қолди не кулфат ичида!»
Узоқ на уйқу билдим, нада тасалло,
Шубҳалар чангалида қийналди юрак.
«Кетди у, жўнаб кетди! Яна мен танҳо!..»
Қариндошлар йиғилиб юпатар бирдак.
Ишли одам, кутмаган бир хизмат чиқиб,
Шошилич кетган дея юпатар отам:
«Балки императорнинг ўзи чақириб,
Бирон махфий иш билан жўнатган. Сен ҳам —
Йиғламоқни бас қилгин!— Сафарларимда,
Ҳарбий ҳаёт жафосин баҳам кўргансан.
Биласанки, у қайтиб келар тез кунда,
Қалб остинга бебаҳо гаров туггансан.
Ўзингни ардоқлашга мажбурсан сўзсиз.
Сабр қилсанг ҳадемай келиб қолади:
Хотин эрин сафарга кузатиб ёлғиз,
Қўлда гўдакча билан кутиб олади!..»

Ҳайҳот! Сен айтганларинг келмади, афсусл!
Кўришмади шўрлик хотин билан уйида,

Азиз, тўнғич ўғилчасин отаси — маҳбус
Уйда эмас, ёт жойда олди қўлига.

На қадар қиммат тушди менга тўнғичим,
Роса икки ой ётдим оғир дард чекиб.
Жоним азоб ичида, ўлган дил, руҳим,
Қўрган кишим энага бўлди кўз очиб.
Келдими?— деб сўрайман, юракда қўрқув,
«Мактуб борми?»— «Йўқ!» жавоб бўлди сўроққа.
«Отам қани?»— «Жўнади Петербургга у».
«Акам қайда?»— «Аканг ҳам кетди шу ёққа».

Менинг эрим келмади, мактуб йўқ ҳатто,
Отам билан акам ҳам жўнамиш у ён.
Мен ҳам онамга дедим: «Бас, етар кутмоқ,
Шунча кутдик. Мен ўзим жўнайман шу он!»
Бормасликка ёлвориб ялинди онам.
Қароримдан қайтмоққа йўқ эди қудрат.
У сўнги тун... Бу тунда мен учун мубҳам
Юз берган ҳолнинг барин эслаб бир муддат,—
Менинг эрим устига ҳалоқат, ғусса,
Солганини англадим қора бир кўлка...

Илк баҳор фасли эди. Дарёлар ўта
Тошбақа одим билан тушдим мен йўлга.

Мен етиб боргунимча кетдим мадордан
Ва отамдан сўрадим: «Қаерда эрим?!»
— «Эринг Молдавияда. У жангга кетган».
«Сизга хат ёзмайдими?» Отам маъюс, жим
Уйдан чиқди. Акам ҳам кўринмасди шод.
Хизматкорлар ҳаммаси сокин ва хомуш.
Дарров сездим: бир сирни қилиб эҳтиёт,
Яширишиб дилимни этишмоқчи хуш...

Дейишди: Сен чарчаган ва ҳордиқ даркор,
Қўйишмади ҳеч кимни ёнимга яқин.
Атрофим ўрагандай пўлатдан девор,
Газета ҳам бермасдан эдилар бағрим.
Хаёл қилдим. Эримнинг кўп-ку қардоши,
Хат ёзаман ёлвориб, қилсинлар жавоб!
Ҳафта ўтди, жавоб йўқ! Утли кўз ёши
Рухсоримни куйдириб, қиларди хароб...

Оҳ, яширин аламлар туйғусидан зўр
Нима ҳам бор! Мен қатра тўкмасликка ёш
Қасам ичиб отамдан сўрадим чин сўз.
Жимдир падар. Жим атроф. Сукутдир йўлдош.
Шўрли отам, севгандан қийнайди мени.
Қизгангандан қилади дилимни абгор.
Билдим, билдим, оқибат барча бор сирни,
Нақ ҳукмнинг ўзидан ўқидим ахбор.
Фитначилар ичида Сергей ҳам бормиш,
Ағдармоқ бўлибдилар ҳокимиятни.
Қўшинларни тузишиб битганида иш...
Очилибди... унга ҳам қўйилган айбни...
Ўқидиму, гуриллаб айланди бошим.
Кўзларимга ишонмай қарайман такрор.
«Наҳот!» дейман,— ҳеч бовар бермайди ҳушим.
Сергейга шарафсиз иш келишмас зинҳор!

Мудҳиш ҳар бир у сўзнинг мағизин чақиб,
Юз қайта ўқиганим ҳамон хотирда.
Отамнинг ҳузурига бордим мен чопиб,
Унинг доно сўзлари бахш этди далда.
Енгил тортдим елкамдан гўё тушди тош.
Аммо ўкинч шул эди Сергейдан фақат:
Нечун мени қилмади сирига йўлдош?
Ўйладиму, афв этдим уни шу соат:
«Қандай айтсин! Шу қадар ёш эдим у чоқ.

Ўғли ҳали қалбимнинг остида эди.
Уртамизга тушганда бу аччиғ фиरोқ.
У ҳам она, ҳам фарзанд хавфида эди».
Мен ўйладим: «Гарчанд зўр бошга тушган дард.
Лекин умид барчаси бўлганмас барбод.
Сибирь — даҳшат! Оҳ, Сибирь йироқдир беҳад,
Аммо унда ҳам инсон кечирар ҳаёт?!»

Мен Сергейни эркалаш орзу ўтида
Туни бўйи тўлғондим, ёндим беқарор.
Наҳор чоғи кўзимни босган уйқудан
Руҳим тетик ўйғондим, дарддан беғубор,
Кундан-кунга ўзимни сездим саломат,
Танишларни кўришга толпинарди дил.
Опамни топдим, сўраб бор сирни, фақат
Жавоблари қилмади дардимни енгил.
Опам деди: «Шу ўтган кунлари бутун
Сергейни сақладилар турмада маҳкам.
На қардошу, на дўстни қўйишди яқин,
Фақат кеча кўролди уни отам ҳам.
Сен ҳам кўра оласан албатта висол:
Ҳукм ўқилиб бўйнидан олишгач хочни
Кийгизишди маҳбуслик жандасин дарҳол.
Яқинларин кўришга рухсат беришди!..»

Барча тафсилотларин айтмадим... Ҳайҳот
Дилга солиб бир машъум, хавфу хатар из,
Қасос тилаб то ҳануз кўтарар фарёд.
Болажонлар, яхшидир билмасангиз сиз.

Опам билан йўл олдик эрим томонга,
Қўрғонда «генерал»га учрашдик аввал.
Аммо, қоронғи бўм-бўш ва кенг бир залга
Бизни бошлаб йўл олди кекса генерал.

«Княгиня», шу ерда кутинг, келамиз!»
Дея чиқди бир дунё қилиб тавозе.
Интизор тикилардим эшикка ҳаргиз,
Хаёлимда минутлар соатдан узун.
Мана қадам товуши ҳам бўлмоқда ғойиб,
Изларидан учади менинг ўйларим.
Назаримда: бир шода калитни олиб
Мана очди занг босган қулфни шу зум.
Бир темир панжарали ҳазин ҳужрада
Ҳолдан тойиб, толиқиб маҳбусим ётар.
«Рафиқангиз келди...» дер. Таниш чеҳрада
Қони қолмай оқарар, титрар, жонланар.
Рафиқа... қулоғига ишонмас асло,
Йўлак бўйлаб чопади мисоли шамол.
«Ана у!» дер генерал чол сертаманно,
Мен оқибат Сергей-ла кўришдим висол.

О, даҳшатли бўронлар ўтмапти беиз;
Манглайда бўлибди ажинлар пайдо.
Ранги худди мурданинг юзидай туссиз,
Кўзлари аввалгидай чақнамас асло.
Менга ошно, хаёлкаш, секин бир нигоҳ
Аввалгидан теранроқ ва дардли боқди.
Бир сония синовчан боқди-ю гўё
Шу қарашда қалбимни бехато топди.
Кўзлари шодлик ичра сочарди учқун,
Кўкрагига отилиб йиғлардим ўзим.
Эрим бағрига босиб шивирлар секин:
«Бунда бегоналар бор, унутма қўзим».
Яна шундай дер эди: гўёки, унга
Эзгулик итоатни лозимдир билмоқ.
Турмада кун кечирмоқ қийинмас унча,
Яна нималардир деб куч-далда бермоқ
Бўлар эди... Кузатувчи, аммо безовта

У ён-бу ён юради. Унғайсиз эди.
Сергей кийим-бошига қилиб ишора
Деди: «Маша, сарпо-ла, табрикла мени,—
Сўнгра секин шивирлаб: *«Тушун ва кечир!»*
Кўзларига ярқираб қўйилади ёш.
Шу он етиб улгурди жосус териб сир,
Сергей ёшин яшириб қўйи эгди бош.
Дедим барала: «Сени жандада бу хил
Кўрарман деб хаёлга келтирдим қачон?
Шивирладим оҳиста: *«Англайман буткул,
Аввалгидан ортиқроқ севаман, ишон...»*
«Не қилай? Энди умр кечар сургунда,
«(Тирикчилик жонимга теккунча бир кун)»
«Тани-жонинг соғ бўлса, ғам тортиш нега?
(Бизларни ажратолмас ҳижрон ва сургун)»».

«Ҳали сен шундаймидинг!»— мамнун деди-ю,
Юзларини ёритди иссиқ табассум.
Дастрўмолин дераза узра қўйди у,
Мен ҳам унинг ёнига рўмолчам қўйдим.
Кетарканман мен олдим унинг рўмолин.
Эрим қўлида қолди менинг рўмолчам.
Бир йиллик ҳижрондан сўнг, кўрмак-чун висол
Берилган бу бир соат жуда эди кам.
Не қиламиз, не илож, тугади муддат,
Бошқалар ҳам кутмоқда кўришмоқ дийдор.
Каретага ўтқазиб мени серҳурмат —
Яна оқ йўл тилади генерал кибор.
Рўмолчадан мен топдим бир жаҳон шодлик,
Улиб юзу кўзимга суртдим мен уни.
О, рўмолча бурчига не сўз ёзиқлиқ,
Ёниб-титраб ўқийман антикиб шуни:
*«Азиз дўстим, сен озод, қарғама, афв эт,
Руҳим тетик ва севган рафиқамни ҳам*

*Рухан тетик кўришни қиламан умид.
Хайр, гўдак ўғлимга йўллайман салом...»*

Эрим қариндошлари Петербургда кўп,
Ҳаммаси ҳам этувли, донгдор зодагон!
Эримни қутқармоқни ўтиндим мен хўп,
Уч кечаю уч кундуз тортдим ҳаяжон.
Отам дерди: «Қизим, бас, чекма изтироб,
Қилмаганим қолмади, фойда йўқ фақат!»
Император ҳазратдан қилиб илтижо
Йиғлаб ёлворди бари — бу чин ҳақиқат.
Лекин унинг тош қалбин юмшатолиди ким?..
Эрим билан сўнг дафъа кўришдим дийдор.
Уни олиб жўнашди... Танҳо йиғлаб жим
Қолиш билан дилимдан эшитдим бир зор:
Қололмайман бу ерда, қолмайман асло,
Шошмоқ керак у томон, маҳбусим томон.
Отам уйи нафасим бўғади гўё,
Бормоқ учун ижозат сўрадим шу он.

Болаларим, мен энди сўзлай батафсил,
Умидимнинг у машъум ғалабасини.
«Мен бораман» дедим-у, оилам аҳил
Қўндаланг қўйди йўлга раддиясини.
Парвардигор, не ишга бермадим бардош,
Не ғовларни ўтмадим, нелар кўрмадим!
Тўпланди ака-ука, қавму қариндош.
Киев ёнидан етиб келди волидам.
«Қилинг насиҳат» дея, буюрди отам.
Ялинмоқ ҳам, ёлвормоқ келмади бакор.
Тангри ўзи ярлақаб, менинг иродам
Барига ғолиб келди синмади зинҳор!
Дил йиғлайди, кўзимда ёшдан йўқ асар
Яна дастурхон узра дoston мен ҳақда

Оила жим. Гапора сўрайди падар:
«Хўш, қароринг не бўлди?»—«Жўнайман, ота!»
Отам оғир сукутда... сукутда барча,
Йиғламоқдан юрагим эзилди оқшом.
Гўдагимни тебратиб ўйладим қанча...
Ноҳас отам ташрифи чўчитди тамом.
Дўқ-пўписа кутгандим... Лекин паришон
Сўз бошлади, дил тўла меҳр ва ҳасрат:
«Қизим, ахир қилдинг-у бағримизни қон,
Бу бетоле гўдакка йўқми ҳеч шафқат?
Жоним қизим, не кечар аҳволинг унда?
Бу қисматга ҳеч аёл беролмас бардош!
Ўзингни қурбон қилма, болам, беҳуда,
У ерда тирик жонга гўр бўлар йўлдош».
Жавобимни кўзимдан қиларди фаҳм,
Пешонамни силайди эркалаб ўпиб...
«Айб ўзимда! Мен сени хароб айладим»,
Дейди, изтироб ичра ўртаниб-куйиб.
Қайда эди эс-ҳушим, кўз қайда эди.
Бутун қўшин танирди, биларди ахир!
Оппоқ сочин юларди, аччиқ йиғларди:
«Кечир, қизим! Жазодан халос эт, кечир.
Қетма, Маша!» ялиниб-ёлворар, йиғлар.
Қандай бардош бердим мен — ўзим ҳам ҳайрон,
Секингина «Жўнайман» дедиму ҳадеб
Елкасига бош қўйиб йиғладим чунон.

«Кўрамиз!..» деди. Қаддин кўтарди расо,
Отам кўзида ёнди ғазаб учқуни:
Ўйламай «жўнайман»ни қиласан иншо,
Бир дам фикр қилдингми оқибатини!
Қайга, нечун? Бу ҳақда фикр этмоқ даркор,
Нелар дединг, жон қизим, билмайсан ўзинг.
Танангга ўйлаб кўргин, фикр этмай зинҳор

Наҳот бизни ўзинга рақиб деб билдинг.
Ота-она душманми ва ёки нодон,
Ўз тенгингдай қиласан улар билан баҳс.
Юрапингга назар сол, фикр қил обдан,
Келажакка зийрак боқ, қизишмай бирпас,
Ўйлаб кўр! Эрта билан кўришамиз, хайр...»
Отам кетди даҳшатда, дардли, дарғазаб,
Мен-чи, санам олдига худди ўликдай
Йиқилдим-у йиғладим, чилпора юрак...

III БОБ

«Ўйлаб кўр!..» Мен тунларни ўтказдим бедор,
Кўзимда ёш шашқатор қилдим ибодат.
Яратганни кўмакка чақирдим зор-зор,
Худойимдан сўрадим кенгаш ва мадад.
Мен ўйлашни машқ қилдим; берганди фармон —
Отам ўйлаб кўришни... бу қандай мушкул!
Ҳали кеча биз учун у ўйлаган он
Ҳаётимиз нақадар эди тинч, енгил?

Кўпгина таҳсил олдим, уч тилда эркин
Сўзлай билдим, ўйнадим, танцага тушдим.
Зодагонлар, киборлар базмининг ёрқин
Шўх юлдузи мисоли ярқираб ўсдим.
Баҳслашардим мен жўшқин ҳар чоқ, ҳар бобда,
Музикани билардим, куйлардим гўзал.
Чавандоздек енгил, соз учардим отда,
Аmmo лекин ўйлашни билмадим азал.

Фақат йигирма ёшга кирдим-у ахир
Идрок этдим бу ҳаёт эмас ўйинчоқ.
Зотан, гўдак чоғда ҳам дил кетарди зил
Эшитилса гумбурлаб тўп овози гоҳ,
Бекаму кўст яшардик бахтиёр, эркин,

Қаттиқ-қайрим бир сўз ҳам айтмасди отам,
Ун саккиз баҳоримда бўлдим мен келин,
Ҳеч нарса ўйламадим мен ўшанда ҳам...

Фикрлашдан толмади бошим сўнгги пайт,
Ерилгудай ўртанди дард чангалида;
Муаммолар даставвал ақлим этди забт.
Мудҳиш фалокат аён бўлган онидан
Кўз олдимдан кетмади Сергей бир нафас,
Тутқунликда қийналган сўлғун ва бемор,
Шу чоққача менга ёт қанча эҳтирос
Менинг шўрли қалбимга инъом қилди ёр.

Барча азобни тортдим, аммо баридан
Ожизалик туйғуси келди бешафқат.
Кучлиларга ёлвордим, сўраб тангридан —
Ёрга кўмак изладим... беҳуда фақат!
Ғазаб хаста кўксимни қиларди тилка,
Вужудимни ўрарди қайноқ ҳаяжон.
Толпинар, интилардим қучиб таҳлика,
Осойишта ўйлашга йўқ эди имкон!

Энди, шаксиз, ўйламоқ, фикр этмоқ даркор,
Отам шуни хоҳлайди, шудир хоҳиши.
Майли, менинг иродам ўзгармас зинҳор,
Майли, беҳуда, бўшдир фикрим, ўйлашим,—
Бурчим ота фармонни этмоқдир адо,
Ўйламоққа аҳд қилдим, жонажонларим!

Кекса отам дер эди: «Ўйла, биз ҳақда,
Эмасмиз-ку бегона биз сенга, қизим!
Ота-она ва ҳатто гўдак фарзандни
Бир андиша қилмасдан ташламоқчисан —
Нима учун?»— «Бурчимни этмак-чун адо».

—«Не кунларга ўзингни банд этмоқчисан,
Азобгами?»— Мен унда чекмайман азоб.
Мудҳиш азоб кутмоқда бу ерда мени.
Ҳижрон бағрим поралаб қилади хароб,
Сизга итоат билан қолганим куним,
На кечаю, на кундуз топмасман ором,
Шўрли етим бошида мен тўкиб кўз ёш.
Ёлғиз эрим ҳақида ўйларман мудом,
Эшитарман беозор таънасин ювош.
Қайга бориб исноддан топарман омон,
Қайга бошим ураман халқнинг ҳукмидан?
Бевафо деб тўқирлар шаънимга дoston,
Таъналарин ўқирман табассумлардан:
Ҳашаматли базмлар очолмас дилинг,
Сенинг жойинг ҳазинлик чўккан оч саҳро —
Ҳорғин, тутқун турманинг кунжагида жим
Оғир ўйдан бир ўзи қийналар... танҳо
Суянчиқсиз... сен дарҳол ўша ёққа бор!
Озод нафас олурман унинг ёнида.
Шодлигига шериклик, тутқунликда ёр
Бўлмоқ бурчим!.. Ҳам шуни хоҳлайди худо.

Узр этинг азизлар! Дилим азалдан
Тақдиримни ҳал қилган, қарорим кескин,
Ишончим зўр — бариси қодир худодан,
Сиз-чи, раҳм ва шафқат қиласиз лекин.
Гар танламоқ фарз бўлса икки йўл холос:
Бири ўғлим ва бири тутқундаги эр.
Маҳбус томон еламан, мен унда даркор,
Ўша томон, у томон, юрак шуни дер!
Ўғлимни ўз оилам бағрига олур,
Кўп ўтмайин у мени унутади ҳам.
Гўдагимга бобоси ўз ота бўлур,
Уни она меҳрига ўрайди опам.

Ҳали ўғлим жуда ёш, улғаяр, бир кун
Мудҳиш сирнинг барчаси бўлади аён.
Ишонаман: у англар она туйғусин
Ва юракдан афв этар, комилдир имон.

Елғиз фарзанд десаму, қолсам бу ерда,
Сўрамасми сир унга бўлганда ошкор:
«Ғариб отам ёнига бормадинг нега?»
Гина, таъна қилмоғи, ёзғириғи бор?
Йўқ, йўқ, эрим дардига бўлмасам даво,
Тириклайин қабрга кирганим афзал.
Сўнг ўғлим нафратига бўлмоқ мубтало?
Йўқ! Нафрат истамайман асло, ҳеч маҳал!..

Балки, балки... Ё раббий! Уйлаш ҳам даҳшат!—
Унутарман кўз очиб кўрганни яна?
Янги рўзғор ва эрга қилиб итоат
Ва бўлурман ўғлимга бир ўгай она?
Баттол она! Оҳ, жисмим куйдирмоқда ор,
Кечир, менинг эй азиз, шўрли бадарғам.
Мен унутай? Сени? Йўқ, ўйламоқ малол,
Сен қалбимнинг ягона севгани, эркам.

Ота! Қани билсанг, у, нақадар қиммат,
Оҳ, билмайсан уни сен! Кўрдим мен илк бор.
От устида ясанган сипоҳ, хушқомат
Полк олдида турарди. Гўзал ва кибор.
Қаҳрамонлик, шуҳратли ҳаёт қиссасин
Унинг жангчи дўстлари дoston қилганда,
Чанқоқ, жону дил билан тинглаб ҳаммасин -
Шу довурак ботирга бўлдим мен банда.

Сўнгра... Сўнгра фарзандим отаси бўлди.
Яна ортди муҳаббат, севгим юракда.
Лекин бутун туну кун ҳижронда ўтди

Тирик эди у фақат жангда, курашда...
Сиз сўраманг, биз қайда кўришдик дийдор,
Қудратини кўрсатди тақдир ва қисмат.
Қалб севгисин энг тоза гавҳарин сўнг бор
Турма ичра топширдим унга умрбод.

Тухмат, бўҳтон барчаси бекор, беҳуда,
Аввалгидай бенуқсон содиқ, соф эди.
Мен турмада кўраркан мудҳиш жандада
Нақ тангрини севгандай севдим мен уни.
Энди маъсум улуғлик порлаб юзида
Бир дам жилмай турарди кўзим олдида.
Машаққатлар гултожи ёниб бош узра
Барқ урарди илоҳи ишқ нигоҳида.

Отажоним! Мен уни кўрмоғим даркор...
Ҳасрати ғуссасидан бўламан ҳалок.
Сен ўз бурчинг ўтаркан аядингми жон,
Нақ шундай таълим бердинг бизга ҳам ҳар чоқ.
Қонли кураш, қирғинли жанг оловида
Ўғилларин бошлаган қаҳрамон жасур,—
Наҳот энди бечора қизнинг жонига
Ора кириб кўрмайсан қарорин маъқул!

Шу хаёллар узун тун кечди бошимдан,
Отам билан суҳбат ҳам ўтди шу зайил...
«Ақлсиз қиз!»— деди у, охир қошимдан
Кетар экан. Онамда заррача майил
Кўрганим йўқ. Ҳамма жим, ҳаммада алам,
Оға-иним, қариндош — барида сукут.
Оғир кунлар ўтиши мушкул бунча ҳам,
Бунча ота юзидан кетмайди булут.
На маслаҳат на кўмак берар бир кимса,
Аммо мени босмади зарра ҳам мудроқ.

Яна мижжа қоқмади тун узун кеча,
На чора бор, подшоҳга бўлдим хат ёзмоқ.
(Трубецкая Катяни йўлидан гўё
Қайтаришга берганмиш подшоҳ фармон.)
Юрар эди шундай гап, пешонам қора
Бўлмасайди шу тақлид. Қўрқардим ёмон.
Йўқ, бу шов-шув барчаси экан беҳуда,
Опам Катя Орлова* элтди мактубим.
Жавоб ёзмиш шоҳ ўзи, ташаккур, унда
Дилга дармон бахш этган эзгулик кўрдим.
Ҳазратлари мулойим, зебо ва дилкаш
(Шоҳ Николай ёзганди француз тилда)
Баёни этмиш. Мен борар ўлкада яшаш
Амри маҳол. Даҳшатли ёвуқ у элда
Дағал, қўпол махлуқлар кечирар ҳаёт.
Мен-чи, ҳали жуда ёш, нафис бир ниҳол,
Моҳирлик-ла ишора қилмишки: ҳайҳот
Омон қайтмоқ у ердан мушкул ва маҳол.
Сўнг олий зот лутфи-ла кўрсатиб карам,
Жасоратим мадҳ айлаб қилмиш бахтиёр.
Жинояткор эримни... афсуски, бу дам
Афв этишга бермасмиш бурчи ихтиёр.
Бизнинг юксак ҳис-туйғу муҳаббатни рад
Қилмоқ учун топмай куч бермиш ижозат.
Лекин бўлар кўп аъло: кетмай мен фарзанд
Билан қолсам...

Ҳаяжон жисмимни ғоят
Ўраб олди. «Жўнайман!» кўпданми юрак
Бундай шодлик қувончга бўлганди макон?
«Мен жўнайман! Гап тамом, тез учмоқ керак!..»
Мен йиғлайман, ибодат қиламан шодон...

* *Екатерина Николаевна Орлова* (1805—1885), генерал Раевскийнинг бош қизи, декабрист Михаил Федорович Орловнинг хотини.

Уч кун ҳозирлик кўрдим узоқ сафарга,
Кийим-кечак ғамладим, тиктирдим пўстин —
Асл буюмларимни қўйиб гаровга
Сотиб олдим оддий, соз арава шу кун.
Қариндошлар ҳаммаси ҳайрон-ҳайратда,
Тараддудим уларга кўринарди фол.
Уйда ҳеч ким ишонмас... қувонч, ҳасратда
Сўнгги тунни гўдакка бериб бемалол
Танҳо қолдим. Ёнидан силжмай ўғлим
Кулгуларин сингдирмоқ бўлдим хотирга.
Эркаладим сўнг дафъа ва ўша машъум
Мактуб муҳрин ўйнадим у билан бирга.
Ва ўйладим: «Бечора, эй маъсум гўдак,
Сен билмайсан не сир бор ўйинчоғингда!
Бунда шўрлик қисматинг, бегуноҳ малак,
Бошингда онанг бўлмас турган чоғингда!»
Юзим қўйиб оқ момиқ қўлчаларига
Қайғу-ҳасрат аламда йиғлаб ёлвордим:
«Кечир, ўғлим, отанг-чун, отанг дардига
Даво излаб сени мен қолдирмоқ бурчим!..»

У қиқирлаб кулади, қаёқда уйқу,
Хатнинг кўркам конвертин ўйнаш билан шод
Қатта алвон муҳрга толпинади у,
Ўйнаб ётди ўғлим...

Сўнг тонг ёришар чоқ
Пишиллаб ухлаб кетди, ширин гўдагим!
Юз рухлари гулсимон алвон тус олди.
Унинг азиз юзидан узмай кўзларим
Ибодатда ўтказдим тунни...

Тонг отди...

Бир нафасда сафарга бўлдим мен тайёр,
Арава шай... яна мен дил чекиб фарёд:
«Ўғлимга оналик қил! Ўкситма зинҳор!»

Деб опамга ёлвордим... Опам қасамёд
Қилди санам олдида. Ҳамма жим, маҳзун,
Ҳамма сокин... Жудолик оқар сукутда.
Гўё бу кун мен ўлдим оилам учун!
Тангрим... Санаб бўлурми машъум минутда
Қанча азизларимдан бўлдим мосуво?!
Ана, онам боши ганг, ўтирар хомуш,
Ҳамон идроки бовар қилмайди асл:
Унинг қизи кетишга жасорат қилмиш!
Отам қовоғи солиқ, бош эгиб қуйи,
Бир чеккада ўлтирар на гап бор, на сўз.
Бўздай оппоқ юзидан ўқиш-чун ўйин
Саволомуз нигоҳлар қадалур ҳануз.
Аравага солинди сўнгги анжомлар,
Мен йиғлайман, танамда битмоқда дармон.
Аранг ўтган минутлар берган азоблар
Оғир эди... Опамни қучдим. Меҳрибон
Волидамни бағримга босдим сўнг дафъа,
«Паноҳида сақласин сизларни тангри!»—
Ўпдим оға-инимни. Улар отамга
Тақлид қилиб жим эди отам сингари...
Отам секин қўзғалди, қаҳру ғазаби
Қисик лаблар, юздаги ажинларида.
Сукут ичра қўлига бериб мен хочни
Ҳузурида тиз чўкдим, ялиндим яна:
«Кетмоқдаман, бир сўз айт, муҳтарам падар,
Тангри ҳаққи, ўз қизинг гуноҳидан ўт!..»
Мўйсафид жим ва ўйчан ташлади назар,
Жиддий доно кўзида меҳр, алам, ўт.
Таҳдид билан қўлини кўтариб аста
Шивирлади (зўр титроқ босганди жисмим)
«Бир йилдан сўнг қайт уйга, унутма! Йўқса
Оқ қиламан!..»

Е раббий... беҳол йиқилдим.

«Хайрлашмоқ етар, бас, етар кўз ёшлар!»
 Тройкага ўтирдим — учдим шу замон.
 «Хайр энди, азизлар, қавму қардошлар!»
 Ота уйдан чиқдим! Совуқ қаҳратон.
 Уч кечаю уч кундуз юрдим тўхтамай,
 Мен суръатнинг ортидан эргашиб кетдим.
 У шифолаб дилимни доно табибдай
 Ҳадемай Москвага келиб ҳам етдим.
 Қайин эгачим Зинанинг тушдим уйига,
 Княгиня ёш эди, оқила, дилбар.
 Қўшиғини тинглаган — мафтун куйига,
 Унга музыка, санъат муқаддас гавҳар.
 Ҳикоя мажмуасин қолдирди мерос,
 Шоир Веневитинов ишқида шайдо —
 Нозик латофатга бой, тўла эҳтирос,
 Гўзал байтлар, мисралар бахш этди аъло.
 Бир йил Италияда яшаб, «Кўзида
 Жануб кўкин чиройин олиб келди у».
 Шундай таъриф этганди ёниб кўйида
 Юрган шоир бир ажиб шеърида эзгу...
 Москва киборига малика эди.
 Артистларга бўларди бир паноҳ мудом.
 Зўр эди уларнинг ҳам ҳурмати, меҳри,
 Шимол Қориннаси* деб бергандилар ном.

Йиғлашдик. Менинг машъум, қатъий қарорим,
 Унинг ҳам юрагига келган эди хуш.
 «Бардам бўл, эй ғарибим, унут ғам, зоринг,
 Қара, гулдай чеҳрангга булут ёйилмиш!
 Қандай қилиб тарқатсам уни юзингдан?

*Коринна — қадимги юнон шоираси.

Оҳ, сендан айрилмоғим нақадар қийин?
Жонгинам, кечга қадар бир оз сен ол дам,
Сўнгра оқшом бир катта базм қурайин.
Қўрқма, хуш келар нозик табиатингга,
Дўстларим янги эмас, бари қадрдон.
Дилрабо қўшиқларни айтамиз бирга,
Севимли пьесаларни қўямиз чандон...»

Оқшомгача шаҳарга тарқалиб кетди
Москвага келганим ҳақида дoston.
Чунки ёшу қарининг оғзида эди
Эрларимиз тақдири худди шу замон.
Шунинг учун суд ҳукми чиққан чоғида,
Ҳайрат, даҳшат ўради барчани дарҳол.
Шунинг учун Москва салонларида
Ростопчин латифаси бўларди такрор:
«Ямоқчи Европада бўлмоқ-чун боён
Исён кўтарса қилмас таажжуб ҳеч ким.
Бизда революция қилди зодагон,
Ямоқчи бўлмоқликни истаган балким?...»

Ҳамма оғзида дoston бўлдим шу кунлар...
На фақат бир ёзувчи, шоир, санъаткор —
Йиғилди барча машҳур хешлар, уруғлар,
Қўш отли кареталар кўчада қатор.
Парикларин упалаб обдан сероро,
Потёмкин тенгқурлари бўлди намоён.
Саф тортиб сертавозе, сипо, боодоб
Таъзим ва иззатларин қилдилар баён.
Саройларда бир чоғлар сурган давр-даврон,
Мансабдор кампирлар ҳам очдилар қучоқ.
«Қандай қаҳрамонлик бу! Ажаб бир замон!..»
Бир мақомда бошларин чайқашар узоқ.

Москванинг зодагон, корчалонлари
Ва шаҳарда ўрнашган йўловчики бор,
Шу кеч бўлди Зинанинг азиз меҳмони.
Йиғилди казо-казо артист, санъаткор,
Замонанинг энг донгдор, атоқли, мумтоз
Итальян куйчиларин тингладим бунда.
Отамнинг ҳамкорлари, дўстлари ғаммоз,
Гуссаю алам чекиб ўтирар шунда.
Мен интилган ўлкага кетган дўстларнинг
Туғишган, яқинлари шу ерда ҳозир.
Шу ерга келган сўнги алвидо сўзин
Айтмоқ учун севикли ёзувчи, шоир:
Бунда Одаевский, Вяземский ҳам,
Аммам қизига ошиқ жўшқин, меҳрибон
Шоир ҳам шунда эди. Сўнгра эшитсам
Вафот этмиш у шоир бевақт навқирон.

Пушкин ҳам шунда эди... кўриб, бўлдим шод,
Оиламиз ёшлигин ҳамроҳи шоир.
Юрзуфда отам билан кечирди ҳаёт.
Менинг шўх ёшлигимнинг гувоҳи шоир.
У вақт сайр қилган эдик истаган қадар,
Гул сочишиб ўйнардик бир-биримизга.
Уй ичимиз Қримга қилганда сафар,
Пушкин ҳам ҳамроҳ бўлди оиламизга.
Зерикиш билмай йўл босдик, ниҳоят олдда
Тоғлигу, Қора денгиз бўлди намоён.
Бир дам бунда тўхташга амр этди отам,
Биз кенгликда яйрадик, ўйнашиб шодон-

Энди ўн олти ёшга тўлгандим шу йил,
Ёш бўлсам ҳам шўх эдим, чаққон ва бўйчан.
Оилани тарк этиб қушсимон енгил
Ўйнардим жингалак соч шоир-ла хурсанд.

Шляпа киймаганман, узун соч ёйиқ,
Тепамдан қиздирарди тушки офтоб,
Мен денгизга учаман, қаршимда ёниқ
Жануб соҳили ётар чиройи яшнаб.
Атрофга тўймай боқар кўзларим хушҳол,
Сакрайман, денгиз билан ўйнайман шодон.
Тошқин узоқ кетади, мен эса дарҳол
Чопиб, елиб бораман яна сув томон.
Тошқин яна келаркан соҳилга яқин,
Тўлқинлар қатор-қатор оқаркан, мен боз
Қочишга шошиламан дилларда ёлқин,
Тўлқин эса орқамдан қилади парвоз!..

Пушкин узмай нигоҳин қараб турарди
Ва куларди ботинкам ҳўл қилганимдан.
«Энагам келаётир, жим!»— дердим жиддий,
Оёғим ҳўллигини яшириб ундан.
Сўнгра мен «Онегин»да учратдим барин,
Ажойиб мисраларни унга ўқидим.
Олов ўраб оларди ўқиган сайин.
Шод эдим... Бари ўтди. Энди қаридим.
Ўтди у ажиб кунлар... Яширай нега,
Пушкин менга ошиқдек кўринди шу чоқ.
Дарҳақиқат, у кўнгил қўймади кимга,
Қимни севиб қолмади у юрак қайноқ?!
Уйлайманки, илҳоми қадар у замон
Эҳтирос-ла севмаган ҳеч кимсани у,
Юрагини банд этган дарду ҳаяжон
Илҳом эди ва унга бўлган ишқ — қайғу.

Юрзуф ажойиб макон — мисли гўзал боғ,
Бу боғларнинг ичида водийлар яшнар.
Денгизидан нарига чўккан Айиқ тоғ,
Қоялар этагига ёпишиб қатор —

Татарлар кулбалари турарди ва ток
Занглари тиккаликка кетган чирмашиб.
Зилол колонналардай саф тортиб терак
Қимир этмай туради тўп-тўп бўлишиб.
Ҳовли олдик бир баланд қоя остидан,
Юқориги хонага ўрнашди шоир.
У дер эди:— Мамнунман ўз қисматимдан,
Шу денгиз, шу тоғларга бўлибман ошиқ.
Пушкин сайр этарди ёлғиз ва танҳо.
Кезиб юрар эди у тинмай узун тун.
Тунлар денгиз соҳили бўлди сайргоҳ
У чоқ фикрини Байрон этганди маҳкум.
Пушкин Лена исмли менинг синглимдан
У инглиз тилидан кўп олар эди дарс.
Таржима қилган гарчанд Лена Байрондан
Ва шоирдан сир тутиб кўрсатган эмас.
Фақат менга ўқирди ўз машқин синглим,
Сўнгра йиртиб ташларди барин шу замон.
Лена ҳам шеър ёзишин уйдан аллаким
Бир кун келиб шоирга айламиш баён.
Дераза орқасидан парча ва парча
Қоғозларни терганда сир бўлди ошкор.
Шодликдан таржимани мадҳ қилиб анча
Қиз шўрлини қизартди шоир неча бор.
Машғулотин тугатиб бизнинг ҳовлига
Тушар эди қилмоқ-чун бирдам фароғат.
Тик, ям-яшил турарди айвон олдида
Шоирнинг содиқ дўсти бир туп сарв дарахт.
Шоир тонгни кутарди сарв соясида,
Хушлашарди сафарга жўнаркан ҳар он.
Дейдиларки, ерлилар ҳикоясида
Кўринармиш Пушкиннинг излари ҳамон:
«Осмонга болқиб-болқиб чиқиш билан ой,
Дарҳол учиб келармиш шоирга булбул.

Куйларига маст бўлиб қолармиш тоғ, сой,
Борлиқ табиат жимиб тинглармиш буткул.
Халқ сўйлайди,— сўнг булбул ҳар келганда ёз,
Боққа учиб келишни қилмабди канда.
Гоҳ синқириб, гоҳ йиғлаб куйи тўла роз.
Чақирибди шоирни ҳар гўзал тонгда.
Лекин шоир ўлмиш-у, қанотли куйчи
Келмай қопти...Ва шундан бери сарв дарахт
Етим қолиб қайғуга, аламга тўлди,
Ҳамсуҳбати шу денгиз бўлибди фақат...»
Пушкин шарафга кўмди бу сарв дарахтин,
Сон-саноқсиз сайёҳлар зиёрат қилар
Соясида дам олиб, хотира учун
Хушбўй, зилол шохидан синдириб олар..

Шодлик, севинчсиз бўлди бу сўнгги висол,
Чуқур қайғу-аламга чўмганди шоир.
Юрзуф... денгиз... ва унда кечирган гўзал
Болалик ўйинларин эслатди ҳозир.
Ҳазилкашлик одатин унутиб бутун,
Меҳр ва шафқат тўла мен-ла тортди ғам.
Беғам ўтган ҳаётнинг дўстига шу кун
Ўгит бериб оғадай бўлолди малҳам!
Анча юрди хонада, менинг ёнимда
Қисматим юрагига солганди ташвиш,
Болажонлар, сўзлари бари ёдимда,
Ундай баён қилмоғим ғоят мушкул иш:
«Боринг, боринг! Сизда зўр қудратли қалб бор.
Жасур чидам, бардошга бойсиз ниҳоят.
Ҳалокатли сафарда иқбол бўлсин ёр,
Маҳрумликлар қилмасин асло хижолат!
Ишонинг, дилингизнинг бундай мусаффо
Поклигига арзимас разил жамият.
Унинг пуч ташвишларин соф севги, вафо

Мардлигига олмаган бахтиёр минг қат!
Бу жамият — ҳамманинг кўнглига урган
Бир маскарад — унда қалб тош бўлиб мудрар.
Оташин ҳақиқатга совуқ уфурган
Муттасил манфаатдор муз ҳукм сураар.
Йилларнинг қудрати-ла кетар адоват,
Замонлар йиқиб ташлар кўҳна тўсиқни,
Қайтиб келар отангиз шуҳрати албат
Ва қадрдон боғларнинг соя-салқини!
Ҳориган кўнглингизга шифобахш бўлиб
Зангори водийларнинг кирар шарбати.
Сўнг ўтмишга боққанда ғурурга тўлиб,
Яна сизни яйратар шодлик нашъаси..

Аминман! Қайғунгизга хотима бўлур,
Ахир шоҳнинг ғазаби бўлмас умрга.
Лекин чўл, саҳроларда топсангиз ўлим
Чин қалбдан ташаккур-ла олурлар тилга!
Қаҳратон совуқ элнинг қорли чўлида
Покиза дил қудратин қилиб намоён,
Очилмай хазон бўлган севги йўлида
Мард хотиннинг сиймоси дилбар ва жонон.

Сиз ҳалок бўлсангиз ҳам, сиз тортган жафо
Достони юракларда тирик қолади,
Эвара, чеварангиз саҳаргача то
Дўстлари-ла сиз ҳақда суҳбат қилади.
Сизнинг ҳеч унутилмас қиёфангизни
Кўрсатурлар афсус-ла уларга бир чоқ.
Узоқда ўлган азиз аждод руҳини
Шод этмак-чун қадаҳлар кўтарурлар оқ!..
Саҳродаги қабрнинг ёғоч хочидан
Мармар тош мангууроқдир албат — бегумон.

Долгорукая олам хотиротидан
Кетмас! Аммо, Бирондан* қолмади нишон!

На дердим! Соғлиқ, қудрат берсин худойим,
Улмасак кўришмоққа топармиз имкон.
«Пугачев»ни ёзишга амр этди шоҳим,
Пугачев қийнамоқда борлиғим ёмон.
Шараф-ла адо этмоқ истагим ғоят,
Шу туфайли Уралга қиламан сафар,
Баҳор нафаси билан жўнасам, шояд
Яроқли маълумотни тополсам, жадал —
Сиз томон йўл оламан Уралдан ўтиб!..»
«Пугачев»ни ёзди-ю, биз томон аммо
Шоир қорли ўлкага келмади етиб.
Ахир қандай қилсин у ваъдага вафо?

Музыка тинглар эдим юракда ғусса,
Қўшиқнинг ҳар сўзини иламан чанқоқ.
Ўзим қўшиқ айтмадим нетай мен хаста,
Бошқаларга ёлвордим, ўтиндим қайноқ:
«Уйланг дўстлар, мен жўнаб кетаман тонгда,
Куйланг жоним, куйланглар, янгрating созни.
Бу қўшиқлар қаёқда, музыка қайда,
Куйланг, куй барбод этсин дилдаги розни».

Ажиб, нафис оҳанглар қуйилди равон,
Кузагиш қўшиғи-ла битди зиёфат.
Оғир ўйсиз ҳеч кимни кўрмадим! Бирон
Кишини учратмадим беқайғу ҳасрат!
Кампирларнинг салқиган жиддий юзлари
Совук такаббурлигин секин йўқотди.

* *Княгиня Наталия Долгорукая* (1714—1771) фельдмаршал Шереметовнинг қизи, Сибирга эри орқасидан сургунга кетган. *Эрчст Бирон* — замонанинг зайли билан бўлиб қолган золим ҳоким, *малка Анна Иоанновнанинг* хуштори.

Гўё ҳаёт жилваси сўнган кўзлари
Меҳр, шафқат ёши-ла қайтадан ёнди.
Бор санъатин кўрсатди барча санъаткор,
Оқ йўл, бахтиёр сафар орзуси куйда —
Жарангларкан бу куйдан гўзалроқ не бор!
Хайру дуо сўзидан латиф куй қайда!
Илҳом тўла созлари янграб беғубор,
Куйладилар кўзларда тўхтамади ёш.
Хушлашаркан ҳар бири қучоқлаб, такрор
Дерди: «Ҳар ерда бўлсин тангримиз йўлдош».

V Б О Б

Қаҳратон совуқ, йўллар оппоқ ва текис,
Заррача булут йўқдир қиш осмонида.
Ямшичкнинг қошу соқол, мўйловлари муз,
Дир-дир титраб ўтирар соябонида.
Орқасида, кифтида, қалпоғида қор,
Бўғилар, отларини ундаб илгари.
Чопар, чопар отлари тинмайин зинҳор,
Йўтал бўғиб келарди тезлаган сари...

Одатдаги лавҳалар: кўркам бир чирой —
Сўлмас саҳро чиройи — бу рус ўлкасин,
Улкан соялар ташлаб қалин қарағай,
Салобат-ла шовиллар оғир ва ҳазин.
Яланглик мудраб ётар олмос чодирда,
Қор ичига кўмилиб кетмиш қишлоқлар.
Помешчик уйи яққол турар адирда
Черков гумбази нурда ёниб ярақлар...
Одатдаги учрашув: арава сўнгсиз,
Худоғўй кампирларнинг дайди тўдаси.
Тройкада, пар тўшак устида семиз,
Талтайиб ботиб ётар савдо тўраси.

Пошшолик араваси! Унлаб арава:
Уйиб ортилган тўрва, тугунчак, қурол,
Лашкарлар! Ҳали кўп ғўр, мўйлаби сабза.
Янги солдат эканин сезасан дарҳол,
Уғилларин кузатар деҳқон оила:
Оталар, волидалар, опа-сингиллар.
Ҳар томондан дод-фарёд келар: «Полкига
Олиб кетди, бўтамни, оҳ, тошбағирлар!»

Ямшчиги гарданига муштини ниқлаб
Фельдъегерь борар эди ортидан жадал.
Мана, йўл ўртасида товушқон кўриб,
Помешчикнинг овчиси қувди шу маҳал —
Чопқир отида сакраб ўтди чуқурдан.
Итлар билан талашиб кетди ўлжасин,
Бутун мулозимларин йиғиб нарида
Помешчик чақиради този тўдасин.

Одатдаги манзара: худди жаҳаннам —
Станция тиқилинч — жанжал ва талаш.
Болалар қараб турар деразалардан,
Совуқ қотган товуқлар олишар яккаш.
Темирчи дастгоҳида от типирчилар,
Юз-кўзин қурум босган темирчи шу он
Қўлда тобланган тақа, дўкондан чиқар:
«Йигитча, от тугёгин, тут, қани чаққон!»
Йўлимизда биринчи довонди Қозон,
Мусофирхонага ўрнашдим кириб.
Деразадан боқдим-у бўлдим пушаймон,
Чуқур ўксиниб кетдим базмни кўриб!
Қаттиқ диванда ётиб сураман хаёл,
Янги йилга қолибди бир-икки соат:
«Қандай хурсанд одамлар, қандай бахтиёр,
Барчасида озодлик, ором, фароғат,

Кулишар, ўйин тушар, қувнашар, мен-чи —
Ғамга кириб бораман, хайр энди, шодлик!»
Нечун бундай ўйларга эрк бердим, нечун?
Ешлик, болажонларим, ҳаммаси ёшлик!

«Трубецкая қайтарилди!» дейдилар, эй воҳ!
Чўчитмоқчи бўлдилар яна бешафқат.
Мен кўрқмайман, ижозат берган подишоҳ!»
Қани олға, урмоқда ўнни ҳам соат!
Мен отландим, «ямшчик ҳам бўлдими тайёр» —
«Княгиня, яхшиси, тонг билан жўнанг.—
Назоратчи чол қилди эътироз изҳор:—
Қорбўрон бошланмоқда, бир нафас қаранг!»
— «Оҳ, ҳали кўп мен учун кўргулик азоб,
Жўнайман, худо ҳаққи, тезроқ, тез фақат!..»

Кўнғироқ жаранглайди, қоронғи атроф,
Масофа кечган саринг ортар машаққат.
Жўякларнинг устидан тушган каби йўл,
Енбошлар безиллайди, чайқашдан буткул.
Қаршимдаги ямшчикни кўрмайман ҳатто,
Уртамизда қор тепа бўлганди пайдо.
Тройка зўр зарб билан тўхтади қалқиб,
Оз бўлса учиб кетар эди арава.
Ямшчик нолир: «Кутайлик шу ерда қолиб,
Дедим: Йўлни йўқотдик, қолдик овора!..»

Йўл излашга ямшчикни жўнатдим дарҳол,
Соябон аравамни чипта-ла ёпдим.
Уйлайман: саҳар яқин бўлса эҳтимол,
Соат пружинасин оҳиста босдим.
Соат ўн икки, мана эски йил тамом
Ва янгиси дунёга келиб улгурди!
Сал кўтариб чиптани қарайман, ҳамон

Авжга чиққан қорбўрон, совуқ уфурди,
Унинг қандай иши бор ғамимиз билан.
Янги йилимизга ҳам этмайди парво.
Эй бўрон, ваҳимангга дош беражакман,
Укириб инграшларинг ранжитмас асло.
Бордир бағримни эзган ўзга ташвишим,
Ўша билан курашга кирганман ёлғиз...

Янги йил-ла табриклар қўйдим ямшигим,
Деди: «Бор тунашга жой, ўша ерда биз
Тонг отгунча бўламиз!» Кўнмай на йўл бор?
Етиб бордик у ерга, мажруҳ ва бежон.
Ўрмон қоровулларин қилдик биз бедор
Ва ис бурққан печини ёқдик шу замон.
Ўрмончилар сўзлади мудҳиш ҳикоят,
Хотирамдан силинмиш барча эртаги.
Иссиқ чой яйратган тан истар фароғат,
Аммо ҳамон сердаҳшат бўрон йиғлаши.
Қоровул чўқинди-ю ўчирди чироқ.
Ўгай ўғли Федяни олиб ёнига
Эшикка қўйди икки зўр харсанг шу чоқ.
— Нега? Нечун?—«Айиқлар тегди жонимга».
Сўнгра қуп-қуруқ ерга чўзилди келиб,
Чўкди сукутга бутун қоровулхона.
Кунжақдаги чиптага мен ҳам чўзилиб
Ўйлаб кетдим, ўйладим. Гўё афсона...
Шодлик, нурга кўмилиб ўтди хаёллар,
Ўтди байрам кунлари мисли бир китоб,
Ранго-ранг гул, чироғдан чароғон заллар,
Ҳадялар.. Соғлиқ учун ичилган шароб..
Жўшқин сўзлар ва ширин эркалик бари
На қадар ажиб эди, на қадар азиз!
Нечун Сергей йўқ бунда? Сергейим қани?
Эсладим-у қолгани унут бўлди тез.

Дераза тикиллатди совқотган ямшик,
Сачраб турдим. Урмонлик мажруҳ қоровул
Тонг билан бизни йўлга олиб чиқди тик.
Аммо берган пулимни қилмади қабул.
«Ҳожати йўқ, жигарим, йўлингиз қийин,
Тангри сизни сақласин ўз паноҳида!»
Қақшатарди қаҳратон. Юрганинг сайин
Ортар йўл машаққати, ортар ваҳима.
Соябон аравамни беркитдим. Қуюқ
Сим-сиёҳлик қиларди ғуссамни зиёд.
Не қилай! Шеър ўқийман, айтаман қўшиқ,
Эзмас ахир бу азоб, алам умрбод!
Майли, кўнглим йиғласин, ўкирсин шамол,
Қорбўрони яширсин йўлларим менинг.
Фақат олға, мен олға юраман ҳамон!
Уч ҳафталик йўл босдим шундай бетиним...

Пайқаб қолиб бир куни шовқин-суронни,
Хиёл очиб чиптани ташладим назар:
Йўлимда катта қишлоқ.. Тутиб осмонни
Ловиллаб ёниб турар кўркам гулханлар.
Қарасанг, кўз қамашар, эркак ва аёл
Деҳқонлару солдатлар санқишар бунда.
Йилқиларнинг уюри кезар бемалол.
Ямшик деди: «Худди шу станцияда
Кумушчилар ўтади. Кўрамиз биз ҳам.
Узоқ эмас, шу ердан ўтади карвон».
Сибирь ўз бойлигини кўрмоқда баҳам!
Бу учрашув дилимни қилди кўп шодон.
««Кумушчилар келгунча кетмайман, шояд.
Эрим ва дўстларимдан тополсам дарак.
Нерчинскдан.. Унда бор офицер албат...»
Ошхонада ўтириб кутмагим керак..
Офицер йигит кирди папирос чекиб,

Назар ташлаб мен томон ирғамди бош.
Мағрур нигоҳ, такаббур юрди гердайиб,
Гапирардим томоғим бұғар эди ёш:
«Кўргандирсиз... Декабрь воқеасининг
Қурбонларин қисмати сизгадир аён?
Омонмилар, ҳоллари нечук уларнинг,
Айтарсиз эрим ҳақда хушxabар бирон?..»
Сурбетларча ўгрилди у мен томонга,
Башараси даҳшатли, совуқ, дарғазаб.
Ҳалқа-ҳалқа тутунни пуфлаб осмонга
Деди: «Соғлар, шубҳасиз, аммо уларни
Мен билмайман. Билишга эҳтиёж ҳам йўқ.
Озмунча кўрмадимми бу сургунларни!..»
Болажонлар! Бағримга теккан каби ўқ —
Жимиб қолдим. Дилимни ранжитди бадбахт!
Нафрат билан мен боқдим. У чиқди мағрур...
Печь ёнида исиниб ўтирган солдат
Қарғганим эшитди. Совуқ бир ғурур
Ёки ваҳший бир кулги эмас, мулоим
Қалбида сўз тополди майин, меҳрибон:
«Барчаси соғ!», деди у,— «Мен ўзим кўрдим,
Благодат конида ишлашар омон!..»
Сурбет қаҳрамон яна кирганда мағрур,
Соябон аравамга жўнадим дарҳол.
Раҳмат сенга, эй солдат, минг-минг ташаккур,
Тортган оғу-азобим кетмади увол!

Тонгда оппоқ саҳрога тўйиб боқаман,
Қулоғимга жаранглаб келар қўнғироқ.
Ғариб кичик черковга кириб бораман,
Худоғўй оломонга сингаман шу чоқ.
Эътиқод-ла тингладим поп ибодатин,
Менга дуо ўқишин қилдим илтижо.
Ҳар ёқ сокин, оломон кетмас, тинглар жим...

Мени қайғу ва алам қилади адо!
Худо, нечун бизларга бу қадар озор?
Нечун бунча кўмилдик лаънат таҳқирга?
Кўпдан бери тўпланган кўз ёш шашқатор
Тўкилди дарё каби олпоқ тош ерга!
Гўё халқ ҳасратимни кўргандай баҳам
Сукут ичра қиларди тоат-ибодат.
Полнинг мунгли товушида жаранглар алам,
Қувғинларга худодан тиларди мадад...
Саҳро ичра йўқолган ғариб эй маъбад!
Сенда кўз ёш тўкишдан ҳеч қилмадим ор.
Дуогўй, ғамзадалар бўларкан ҳамдард,
Ўлик дилга заррача бермади озор!..

Бизга дуо ўқиган Иоанн ҳазрат,
Ибодатини жон-дилдан этарди адо.
Сўнг қамоқда поп бўлиб қилганди хизмат,
Туғишгандай меҳрибон эдик биз ҳатто.

Тун. Йўлимиз қиялиқ тоғ эди баланд,
Ямшиқ отлар тизгинин ололмай тутиб
Олтой тоғнинг энг юксак чўққиларидан
Соябон арава-ла йиқилдим учиб!

Трубецкая Иркутскда тортган азобин
Такрорлашди нақ ўшандай менинг бошимда...
Байкал. Кечув! Совуқнинг қутурган тоби
Муз жилваси ўйнайди оққан ёшимда.
Чана юрар йўл энди бўлганди адо,
Соябон аравамдан айрилмоқ маҳол.
Оҳ, нақадар ачиндим! Мен унда танҳо
Йиғлар эдим, ўйлардим, сурардим хаёл!

Аравада йўлнинг қори сезилмас экан,
Арава хаёлимни аввал банд қилди.

Лекин кўп ўтмасданоқ бўлиб чалажон,
Унинг лаззат, ҳузури роса билинди.
Очликни ҳам танидим шу йўлда бироқ,
Бироқ, ҳеч ким қилмабди мени хабардор.
Беҳуда иш, бу ердан овқат изламоқ,
Елғиз Бурат почтаси бунда барқарор.
Қоқ қиларкан офтобда сўқим гўштини,
Тошчой дамлаб устига қуярканлар мой.
О, худо кўрсатмасин сизларга уни!
Урганмаган одамга қийин ҳойнаҳой.
Нерчинский ёнида бўлди зўр базм,
Уни мешдай савдогар мен-чун қурибди.
Иркутскда кўрибди мени ва шу зум
Орқамдан тушибди-да, етиб келибди.
Мўл, тўкин базм қурди, раҳмат, ташаккур!
Ҳаммоми соз! Чучвара бўпти бамаза!
Катта уйда, диванда жон топиб ҳузур,
Бутун базм ўликдай ухлабман тоза.

Билмайман олда мени кутарди не фол,
Тонг отиш-ла йўл олдим Нерчинск томон
Трубецкая келмоқда!— ишонмоқ маҳол —
Етиб олдим мен унга. Кўрганим замон:
— *Улар Благодатда* — дедим хурсанд, шод,
Қучоғига ташландим, йиғлайман фақат.
Ўн икки чақиримда Сергей, азиз ёр.
Ёнимда менинг Катям, қандай буюк бахт!

VI Б О Б

Ким бўрон-у, ҳасрату қайғуга ҳамроҳ,
Йироқ йўлнинг фироқин кечирса танҳо,
Сахро узра кутмаган дўсти баногоҳ
Кўз олдида офтобдай бўлганда пайдо.

Бизнинг тоза дилларнинг шодлигин англар...
«Оҳ, чарчадим, ҳоридим, Маша, йўқ мажол!»—
«Йиғлама, шўрлик Катя, бизларни сақлар
Дўстлигу ёшлигимиз балодан омон!
Бир қисмат иккимизни боғлади маҳкам,
Иккимизни алдади бешафқат тақдир.
Бахтимни ютиб кетган даҳшатли оқим
Сенинг толеингни ҳам ғарқ қилди ахир.
Худди яшил чаманда сайр этган мисол,
Оғир йўлга кирамиз иккимиз ҳамдам,
Барчасига берамиз бардош бемалол,
Суяшиб бир-биримиз, бўламиз бардам.
Нимадан маҳрум бўлдик, азизим, сўзла,
Шухратпараст, манманлик ўйинчоғими?
Эзгуликнинг муҳташам йўли бор олдда —
Тангри танлаган ўша азизлар роҳи.
Таҳқирланган жафокаш эримиз топиб,
Дилларига бўламиз малҳам, тасалло,
Илтижо-ла жаллодлар дилин юмшатиб,
Азобига тоқат-ла бўламиз даво.
Мудҳиш турма ичида бўлувчи ҳалок
У азиз хасталарга шифо излаймиз.
Тинчимаймиз, тинмаймиз, мусаффо ва пок
Севгимиз қасамини адо этмай биз.
Майли, бўлсин жонимиз, бутун боримиз
Севганимиз ва тангри йўлига қурбон.
Ишончим зўр, худо бор мададкоримиз,
Мушкул йўлни ўтамиз саломат — омон!..»

Табиат ўз жангидан кетгандай ҳолдан
Жимиди. Соф очиқ кун совуқ ва сокин.
Нерчинск бўсағасин қоплаган қордан
Чанада учиб кетдим мисоли чақин.
Рус ямшик сўзлар эди сургунлар ҳақда:

(Барчасини танийди, ҳатто номба-ном)
«Конга олиб борардим мана шу отда,
Лекин ўзга арава қўшардим тамом.
Туюлмасди йўл, чоғи, унча ҳам оғир,
Кулишарди ўзаро ҳазил қилишиб.
Мен онам қилиб берган ватрушкаларин
Нонуштага емасдан бердим улашиб.
«Ол, йигит, бир кунингга яраб қолар, ол!—
Дея узатишди пул, олмадим зинҳор...»

Қишлоққа учиб кириб мисоли шамол,
Сўради: «Қайда тўхтай, жаноб хонимлар?»
«Сен тўғри авахтанинг бошлиғига юр!»
«Эй дўстларим, бўш келманг, бўлинг сержуръат!

Бошлиқ семиздан келган, жиддий ва мағрур
Одам эди, сўради: «Хўш, қандай хизмат?»
«Қўлланмани ўқишиб Иркутскда
Нерчинскка йўллашга бергандилар сўз?..»
«Қолиб кетгандир йўлда, бўтам, бир ерда!»
«Бир нусхаси ўзимда, мана кўринг сиз!..»
— «Нусха эмиш, у паққос қўлга туширар!»
«Мана подшоҳимнинг рухсати жаноб!»
Французча билмасди, бу тентак, ўжар
Ишонмади.— Кулардик, чекардик азоб.
«Мана подшоҳ имзоси, кўринг: Николай»,
Имзо нима? У билан қандай иши бор?
Ҳозир Нерчинскийдан қоғоз ҳойнаҳой,
Бориб олиб келмаклик бўлади даркор...
Аммо ўзи боришин қилди у баён,
Эрта билан бу ерда бўлармиш қоғоз.
«Бу аниқми?»— Чин сўзим, қилманглар гумон,
Сиз ётиб дам олсангиз бўларди кўп соз?..

Эртамининг орзуси ёнаркан дилда
Етиб бордик бир кичик деҳқон уйига.
Слюдадан ойнаси, мўрисиз кулба,
Аранг сиғдик, хонанинг энун бўйига.
Эшикка тегар оёқ, деворга бошим,
Зотан, не ҳам сиғарди у чоқ кўнгилга,
Бу тахлит икир-чикир элитмас ҳушим.
Не кунларни солмади фироқ бошларга.
Биз биргамиз! Писандмас мушкуллик, қайғу,
Барисини енгилга қодирман бу кун!

Барвақт турдим, Катяни босганди уйқу,
Хунобликдан қишлоқни кездим бус-бутун:
Юзга яқин хонадон жар қучоғидан
Боқар бизнинг кулбадек ғариб, беҳашам.
Панжарали ғишт уйни кўрдим бир ёқдан
Соқчилар айғоғида сақланур маҳкам.
«Шу ерда эмасмикан жинояткорлар?»
«Шунда эди, кетишди!»—«Қаёққа?»—«Ишга!»
Мени бошлаб кетишди дарҳол болалар,
Биз чопамиз, оқ юрак интиқ етишга!
Эримни тезроқ кўрмоқ муқаддас истак.
У узоқмас, у юриб ўтган шу жойдан.
— «Кўрасизми уларни?» сўрайман бирдак,
«Ҳа, кўрамиз!»— қўшиқни болашар обдан.
Ана эшик, кўрдингми?— энди биз кетдик.
Хайр!..» дея жўнашди ёш ҳамроҳларим.

Қарайман, ер остига очилган эшик,
Соқчиси турар эди жиддият-ла жим.
Жиддий турар... Қўлида яланғоч қилич,
Ўйламанг, олтин қилди мушкулим осон.

Болажонлар! Олтин-зар суямади ҳеч,
Гарчанд олтин тўкмакни қилдим мен баён!
Балки қиссам давоми сизни этар жазм,
Сўз қушлари кўксимда учишга тайёр,
Сўзларман. Аввал айтай ташаккурларим,
Сизга, рус кишилари, минг қуллуқ изҳор!
Мен қаерда бўлмайин: йўлда, қувғинда,
Сургунолар уқубатин кечирган вақтим,
Оғир чидамсиз дардга бардош берганда
Сен ўзинг далда бўлдинг, жонажон халқим!
Қанча ҳасрат, ғам, қайғу тушди бошингга,
Ўзгалар аламига бўлдинг сен шерик.
Кўз ёшим тўкилажак пок тупроғингга
Аллақачон тўкилган ёшларинг сенинг.
Бахтсизларга орқа пушт, рус халқим, сенсан,
Иккимизни бир азоб айлади ҳамдард.
Юртимда дегандилар: «Сизга сургунда
Ҳатто қонун ўзи ҳам қилмайди шафқат!»
Ҳаётнинг оғир, мушкул босқичида ҳам
Пок меҳрибон дилларни учратдим ҳар он.
Ҳатто жинояткорлар бу ерда ҳар дам
Ўзича ҳурматини қилолди баён.
Мен ва содиқ Катяни ҳар жой, ҳар ерда
Қаршилашди самимий табассум билан.
«Сиз бизнинг фариштамиз!»— дея сафарда
Қўллаб-қўлтиқлардилар жон билан дилдан.
Тамғаланган бадарға неча бор ахир,
Қартошка олиб келди менга яширин:
«Совимасин енг, қўрдан чиқардим ҳозир»
Нақадар тотли эди, нақадар ширин.
Ҳозир эслаганда ҳам бағрим бўлиб қон,
Томоғимга тиқилар алам ва ҳасрат.
Миннатдор юрагимдан йўллайман салом,
Сизга, сизга қашшоқлар ҳурматим беҳад!

Раҳмат, ўз меҳнатларин аямай зарра,
Оғир кунда бўлдилар бизларга дармон.
Халқ ичидан ҳеч кимса оғу ва заҳар
Ошимизга солмади, йўқ-йўқ, ҳеч қачон!

Кўз ёшимдан соқчи ҳам чекилди нари,
Тангрига топингандай унга топиндим.
Менга лутф-карам билан тутган фонари
Зиёсида ертўла томон отилдим.
Тушаман ҳамон қуйи, тушаман ҳамон,
Қоп-қоронғи йўлакдан бораман зийрак.
Зиналардан тушаман сим-сиёҳ ҳар ён,
Бораман, нафасимни бўғар дим йўлак.
Бир томонни қоплаган тўр каби мағор,
Бир ёқдан сув жилдираб оқади пастга.
Шарпа сезиб қоламан, кондаги девор
Нурамоқда, қарайман тушган кесака.
Упирилган деворларни учратдим бесон,
Ҳар бири мудҳиш йўлга очади эшик.
Оёғим ерга тегмай чопаман чаққон,
Ваҳима, даҳшат унут, чопаман тетик.
Кимдир қичқирди бирдан: «Қайга, қаёққа,
Ахир! Ҳалолат сари борасиз, наҳот?
Аёлларга рухсат йўқ, хоним, у ёққа,
Қайтинг дарҳол, кутасиз шу ерда фақат!»
Шўрим қурсин, навбатчи келди эҳтимол,
(Кўрсангиз шўрли соқчи қўрқиб кетганин!)
Бақирар даҳшат солиб серзарда қўпол.
Тез одимлар шарпаси дам сайин яқин.
Нима қилсам? Учирдим машъални чаққон,
Қоронғилик қўйнида чопдим сарсари.
Ярлақаса худойим асрайди омон,
Йиқилмай қолганимга ҳайронман ҳали.

Қандай қолди у ерда бошим саломат,
Тақдир ўзи сақлади офатдан холи.
Қўрқинч ғор, чуқурлардан соғ, бежароҳат
Олиб чиқди бир тангрим ва баланд толе.
Кўп ўтмади қаршимда нур бўлди пайдо,
Гўё чарақлаб кетди нурафшон юлдуз...
«Чироқ» дея қичқирдим тақдирдан ризо,
Шодлик қуши сингари отилди шу сўз.
Пўстинимни ирғитиб, югурдим нурга,
Жонимни сақлаб қолди парвардигорим.
Балчиққа ботиб қолган от қуруқ йўлга
Худди шундай отилар, жон болажоним...

Нур кўринди! Еришиб бораё тобора,
Кўзларимга ташланди баландлик бир ер:
Қандайдир майдон... Унда қандайдир соя...
Ҳаф!.. Ана болға товуши! Бунда иш қизир —
Ҳаракат... Одамлар... Оҳ, пайқаса шояд,
Қиёфалар кўринар дам сайин равшан...
Ана, балки кўрдилар мени ниҳоят,
Яқин-яқин чарақлар чироқлар ҳамон.
«Само фариштасими?» Қичқирди дарҳол
Шу ерда турганлардан бири ҳайратда:
«Қаранг, ахир қаранглар!— Бир дўзахмисол
Шахтадамиз! Биз ахир эмас жаннатда!»—
Дея бошқаси кулиб келди қирғоққа,
Бир нафасда тутдилар чуқур лабини.
Шошқин чопиб бораман мен ҳам шу ёққа.
Ажабланиб шодлик-ла кутарлар мени.
«Волконская!» кимдир бақирди. Шу дам
Трубецкой овозни танидим! Нарвон
Туширдирлар, мен ўқдай отилиб чиқдим.
Ҳамма таниш, ё раббий, ҳамма қадрдон:
Сергей Трубецкой, Артомон Муравьев.

Борисовлар ва князь Оболенский бор.*
Самимий олқиш ёғди жасоратимга,
Ҳамма шодлик севгисин қиларди изҳор.
Мен мақтовга кўмилдим. Меҳрибон, ҳамдард
Юзларини юварди кўздан оққан ёш...
«Қани Сергей? «Айтгали кетишди. Фақат
Бахтдан юрак ёрилмай қилса бас, бардош!
Ҳар кун аҳвол шу бўлур: ҳа, ҳар биримиз
Уч пуддан Русияга йўллаймиз маъдан.
Кўрдингиз, меҳнат бизни қилмади ҳалок!...»
Чин сўз, қувноқликлари қиларди ҳайрон.
Ҳазил қилишар, аммо шодликларида
Қайғунинг достонини ўқирдим равшан.
(Мудҳиш янгилик эди оёқларида
Мен илк бор кўрганим бу қуйма кишан.)
Дилдори Катясидан сўйлаб хушхабар
Трубецкой кўнглига бердим тасалло.
Бахтимга, она юртдан келгирган хатлар
Ёнимда экан. Этиб бурчимни адо
Салом билан топширдим эгаларига.
Бўлар эди офицер қуйида хуноб:
«Нарвонни қабул қилган ким ўзи? Нега,
Назоратчи ишидан кетади жўнаб?
Сизга айтаман, сизга, хоним афанди,
Йиқиласиз!.. Эй тушир нарвонни! Шайтон,
Тез-тез (ҳеч ким қўймасди унга нарвонни)...
«Йиқиласиз, йиқилиб ўлмак ҳам осон!
Марҳамат қилиб тушинг тез, не гап ўзи?»
Биз-чи ҳамон кетамиз ундан узоққа,
Турма жаҳолатининг барча фарзанди

* Артомон Захарович Муравьев (1794—1881), Андрей Иванович (1798—1854) ва Петр Исакович Борисовлар (1800—1854), Евгений Петрович Оболенский (1796—1865)— декабристлар,

Мўъжизадан ҳайратда оқар шу ёққа.
Шулар менга йўл очиб бордилар олдда,
Ўз замбилин қиларди ҳар бири тақлиф.
Ўнқир-чўқир тепалик ва бутун жойда
Ётар кон меҳнатининг қуроли тўлиб,
Кишанлар жарангида иш борар қизгин,
Тубсизлик меҳнатига қўшиқдир ҳамдард.
Коннинг метин кўксига урилар ҳорғин
Кончилар қўлидаги чўкич, белкурак.
Юк билан якка чўпдан маҳбус келаркан
Беихтиёр қичқирдим: «Бўлинг эҳтиёт!»
Миналар ўрнатишар ерга янгидан,
Тепада, ҳавозада ишлар бесаноқ
Одамлар... Оҳ бу меҳнат қандайин мушкул,
Нақадар зўр мардлик бу!.. Турар ярқираб
Кондан қазиб олинган маъданлар мўл-кўл.
Товланар ваъда қилиб хирожин сероб...
Бирдан кимдир қичқирди: «Келаётир у!»
Атрофда олазарак кезар нигоҳим,
Илгарига отилдим, орада зовур
Ётар эди... Минг шукур, йиқилмай қолдим.
«Оҳиста, оҳистароқ юрингиз! Наҳот,
Минг-минг чақирим йўл босиб етиб манзилга
Шу чуқурга йиқилиб бўласиз ҳалок?
Ўз жафомиз етмасми, бу ҳам бор бизга?
Трубецкой тутган эди қўлимдан маҳкам —
Йиқилсангиз не қилар эдик ё раббий?»
Сергей ошиқар, аммо юролмас илдам,
Кишани шақирларди мунгли ва ғамли.
Занжир! Унутмапти ҳеч нарсани жаллод,
Разил, қўрқоқ, қасоскор, ситамгар, жоҳил.
Юмшоқ кўнгиллик қилмиш гўё у безод
Боғлаб оёқларига занжир, кишан зил.
Сергей келар, ишчилар, соқчилар барн

Сукут ичра четланиб беришарди йўл.
Кўрган замон мен томон ёзиб қўлларин:
«Маша!»— дея қичқариб интиларди ул.
Мадори қуригандай тўхтади бежон,
Суяди икки маҳбус уни шу муддат.
Оқарган юзларини ёш ювар чандон,
Узатилган қўллари титрарди фақат...

Меҳрибон, азиз овоз менга бир онда
Гўё бахш этди ҳаёт, янги жон, умид.
Бахш этди шодлик, орзу музлаган қонга,
Қайғу, отам дўқлари бўлганди унут.
Қўлларимни қутқариб дўстнинг қўлидан
Чопардим: «Боряпман» дея қичқариб,
Ўтиб чуқур устига тушган тахтадан
Шу азиз товуш сари шошдим югуриб:
«Боряпман!» Товланар таниш табассум.
Жафо, ҳасрат, уқубат саргайган юзда
Олдига чолиб бордим соғинган дилим
Муқаддас тоза туйғу тўлдирди бирдан.
Ўзимни кўрарканман шу мудҳиш конда,
Даҳшатли товушларни эшитган маҳал,
Эримни кўрарканман темир кишанда,
Жафо-аламларини англадим тугал.
Жуда кўп азоб чекди, дард тортди жасур,
Бош эгиб ҳузурига келиб тиз чўкдим.
Лекин уни бағримга босишдан аввал,
Темир кишанларини кўзимга суртдим!
Қўнгандай келиб сукут париси худди
Тинди ер ости конда бутун ҳаракат,
Тинди гап-сўз ва тинди меҳнат гумбури,
Тинмас, тинмас шашқатор кўз ёшлар фақат.
Ҳамма таниш, бегона кўзларида ёш,
Ҳамма ҳаяжон ичра жиддий ва рангсиз

Туларди айланамда. Қайфимга йўлдош —
Титроқ оёқларида кишан жарангсиз;
Ҳавога кўтарилган болға ҳам қотган,
На қўшиқ янграр, на сўз: ҳар ёқда жимлик.
Гўё ҳар ким учрашув руҳига ботган —
Ғам-ҳасрату шодликка бўлганди шерик.
Муқаддас эди жимлик, муқаддас ғоят,
Чуқур қайғу ва ҳасрат бор эди унда.
Уйлар, фикрлар юксак эди ниҳоят,
Бир ажойиб тантана ётарди унда.

«Қайга ғойиб бўлдингиз! Қайга кетдингиз?»
Қуйидан эшитилди дарғазаб овоз.
Назоратчи кўринди: «Энди кетингиз,
Атай яшириниб турдим». — Кўзларида ёш,
«Кетинг энди, вақт етди койишар, хоним,
Бошлиқларнинг ҳаммаси шундай бешафқат!..»
Болажонлар, мен гўё жаннатда эдим,
Яна дўзахга тушдим, дўзахга фақат.
Пастда ҳаяжон ичра кутган офицер
Ғазаб-ла русчасига қилди ҳақорат.
Баландда эрим туриб французча дер:
«Маша, кўришажакмиз қамоқда албат!»

МУНДАРИЖА

Мен тонгни кўйлайман 5

Шеърим ўқиб бир ҳовуч сувча - Баҳра олармикан бирен қалб?

Рашк	15
Баҳор кечаси	17
Баҳор	19
Муҳаббат тонги кулганда	21
Сенинг мақтовинг	23
Чевар қиз қўшини	25
Капалак	26
Гиллақўнғиз	28
Сой кечаси	30
Олтин куз	31
Тун	33
Она элда тўлишар наҳор	35
Келинчак	38
Ҳаёғ жилоси	40
Икки ўртоқ	42
Ҳаёллар	49
Далада бир кун	52
Дўстимга	55
Паранжисини ташламаган ҳоинга	59
Март тонгида	62
Фонтан олдида	64
Тингла, булбул	65
Лобар қизларга	66
Қор	69
Кўлда	71
Тонг қўшини	73
Қизчамга	74
Янги йилнинг муборак бўлсин	76

Садоқат	78
Ватан тонги	80
Уша қуёш парчаси эди	81
Буюк туғилиш	84
Қимни кутасан	86
Қатра	88
«Умр ўтмакда... ўқинчдан йўқ из» :	91
Дарахт	92

**Сенга, азиз Ватан, сенга, она юрт,
Мехринг, ишқинг билан тўлиқ овозим**

Нур	95
Студентка	97
Қурдош қизга	99
Октябрь	101
Менинг Ватаним	103
Фарзанд	106
Сенинг тонгинг	108
Биз тонгни севган-чун	111
Чоржўй — Қўнғирот	113
Она	116
Юртимни куйлайман	118
Саодатнинг америкалик хонимга жазоби	121
Салом сизга, эркпарвар эллар	125
Ўзбек қизи овози	128
Ҳамма сафарбар	130
Зоотехник қиз	133
Чўпон	135
Қишлоққа, дўстим	137
Колхозда Янги йил	139
Бизнинг оналар	142
Партия, сенга салом	144
Юрагимга яқин кишилар	148
Учрашув	150
Мен коммунистман	153
Съезд ишламоқда	155
Ўғлим, сира бўлмайди урмш	157
Ўқувчимга	160

**Менинг куйим эмас тузоқда,
Шеър керакми, жон керакми, ол!**

Кутиш	163
Сенинг мафтунинг	165
Гуллар очилганда	167
Ҳижрон	169
Палак	170
Эримоқда қор	172
Ингитларга	174
Видолашув	176
Бизни кут	178
Қўлимда қуролу, устимда шинель	180
Сулув тонг	182
Икки мактуб	185
Ғолиблар қайтганда	189
Дейдиларки, сени кўрганда	192
Ҳижрон кунларида	193
Бахтиёр севгини куйларди созим	195
Кечир, қолдим ғафлатда	196
Не балога этдинг мубтало	198
Юлдуз	200
Сен қайдасан юрагим	201
Кўрганмининг кўзларимда ёш	203
Баҳор келди сени сўроқлаб	204
Урик гуллаганда	207
Соғинганда	209
Висол байрами	211
Бу ҳаётнинг ҳамма тоза, чиройли дами	213
Уни Фарҳод дер эдилар (<i>Поэма</i>)	214

**Ҳамроҳим интилиш, қўшиқ ва меҳр,
Қуш ё ерсимон йўлданман ҳар дам**

Мушоира	229
Салом, Миср	235
Мен чизолмаган сурат	237
Океанда	239
Қозоғистон ўланлари	241
Кўкчатов	242
Укпар жиғали	245
Булут ўйини	247

Балхаш оқшоми	249
Қармоқ	252
Она кўкси	253
Сталинбод хотиралари	255
Жануб оқшоми	260
Қайинзорда	262
Йўлда	264

**Бир қиссақим, бунинг сўнгида
Севишганлар топишгусидир...**

Зайнаб ва Омон	266
<i>(Ҳамид Олимжоннинг шу номли поэмаси асосида ёзилган либретто).</i>	

**Замон, макон ўта келиб элларга
Менинг қалбим олиб учинг дилларга!**

Марварид ёшлар <i>(Леся Украинкадан)</i>	331
Оқшомги соатда	332
Умид кутаман	333
Куйларим	335
Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий <i>(Мирза Кемпедан)</i>	337
Менинг ўлкам <i>(Соломея Нерисдан)</i>	341
Куйла, юрак	342
Салом	343
Меҳнатдир менинг отим <i>(Марварид Дилбозидан)</i>	344
Онангдай севсин ҳаёт	346
Княгиня Трубецкая	347
Рус аёллари <i>(Н. А. Некрасовдан)</i>	
Княгиня М. Н. Волконская	380

На узбекском языке

Зульфия

ВАМ ПЕСНИ МОИ

Редактор *Х. Сулаймонова*

Рассом *К. Ридов*

Расмлар редактори *И. Гирков*

Техредактор *В. Шуклинова*

Корректор *И. Қобилов*

Босмахонага берилди 26/VI-65 й. Босишга рухсат
этилди 27/VIII-65 й. Формати 70×108/₃₂. Босма л. 13,5.
Шартли босма л. 18,49. Нашр л. 13,35. Тиражи 10000.
Индекс *поэзия* Р 05917. „Тошкент“ бадий адабиёт
нашриёти. Тошкент, Навоий кўчаси, 30. Шартнома
№ 103—65

Ўзбекистон ССР Министрлар Совети матбуот Давлат
Комитетининг Иختисослаштирилган ҳарф терув фаб-
рикасида тайёрланган матрицадан I-босмахонасида
босилди. Тошкент, Ҳамзақўчаси, 21. 1965. Заказ 684.
Баҳоси 96 т.